

COLECȚIA TÎLCUIRI LA SFÎNTA SCRIPTURĂ

Coperta: Mona Velciov

INV:	59511
MITROPOLIA MOLDOVEI ȘI BUCOVINEI	
BIBLIOTECA "DUMITRU STĂNILOAE"	
Secția Teologică	
COTA:	III-14.946

Ediția de față reproduce traducerea
Mitropolitului Veniamin Costache,
tipărită de Mitropolia Bucureștilor la 1904.

© Editura Sophia, pentru prezenta ediție

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

THEOPHYLACT, arhiepiscop de Ohrida, st.

Tîlcuirea Epistolelor către evrei a slăvitului și prea lăudatului Apostol Pavel /

Sfântul Teofilact, arhiepiscopul Bulgariei; îndreptarea tîlmăcirii, note ale ed. și înainte cuvîntare: Florin Stuparu. – București: Editura Sophia; Alexandria: Cartea Ortodoxă, 2011

ISBN 978-973-136-243-4; ISBN 978-606-529-133-1

I. Stuparu, Florin (ed.; pref.)

227.87.07

Epistole către Evrei - Com.

TÎLCUIREA EPISTOLEI SLĂVITULUI ȘI ÎNTRUTOT-LĂUDATULUI APOSTOL PAVEL CĂTRE EVREI¹

Pricina epistolei acesteia, după Hrisostom, Teofilact² și Icumenic³

Fericitul Pavel a fost Apostol al „neamurilor”⁴, nu al Evreilor – precum el însuși propovăduiește, zicînd: „Întrucît sînt eu apostol al «neamurilor», slăvesc slujba mea” (Romani 11:13) – fiindcă Evreii nu ar fi voit a suferi ca Pavel să propovăduiască evanghelia⁵ lui Hristos la dinșii, urîndu-l pe el foarte, mai mult decît pe ceilalți Apostoli. Căci Pavel, cu prefacerea neașteptată și fără de nădejde, arăta nebiruita putere a lui Hristos, care îl atrăsese la credință pe [el], gonaciul cel atît de cumplit al Creștinilor⁶. Și, negreșit, mare semn și dovadă a adevărului propovăduirii noastre, a Creștinilor, este această neașteptată apropiere la credința lui Hristos a lui Pavel, cel atît de fierbinte rîvnitor al credinței celei vechi.

Deci pentru aceasta Evreii cei necredincioși îl vrăjmășuiau pe Pavel cu toată puterea lor și nici numele lui nu voiau a-l auzi, cu atît mai vîrtos

¹ Însemnează că – după Teodorit – aceasta e a 13-a după rînduiala și anii în care și-a scris Pavel epistolele. Și – după Meletie – s-a scris în anul 28 după înălțarea Domnului (*Istoria bisericească*, tomul 1). (n. aut.)

² Sfințitul Theofilact, Arhiepiscopul Bulgariei, cu scaunul la Ohrida, care a trăit în veacul al XI-lea. (n. m.)

³ Episcop de Trica, pe la anul 990. (n. m.)

⁴ *Sfînta Scriptură* numește „neamuri” toate noroadele lumii care nu primiseră cuvîntul adevărului, adică pe păgîni, spre deosebire de Israil, *norodul ales* al lui Dumnezeu. (n. m.)

⁵ Cînd cuvîntul e scris cu literă mică, nu e vorba de vreo carte a *Evangheliei* (ceea ce Apostolul arată în amănunt în epistola către Romani), ci de buna vestire a mîntuirii oamenilor prin Iisus Hristos. (n. m.)

⁶ Scriu cu majusculă cuvîntul „Creștin” ca să arăt că el numește un neam oșebit, alcătuit din ceibotezați din toate celelalte neamuri. Acesta e *norodul cel nou* al lui Dumnezeu, *noul Israil*, de vreme ce Iudeii au pierdut această vrednicie, atunci cînd s-au lepădat de Hristos-Dumnezeu. (n. m.)

glasul învățării lui. Dar nici aceia dintre Evrei care crezuseră nu prea luau aminte la dinsul, fiindcă el îi despărțea de obiceiurile *Legii Vechi* și surpa tăierea împrejur, măcar că Pavel fusese trimis propovăduitor la „neamuri” precum îi zisese lui Domnul: „La «neamuri», departe, te voi trimite” (*Fapte* 22:21). Totuși, le-a scris și Evreilor această trimitere. Căci – așa cum nu i se poruncise anume de Domnul ca să boteze, ci să propovăduiască, dar el i-a botezat totuși pe unii, fiindcă nu fusese oprit nici a boteza¹ – tot astfel le scrie și Evreilor, nefiind oprit de cineva a face aceasta. De vreme ce arăta atît de multă purtare de grijă pentru Evrei, ca pentru cei din neamul său, încît se ruga să se facă el însuși anatema, adică să se despărță de Hristos, pentru mîntuirea lor (*Romani* 11:3). Și nu le scrie altora, ci Creștinilor Evrei care se aflau în Palestina și în Ierusalim, pentru că acestora li se răpiseră averile de către Evreii cei necredincioși și aceștia pătiseră nenumărate necazuri și rele. Iată pricina pentru care Pavel purta multă grijă de a le trimite milostenie, îndemnîndu-i spre aceasta și pe Corinteni și pe Machidoneni, adică pe Creștinii ce se aflau în Filipi. Și – împărțind propovăduirea evangheliei împreună cu Petru, cu Iacov și cu Ioan, ca aceștia să le propovăduiască Evreilor, iar el „neamurilor” – Pavel îi face însă obștești pe Creștinii Evrei săraci din Ierusalim, pentru a purta grijă de dînșii și el, și ceilalți. Căci zice: „Și, cunoscînd darul lui Dumnezeu dat mie, Iacov, Chifa și Ioan, cei ce erau socotiți a fi stîlpi, ne-au dat mie și lui Varnava dreapta împărțirii, ca noi [să propovăduim] la «neamuri», iar ei la tăierea împrejur, numai să ne aducem aminte de cei scăpătați (săraci), ceea ce m-am și sîrguit a face eu însumi” (*Galateni* 2:9, 10).

Deci de nevoie le scrie Pavel Evreilor din Ierusalim, ca să-i mîngîie, fiind ei foarte întristați, bîntuiți și oboșiți de necazurile și răutățile pricinuite de Evreii necredincioși, cei de un neam cu dînșii, care aveau pe atunci stăpînire în Ierusalim să judece și să închidă și făceau rău cui voiau. Și, vrînd să arate aceasta, Pavel zice: „îndreptați mîinile cele slăbite și genunchii cei slăbănogiți” (*Evrei* 12:12). Căci, deși erau credincioși, Evreii Creștini, știind că strămoșii lor primiseră curînd bunătățile [făgăduite], se întristau foarte că nu dobîndeau și ei odihnă și mîngîiere întru necazuri asemeni aceluia. De aceea, în epistola de față, fericitul Apostol le zice multe despre credință și despre sfinții și dreptii cei vechi, dove-

¹ Vezi la zicerea „căci Hristos nu m-a trimis să botez” (*1 Corinteni* 1:17). (n. aut.)

dind că nici aceia nu dobîndiseră încă bunătățile nădăjduite, cu aceasta dînd de înțeles două lucruri: întii, că se cuvine a suferi hărbătește Creștinii toate relele ce li se întîmplă; și, al doilea, că se cuvine a nădăjdui răsplătirea pentru relele pătimate, căci Domnul nu vrea să-i treacă cu vederea pe sfinții Săi cei din veac, încît și ei vor dobîndi atunci bunătățile împreună cu aceia.

Întru această trimitere, marele Pavel zice încă multe despre *Testamentul* cel vechi și despre cel nou și arată că *Legea* nu mai avea cinstire. Căci, deși biserica [lui Solomon] din Ierusalim încă stătea, el arată în chip tainic că aceea avea să mai stea doar puțină vreme încă, nu totdeauna. Și dovedește că cele ale evangheliei sînt adevărate.

Apostolul scrie epistola de față din Italia, aceasta fiind înaintea celei de a doua către Timotei. Căci întru aceea arată că viața sa era aproape de sfîrșit – zicînd: „Iată, eu mă jertfesc și vremea topirii mele a sosit” (2 *Timotei* 4:6) – iar întru aceasta le făgăduiește Evreilor că-i va vedea, zicînd: „Cunoașteți că fratele Timotei e slobod, împreună cu care (de va veni curînd) vă voi vedea pe voi” (*Evrei* 13:23). Și urmează să se fi întîmplat aceasta, căci la Roma a petrecut doi ani legat de Nero, iar apoi a fost lăsat din legături, precum singur arată, zicînd: „Întru cea dintii răspundere a mea, nimeni nu a fost cu mine” (2 *Timotei* 4:6); și iarăși: „Și m-am slobozit din gura leului”, a lui Nero adică (la fel, 16). Apoi, din Roma, a mers în Spania și se poate ca de acolo să se fi dus la Ierusalim și să-i fi văzut pe Evrei, de unde iarăși a mers la Roma, cînd s-a și tăiat de Nero.

Dar pentru ce Pavel nu se numește pe sine „apostol” la începutul epistolei acesteia, cum obișnuiește să facă întru toate celelalte trimiteri ale sale? [Întîia pricină o arată] Teodorit, aducîndu-l ca martor pe Climent Stromatul. Și zice că acesta din urmă scrie în tîlcuirile sale că – de vreme ce Domnul nostru Iisus Hristos a fost trimis (după firea Sa omenească) de către Atotputernicul Dumnezeu ca apostol al Evreilor (așa cum, în epistola aceasta, însuși Pavel Îl numește pe Hristos „apostol”, zicînd: „Cunoaște-ți pe Apostolul și Arhiereul mărturisirii noastre, Iisus Hristos”, *Evrei* 3:1) – așadar, de vreme ce și Domnul a fost trimis de către Părintele ca Apostol către Evrei, aici Pavel nu se mai numește pe sine «apostol», din pricina smeritei-cugetări și a cinstei către Domnul. Iar încă o pricină este aceea că Pavel nu a fost apostol al Evreilor, ci al „neamurilor”, și deci nu se cuvenea a se numi pe sine „apostol” întru această epistolă. Iar că Pavel nu a fost apostol al Evreilor, ci al „neamurilor”, a adevărit Însuși Dom-

nul. Căci, rugîndu-se Pavel în biserica din Ierusalim, Domnul a zis către dînsul: „Grăbește și ieși din Ierusalim, căci nu vor primi mărturisirea ta despre Mine! (Evreii adică)” (*Fapte* 22:18). Iată, prin cuvintele acestea se dovedește că Pavel nu a fost primit ca apostol de către Evrei. Apoi: „Și a zis către mine: Mergi, că Eu te voi trimite departe, la «neamuri»” (la fel, 21). Iată cum, prin cuvintele acestea, se arată că Pavel a fost apostol al «neamurilor». Drept aceea, fiindcă Pavel a fost apostol numai al „neamurilor”, el pune numele de „apostol” în toate epistolele către „neamuri”, scriind ca un învățător ucenicilor săi; și – fiindcă ceilalți Apostoli, și mai ales Petru, au fost Apostoli ai Evreilor, avînd purtare de grijă pentru dînsii – Pavel scrie trimiterea aceasta către Evrei goală de vrednicia dregătoriei apostolești. Iar Teodorit arată că, la începutul trimiterii acesteia, Pavel nu-și scrie nici măcar numele, cum face în toate celelalte. Căci – după cum zice Teofilact, în tîlcuirea stihului 1 al capitolului întîi al celei către Romani și în tîlcuirea stihului 18 al capitolului 13 al acesteia către Evrei – Pavel și-a trecut aici sub tăcere numele pentru ca Evreii care îl vrăjmașuiau, auzind numele lui de la început, să nu se tulbure îndată și să nu mai primească scrisoarea.

Epistola aceasta s-a scris în limba evreiască¹ și apoi s-a tălmăcit în cea elină ori de Luca (precum zic unii), ori – mai degrabă – de Climent, ucenicul lui Petru (precum judecă cei mulți) fiindcă ea păzește însușirile alcătuirii lui Climent, nu ale lui Luca – așa cum zic Teofilact (în tîlcuirea stihului 3 al capitolului întîi al acesteia) și Teodorit.² Drept aceea, fiindcă s-a tălmăcit din cea evreiască în cea elină, tălmăcirea a schimbat trăsăturile epistolei, care nu mai sînt ca ale celorlalte trimiteri ale lui Pavel, așa cum se întîmplă cu toate cărțile tălmăcite dintru o limbă în alta, din pricina însușirilor fiecărei limbi. Însă trimiterea aceasta a lui Pavel este adevărată – printre prea-multe alte pricini – și pentru că zice: „Căci și împreună cu legăturile mele ați pățimit” (*Evrei* 10:34); și iarăși: „Și mai mult mă rog, faceți-o aceasta, ca mai în grabă să mă aflu la voi” (*Evrei* 13:19); și: „Cunoașteți că fratele Timotei e slobod, împreună cu care (de va veni cîrînd) vă voi vedea pe voi” (*Evrei* 13:23). Căci toate acestea sînt cuvinte

¹ După alte izvoade [„manuscrite”, n. m.] se zice că aceasta s-a scris în limba siro-evreiască, obișnuită pe atunci la Evrei. Vezi și în cartea numită *Despre suferirea religiei*, foia 6. (n. aut.)

² Sau – după Evsevîe și Ieronim – de Varnava, așa cum judecă cei vechi. (n. m.)

pe care Apostolul Pavel obișnuiește să le scrie și întru celelalte epistole ale sale, dar și înțelesurile epistolei acesteia, înalte și prea-adânci fiind, nu pot fi decît nașteri ale singurei minți celei mari înființate a lui Pavel, călătorul prin cer, precum zice Sfințitul Teofilact în tilcuirea zicerii „și, purtînd toate cu graiul puterii Sale” (capitolul 1:3 al acesteia).

Deci întru această epistolă Pavel dovedește mai întîi că Proorocii s-au trimis ca să vestească despre Iisus Hristos că Acesta avea să vină, și că ei sînt robi, slugi și vestitori ai venirii Lui. [Apoi], că Hristos este Fiul lui Dumnezeu împreună-vecur cu Părintele și ziditor a toate, prin Care toate s-au făcut; și că Fiul lui Dumnezeu e mai presus de Îngeri și că se cuvenea a Se face om, pentru ca, prin jertfa trupului Său, să strice moartea, de vreme ce prin sîngele lui Hristos Iisus urma a li se face oamenilor mîntuire, nu prin acela al vițelilor și al șapilor. Al doilea, dovedește că *Legea* nu a săvîrșit nici un lucru, ci avea numai umbra bunătăților ce urmau să fie; și că norodul lui Dumnezeu nu s-a odihnit încă, ci rămîne o zi a odihnei întru care toți avem să ne odihnim. Al treilea, dovedește că arhieria cea legiuită s-a mutat de la Aaron la Hristos, al Cărui chip a fost Melchisedec, care nu era din seminția lui Levi. Al patrulea, că toți strămoșii cei drepți s-au îndreptat prin credință, iar nu prin faptele *Legii*. Al cincilea, sfîrșește epistola întorcînd cuvîntul către învățătura morală, lăudîndu-i pe ei pentru răbdarea arătată pentru Hristos și îndemnîndu-i să stea vitejește pînă la sfîrșit și să-i cinstească pe cei bătrîni.¹

¹ Această trimitere, împreună cu celelalte ale lui Pavel, o numără și o întăresc ca adevărată *Canonul 85* al Sfinților Apostoli, cel de-al 60-lea al soborului din Laodichia, cel de-al 32-lea din Cartaghenă, marele Atanasie (în epistola a 39-a prăznuitoare), Teologul Grigorie (în stihurile sale) și Amfilohie al Iconiei (în stihurile iambice). Iar Teodorit adaugă zicînd că bisericile lui Hristos au cunoscut și au dobîndit epistola aceasta către Evrei odată cu celelalte epistole ale lui Pavel. Drept aceea, într-adevăr, foarte fără rușine și omenie sînt ereticii Arieni, care – neputînd suferi mărturiile arătate în înainte-cuvîntarea epistolei, unde Pavel scrie despre dumnezeirea unuia născut Fiului lui Dumnezeu – cutează a lepăda trimiterea aceasta ca pe una neadevărată. Iar dacă ne-trebnicii nu se rușinează de altceva, s-ar fi convenit a o face măcar de vechimea vremii întru care o citește și o primește ca adevărată Biserica lui Hristos. Și, dacă nu era destul nici aceasta, ar fi trebuit să se înduplece măcar de Evsevîe al lui Pamfil, avocat și ajutător al eresului lor, care mărturisește că trimiterea aceasta este a prea-dumnezeiescului Pavel și că toți cei vechi aveau această socotință despre ea. Și însemnează că alcătuirea evreiască a epistolei nu se află nici la cei prea-vechi, ci doar tîlmăcirea elinească. (n. aut.)

The first part of the report deals with the general situation of the country and the progress of the war. It mentions the various operations and the state of the front. The second part contains a detailed account of the military operations, including the movements of troops and the results of battles. The third part discusses the political and economic situation of the country, and the fourth part contains a summary of the report.

The report concludes with a statement of the author's views on the future of the country and the progress of the war. It is a comprehensive and detailed account of the military and political situation of the country at the time.

CAPITOLUL I

1. După ce, de demult, Dumnezeu a grăit părinților întru Prooroci în multe feluri și în multe chipuri,

Credincioșii Evrei din Ierusalim se ticăloșeau de relele și necazurile pe care le ispiteau de la Evreii necredincioși, și pentru aceasta se socoteau părăsiți de Dumnezeu, de vreme ce nu câștigau odihnă de rele și nu se învredniceau de purtarea de grijă a lui Dumnezeu de care se învredniciseră strămoșii lor. Pentru aceasta așadar, Pavel arată aici cu totul dimpotrivă, zicându-le: Voi, fraților, ați dobândit mai mare dar și mai multă purtare de grijă a lui Dumnezeu decît strămoșii voștri. Căci Dumnezeu le-a trimis acelora Prooroci, adică robi și slugi ale Sale, iar la voi L-a trimis pe În-suși Fiul Său. Dar ce va să zică „în multe feluri și în multe chipuri”? Aceasta e în loc de: „cu deosebire și în felurite chipuri” – așa cum îi zice Dumnezeu lui Osie: „Eu am vorbit către Prooroci și le-am înmulțit vedeniile și tot prin Prooroci am grăit în pilde” (capitolul 12, stih 11).¹ Drept

¹ Adică: lui Moisi, Dumnezeu i S-a arătat în focul ce ieșea din rug, în nor, în întunecare și în fumegarea muntelui; lui Isaia, pe scaun înalt și prea-înălțat, stînd împrejur Serafimii; lui Ieremia, i S-a arătat în chip de toiag și întru alte chipuri; lui Iezechil, în chip de car heruvimic de chihlimbar și de alte materii; lui Daniil, ca un om vechi de zile; lui Amos, în chip de bărbat stînd pe un zid de diamant; lui Ilie, în chip de zefir subțire. Și, de aici înainte, unora dintre Prooroci li S-a arătat într-un fel, și altora într-altul. Și nu numai Proorocilor, ci și Patriarhilor – lui Adam, lui Enoh, lui Noe, lui Avraam, lui Isaac, lui Iacov și lui Iov – Dumnezeu li S-a arătat în multe feluri. Și totdeauna li Se arăta cu o slavă dumnezeiască întovărășită cu un nor însemnînd minunata Sa înfățișare. [...] Vezi ce zice și marele Vasilie despre începutul *Evangeliei* lui Ioan: „Tot glasul *Evangeliei* este mai înființat decît celelalte dogme ale Duhului. Căci întru acelea El ne-a grăit prin slugile Sale, prin Prooroci; iar întru *Evangeliei* ne-a vorbit Stăpînul În-suși.” Iar Teodorit țîlcuiește zicerea aceasta așa: „Începutul se potrivește cu pilda Domnului. Căci și Domnul, zicînd Iudeilor pilda despre vie, a spus că mai întîii s-au trimis către răii lucrători slugile și că după uciderea acelora a venit fiul. Deci, cu zicerea «în multe feluri», Apostolul însemnează feluritele iconomii; iar cu zicerea «în multe chipuri» arată osebirea vedeniilor dumnezeiești: căci într-un fel i S-a arătat lui Avraam, altfel lui Moisi, altfel lui Ilie, altfel lui Miheia, iar Isaia, Ieremia și Daniil au văzut osebite chipuri. Învățînd aceasta, Dumnezeul a toate a zis: «Eu am vorbit către Prooroci și le-am înmulțit vedeniile și tot prin Prooroci am grăit în pilde», căci firea dumnezeiască nu are multe chi-

aceea, de vreme ce voi, frații mei, v-ați învrednicit a primi un asemenea dar, de ce vă întristați și vă arătați mici de suflet?

în zilele acestea mai de pe urmă ne-a grăit nouă întru Fiul,

Apostolul îi mîngîie și cu cuvîntul acesta pe Creștinii Evrei, zicîndu-le așa: Sfirșitul a toată lumea e aproape și aveți să vă sloboziți de rele și de necazuri. Căci cel ce se află în nevoie și în lipsă, dacă obosește, cînd aude că a ajuns sfirșitul luptei, se odihnește puțin și se mîngîie îndată. Cu cuvîntul acesta, Pavel arată în chip tainic și alt lucru, anume că în zilele acestea mai de pe urmă – cînd nu mai rămăsese vreme să ne îndreptăm, fiind toți supuși muncii [celeii de veci], cînd ne deznădăjduisem și darurile lui Dumnezeu lipseau de la noi – acum ne-am mîntuit cu prea-slăvire și am primit mai multe daruri decît cei dinainte.

Iar zicerea „întru Fiul” este în loc de: „prin Fiul”, așa cum și zicerea „întru Prooroci”, de mai sus, este în loc de: „prin Prooroci”. Și însemnează aceasta pentru luptătorii de Duh Evnomieni, care zic că prepoziția „întru” este sortită doar pentru Sfîntul Duh, hulind astfel că Duhul nu este de o ființă și de o slavă cu Fiul. Dar pentru ce a zis Apostolul că ne-a grăit Dumnezeu-Tatăl, și nu Hristos? Răspundem că a făcut aceasta [din două pricini]: întîi, pentru că cei ce crezuseră din Evrei erau încă slabi și neîmpliniți în credință și prin urmare nu puteau să audă cele despre dumnezeirea lui Hristos; și alta încă, pentru a arăta că *Scriptura* cea veche și cea nouă sînt ale singurului Dumnezeu bun, iar nu precum hulesc Maniheii, zicînd că *Scriptura* cea veche este a „dumnezeului cel rău”, iar cea nouă este a „celui bun”. Vezi însă, iubitele, cum Pavel a zis că Dum-

puri, ci e nevăzută și neînchipuită. Deci ei nu vedeau însăși firea cea neatinsă, ci niște închipuiri pe care le arăta nevăzutul Dumnezeu spre trebuință. Zicerea «în multe feluri» însemnează și alta, că fiecăruia din Prooroci i se încredința cite o iconomie, dar Dumnezeu tuturor, Stăpînul Hristos, nu a iconomisit o trebuință oarecare, ci, înomenindu-Se, a isprăvit totul și a săvîrșit mîntuirea oamenilor.” Zice și marele Macarie Egipteanul: „Dumnezeu S-a arătat fiecăruia dintre Prooroci și din sfinți precum a fost voia Sa spre folosul celui ce vedea. Adică: într-un fel lui Avraam, într-alt fel lui Isaac, lui Iacov, lui Noe, lui Daniil, lui Moisi, lui David și celorlalți Prooroci, micșorîndu-Se pe Sine, și trup făcîndu-Se, și schimbîndu-Se la față, și arătîndu-Se celor ce-L iubesc nu după cît este, căci e neînchipuit, ci după încăperea și puterea acelorora, pentru multa și necuprinsa de minte dragoste pe care o avea către dinșii” (*Despre înălțarea minții*, capitolul 8). (n. aut.)

nezeu ne-a grăit „nouă”, adică amestecînd și asemănînd cu ucenicii și Apostolii Domnului atît pe credincioșii din Evrei, cît și pe sine. Fiindcă Dumnezeu nu le grăise [de-a dreptul] Evreilor către care scrie Pavel (și tuturor Creștinilor), ci prin Apostoli. Pavel însă mărește lucrul și arată că Dumnezeu le-a grăit și lor, ca prin aceasta să-i mîngîie.¹

2. pe Care L-a pus moștenitor a toate,

Adică Dumnezeu-Părintele L-a făcut pe Fiul Său Domn al tuturor oamenilor și al întregii lumi simțite și gîndite. Fiindcă norodul lui Israil nu mai este el singur „partea și moștenirea Domnului” – după cea scrisă: „Și s-a făcut parte a Domnului norodul Său Iacov, măsura moștenirii Sale Israil” (*Deuteronomul* 32:9) – ci sînt toți oamenii și toate neamurile. Și L-a numit „moștenitor” ca să arate adevărarea firii și nedespărțirea domniei și a stăpînirii Lui. Dar cum și în ce chip L-a făcut Dumnezeu Domn pe Fiul Său? După firea Sa omenească, după cum se scrie și în *Psalmul* al 2-lea: „Cere de la Mine, și-Ți voi da Ție neamurile moștenire a Ta și stăpînirea Ta marginile pămîntului” (*Psalm* 2:8). Și Domnul zicea, după înviere: „Mi s-a dat toată stăpînirea în cer și pe pămînt” (*Matei* 28:18).² Dar despre care domnie și moștenire vorbește Pavel aici? Despre aceea din alegerea și din voia oamenilor care se supun Fiului și sînt stăpîniți de

¹ Se poate ca Pavel să fi zis așa, anume că „Dumnezeu ne-a grăit nouă întru Fiul Său”, pentru că la vremea întru care își scria el epistola aceasta nu erau morți toți Evreii care auziseră cu urechile lor învățătura lui Iisus Hristos, ci mulți dintre ei trăiau încă. (n. aut.)

² Iar Fotie a înțeles zicerea aceasta după dumnezeire, căci așa tilcuiește graiul „a toate”: „Adică a toate drepturile prea-curatei și dumnezeieștii firi, căci Fiul este moștenitor și pârtaș ai ființei, al stăpînirii și al puterii părintești. [...] Apoi, pentru ca, auzind de «moștenitor», să nu socotești că nu S-a făcut moștenitor după fire, ci după oarecare dar și înfiere, adaugă zicînd: «Care, fiind strălucire a slavei». [Prin aceasta] numai că nu zice: Deși L-a numit pe El «moștenitor» pus de Tatăl, din aceasta nu se socotește nimic smerit sau nevrednic de Dumnezeu. Căci zicerea «L-a pus» nu este de înfiere și de punere de moștenitor, ci s-a zis – rogu-te! – cu arătarea afirmării Fiului de Tatăl ca de pricinuatorul Lui după fire, ca să nu bănuim că Fiul ar fi potrivit și străin de părinteasca înrudire și să socotim două începătorii dezbinat între ele. Socotesc [așadar] că graiul «moștenitor» s-a zis ca să-L înțelegi de aici pe Pricinuatorul de unde se trage moștenirea și să nu-L socotești [pe Dumnezeu-Cuvîntul] nenăscut asemenea Părintelui. Și îndată a adăugat: «Care, fiind strălucire»; iar dacă nu a fost pus a fi strălucire, ci era strălucire, atunci e arătat că nici moștenitor nu S-a pus decît numai în chipul care s-a zis de mine.” (n. aut.)

El de bună voie. Căci supunerea aceasta de bună voie a oamenilor s-a dat Fiului în urmă, după ceea ce era El ca om, cînd oamenii L-au cunoscut ca mîntuitor și I s-au supus de voia lor. Iar ca Dumnezeu, Fiul avea dintotdeauna supunerea cea firească a oamenilor, cu care El îi supune și îi stăpînește chiar dacă ei nu vor și nu Îl cunosc, ca pe niște făpturi ale Lui, precum este scris: „Toate sînt roabe ale Tale” (*Psalm 118:91*).

prin Care și veacurile le-a făcut.

După ce a vorbit despre omenirea Fiului, ce s-a făcut în vremile mai de pe urmă, Pavel îl înalță acum pe ascultător la înălțimea dumnezeirii celei mai înainte de veacuri și zice că Dumnezeu-Părintele a făcut prin Fiul înseși veacurile. Unde sînt acum Arienii, care zic că a fost o vreme cînd Fiul nu era? Căci iată! – Pavel mărturisește că Fiul a făcut veacurile. Atunci, cum a fost veac cînd Fiul nu Se afla? Aceasta e cu neputință! – căci Făcătorul veacurilor nu Se cuprinde în veacuri. Și, fiindcă Părintele este pricinuitor al Fiului, El este prin urmare și pricinuitor al veacurilor ce s-au făcut de către Fiul. Însă al Fiului este pricinuitor firesc, iar al celor ce s-au făcut și se fac de Fiul este pricinuitor cu facere. Pentru aceasta a zis că Părintele a făcut veacurile „prin Fiul”.¹ Din zicerea aceasta, i se

¹ Iar înțeleptul Fotie tâlcuiește zicerea aceasta așa: „Apoi, zicînd că Fiul e moștenitor al avuțiilor părintești, tâlmăcește și că prin Acesta «s-au făcut veacurile». Adică veacurile sînt lucruri obștești ale Fiului și ale Părintelui, și atunci negreșit că și cele din veacuri le sînt obștești amîndurora; căci, dacă veacurile sînt așa, cu mult mai virtos cele ce s-au făcut după veacuri, precum lumea și cele ce sînt într-însa.”

Iar ce sînt veacurile, răspunde marele Grigorie al Tesalonicului, zicînd că și veacurile sînt „zidiri gîndite” (capitolul 68 din cuvintele despre fire și teologice). Pentru aceasta zice și marele Vasile că Dumnezeu, și lucrările, și puterile și desăvîrșirile Lui sînt dincolo de veacuri, anume așa: „Iar lucrările Duhului cum sînt? Sînt negrăite din pricina mărimii și nenumărate din pricina mulțimii! Căci cum să înțelegem cele de dincolo de veacuri? Care erau lucrările Lui mai înainte de făptura gîndită?” (*Despre Sfîntul Duh*, capitolul 19). Iar mai înainte-pomenitul dumnezeiesc Grigorie al Tesalonicului, luînd zicerea aceasta a marelui Vasile, zice: „Așadar, mai înainte de făptura gîndită și dincolo de veacuri, nimeni nu a vorbit, nici nu a înțeles cîndva ceva zidit. Drept aceea, puterile și lucrările dumnezeiescului Duh sînt nezidite” (capitolul 68).

Unit cu acestea zice și dumnezeiescul Grigorie al Nissei: „Se socotește că «veacul» și cele ce sînt într-însul este o măsură și un hotar al mișcării și socotinței omenești. Iar cele mai presus de acestea rămîn nepricepute și neajunse de socotință, curate fiind de tot ceea ce poate veni întru priceperea omenească. Fiindcă întru cele ce nu este nici chip,

nici loc, nici mărime, nici măsură de vreme, nici alt ceva ce se poate gândi din cele ce se pricepe, puterea minții înțelegătoare, căutînd a înțelege ceva din ele, va căuta negreșit veacurile și zidirea dintr-însele în ceea ce este de o înrudire și o seminție cu sine, căci firea cea necuprinsă (adică dumnezeiască) e slobodă despre toate părțile” (cuvîntul întii asupra lui Evnomie). Și se vede că dumnezeiescul Grigorie numește aici „zidire întru veacuri” pe aceea a Puterilor îngerești, căci și fratele său Vasilie, prin „cea veșnică”, a numit zidirea Îngerilor, zicînd: „[...] zidire care este mai veche decît facerea lumii, așezare cuvenită Puterilor celor mai presus de lume, cea covîrșitoare, cea veșnică, cea pururea vecuitoare” (cuvîntul întii la *Exaimeron*). Același Grigorie [al Nissei] zice și în altă parte că „nici nașterea Celui unul născut n-a fost în veacuri, nici zidirea mai înainte de veacuri” (cuvîntul întii asupra lui Evnomie). Însă, cu toate că Dumnezeu e mai înainte de veacuri și mai presus de veacuri – căci zice: „Împărăți-va Domnul peste veacuri și asupra veacului” (*Ieșirea* 15:18), pe care purtătorul de Dumnezeu Maxim a tilcuit-o așa: „Căci nu e slobod a zice că împărăția lui Dumnezeu s-a început sau s-a ajuns de veacuri sau de ani” (capitolul 86 al sutei a doua din cele teologice); și David zice: „Cel ce este mai înainte de veacuri” (*Psalom* 54:19); așadar, cu toate că Dumnezeu e mai înainte de veacuri și mai presus de veacuri, *Sfînta Scriptură* Îl numește în multe părți pe Dumnezeu „veșnic”, zicînd: „Și a chemat (Avraam adică) numele Domnului «Dumnezeu veșnic»” (*Facerea* 21:33). Și Suzana a strigat, zicînd: „Dumnezeu cel veșnic, cunoscătorul celor ascunse, Cel ce știe toate mai înainte de facerea lor” (*Suzana* 42). Despre aceasta a zis și Teologul Grigorie: „Cînd mintea privește la adîncul cel de sus, la nemărginirea cea neajunsă de aici, neavînd unde sta și a-și mărgini închipuirile despre Dumnezeu, ea Îl numește «fără de început». Iar cînd privește la adîncul cel de jos și la cele de aici, Îl numește «fără de moarte și fără de stricăciune». Iar cînd [vorbește] de Cel ce săvîrșește totul, Îl numește «veșnic», căci veacul nu este vreme, nici parte din vreme, căci nu e măsurat. Ci ceea ce este «anul», măsurîndu-se de noi cu întoarcerea soarelui, pentru cele pururea-vecuitoare este «veacul», care se întinde împreună cu cele ce sînt ca o oarecare mișcare și întindere de vreme” (în cuvîntul la Naștere).

Iar marele Vasilie nu voiește ca veacurile să se numească „pururea vecuitoare”, fiindcă sînt făpturi, scriînd așa în cuvîntul al doilea asupra lui Evnomie: „[Se numește] «pururea-vecuitor» fiindcă e mai vechi decît toată vremea și veacul; de aceea, Fiul este și născut, și pururea-vecuitor. Iată însă că unii învrednicesc cu numirea «pururea-vecuitor» și veacurile, dobîndind numirea aceasta dintru a fi pururea. Noi însă socotim că e aceeași greșeală și a mărturisii pururea vecuire pentru zidire (adică pentru veacuri), și a-L lipsi de această mărturisire pe Stăpînul zidirii.” De aceea, și Teodorit tilcuiește zicerea aceasta așa: „L-a numit pe Fiul «făcător al veacului» pentru a ne învăța să cunoaștem că El e pururea vecuitor și să arate că era de-a pururea, fiind mai presus de toată întinderea vremilor. Așa zice *Sfînta Scriptură* cea veche și despre Dumnezeu-Tatăl: «Cel ce este mai înainte de veacuri», în loc de: «pururea fiind».” Însă tilcuitorii mai noi iau veacul și pururea vecuirea altfel. Căci numesc „veac” ceea ce nu are nici început, nici sfîrșit; de aceea și vor a Se numi „veșnic” doar Dumnezeu, Cel fără de început și fără de sfîrșit. Iar „pururea vecuitor” zic că este ceea ce are început, nu însă și sfîrșit.

astupă și i se rănește gura nu numai lui Arie – precum am zis – ci și lui Savelie, căci aici se vorbește de două ipostasuri (fețe). Ci din zicerea aceasta primește rană de moarte și Pavel Samosatul, care zicea că Fiul S-a făcut de curînd și în vreme și că a început a fi din Fecioara Maria. Cu zicerea aceasta, se rănește și Arie – precum s-a zis – însă nu chiar de moarte, fiindcă el, în chip greșit, ia zicerea „prin Care” ca ajutor al ere-sului său și arată cu aceasta că Fiul este slujitor al Tatălui, iar nu împre-ună-lucrător. Iar cum se tâlcuiește aceasta (adică „prin Care”) și că se zice și despre Tatăl, vezi la tâlcuirea și la subînsemnarea zicerii „și Prin care toate” (*Evrei 2:10*).

3. Care – fiind strălucire a slavei,

Pavel s-a suit la înălțimea aceasta a teologiei despre Fiul. Căci Îl numește „strălucire a slavei” Părintelui pentru patru lucruri: 1) ca să înțelegi tu, cititorul, că Fiul Se naște din Părintele; 2) că El Se naște fără de pa-timă; 3) că Părintele nu S-a împușinat, nici nu S-a micșorat pentru că L-a născut pe Fiul; și, 4), ca să înțelegi că Tatăl și Fiul sînt de o ființă și de o fire, anume că Fiul Se naște din Tatăl precum lumina se naște din lumină: căci lumină e Tatăl, lumină e și Fiul, pentru că a luminat sufletele noastre și le-a slobozit din întunericul necunoștinței, arătîndu-L oamenilor pe Ta-tăl, pentru care și zicea: „Eu sînt lumina lumii” (*Ioan 8:12*) și iarăși: „Arătat-am numele Tău oamenilor” (*Ioan 17:6*). Și pentru că Se arată fără de început și pururea vecuitor împreună cu Tatăl, așa cum și străluci-rea soarelui se arată împreună cu soarele ce strălucește și este nedespăr-țită de dînsul. Fiindcă nici soarele nu s-a arătat cîndva fără de strălucire, nici nu se poate înțelege părinte fără de fiu. Deci, cînd îi vei auzi pe Ari-eni zicînd că – de vreme ce Fiul Se naște din Tată – atunci înseamnă că iese în urma Tatălui, tu împotrivește-te lor și zi-le că și raza și strălucirea purcede din soare, dar nu este în urma soarelui, căci, dacă este soare, este și strălucire împreună cu el.¹

precum sînt îngerii și sufletele cele cuvîntătoare, ce au nemurire. Așadar aceștia zic pe dos decît vechii și sfinții teologi, măcar că și marele Vasilie a numit „pururea vecui-toare” așezarea îngerilor – cum am zis mai sus. [...] Vezi și la tâlcuirea zicerii „prin cre-dință înțelegem că s-au întemeiat veacurile” (*Evrei 11:3*). (n. aut.)

¹ Iar înțeleptul Fotie tâlcuiește zicerea aceasta așa: „Și vezi cît de arătat și amărînt a zis: «fiind strălucire a slavei». Căci, prin «strălucire» însemnează nașterea Fiului cea du-

și chip al ipostasului Lui

Mai sus, Pavel L-a numit pe Fiul „strălucire”, și prin aceasta a arătat ființa Lui cea una cu Tatăl, și nedespărțită de Tatăl și pururea vecuitoare. Însă, fiindcă strălucirea este neipostatică [nu este persoană, n. m.], Apostolul vindecă ceea ce nu se cuvine ființei celei deopotrivă, pentru a nu avea loc Marcel și Savelie, care ziceau că Fiul nu are un ipostas al Său, osebuit de cel al Tatălui. De aceea, zicînd că Fiul este „chip al ipostasului” Tatălui, Pavel arată că El este persoană. Adică – așa cum Tatăl este eni-

pă fire din Tatăl, fiindcă strălucirea nu purcede nicidecum după dar și după înfiere nici din soare, nici din foc, nici din altceva din care s-a înființat a purcede. Iar prin zicerea «fiind» arată că strălucirea nu are ființă de curînd, ci din cea pururea vecuitoare și de-a pururea. Iar apoi zicerea «fiind» arată și dumnezeiasca vrednicie, căci, vorbindu-i lui Moisi, și Tatăl zice așa: «*O om*» (adică: Eu sînt Cel ce sînt, și am fost și voi fi). Deci de ajuns sînt și strălucirea și acest «fiind» pentru a arăta nașterea cea după fire a Fiului din Tată, și ființa cea una și pururea vecuire împreună cu Tatăl. Iar acesta (adică Pavel) adaugă zicînd: «a slavei», ca să zici: Fiul este strălucire întru Tatăl, împreună cu Care este după ființă Cel prea-cinstit [...]. Vezi cum și al căror lucruri este moștenitor Fiul?”

Iar Chiril al Alexandriei îl cuiește „strălucirea” așa: „L-a numit «strălucire» arătînd oarecum ieșirea din Tatăl, niciodată schimbată de lpostasul dintru Care este, nici cu totul strămtorată și privind-se ca și cum spre a se arăta de sine și spre a fi în înființare osebuită” (cartea despre Treime). Ascultă-l însă și pe Solomon cum numește „strălucire” înțelepciunea: „Ea este strălucirea luminii celei veșnice și oglînda fără pată a lucrării lui Dumnezeu și chipul bunătății Sale” (*Înțelepciunea* 7:26).

Iar marele Vasilie îl cuiește „strălucirea” așa: „Fiul a fost numit și este «chip» născut [al Tatălui], și «strălucire a slavei lui Dumnezeu», și «înțelepciune», și «putere» și «dreptate» a lui Dumnezeu, însă nu ca o deprîndere, ca o iscusință, ci ca ființă vie și lucrătoare. Și este «strălucire a slavei» lui Dumnezeu [fiindcă] întru Sine Îl arată întru totul pe Tatăl, dintru toată slava Lui strălucindu-Se. Deci de cîtă necuviință este a zice că slava lui Dumnezeu nu are strălucire, sau că înțelepciunea lui Dumnezeu nu ar fi vreodată cu Dumnezeu?” (cuvîntul al 2-lea asupra lui Evnomie). Și Teodorit îl cuiește „strălucirea slavei”, adică a dumnezeieștii firi (și vezi zicerea „Părintele slavei”, *Efeseni* 1:17). Și – după acesta – „strălucirea” însemnează pururea vecuire, și nedespărțirea Dumnezeu-Cuvîntului de Tatăl, și ființa și firea cea una. „Căci – zice – dintru Cel ce este slava, dintru Acela este și strălucirea. Și, fiindcă slava este de-a pururea, de-a pururea este așadar și strălucirea. [Căci, așa cum] strălucirea este de o ființă cu focul, așa este și Fiul cu Tatăl.” Iar Isidor Pelusiotul zice așa: „Nimic nu e așa de însușit și de însemnător al firii dumnezeiești ca purururea vecuirea. Căci «strălucirea» arată pururea vecuire; «chipul» ipostasului [arată] enipostasierea; «cuvîntul», nepărtinirea și neîntroparea; iar «Fiul», însușirea și ființa cea întocmai [...]” (epistola 818 către preotul Agaton). (n. aut.)

postatic¹ și are ipostas de sine desăvârșit, fără trebuință de altul pentru a se desăvârși – tot astfel și Fiul este enipostatic și are ipostas osebit și desăvârșit. Căci, cu cuvîntul acesta, Apostolul arată nu numai că Fiul are neschimbare de Tatăl, dar că are și chip al Său, osebit de Cel dintîi, adică de Tatăl. Fiindcă chipul Său este altul față de Chipul cel dintîi, de vreme ce e înființat de sine, dar totodată și neschimbat cu Chipul cel dintîi.² Iar Sfîntul Grigorie de Nissa (între cele împotriva lui Evnomie) zice că – așa

¹ „Între-ipostas” – cuvîntul arată că Dumnezeu-Cuvîntul întrupat nu e alcătuit din două persoane, precum ziceau oarecari eretici, ci că firea omenească este *între* ipostasul dumnezeiesc.

² Iar înțeleptul Fotie tilcuiește zicerea așa: „«Chip al ipostasului», adică trăgînd întru Sine toată ființa. Dumnezeu – zice – este stăpînitor, este atotputernic, făcător al totului și orice altceva se închipuie din pîrinteasca ființă – afară de a fi Tată, fiind totdeauna Fiu – și de aceea le și poartă pe toate, și le ține și le ocîrmuiește cu graiul puterii Sale.” Iar Nichifor Vlenida tilcuiește „chipul” așa: „Fiul Se numește «chip» al Ipostasului pîrintesc nu pentru că este însușire a Tatălui. Căci cine ar bănui aceasta, împărțîșit fiind de cuvîntare [«rațiune», n. m.]?! Ci [aceasta înseamnă] că El Se închipuie și Se cunoaște după ceea ce este Tatăl dintru a avea Fiu; și că, avîndu-le pe toate ale Tatălui, Fiul – rămînînd Fiu întru Sine – Îl arată pe Acela dintru care este, fiind chip firesc și neschimbat al Aceluia. Pentru aceasta și zice: «Cel ce M-a văzut pe Mine L-a văzut pe Tatăl»” (în cuvîntul despre credință). Iar Teologul Grigorie zice: „Cu adevărat, Fiul Se zice ca unul, nu ca mulți cu firea; căci Cel adevărat este unul, iar minciuna de multe chipuri. Și ca pecetea cea curată și chip prea-nemincinos al Tatălui” (cuvîntul al doilea despre Fiul)

Și Teodot tilcuiește zicerea „chip al ipostasului” așa: „De Sin – zice – înființat, tot întru Sine arătîndu-L pe Tatăl, căci e îmbrăcat cu pîrinteștile însușiri. Așa, prin multe numiri, dumnezeiescul Apostol ne-a învățat să cunoaștem și adevărul nașterii, și ființa cea întocmai, și pururea vecuire. Căci, de vreme ce toată mintea e covîrșită de cele dumnezeiești și nu este cu putință a învăța taina teologiei numai printr-un chip, propovăduitorii adevărului sînt siliți a face aceasta prin mai multe chipuri. Așa, de nevoie L-a numit «Cuvînt» pe Fiul dumnezeiescul Ioan, de vreme ce împreună cu nașterea cea omenească e însoțită și patima și vremea, ca să arate nepătîmirea și nevremuirea nașterii. Și, iarăși – ca să nu bănuiască nimeni că ar fi neipostatic, fiind cuvînt (cum au pătimit Marcu, Fotino și Pavel [poate Samosatul]) – de nevoie a adăugat a zice: «și Dumnezeu era Cuvîntul» (Ioan 1:1), însemnîndu-i ipostasul, și arătîndu-i firea cea una și învășînd nepătîmirea și nevremuirea nașterii. Tot astfel, fericitul Pavel L-a numit pe El «Fiu» după pricina însușirii, arătîndu-L osebit de Tatăl. L-a numit «făcător al veacurilor», prin aceasta învășînd pururea Lui vecuire. L-a numit încă și «strălucire a slavei», prin aceasta însemnînd și împreună-pururea vecuire și pe aceeași ființă, căci din firea focului iese strălucirea. Și a adăugat a zice că este și «chip al ipostasului», învășîndu-le pe amîndouă la un loc: cum că este și înființat de Sine, și că arată întru Sine însușirile pîrintești.” (n. aut.)

cum Pavel a arătat prin „strălucire” ființa cea deopotrivă și neschimbată a Fiului cu Tatăl – tot astfel, prin „chip”, a arătat starea cea întocmai a Fiului către Tatăl. Căci cel ce va înțelege mărirea ipostasului, acela, cu chipul ce se arată al ipostasului, măsoară negreșit și ipostasul al căruia este chipul. Fiindcă nici chipul nu întrece ipostasul, de vreme ce ar fi neipostatic după măsura cu care ar întrece ipostasul; dar nici ipostasul nu este mai mult decât chipul, căci ar avea negreșit neînchipuită partea ce ar întrece. La fel, Pavel zice și în altă parte că Fiul este „în chipul lui Dumnezeu” (*Filipeni 2:6*), și prin aceasta ne face să înțelegem că este chip văzut al ipostasului Tatălui.¹ Iar cu cuvintele acestea arată măsura cea întocmai la fel pe care o are Fiul cu Tatăl, de vreme ce în „chip”, adică întru Fiul, se vede mărirea Tatălui, care nu o întrece pe aceasta, căci negreșit ar fi fără măsură și nefrumoasă partea aceea după care ar covârși „chipul”, lucru necuviincios de gândit despre Tatăl. [...]

și purtându-le pe toate cu graiul puterii Sale –

Auzi acum tu – o, Ariene! – care iei ca ajutor al eresului tău zicerea „prin Care” și pentru aceasta spui că Fiul este slujitor al Tatălui, iar nu împreună-lucrător. Auzi – zic – (de poți să înțelegi) cum Apostolul dă aici Fiului strălucirea și domnia întocmai cu cea a Tatălui, fără schimbare. Căci Pavel nu a zis: „purtând cu puterea”, ci: „cu graiul puterii”, adică: Fiul este acela care le poartă și le ocîrmuiește pe toate cu cuvîntul Său cel plin de putere – dovedind puterea Fiului. Căci – așa cum tu crezi că Tatăl a zis: „Să se facă lumină! – și s-a făcut lumina” (*Facerea 1:3*) – tot așa să crezi și că Fiul pe toate le poartă, adică le ocîrmuiește, și le ține împreună cu cuvîntul său cel atotputernic. Și, decât a le face pe toate, este chiar lucru mai mare a le ține împreună pe toate, care se luptă cu cele potrivnice lor din fire și pentru aceasta se primejduiesc a cădea întru a nu fi și a se pierde. Și nu a zis că Fiul le „ocîrmuiește” pe toate, ci că le „poartă”, de la metafora oamenilor care numai cu un deget fac a se mișca și a se strămuta un lucru mic, iar Fiul lui Dumnezeu ține totdeauna globul acesta atît de foarte mare al întregii făpturi simțite și-l mișcă doar cu

¹ Vezi la subînsemnarea zicerii „Care, în chipul lui Dumnezeu fiind” (*Filipeni 2:6*), ca să cunoști că – după cei mai mulți teologi – „chipul” se înțelege chiar al ființei și al firii lui Dumnezeu. (n. aut.)

atotputernicul Său cuvînt.¹ Căci la Dumnezeu cuvîntul nu e gol și neputincios – cum e cuvîntul nostru, al oamenilor – ci e lucrător și atotputernic. Vezi, iubite cititorule, cîte eresuri se doboară și cîte noime înalte se pun încă de la începutul epistolei acesteia? Deci cum cutează unii – care sînt Arienii, după cum am spus la pricina trimiterii – a lepăda epistola aceasta și a zice că nu este cu adevărat a lui Pavel? – trăgînd încheierea aceasta din osebitul chip al ei față de celelalte trimiteri. Căci ar fi trebuit să judece mărimea noimelor și puterea cuvintelor ce se cuprind aici, că-rrora nu li se poate grăi împotriva, și să se întrebe ale cui nașteri pot fi acestea, decît numai ale marelui Pavel?! Ale lui Pavel – zic – acela care-L avea pe Hristos grăind întru sine. Drept aceea, cîți îl lipsesc pe Pavel de epistola aceasta, fac un rău întocmai ca și cum l-ar lipsi de Hristos.

¹ Vrednice de laudă sînt și cuvintele marelui părinte Vasilie care se întind la această zicere: „Bunătațile de la Dumnezeu vin către noi cu mai multă grăbire decît cele lucrate de oricine sau decît s-ar zice un cuvînt. Căci nimic nu e așa de grabnic: nici fulgerele, nici alergarea luminii în aer, nici privirile cele iuți ale ochilor, nici mișcările minții noastre. [...] Căci de ce întindere de vreme ar avea trebuință Cel ce pe toate le poartă cu graiul puterii Sale și nu lucrează trupește, neavînd nevoie de lucrarea mîinilor la facerea totului, ci unei voini nesilite avînd următoare firea celor ce se fac? – precum zice Iudita: «Și ai împlinit toate cîte le-ai gîndit» (*Judita* 9:5)” (*Despre Sfîntul Duh*, capitolul 8). S-a lăudat oarecînd acel prea-vestit matematic și prea-mecanic Arhimed că singur va mișca tot pămîntul, sprijinindu-se pe socotelile pîrghiei mecanice, dar numai dacă i s-ar fi dat un loc în afara pămîntului ca să o așeze și dacă pîrghia lui și locul de sub ea ar fi fost potrivite ca mărime, zicînd: „Dă-mi unde să stau, și voi mișca tot pămîntul!” Ci pricina lui fiind cu neputință, după urmare și lauda lui a fost zadarnică, și neînfințată și arătată numai după fantezie, neputînd veni niciodată în lucrare. Iar Fiul lui Dumnezeu cu un singur cuvînt al Său mișcă și poartă întru atîtea veacuri nu numai mărimea pămîntului, ci și pe a întregului [lunii]. Ce zic? Mișcă și poartă totul doar cu voia și cu o subțire povățuire. Căci, fiind nemărginit întru toată desăvîrșirea, are nemărginită și atotputernicia, și simpla mișcare a voii Sale poate chiar și numai cu o subțire atingere nu doar a mișca, ci și a doborî întru neființă și a duce în haos mărimea întregă a totului. Pentru aceasta, și acel prea-viteaz Iuda Macaveul zicea către cei șase mii de ostași ai săi: „Potrivnicii nădăduiesc în armele lor și în îndrăzniri, iar noi nădăduim întru atotputernicul Dumnezeu, Cel ce poate a-i doborî pe cei ce vin asupra noastră și pe toată lumea doar cu o atingere” (*2 Macavei* 8:18). Pentru aceasta a zis și Isidor Pelusiotul: „Dumnezeiescul și prea-negrăitul Fiu al Tatălui, Cel ce Se închină de către noi, Se numește «Cuvînt» în chip potrivit nu numai pentru că este cuvîntul lui Dumnezeu și tîlcuitor al Tatălui – cum socotesc unii – ci și pentru că lucrează mai în grabă decît cuvîntul” (epistola a 44-a către comisarul Aetie). (n. aut.)

după ce a săvârșit, prin El însuși, curățirea păcatelor noastre,

După ce, mai sus, a vorbit despre mărirea dumnezeirii Dumnezeu-Cuvântului, Pavel se pogoră aici, vorbind și despre omenirea Lui și despre purtarea Sa de grijă către oameni, lucru care e mult mai mare decât a le purta și a le ocîrmi pe toate. Iar Apostolul pune aici două lucruri: unul, a ne curăți Fiul lui Dumnezeu de păcatele noastre; și, al doilea, a face aceasta nu prin altcineva, ci prin Sine. Și nu numai aici, ci și în multe părți ale acestei epistole, Apostolul se laudă că această curățire a păcatelor oamenilor s-a făcut prin Însuși Fiul lui Dumnezeu, de vreme ce El ne-a curățit prin crucea și prin moartea pe care le-a suferit. Și nu numai fiindcă Acela fără de păcat a murit pentru păcatele noastre, luînd osînda de care nu era dator și dezlegînd de obște firea omenească de osînda căreia îi era datoare pentru păcatul lui Adam, ci și fiindcă ne-a dat botezul, ce este închipuire a morții Lui, prin care noi, cei ce ne botezăm, primim iertarea păcatelor săvârșite mai înainte și putere spre a nu ne mai face lesne prinși de păcat.¹

a șezut de-a dreapta mării întru cele înalte,

După ce, mai sus, a pomenit de cruce, Apostolul vorbește aici și despre învierea și înălțarea Domnului. Și nu a zis că „I s-a poruncit să șadă”, ci că „a șezut de-a dreapta întru cele înalte”, nu pentru că Dumnezeu S-ar cuprinde într-un loc, ci ca să se arate cu numirea „dreptei” asemănarea Fiului cu Tatăl, fiindcă a ajuns chiar la scaunul cel părintesc și, precum

¹ Pentru aceasta, și Teologul Grigorie îl numește pe Hristos „curățitor al întregii lumi”, zicînd: „Ci o! – Paște mare și sfințit și curățitor al întregii lumi” (*Cuvînt la Paști*). [...] Zice și marele Vasilie: „Sufletul ce s-a ticăloșit în multe păcate este dator mai întîi a urî viața sa cea osîndită de mai înainte, îngreșoșîndu-se de pomenirea ei și urînd-o, [...] iar apoi a-și lua ca învățător al fricii pe îngrozirea Judecării și a muncii celei veșnice [...], încredințîndu-și curățirea păcatelor prin sîngele lui Hristos, întru mila Lui cea mare și întru mulțimea îndurărilor lui Dumnezeu” (hotărîrea I în scurt). Zice și Meletie Pigas: „Toată curățirea întregii noastre firi și a alegerii [păcatele cu voia, n. m.] noastre de toate păcatele ni se face totdeauna prin Hristos, pentru Hristos, întru Hristos, de către Hristos, întru cinstit sîngele Lui. Căci pe Acesta ni L-a dat Tatăl [să ne fie] sfințenie, dreptate, izbăvire și curățitor. Făcînd curățirea păcatelor noastre prin Sine, ca jertfitor și jertfă, Acesta «a șezut de-a dreapta mării întru cele înalte», făcîndu-ni-Se mingîietor către Tatăl” (*Despre Creștinism*, cartea a 4-a). (n. aut.)

Tatăl este întru cele înalte, așa e și Fiul.¹ Iar dacă cineva ar zice: Iată, scris este: „Zis-a Domnul Domnului Meu: Șezi de-a dreapta Mea!”

¹ Vezi și subînsemnarea zicerii „Care e de-a dreapta lui Dumnezeu” (*Romani* 8:34). Zice și Teodorit: „Iar că «a șezut la dreapta mării întru cele înalte» s-a zis omenește. Căci, înalt fiind, S-a smerit pe Sine; și, Dumnezeu fiind, S-a înomenit; nefiind smerit, S-a înălțat; nici nu S-a făcut Dumnezeu om fiind. Ci, ca Dumnezeu, era stăpîn peste toate de-a pururea, și ca om Și-a adăugat slava pe care o avea ca Dumnezeu. Aceasta a zis-o și El Însuși în *Evangelhie*: «Părinte, slăvește-Mă cu slava pe care am avut-o la Tine mai înainte de a fi lumea», cerînd a lua nu ceea ce nu avea, ci a se arăta ceea ce avea.” Dar s-ar nedumeri cineva pentru ce David și Apostolul zic că Hristos „șade de-a dreapta” Tatălui, iar Ștefan nu L-a văzut pe Hristos șezînd, ci stînd [în picioare adică, n. m.]? Căci zice: „Iată, văd cerurile deschise și pe Fiul omului stînd de-a dreapta lui Dumnezeu” (*Fapte* 7:36). Această nedumerire o dezleagă dumnezeiescul Grigorie al Nissei (în *Evgnomion la Sfîntul Ștefan, întiul mucenic*), zicînd că pentru netrupeasca fire a dumnezeirii una și aceeași însemnează atît „șederea”, cît și „starea”, adică dumnezeiasca fire „stă” întru tot binele, și întru tot binele „șade” și rămîne nestrămutată. Și Sfîntul zice cu aceste cuvinte: „Covîrșitoarea fire este curată de niște înțelegeri ca acestea – atît de «ședere», cît și de «stare» – căci amîndouă sînt osebite de arătarea ce se înțelege în scurt. [...] Fiindcă și printr-o zicere, și prin alta vom înțelege starea întru tot binele și nestrămutarea întru toată buna-cinstire de Dumnezeu. Căci cel ce zice că dumnezeirea «stă» și cel ce zice că dumnezeirea «șade» nimic nu osebește între ziceri în minte altceva decît că unul zice că «stă cu întărire», iar altul că «șade cu nestrămutare», dogmatizînd dumnezeirea întru bine.” Mai aceleași le zice și Dionisie Areopagitul, care tâlcuiește ce însemnează «starea» și «șederea» lui Dumnezeu zicînd așa: „Și ce vom zice despre dumnezeiasca «stare» și «ședere»? Ce altceva, decît numai că Dumnezeu rămîne Însuși întru Sine, stînd și șezînd nemișcat și nevăzut. Și că la fel lucrează după acestea, după nestrămutare fiind Însuși din Sine cu totul. Și, după nemișcarea aceasta, e cu totul nemișcat și mai ales mai presus de ființă, căci e pricinuitoarea stării și al șederii tuturor, El, Cel mai presus de toată șederea și starea” (*Despre dumnezeieștile numiri*, capitolul 9). Drept aceea, dacă Arienii trag încheierea că Fiul este mai înjosit ca Tatăl – de vreme ce stă [în picioare deci] de-a dreapta Tatălui, precum L-a văzut Ștefan – să se învețe (după același Grigorie al Nissei), că atunci cînd David și Pavel zic că Fiul „șade” de-a dreapta Tatălui, ei arată totodată că la fel „șade” și Tatăl. Tot astfel și Ștefan, zicînd că Fiul „stă”, arată totodată că și Tatăl „stă”. Căci ceea ce se înțelege și se vede întru „Chip” – adică în Fiul, Care e chip firesc al Tatălui – aceeași se înțelege și se vede și întru „Întiul Chip”, adică întru Tatăl. Așadar, încheierea Arienilor se dovedește zadarnică.

Aceasta este dezlegarea nedumeririi de mai sus, dacă se va socoti despre „șederea” și „starea” dumnezeirii Fiului. Iar dacă se va socoti despre omenirea Lui, unii dascăli, frumos tâlcuind, zic că Hristos nu i S-a arătat șezînd lui Ștefan, întiul mucenic, ci S-a sculat – zic aceștia – ca să ajute nevoitorului Său, care pătimea pentru dragostea Lui, și mărturisea și propovăduia pentru numele Lui; sau – zic ei – S-a sculat pentru a-l infim-

(*Psalm 109:1*) – la aceasta dăm două răspunsuri. Mai întâi, că nu zice că „a poruncit”, ci că „a zis”. Iar al doilea, că Proorocul a închipuit cuvîntul în acest fel pentru a nu socoti cineva că Fiul e fără de început și fără de pricinuitoar, ci că Îl are ca început și pricină firească pe Tatăl.

4. făcîndu-Se cu atît mai bun decît Îngerii, cu cît a moștenit nume mai osebit decît dînșii.

La începutul epistolei, Pavel Îl asemăna pe Fiul cu Proorocii, pentru slăbiciunea și nedesăvîrșita credință a ascultătorilor; iar acum, sporind înainte, Îl arată pe Hristos mai presus decît Îngerii. Și așa, încet-încet, îl aduce pe ascultător lîngă adevărul dumnezeirii Fiului. Iar zicerea „făcîndu-Se” se înțelege în loc de „arătîndu-Se”, precum zice și Ioan Mergătorul-înainte: „Cel ce vine după mine S-a făcut mai întii decît mine” (*Ioan 1:15*), adică „S-a arătat mai cîstit decît mine”. Căci zicerea „s-a făcut” nu arată aici înființarea. Iar zicerea „a moștenit” s-a zis despre omenirea lui Hristos. Fiindcă Hristos, după ceea ce este Dumnezeu-Cuvînt, avea totdeauna și cu pururea vecuire numele acesta, adică de a fi „Fiul al lui Dumnezeu”. La fel obișnuim și noi a vorbi despre același om și lucruri smerite, și lucruri înalte. De pildă, cînd zicem: „Mare este omul!” (*Pilde 20:6*) – îl numim pe omul acela după partea cea bună, adică după suflet. Iar cînd zicem: „Omul este pămînt și cenușă”, îl numim de la partea cea rea, adică de la trup. Așa și în ce-L privește pe Hristos: uneori Îl numim pe El de la însușirile dumnezeirii, iar alteori de la însușirile smerite ale omenirii.¹

5. Căci căruia dintre Îngeri i-a zis Dumnezeu cîndva: „Fiul Meu ești Tu, Eu astăzi Te-am născut!” (*Psalm 2:7*)?

pina pe cel ce a mărturisit mai întii pentru numele Lui și s-a făcut pildă de bărbăție celorlalți mucenici. Și că, așa cum S-a sculat și l-a întîmpinat pe Ștefan, tot astfel Se scoală și-i întîmpină și pe ceilalți mucenici ai Săi, care au urmat pildei lui Ștefan. (n. aut.)

¹ Iar Teodorit zice că și aceasta s-a zis după omenire, căci, ca Dumnezeu, e făcător și stăpîn al Îngerilor; iar ca om, S-a făcut mai bun decît Îngerii după înviere și după suirea în ceruri, căci pînă atunci era puțin mai micșorat decît aceia, din pricina patimii morții. Deci – așa cum era mai mic decît Îngerii ca om, de vreme ce aceia au fire nemuritoare, iar El a suferit patimă – tot astfel, după suirea în ceruri, S-a făcut mai bun decît Îngerii, căci „a șezut asupra a toată începătoria, și stăpînirea, și puterea, și domnia și asupra a tot numele ce se numește, nu numai în veacul acesta, ci și în cel viitor” (*Efeseni 1:21*). (n. aut.)

Zice: De unde e arătat că Fiul e mai presus de Îngeri? De la numele Lui, căci numele de „Fiu” însemnează [legătura] firească cu Tatăl, fiindcă Se naște dintr-Însul. Căci, dacă ar fi Fiu al lui Dumnezeu după dar, iar nu după fire, ar fi negreșit mai înjosit decît Îngerii. Deci zicerea „astăzi Te-am născut” nu arată altceva decît numai că din început, din veacul acela de cînd este Tatăl, este și Fiul. Fiindcă – așa cum despre Fiul, după ceea ce este al lui Dumnezeu, se zice: „Cel ce *este*” („Eu sînt Cel ce este” = „*O on*”, *Ieșirea* 3:14), de la timpul de față, care se potrivește chiar lui Dumnezeu¹ – tot astfel se înțelege la Dînsul și zicerea „astăzi”. Unii însă nu au înțeles zicerea „astăzi Te-am născut pe Tine” ca nefiind despre nașterea Fiului cea mai înainte de veacuri și fără de început, ci despre nașterea Lui cea în vreme și după trup, căci și aceasta a fost de sus, făcîndu-se din Duhul Sfînt și cu buna-voință a Tatălui.²

Și iarăși: „Eu Îi voi fi Lui Tată, și El Îmi va fi Mie Fiu” (1 Împ. 4:14).

Aceasta s-a zis în chip arătat de către Apostol despre omenirea Fiului, fiindcă Pavel, cînd se apucă a zice despre cele însușite omenirii Fiului, le zice pe toate fără frică și sfială. Deci firea omenirii luată de Dumnezeu-Cuvîntul a moștenit adevăratul nume al Celui care a luat-o, adică numele de „Fiu”, pe care-l avea Cuvîntul ce S-a unit cu dînsa. Și l-a moștenit pe acesta fiindcă S-a înființat în ipostasul Fiului, cum a zis și Arhanghelul Gavriil către Fecioara, cînd i-a binevestit: „Pentru aceasta, și Sfîntul ce Se va naște Se va chema «Fiul lui Dumnezeu»” (*Luca* 1:35). Și iarăși: „Și va fi mare și «Fiul al Celui Prea-înalt» Se va chema” (la fel, 32). Iar numele acesta nu l-a primit nici unul dintre Îngeri.³ Și, cu toate că unii

¹ Despre aceasta, Teologul Grigorie a zis așa: „Cu adevărat, Dumnezeu era pururea, și este și va fi. Iar mai ales El *este* de-a pururea, căci graiul «era» și «va fi» este naștere a timpului nostru și a firii celei curgătoare. Iar «Cel ce este» – așa cum Se numește pe Sine vorbindu-i lui Moisi în munte – e de-a pururea; căci, cuprinzînd întru Sine toată ființa, nici nu Se începe, nici nu Se sfîrșește, întrecînd toată înțelegerea timpului și a firii ca un noian nemărginit și nehotărnicit” (*Cuvînt la Nașterea Domnului*). (n. aut.)

² Unul din cei ce au zis aceasta e și marele Atanasie, tîlcuind zicerea „Eu astăzi Te-am născut pe Tine” așa: „Tatăl Își însușește nașterea după trup a Fiului, și de aceea a zis: «astăzi».” Ci și Teodorit a înțeles zicerea aceasta ca despre nașterea cea în vreme. (n. aut.):

³ Iar Îngerii nu s-au numit „fii ai lui Dumnezeu” pentru ca nu cumva mărirea lor să nu primească lucrul după dar, ci să socotească după fire. Adică pentru ca nu cumva, din pricina mării lor, să se socotească fii ai lui Dumnezeu după fire, iar nu după dar. Iar

dintre drepti s-au numit „fii ai lui Dumnezeu” (adică cei ce se trăgeau din Sit) (*Facerea* 6:2), aceia s-au numit așa după dar, iar Hristos nu S-a numit „Fiul al lui Dumnezeu” după dar, ci înfierea s-a dat luării omenirii după însușire ipostatică, de vreme ce același ipostas al Fiului s-a făcut și ipostas al omenirii.

6. *Și iarăși, când Îl aduce în lăuntru lumii pe Cel întâi născut, zice:*

Hristos numește venirea Sa în trup „ieșire”, ca atunci când zice: „Ieșit-a Semănătorul să semene sămînța Sa” (*Matei* 13:3); și iarăși: „Eu de la Dumnezeu am ieșit și vin” (*Ioan* 8:42)¹; și iarăși: „Eu de la Dumnezeu am ieșit. Am ieșit de la Tatăl și am venit în lume” (*Ioan* 16:27). Și Miheia zice: „[...] și ieșirile Lui din început, din zilele veacurilor” (capitolul 5:2). Și potrivit numește Hristos „ieșire” venirea Lui cea în trup. Pentru că noi sîntem afară față de Dumnezeu, nu după loc, ci după alegere, și de aceea a venit la noi ca sol Hristos, și – vorbind, și petrecînd împreună cu noi și curățindu-ne – ne-a împrietenit cu Dumnezeu-Părintele. Iar aici, dimpotrivă, Pavel numește „intrare” venirea lui Hristos în trup, de la metafora acelora ce moștenesc și iau vreo parte sau oarecari avutii. Căci aceasta însemnează zicerea „Îl aduce în lăuntru lumii”, anume când Tatăl încredințează lumea Fiului, fiindcă Fiul a cîștigat lumea, supunîndu-Se Lui de voie, atunci când a fost cunoscut într-însa prin iconomia întrupării. Și Fiul Se aduce în lume nu într-alt chip, fără numai cu trup și ca un om; căci ca Dumnezeu era în lume, fiindcă lumea printr-Însul s-a făcut, dar lumea nu-L cunoștea, precum zice Evanghelistul: „În lume era, și lumea printr-Însul s-a făcut, dar lumea nu L-a cunoscut”

dumnezeiescul Dionisie Areopagitul zice că și Îngerii se numesc „dumnezei”, și oamenii: „Și vei afla că teologia dumnezeiască numește «dumnezei» și ființele cerești, cele mai presus de noi, și pe bărbații cei sfințiți de la noi ce se află prea-iubitori de Dumnezeu, deși dumnezeiasca începătorie cea mai presus de toate este mai aleasă și mai preainaltă, și nici una dintre făpturi nu se poate numi cu adevărat și desăvîrșit ca dînsa. Însă cite din cele cuvîntătoare și gînditoare se ating, fără de atingere, către unirea dumnezeirii, pe cît se poate, și au strălucit cu totul, după putere, către dumnezeieștile ei străluciri [...], [acelea] s-au învrednicit de potrivita numire de «dumnezei»” (*Despre cereasca ierarhie*, capitolul 12). Căci – după tîlcuitorul Maxim – Dionisie numește „teologie” zicerea aceasta: „Eu am zis: «Dumnezei sînteți și fii ai Celui prea-înalt toți»” (*Psalom* 81). (n. aut.)

¹ Zicerea „am ieșit” se înțelege la nașterea Fiului cea fără de început, iar zicerea „vin”, la nașterea cea după vreme – după Grigorie al Tesalonicului. (n. aut.)

(Ioan 1:10). Iar Pavel arată aici cum Tatăl Îl aduce în lume pe Fiul cel întâi născut ca să-și facă lesne primit cuvîntul. Iar Grigorie al Nissei (întru cele asupra lui Evnomie) și Sfîntul Chiril al Alexandriei (în alcătuirea sa cea scrisă deasupra că „Hristos e Dumnezeu”) au înțeles zicerea „a-L aduce” așa: nume că, mai înainte de iconomia întrupării, Fiul era afară de zidire – nu după loc, căci El este Cel care le umple pe toate – ci pentru că Dumnezeu, fiind nezidit și fără de trup, nu avea nici un lucru obștesc (adică împărtășitor) cu zidirea și cu oamenii; iar cînd S-a întrupat, atunci S-a împărtășit cu zidirea, fiindcă a unit cu Sine-Și firea omenirii cea zidită, și pentru aceasta se zice că a fost „adus” și a intrat în zidire.¹

„Și să I se închine Lui toți Îngerii lui Dumnezeu!” (Deuteronomul 32:43; Psalm 96:8).

Zice: Cînd Tatăl Îl aduce pe Fiul Său în lume, zice: Închină-se Lui toți Îngerii lui Dumnezeu, adică Fiului Meu întrupat. Iar Pavel arată cu cuvintele acestea că, cu cît e stăpînul mai presus de robi, cu atît este și Fiul mai presus de Îngeri. Însă Pavel zice acestea după asemănarea omenească, fiindcă așa cum stăpînul și domnul unei case poruncește ca toți robii să i se închine celui care îi intră în casă, tot astfel și Tatăl, aducîndu-L pe Fiul Său în lume purtînd firea cea omenească, le poruncește robilor Îngeri să I se închine Lui ca Domnului și Stăpînului lumii.²

¹ Iar Fotie tîlcuiește zicerea de mai sus a lui Pavel: „cînd Îl aduce pe Cel întâi născut în lume”, așa: „Cînd Tatăl a binevoit a Se arăta cu trup Fiul Său cel întâi născut celor ce locuiau în lume, atunci a zis: «Și iată, Îngerii au venit și-I slujeau Lui» (Matei 4:11). Și iarăși: «De acum, veți vedea cerul deschizîndu-se și Îngerii lui Dumnezeu suindu-se și pogorîndu-se la Fiul Omului» (Ioan 1:52). Însă – după Icumenie – Tatăl Îl numește pe Fiul „întîi născut” nu pentru că ar avea și al doilea fiu, ci avîndu-L pe El unul și singur născut dintr-Însul, căci „întîi născut” se numește cel ce se naște întîi, chiar dacă nu ar naște cineva și al doilea fiu. (n. aut.)

² Iar Teodorit arată că „amîndouă – și zicerea «aduce pe Cel întâi născut», și zicerea «să se închine Lui» – însemnează iconomia. [...] Așa, și dumnezeiescul Ioan a zis: «În lume era, și lumea prin El s-a făcut, ci lumea nu L-a cunoscut. La ale Sale a venit, ci ai Săi nu L-au primit» (Ioan 1:10). Și acestea par a fi oarecum potrivnice. Căci, dacă era în lume, cum a venit? Iar dacă a venit, cum era în lume? Ci în lume era ca Dumnezeu, și a venit ca om. Tot astfel, este și «unul născut» ca Dumnezeu, și «întîi născut întru mulți frați» ca om. Și pururea primea cinstire de la Îngeri, căci pururea era Dumnezeu; [Îngeri] I s-au închinat însă și ca unui om.” Iar dumnezeiescul Grigorie al Nissei zice în altă parte (în cuvîntul

**7. Și către Îngeri zice: „Cel ce-i face pe Îngerii
Săi duhuri și pe slugile Sale pară de foc” (Psalm 103:4);**

Iată, aceasta e prea-marea osebite a Fiului față de Îngeri, anume că Fiul e nezidit, iar Îngerii sînt zidiri și făpturi. Căci zicerea „Cel ce face” însemnează aducerea dintru neființă întru a fi a Îngierilor, care sînt cea mai de jos ceată dintre mințile cele nematerialnice. Și Fiul are această prea-aleasă și prea-mare osebite și cu celelalte Puteri cerești: cu Scaunele – zic – cu Heruvimii, cu Serafimii și cu toate celelalte cete slujitoare și puteri ale ființelor cerești. Și nu a zis: „Cel ce a făcut”, în vremea trecută, ci: „Cel ce-i face pe Îngerii Săi”, în vremea de față, adică Cel ce-i ține pe Îngeri după cuvîntul [„rațiunea de a fi”, n. m.] după care au fost zidiți.¹ Așa se înțelege și zicerea aceea a Domnului: „Tatăl Meu pînă acum lucrează” (Ioan 5:17), adică: Prin purtarea Sa de grijă și împreună-țitoarea Sa a putere, Tatăl Meu ține și păzește făpturile și zidirile care s-au făcut.

**8. iar către Fiul (zice): „Scaunul Tău, Dumnezeule, în veacul
veacului” (Psalm 44:7),**

Zice: Îngerii sînt zidiri și făpturi, căci pentru aceaștia a zis David cuvîntul acela: „Cel ce-i face”; iar Fiul nu e zidire, de vreme ce pentru

al 2-lea asupra lui Evnomie): „Prin zicerea aceasta se însemnează cea de-a doua venire a lui Hristos, căci adăugarea zicerii numește și arătarea Stăpînului a toate care se va face la sfîrșitul lumii. Căci – așa cum «tot genunchiul se pleacă întru numele lui Iisus cel mai presus de tot numele: al celor cerești, și al celor pămîntești și al celor dintru adînc», deși Fiul nu are numele cel omenesc mai presus de tot numele – tot astfel zice întregii zidiri mai presus de lume să se închine Celui întii născut, Care este numit așa pentru noi, cînd va intra iarăși în lume ca să o judece întru dreptate și pe norod întru adevăr.” Și iarăși zice: „Pentru aceasta, Cel ce a intrat o dată în lume – făcîndu-Se întii născut dintre cei morți, și dintre frați și din toată făptura – cînd va intra iarăși în lume ca Acela ce judecă lumea întru dreptate – precum zice proorocia – nu va lepăda numele întiiului născut, pe care l-a primit o dată pentru noi. Ci, așa cum tot genunchiul se pleacă numelui «Celui ce e mai presus de tot numele», tot astfel toți Îngerii se închină numelui Întiiului născut, veselindu-se pentru chemarea oamenilor” (cuvîntul al treilea împotriva lui Evnomie). (n. aut.)

¹ Teofilact a luat aceasta de la Teologul Grigorie, care zice așa: „Zicerea însemnează iconomia și ținerea celor pe care le-a făcut, căci i-a făcut pe Îngerii Săi duhuri și a întemeiat pămîntul peste întărirea lui. O dată a lucrat și a făcut de a întărit tunet și a zidit duh, pe care o dată le-a înființat Cuvîntul, însă lucrarea este necurmată și acum” (Cuvîntul al doilea despre Fiul). (n. aut.)

Dînsul nu s-a zis aceasta, ci este Împărat, Stăpîn și Dumnezeu, căci „scaunul” cel veșnic mărturisește pentru Dînsul, fiind semn al împărăției, al stăpînirii și al dumnezeirii. Însemnează că zicerea aceasta e potrivnică ereticului Pavel Samosatul, care hulea că Hristos, adevăratul Dumnezeu și veșnicul Împărat, este om gol. De asemenea, zicerea este potrivnică și lui Arie, cinstitorul de zidire, care hulea că Fiul ar fi zidire.¹

„toiag de dreptate, toiagul împărăției Tale” (la fel).

Iată și alt semn al împărăției Fiului: toiagul, adică schiptrul împărătesc.

9. „Ai iubit dreptatea și ai urît nelegiuirea” (la fel);

Cuvintele se potrivesc Dumnezeu-Cuvîntului după omenire, fiindcă omenirea Lui primește aceste lucruri smerite.

„pentru aceasta Te-a uns pe Tine, Dumnezeule, Dumnezeul Tău cu untul-de-lemn al bucuriei mai mult decît pe părtașii Tăi” (la fel).

Această zicere e împotriva Evreilor, împotriva lui Savelie și a lui Marcel, fiindcă înfățișează două fețe: „Dumnezeu” și „Dumnezeu”. Zicerea îi războiește încă și pe Marchioniți, care socotesc că Fiul nu a luat trup, fiindcă dumnezeirea nu se unge, ci doar omenirea. Deci David se întinde către Fiul și zice: O, Dumnezeule! – Dumnezeul Tău, adică Tatăl Tău după dumnezeire și Dumnezeul Tău după omenire, Te-a uns cu „untul-de-lemn al bucuriei” – numindu-L astfel pe Duhul Sfînt – mai mult decît pe ceilalți, care sînt doar oameni. Fiindcă Hristos nu L-a luat pe Duhul Sfînt din parte, precum a zis: „Căci nu din parte Îl dă Dumnezeu pe Duhul” (Ioan 3:34), și nici nu a fost uns de către Duhul precum au fost toți ceilalți oameni – adică Proorocii, Patriarhii și Sfinții – ci S-a uns „cu venirea a toată ungerea, adică a Duhului, și a tot Ungătorului, adică a Tatălui” –

¹ Iar Teodorit zice: „Prin acestea, a arătat învederat că Îngerii își au firea zidită, iar pe Fiul cel unul născut L-a arătat nezidit și pururea vecuitor, căci zice: «Scaunul Tău e în veacul veacului.» Și ne-a învățat prin acestea că zicerea «a șezut de-a dreapta mării, întru cele înalte» e pentru firea Sa omenească, de vreme ce ca Dumnezeu veșnic are scaunul și împărăția fără de început și fără de sfîrșit.” (n. a.)

precum a zis Teologul Grigorie.¹ Iar „părtași” ai lui Hristos sînt toți oamenii cei duhovnicești, care s-au sfințit cu aceeași împărtășire a Sfintului Duh. Căci și cei desăvîrșiți și duhovnicești ce au fost în *Legea Veche* s-au învrednicit de Sfintul Duh² prin credința întru Hristos Care era să vină, și pentru aceasta s-au numit „unși”, precum este scris: „Nu vă atingeți de unșii Mei!” (*Psalms* 104:15). Iar mai curat s-au făcut părtași ai lui Hristos cei ce sînt în darul evangheliei, fiindcă s-au împărtășit de moartea Lui prin Sfintul Botez și s-au uns cu Sfintul Duh, Care se numește „unt-de-lemn al bucuriei” pentru că ne slobozcește de intristarea și posomorîrea păcatului și ne face să ne bucurăm pentru nădejdea bunătăților viitoare. Iar că zicerea „Dumnezeule” este în loc de: „o, Dumnezeule!”, martor vrednic de credință este vrăjmașul Creștinilor Simmah³, care așa o tâlcuiește. Și însemnează acest „Dumnezeule”, cu articol, pentru Arieni care spun că zicerea aceea a Evanghelistului: „[...] și Dumnezeu era Cuvîntul”, fiind fără articol, arată că Fiul nu e chiar Dumnezeu.⁴

10. Și: „Întru început Tu, Doamne, ai întemeiat pămîntul și cerurile sînt lucrurile mîinilor Tale” (*Psalms* 102:26);

¹ Vezi zicerea Teologului la capitolul I, stihul 1, al celei către Romani, în subînsemnare. (n. aut.)

² Întru un glas zice și Teologul Grigorie: „Cuvîntul acesta e ceva tainic și negrăit, foarte de crezut însă mie și tuturor celor iubitori de Dumnezeu, anume că, mai înainte de venirea lui Hristos, nici unul din cei ce s-au săvîrșit nu s-a învrednicit de aceasta fără credința întru El. Căci Cuvîntul, Care S-a înfățișat cu adevărat în urmă, «în osebite vremi», a fost cunoscut totuși mai înainte de către cei curați cu mintea, precum este arătat din multe de către mulți care s-au cinstit mai înainte de Acela” (*Cuvînt la Macavei*). (n. aut.)

³ Tălmăcitor în elină al *Vechiului Testament*. Evsevie din Kesareea și Fericitul Ieronim îl numesc pe Simmah și „Iudeu”, și „Evionit”. Sfintul Athanasie cel Mare, Sfintul Epifanie și Mihail Psellos zic că era Samaritean și că a trăit în vremea împăratului Roman Severus (193-211). Sfintul Athanasie spune că și-a făcut tălmăcirea „fiind bolnav de iubirea de stăpînie”, iar Sfintul Epifanie însemnează că, după ce și-a încheiat lucrarea, Simmah s-a întors la iudaism. (n. m.)

⁴ Tîlcuind zicerile acelea: „Iubit-ai dreptatea și ai urît nelegiuirile”, zice și Teodorit: „«Pentru aceasta Te-a uns pe Tine, Dumnezeule, Dumnezeul tău» s-a zis despre omeniirea [lui Hristos]. Căci, proorocind cele despre Emmanuil, și Proorocul Isaia a adăugat acestea: «Mai înainte de a cunoaște Pruncul binele sau răul, va lepăda răutatea și va alege binele» (*Isaia* 7:16). Ungerea nu a fost a firii Sale dumnezeiești, ci a omenirii, și pentru că osebirea învață aceasta: «cu untul-de-lemn al bucuriei – zice – mai mult decît pe părtașii Tăi».” (n. aut.)

Fiindcă a zis mai sus că Dumnezeu-Tatăl Îl „aduce pe Cel întâi născut în lume”, ca să nu auzi tu aceasta și să socotești că lumea I s-a dat în urmă Fiului, ca un dar, de către Tatăl, Pavel Îl arată pe El aici făcător al zidirii nu în anii mai de pe urmă, ci din veac și din început. Cuvîntul acesta doboară eresul lui Pavel Samosatul, arătînd că Hristos e mai înainte de Fecioara Maria după dumnezeire, de vreme ce este făcător al făpturii. Acest cuvînt îl doboară și pe Arie, care hulea zicînd că Fiul este slujitor sau chiar unealtă a Tatălui, fiindcă Pavel zice mai sus că Hristos e Cel „prin Care a făcut veacurile” și Ioan a zis că „toate printr-Însul s-au făcut” (*Ioan* 1:3). Căci iată cum Fiul Se arată aici ziditor, iar nu slujitor și unealtă a Tatălui. Și vezi, iubitele, cum Pavel unește cuvîntul neziditei dumnezeiri a lui Hristos-Dumnezeu cu cuvîntul iconomiei întrupării și uneori spune cele înalte și dumnezeiești, convenite dumnezeirii, iar altele pe cele smerite despre omenirea Lui, convenite omului.

11. „Acestea vor pieri, iar Tu rămii, și toate ca o haină se vor învechi.

12. Și ca pe o îmbrăcămintă le vei înfășura, și ele se vor schimba, iar Tu același ești și anii Tăi nu vor lipsi” (la fel).

Cu aceste cuvinte, Pavel arată în chip umbrat un lucru mai mare decît facerea zidirii, anume schimbarea și prefacerea lumii. Fiindcă toate făpturile cele simțite au să se schimbe de către Fiul dintru stricăciune întru nestricăciune, și atît de lesne, ca și cum cineva ar voi a înfășura o haină. Și, de vreme ce atît de lesne are să facă Fiul prefacerea zidirii întru una mai bună, cum dar nu ar fi putut să săvîrșească și facerea făpturii acesteia, care este mai jos decît cea care se va preface?¹ Și din aceste cuvinte nu

¹ Iar tilcuierea lui Teodorit e aceasta: „L-a arătat pe El Stăpîn al tuturor, căci prin «cer» și prin «pămînt» a cuprins toate cele ce sînt într-însule. L-a arătat că e neschimbat și neprefăcut, căci acestea însemnează zicerea «acestea vor pieri, iar Tu rămii». A arătat că de Dînsul se va face și schimbarea făpturii spre mai bine. A arătat și a Lui neîncepere și nesfîrșire, zicînd: «Tu același ești, și anii Tăi nu vor lipsi», căci Tu nu Te-ai făcut ceea ce ești, nici nu primești vreo schimbare, fiind același de-a pururea. Iar acestea arată și nepătîmirea dumnezeirii. Căci, de ar fi pătitim Aceea, cum ar fi aceeași? – căci S-ar fi schimbat. Iar dacă ar fi fost trei zile întru moarte, I-ar fi lipsit anii.”

Și însemnează că Sfințitul Teofilact și dumnezeiescul Hrisostom zic că schimbarea și prefacerea întru nestricăciune a zidirii este mai presus de facerea ei. Căci a fi bine și a

puțină mîngîiere se pricinuieste Creștinilor, cunoscînd ei că lucrurile nu au să rămîină așa, ci au să se prefacă, și că Hristos, Căruia ei I se închină, totdeauna rămîne viu în veacuri, căci aceasta însemnează zicerea „și anii Tăi nu vor lipsi”.¹

13. Și căruia dintre Îngeri i-a zis [Dumnezeu] cîndva: „Șezi de-a dreapta Mea, pînă ce voi pune pe vrăjmașii Tăi așternut al picioarelor Tale?” (Psalm 110:1).

Iată, și cu aceste cuvinte Pavel îi mîngîie și-i îmbărbătează pe Creștinii Evrei, arătîndu-le că au să-i biruiască pe vrăjmașii lor și că aceia sînt și vrăjmașii lui Hristos Însuși, pe care El are să-i supună și are să-i calce desăvîrșit. Și Tatăl nu zice că are să-i supună El Însuși pe vrăjmașii Fiului Său, fiindcă Fiul Său ar fi neputincios să-i supună, nu! Căci, dacă Fiul are să-i judece pe vrăjmașii Săi atunci și acolo, cu cît mai vîrtos e puternic a-i supune aici?² Dar pentru ce zice aceasta Tatăl? Pentru ca să arate

fi bine de-a pururea, lucrul pe care îl va dobîndi zidirea prin prefacerea întru nestrîcîciune, e mai presus decît doar a fi ea și mai ales decît a fi rău, *vai* pe care l-a cîștigat prin strîcîciunea ce o pătîmește acum. Pentru aceasta și zic mulți că acelora osîndiți la muncă, care sînt *vai* de-a pururea, le-ar fi fost mai de folos să nu fi avut ființa și facerea de loc, adică să nu se fi născut nicidecum, așa cum a zis Domnul despre Iuda. (n. aut.)

¹ [...] Despre neprefacerea lui Dumnezeu zice și Iacov, „fratele Domnului”: „[...] la Care nu este schimbare, nici umbră de prefacere” (Iacov 1:17). Zice și Maleahi: „Eu sînt Domnul Dumnezeuul vostru, nu Mă schimb” (capitolul 3:6). Și Grigorie al Nisei zice: „Iar «același ești, și anii Tăi nu vor lipsi» însemnează neschimbarea și pururea vecuire a firii Lui” (Cuvîntul al treilea împotriva lui Evnomie). (n. aut.)

² De aceea, Pavel zice și întru cea dintîi către Corinteni, capitolul 15:25, că Fiul îi pune pe vrăjmași sub picioarele Sale (căci „trebuie a împărăți El pînă ce-i va pune pe toți vrăjmașii Săi sub picioarele Sale), măcar că și acolo adaugă mai jos că Tatăl le supune pe toate Fiului. Iar că David a zis aceasta despre Hristos o mărturisește Însuși Hristos, zicînd către Farisei: „Ce vi se pare vouă despre Hristos, al cui Fiu este? Zis-au Lui: Al lui David! Le-a zis lor Hristos: Dar cum Îl numește David pe El «Domn», zicînd întru Duhul: «Zis-a Domnul Domnului meu: Șezi de-a dreapta Mea pînă ce-i voi pune pe vrăjmașii Tăi sub picioarele Tale?» Deci, dacă David Îl numește pe El «Domn», cum e Fiu al lui?” (Matei 22:42).

Iar înțeleptul Fotie tilcuiește zicerea aceasta așa, zicînd: „Deci [Hristos] a înălțat pîrga firii noastre, aducînd-o Tatălui. Și Tatăl a lăudat acest dar pentru vrednicia Celui ce l-a adus și pentru neprihănirea darului pus înainte, încît cu înseși mîinile Sale l-a primit și l-a pus aproape de Sine, zicînd: «Șezi de-a dreapta Mea!» Și nu a zis «șezi!» ca

cinste către Fiul Său. Căci cum nu e mare cinste a Fiului a Se mînia Tatăl asupra vrăjmașilor Lui, sau cum nu e semn al mării iubiri ce o are către Fiul Său? Vezi și la capitolul 15 al celei dintîi către Corinteni, de la stihul 25 pînă la 28, unde am vorbit mai pe larg despre supunerea aceasta.

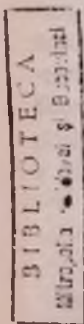
14. Au nu toți sînt duhuri slujitoare, care se trimit spre slujbă pentru cei ce urmează să moștenească mîntuirea?

Cu aceste cuvinte, Apostolul înalță cugetările ascultătorilor și îi mîngie foarte mult pe Creștini, arătînd că Dumnezeu are multă purtare de grijă pentru dînșii, de vreme ce i-a rînduit pe Îngeri, care-i covîrșesc pe oameni, să slujească pentru mîntuirea acestora. Și se arată că Pavel zice cuvîntul acesta pentru unii care luau aminte de Îngeri și îi cinsteau mai mult decît se cuvenea. Sau – mai bine zis! – Apostolul zice acest cuvînt pentru toți Evreii – care erau lipsiți de *Lege*, ce se dăduse prin Îngeri – și prin urmare aveau împătîmire către slujbele Îngerilor și îi cinsteau mai mult decît pe Hristos.¹ Deci zice: Nu luați aminte la Îngeri – o, Creștini-

să arate că Fiul nu ar fi cutezat să șadă dacă nu l s-ar fi poruncit – să nu fie! – ci a zis așa ca să nu socotești tu că Fiul e fără început și nepricinuit. Iar că El este de aceeași cinste cu Tatăl, arată locul șederii, adică «de-a dreapta». Aceasta a arătat-o Pavel și mai sus, zicînd că El a șezut de Sine, fără a auzi mai înainte să șadă. Sau, Proorocul a întrebuițat zicerea «șezi» vrînd să arate voia și primirea Tatălui spre a șede a Fiul de-a dreapta Sa, și nu a putut să arate aceasta altminteri. Deci mare lucru este a șede a Hristos de-a dreapta Tatălui și aceasta covîrșește toată firea omenească și toată făptura. Însă și aceasta tot omenește s-a zis despre El. Căci, ca Dumnezeu veșnic, își are scaunul în veacul veacului – precum a zis mai sus Pavel – de vreme ce slava pe care a primit-o după pătîmire și după cruce nu a luat-o ca Dumnezeu, ci a luat ca om ceea ce avea ca Dumnezeu. Fiindcă nu a fost mai întîi smerit, și apoi S-a înălțat, ci, înalt fiind mai înainte și cu chipul lui Dumnezeu, S-a smerit pe Sine, luînd chip de rob. [...] De aceea și zicea: «Slăvește-Mă pe Mine, Părinte, la Tine cu slava pe care o aveam la Tine mai înainte de a fi lumea!» (*Ioan 17*). Deci ca om aude: «Șezi de-a dreapta Mea!», căci ca Dumnezeu are stăpînire veșnică.” Iar zicerea „pînă” nu surpă aici ceea ce zice după aceea, neînțelegîndu-se că după ce se vor pune vrăjmașii sub picioarele Lui nu are să mai șadă de-a dreapta. Să nu fie! Ci vrea să arate cu aceasta că Hristos nu va slăbi de a-i pune pe toți vrăjmașii sub picioarele Sale. Căci – după Teologul Grigorie – „zicerea „pînă” nu se potrivește cu adevărat viitorimii, fiindcă nu o tăgăduiește” (*Cuvîntul al doilea despre Fiul*). Vezi și la tilcuirea lui Teofilact la stihul 25 al capului 15 al celei dintîi către Corinteni. (n. aut.)

¹ Adică așa cum socoteau și Colosenii; și vezi la capitolul 2 al epistolei către dînșii, stihul 18. (n. aut.)

lor! – mai mult decît se cuvine, nici nu-i cinstiți pe ei mai mult decît pe Hristos, fiindcă Îngerii sînt împreună-robi ca și voi. Vezi însă – o, cititorule! – că Pavel face puțină osebite între Îngeri și oameni. Căci, deși multă este osebitea Îngerilor de oameni după fire, totuși Pavel i-a pus pe Îngeri aproape de noi, oamenii, de vreme ce făpturile, fiind făpturi, puțin se osebesc între ele după covîrșire sau după micșorare. Îngerii au slujit de multe ori și în *Legea cea Veche* și în aceasta *Nouă* încă de multe ori, arătîndu-se lui Iosif, și bine-vestindu-le păstorilor, și la mormînt șezînd pe piatră, și vestind mironosițelor învierea și, la înălțarea Domnului, spunînd Apostolilor că Domnul va veni iarăși. Și Îngerii i s-au arătat încă și lui Corneliu, și lui Filip, și lui Petru în temniță și în alte foarte multe părți. Și însemnează din zicerea aceasta a Apostolului că lucru al Îngerilor este a sluji cineva spre mîntuirea oamenilor, sau – mai bine a zice – acest lucru este al lui Hristos Însuși, Care pentru aceasta a venit în lume, ca să-i mîntuiască pe oameni. Drept aceea, nu se cuvine a se lenevi cineva de la o asemenea slujbă a mîntuirii oamenilor, de vreme ce e încuviințată Îngerilor și lucru al celor ce-I urmează lui Hristos.¹



¹ Iar Teodorit tilcuiește aceasta așa, zicînd: „Destul a arătat și osebitea cea după omnire, căci zice că Fiul șade de-a dreapta [Tatălui] și că Îngerii, se trimit ca niște slujitori pentru mîntuirea oamenilor.” (n. aut.)

CAPITOLUL II

1. Pentru aceasta ni se cade să luăm mai mult aminte la cele auzite,

Zice: Fiindcă Hristos, Cel ce ne-a grăit, are o atît de mare covîrşire faţă de Prooroci şi de Îngeri, care au slujit *Legii celei Vechi*, atunci şi noi, cei care am crezut în Hristos, se cuvine să luăm aminte la cuvintele pe care le-am auzit grăite de El mai mult decît la cuvintele *Legii celei Vechi*. Însă Apostolul nu a zis aceasta arătat, pentru a nu-i lovi din început pe cei ce crezuseră din Evrei, însă le-a dat pricină a înţelege singuri. Şi Pavel nu a zis acestea asemănînd *Legea cea Veche* cu aceasta nouă – să nu fie! – ci a vorbit după socoteala Evreilor, care erau înfriuriţi mult de *Legea cea Veche* şi o cinsteau, iar pe aceasta nouă o defăimau.

ca nu cîndva să alunecăm.

Adică: Noi, Creştinii care am crezut, se cuvine să luăm aminte la cuvintele Domnului, ca nu cumva să alunecăm în vreo prăpastie şi să pierim. Iar Pavel s-a împrumutat cu această zicere din parimiile lui Solomon – unde este scris: „Fiule, ca să nu aluneci, ţine dar sfatul meu şi înţelegerea!” (*Pilde* 3:21) – ca astfel să arate cît de lesne e să alunece şi să cadă cineva şi cît de cu anevoie este să se scoale după ce a alunecat o dată; căci lucrul ce a căzut o dată, cu greu se poate întoarce înapoi pentru a veni iarăşi în starea dintîi.

2. Căci, dacă cuvîntul grăit prin Îngeri s-a făcut adevărat

Iată, Apostolul arată aici curat scopul său celor ce crezuseră din Evrei, scop pe care mai sus l-a arătat în chip umbrît, precum am zis. Iar prin „cuvînt grăit prin Îngeri” se cuvine să înţelegem fie cele zece porunci ale *Legii Vechi*, căci trebuie să fi fost Îngeri de faţă pe muntele Sinai cînd s-a dat *Legea*, care aveau purtare de grijă pentru neamul Evreilor (cum mai ales a fost Arhanghelul Mihail) şi care făceau glasurile trâmbiţelor, şi focul şi fumegarea, cum e scris în cea către Galateni, unde zice: „s-a rînduit (*Legea* adică) prin Îngeri” (*Galateni* 3:19); şi în *Fapte*: „Voi, care aţi

primit Legea întru rînduială a Îngerilor” (*Fapte* 7:53).¹ Apostolul numește „cuvînt” poruncile lui Dumnezeu care s-au iconomisit prin Îngeri în *Scriptura cea Veche*, cum au fost cele asupra Sodomienilor (*Facerea* 19), cele asupra locului de plîngere în vremea Judecătorilor (*Judecători* 2:1) sau cele din vremea lui Samson (la fel, 13). De aceea, ca să arate aceste porunci ale lui Dumnezeu, Pavel nu a zis: „*Legea* cea grăită prin Îngeri”, ci: „cuvîntul”. Deci zice: Toate acestea s-au făcut adevărate și toate îngrozirile lui Dumnezeu s-au împlinit în lucrare, niciuna rămînînd mincinoasă. Iar prin aceasta Apostolul zice așa: Dacă s-au împlinit și s-au făcut toate cele grăite prin Îngeri, cu cît mai virtos se vor face acelea grăite de Fiul lui Dumnezeu?²

și toată călcarea și neascultarea au luat dreaptă răsplătire,

Zice: Nu au primit dreaptă răsplătire, adică răzbunare și pedeapsă, doar unele din călcări, iar altele nu, ci de obște au luat izbîndire toate, și nici una nu a rămas neizbîndită. Iar Pavel numește „răsplătire” munca și pedeapsa, cu toate că numele răsplătirii este bun și se pune unor lucruri tihnite. Dar Apostolul nu poartă grijă de numiri și de ziceri, ci numirile cele cinstite le pune unor lucruri necinstite și, dimpotrivă, pe cele necinstite le pune lucrurilor lăudate.

3. cum vom scăpa noi, negrijindu-ne de o atît de mare mîntuire? –

Mai sus, vorbind despre *Scriptura cea Veche*, Apostolul a zis: „cuvîntul grăit prin Îngeri”, iar aici, vorbind de această nouă scriptură a evangheliei, a zis: „mîntuire”. Căci, deși acolo, în cea veche, s-a făcut mîntuire, nu s-a făcut o mare mîntuire, fiindcă păzitorii *Legii celei Vechi* se mîntuiau numai de vrăjmașii cei trupești și luau ca plată vremelnicele bunătați ale pămîntului. Adică mîntuirea acelora era doar trupească și vremelnică, iar mîntuirea pe care o dăruiește dumnezeiasca evanghelie [„bu-

¹ Vezi subînsemnarea de la capitolul 3 al celei către Galateni, stihul 19. (n. aut.)

² Aceasta o zice și Teodorit: „A însoțit cercetarea cu sfătuirea și arată cît le co-virșește învățătura rînduirilor evanghelice pe cele ale *Legii*. Căci punerea *Legii* e arătată de Îngeri, iar aici Însuși Stăpînul Îngerilor a adus mai întîi învățătura cea mîntuitoare pe care au primit-o cei ce au dobîndit darul apostolesc. Și *Legea* a fost un cuvînt arătînd ce se cuvine a face, iar învățătura Domnului e pricinuitoare de mîntuire veșnică.” (n. aut.)

nă-vestire”, n. m.] și *Scriptura cea Nouă* e mult mai mare. De aceea a și numit-o Apostolul „atît de mare”, fiindcă aici, în darul acesta nou și în *Scriptura* aceasta, s-a făcut stricare morții, pieire demonilor¹ și împărăția cerurilor, și – în scurt – pentru că mîntuirea aceasta este sufletească și veșnică, după cum a proorocit Isaia: „Israil se mîntuiește de Domnul cu mîntuire veșnică” (capitolul 45:17). Iar toate aceste bunătăți și mîntuirea ni s-au pricinuit prin cuvintele grăite de Fiul, nu de Îngeri.

care, luînd început a se grăi prin Domnul, s-a adevărit la noi de cei ce au auzit-o,

Pentru a-și face cuvîntul vrednic de crezare, Apostolul zice mai departe că mîntuirea aceasta sufletească și veșnică nu s-a grăit prin Prooroci și prin Îngeri, ci și-a luat începutul chiar din izvorul său, iar apoi ni s-a împărțit de acolo și nouă, cu adevărire și cu încredințare, prin Apostolii văzători și slujitori ai Dumnezeu-Cuvîntului. Aceasta o zice și Evanghelistul Luca, scriind la începutul *Evangheliei* sale: „Precum ne-au predat înșiși văzătorii cei din început, care s-au făcut slujitori ai Cuvîntului” (*Luca* 1:2). Dar cum de zice Pavel, în alt loc, că nu a auzit evanghelia de la om, scriind așa către Galateni: „Pavel Apostolul, nu de la oameni, nici prin om” (*Galateni* 1:1). Răspundem că acolo, la Galateni, a fost mare și neapărată nevoie ca Pavel să arate că nu e ucenic al oamenilor, de vreme ce era defăimat de către Galateni că nu-L auzise de-a dreptul pe Domnul – precum ceilalți Apostoli – și pentru aceasta era primejdie a se depărta

¹ E potrivit să însemnăm aici ceea ce e scris în *Pateric*, pentru a cunoaște fiecare cît o covîrșește *Scriptura* nouă pe cea veche. Odată – zice – diavolul s-a prefăcut în chip de om și a venit la coliba unui bătrîn străvăzător, a deschis *Scriptura* cea veche și citea oarecari cuvinte într-însa, cam șoptind. Iar bătrînul, cu străvăzătorul duh cunoscînd că e diavolul, l-a întrebat ce citea. Iar el, răspunzînd, a zis: Pe cea veche. Și i-a răspuns bătrînul împotriva, zicîndu-i: Dar pe cea nouă nu o știți? Și, cu cuvîntul acesta, diavolul s-a făcut nevăzut îndată, nesuferind să audă nici măcar golul nume al celei noi, ci, pîrjolindu-se ca de un fulger doar de acel auz, a pierit. De aceea, și dumnezeiescul Hrisostom zice că în casa în care e *Sfînta Evanghelie* (adică *Scriptura cea Nouă*), diavolul nu rămîne, ci fuge. [Și – zice –] „dacă în casa unde se află *Evanghelia* nu cutează a se apropia diavolul, cu mult mai vîrtos nu se va atinge cîndva de sufletul ce cugetă noime evanghelice, nici nu se va scula asupra unuia ca acela demonul” (cuvîntul al 32-lea la *Ioan*). Iar diavolul se teme de *Scriptura cea Nouă* pentru că aceasta i-a slăbit puterea și i s-a făcut pierdere și pieire. (n. aut.)

propovăduirea sa de la Creștinii din Galatia. Aici însă nu era o atît de mare trebuință a zice că și el L-a auzit pe Domnul (precum cu adevărat L-a auzit). Întîi, pentru că Pavel nu a propovăduit evanghelia la Evrei, și prin umare nu era defăimat de dinșii, cum era de către Galateni, că ar fi fost ucenic al oamenilor, nu al lui Hristos. Și alta, ca să nu-i smintească cu cuvîntul acesta pe credincioșii din Evrei, cu toate că, zicînd mai jos: „mărturisind Dumnezeu cu semne și cu minuni”, arată că nu de la oameni a luat cuvintele pe care le propovăduiește, ci de la Dumnezeu.¹

4. împreună mărturisind și Dumnezeu, cu semne, și cu minuni,

După ce a zis mai sus că mîntuirea grăită de Domnul s-a adevărit prin Apostolii Lui, Apostolul arată acum în ce chip s-a adevărit. Căci, pentru a nu spune cineva că Apostolii care au auzit mîntuirea aceasta de la Domnul au plăsmuit-o cu minciună de la sine, Pavel zice aici că și Dumnezeu o mărturisea și o adevărea împreună cu Apostolii, și Dumnezeu nu ar fi mărturisit-o dacă ar fi fost plăsmuire și minciună. Deci zice: Apostolii Domnului mărturisesc mîntuirea aceasta și împreună cu ei o mărturisește și Dumnezeu, dar nu cu glasuri goale, ci cu semne și cu minuni², adică Apostolii adevăresc ceea ce zic prin felurite minuni. Drept aceea, crezînd cuvintele Apostolilor, pe Dumnezeu Îl credem, iar nu pe oameni.

și cu multe feluri de puteri

¹ Și poate că prin zicerea aceasta nu se arată că Pavel a învățat evanghelia și credința întru Hristos de la Apostoli, de la înșiși văzătorii și auzitorii Domnului, ci numai că evanghelia aceasta s-a adevărit. Căci el s-a învățat de-a dreptul de Însuși Domnul, cînd i S-a arătat pe cale și a fost trimis de Dînsul apostol la „neamuri”. Iar apostolia și evanghelia pe care o propovăduia i s-a adevărit și i s-a încredințat în urmă, de către văzătorii Domnului: zic de Petru, de Iacov și de Ioan. Și, arătînd aceasta, însuși Pavel le scrie Galatenilor: „M-am suit însă după descoperire și am pus înaintea lor evanghelia pe care o propovăduiesc la „neamuri”, îndeosebi însă celor ce se socoteau, nu cumva alerg sau am alergat în deșert” (*Galateni* 2:2). Și poate că Apostolul, vorbind pentru mai mulți: „s-au adevărit întru noi”, nu înțelege că el însuși s-a învățat de către Apostoli, ci credincioșii Evrei către care scria; dar se numără împreună cu aceia și pe sine, ca să facă cuvîntul mai lesne primit. (n. aut.)

² Ce însemnează semnul și minunea, vezi la capitolul 15 al celei către Romani, stihul 10. (n. aut.)

Ca să arate bogăția darurilor și a minunilor, Apostolul a zis: „cu multe feluri”, de vreme ce nici în *Legea cea Veche*, nici altă dată oarecînd nu s-au făcut atît de multe și atît de osebite minuni cum s-au făcut cînd Apostolii propovăduiau evanghelia. Însă, fiindcă și vrăjitorii fac multe semne, Pavel a adăugat zicerea „de puteri”, căci ale vrăjitorilor nu sînt puteri, ci numai slăbiciune, nălucire, minciună și plăsmuiri.

și cu împărțirile Sfintului Duh, după voia Sa.

Pavel zice și acest cuvînt tot pentru pricina de mai sus a vrăjitorilor, fiindcă semnele pe care le fac vrăjitorii nu sînt cu puterea Sfintului Duh, ci sînt amăgiri ale necuraților demoni. Iar cu cuvîntul acesta Apostolul arată în chip umbrat și alt lucru. Căci trebuie să fi fost mulți între cei ce crezuseră din Evrei care să aibă darurile Sfintului Duh, dar acestea să fi lipsit de la dînșii pentru lenevirea lor. Deci, ca să-i mîngîie pentru aceasta, Apostolul zice că împărțirile Sfintului Duh, adică puterile darurilor Duhului, se fac după voia Sfintului Duh Însuși, de vreme ce Duhul știe ceea ce e de folos fiecăruia și așa Își împarte darurile. Căci, de multe ori, cineva nu ia daruri din pricina vieții sale necurate; și, de multe ori, chiar avînd cineva viață curată, nu primește darul, ca să nu se mîndrească. Drept aceea, darurile se dau mai de multe ori celor smeriți și nevicleni.¹

5. Căci nu Îngerilor a supus Dumnezeu lumea ce va să fie,

Pavel arată și cu aceste cuvinte covîrșirea Fiului asupra Îngerilor și zice că Dumnezeu-Părintele nu a supus lumea, adică făptura aceasta, În-

¹ De aceea a zis și Cuviosul Ioan al Scării că „Dumnezeu nu Se arată pentru osteleni, ci pentru simplitate și smerenie” (cuvîntul 20 despre deslușire). Și, întru același cuvînt, zice că neamul de acum nu primește dumnezeieștile daruri din pricina răutății lui. Iar Teodorit tîlcuiește zicerea aceasta așa: „De vreme ce și Moisi s-a folosit de facerile de minuni, de nevoie arată întru aceasta că darul [lui Hristos] covîrșește. Căci aici [întru darul lui Hristos] nu numai Stăpînul a făcut minuni, ci și dumnezeieștii Lui ucenici și moștenitorii aceloră. Și a arătat că *Noul Testament* a strălucit și în darurile cele duhovnicești. Căci în cel vechi doar Proorocii se împărțeau de darul duhovnicesc, iar acum dobîndesc darul acesta toți cei ce cred. Căci aceasta a adăugat, zicînd: «și împărțirile Duhului Sfînt, după voia Sa» și foarte înțelepțește a zis că Dumnezeu mărturisește propovăduirea prin minuni, căci dovada e tot atît de învederată pe cît și adevărul cel ce se mărturisește e zis împotriva.” (n. aut.)

gerilor, ci Fiului. Și o numește „viitoare” pentru că Fiul lui Dumnezeu era de totdeauna, fără de început și mai înainte de veacuri, iar făptura nu a fost mai înainte, ci urma a se face. Deci, față de pururea vecuitoarea ființă a Fiului, lumea și făptura, care s-au făcut în vreme, erau viitoare.

despre care grăim.

Adică despre aceea de care am zis mai sus, în care [Tatăl] Îl aduce pe Cel întâi născut. Să nu se amăgească mintea ta, ascultătorule, căutînd altă lume, osebită de făptura aceasta. Unii însă (precum este și Teodorit) au înțeles că „lumea viitoare” despre care zice Pavel că e cuvîntul lui e aceea ce va fi după învierea de obște. Căci atunci Îngerii vor sta de față ca niște slugi, iar Fiul are să șadă ca judecător și toți oamenii, sculîndu-se din morți, au să se judece de Dînsul și vor primi răsplătirea faptelor lor.

6. Căci cineva a mărturisit undeva, zicînd: „Ce este omul, că Îți aduci aminte de el? Sau fiul omului, că-l cercetezi pe el?”

7. L-ai micșorat pe el cu puțin față de Îngeri, cu slavă și cu cinste l-ai încununat.

8. Toate le-ai supus sub picioarele lui” (Psalm 8:4-6)¹

¹ Iar înțeleptul Fotie filcuiește aceasta așa, zicînd: „Pentru ce Apostolul aduce aici cuvîntul acesta al lui David? – anume: «Ce e omul, că Îți aduci aminte de el?» Căci se pare că Pavel se împotrivesc scopului său, de vreme ce mai sus dovedește că Hristos e mai mare ca Îngerii, iar zicerea aceasta a lui David arată că Hristos este cu puțin mai jos decît dinșii. Pentru aceasta, dezleagă aici păruta împotrivire, zicînd că Hristos e mai micșorat decît Îngerii nu pentru altceva decît pentru pătîmirea morții, căci zice Proorocul: «L-am văzut pe El, și nu avea chip» (Isaia 53:2). Iar Pavel îngăduie zicerea aceasta despre Hristos: «Toate le-ai supus sub picioarele Lui», pentru că îi era de folos ca să-i mîngîie pe credincioșii Evrei.” Iar Teodorit filcuiește zicerea așa: „«Ce este omul, că Îți aduci aminte de el?» Căci nu numai că l-ai adus pe el întru ființă, ci i-ai dăruit și a fi bine, și totdeauna Îți aduci aminte de el și îl cercetezi, rău aflîndu-se. Și David zice: «L-ai micșorat pe el» aducîndu-și aminte de hotărîrea morții date de Dumnezeu asupra omului, cînd a zis: «Pămînt ești, și în pămînt te vei întoarce!» (Facerea 3). Căci omul e mai prejos de Îngeri după murire.” Vrednică de luare-aminte e și tilcuirea făcută la aceasta de Eftimie Zigabenu, în *Tilcuirea Psalmilor*, care potrivește zicerea cu scopul lui Pavel. Căci acesta [Cuviosul Eftimie], punînd stigma [virgula] puțin mai departe, unește zicerea „decît Îngerii” cu zicerea „cu slavă și cu cinste L-ai încununat pe El”, ceea ce zice că L-a slăvit și L-a încununat pe Hristos mai mult decît pe Îngeri. Iar zicerea „L-ai micșorat pe El” o tilcuiește așa,

Apostolul nu arată numele Proorocului David, cel ce zice acestea, fiindcă vorbește către oameni iscușiți, care știu *Scripturile*. Iar aceste cuvinte s-au zis de către David pentru neamul tuturor oamenilor, dar mai mult se potrivește la Hristos, după omenire, de vreme ce Fiul lui Dumnezeu a cercetat firea omenească, ce era proastă, și smerită și aproape un nimic, din pricina facerii ei din pământ și mai ales din pricina strămoșescului păcat al lui Adam. Căci aceasta însemnează întrebarea Proorocului: „Ce este omul, că îl pomenești pe el? Sau fiul omului, că îl cercetezi pe el?”, în loc de: Nimic este omul și prea-prost [„prea-umil”, n. m.]. Deci, luînd această fire prea-proastă și unind-o cu Sine, Fiul lui Dumnezeu a arătat-o mai presus de toate zidirile, om fiind.¹

Căci, cînd le-a supus Lui pe toate, nu a lăsat nimic nesupus Lui; iar acum nu le vedem încă supuse Lui pe toate.

Evreii Creștini se goneau de către Evreii necredincioși și pătimeau rele de la aceia, și prin urmare ei ar fi putut zice aici așa: Și cum zici tu – o, fericite Pavele! – că Tatăl le-a supus pe toate lui Hristos, de vreme ce noi ne gonim și rău pătimim de la vrăjmașii lui Hristos? E arătat așadar că încă nu s-au supus Lui toți și că tu ne amăgești în zadar! Deci, pentru aceasta, dumnezeiescul Apostol zice: Nu te tulbura – o, Creștine! – nici nu te împrușca cu sufletul pentru aceasta! Căci, deși acum nu s-au supus lui Hristos toate, totuși au să se supună. Căci de aceea a și pus *Scriptura* viitorul în timp trecut – anume că Părintele „le-a supus” lui Hristos pe toate, ca să arate că atît de adevărat I se vor supune Lui toate, ca și cum aceasta s-a și întîmplat cu mult înainte. Deci zice: Nu te întrista, fratele meu Creștin, dacă pătimești rău, căci, deși propovăduirea evangheliei nu a supus toate neamurile credinței lui Hristos și nu e încă vremea a se supune toate desăvîrșit lui Hristos, aceasta se va întîmpla însă negreșit.

adică: „L-ai micșorat pe El pentru firea trupului.” Și așa se unește zicerea aceasta cu noi-ma de mai sus a lui Pavel, și nici o împotrivire nu are, precum a zis mai sus Fotie. Însă mai jos Pavel zice arătat că Hristos a fost puțin micșorat față de Îngeri. (n. aut.)

¹ Însemnează ce zice Teodorit, anume că Pavel a adus ca mărturie *Psalmul* acesta fiindcă și Domnul l-a adus, vorbind despre Sine în *Evanghelie* și zicînd către Iudei: „Au n-ați citit niciodată că «din gura pruncilor și a sugarilor ai săvîrșit laudă?»” (*Matei* 21:16). Drept aceea, așa a săvîrșit lauda Cel ce a cercetat firea oamenilor, anume din gura pruncilor și a sugarilor, iar dumnezeiescul Apostol, cu prooroceasca mărturie, a adus tîlcuirea. (n. aut.)

**9. Pe Iisus, pe Cel cu puțin mai micșorat decît Îngerii din pricina
pătimirii morții, Îl vedem încununat cu slavă și cu cinste,**

Aici, dumnezeiescul Apostol se silește să arate că aceste cuvinte l se potrivește lui Hristos, și zice: Deși se vede că zicerea „toate le-a supus” nu se potrivește încă lui Hristos (măcar că Apostolul a dovedit mai sus că și aceasta are să se facă negreșit), totuși zicerea „a fi cu puțin mai micșorat decît Îngerii” se potrivește mai mult lui Hristos decît nouă, oamenii cei goi. Pentru că Hristos, fiind trei zile și trei nopți cu trupul în morimînt și cu sufletul în iad, S-a micșorat cu puțin față de Îngeri, de vreme ce Îngerii nu sînt supuși morții nicicum. Dar noi, oamenii aceștia goi, stricîndu-ne și topindu-ne în pămînt timp de mulți ani, nu sîntem puțin micșorați față de Îngeri, ci foarte mult!¹ De asemenea, și zicerea că „S-a încununat cu slavă și cu cinste” se potrivește mai mult la Hristos decît la noi, oamenii cei goi.² Și, zicînd: „patima morții”, Pavel a arătat că moartea lui Hristos a fost adevărată, nu o nălucire de moarte, fiindcă pătimirea de mai înainte a pricinuit moarte lucrătoare. Și Pavel a pomenit aici mai întîi de cruce și de moarte ca să-i înduplece pe Creștini să sufere vitejește necazurile, privind la Învățătorul lor Hristos, Căruia crucea l s-a făcut slavă și cinste. Deci – zice – și necazurile și patimile pe care le suferiți voi, Creștinii, au să vi se facă slavă, și atunci de ce vă întristați pentru patimile care vă slăvesc? Și, dacă Stăpînul Hristos a pătimit pentru voi, robii Lui, pentru ce voi, robii Lui, nu suferiți a vă necăji pentru Stăpînul vostru?

căci, cu darul lui Dumnezeu, a gustat moarte pentru toți.

Cu aceste cuvinte, Pavel arată că Dumnezeu nu ne era dator cu nimic, ci L-a dat pe Fiul spre moarte în dar, nu numai pentru credincioșii Creștini, ci și pentru toți cei necredincioși. Iar dacă nu s-au mîntuit toți, aceasta a urmat de la necredința lor, nu din partea lui Hristos, fiindcă El a săvîrșit tot lucrul Său. Și bine a zis: „să guste”, căci Hristos a fost numai ca și cum gustînd moartea, pentru că – puțină vreme aflîndu-Se în moar-

¹ Iar Eftimie Zigabenu l zice că omul se micșorează puțin față de Îngeri din pricina incurcării lui cu cele ale trupului. (n. aut.)

² Omul era încununat cu slavă pentru că se făcuse după chipul lui Dumnezeu – după Zigaben. Și a fost încununat cu cinste pentru supunerea tuturor dobitoacelor față de dînsul. (n. aut.)

te, doar trei zile – îndată S-a sculat. Prin urmare, Hristos S-a arătat mai presus de Îngeri și în acest chip, de vreme ce S-a arătat mai presus decât moartea. Căci – așa cum, văzîndu-l pe bolnav că se teme a mânca bucatele găsite pentru dînsul, însuși doctorul gustă mai întîi puțin din acelea, ca să-l înduplece pe bolnav să îndrăznească a mânca – tot astfel și Domnul, știind că ne temem de moarte, a gustat mai întîi El însuși moartea, și așa ne-a înduplecat a nu ne mai teme de ea, ci a cuteza și a o suferi ca pe un nimic, cu bărbăția și bucuria sufletului nostru. Pentru aceasta a zis Apostolul că Hristos a gustat moartea „cu darul lui Dumnezeu”, căci El nu a fost supus morții, ca unul ce era fără de păcat, ci a gustat moartea după darul lui Dumnezeu, pentru mîntuirea noastră. Iar ereticii Nestorienii strică zicerea aceasta și, în loc de „cu darul lui Dumnezeu”, ei scriu: „fără de Dumnezeu”¹, ca astfel să-și întărească hulitorul lor eres. Adică ei vor să arate și prin aceasta că dumnezeirea nu se afla împreună cu Hristos în vremea cînd El era spînzurat pe cruce, fiindcă (bîrfesc ei) nu era unită cu El după ipostas, ci doar după atîmzare, și dar și după locuire. Un drept-slăvitor însă, luînd în rîs neînțelepția lor, a zis către dîșșii: Fie scrisă zicerea și cum ziceți voi! – ea va fi și așa tot spre ajutorul nostru, al celor drept-slăvitori, iar nu spre al vostru! Fiindcă Domnul a murit „fără de Dumnezeu”, adică „afară de Dumnezeu”, pentru toți, chiar și pentru Îngeri, anume pentru a strica vrajba Îngerilor față de noi, pricinuindu-le astfel bucurie.

10. Căci I se cuvenea Lui, pentru Care sînt toate

¹ Ci nu știu cum și Teodorit scrie zicerea aceasta așa, și o tîlcuiește zicînd că „numai dumnezeiasca fire nu are nevoie de nimic, dar toată făptura avea trebuință de doctoria iconomieii [întrupării]. Căci a făcut să se supună stricăciunii stihiiile, zidite pentru trebuința oamenilor, fiindcă și pe om urma a-l face muritor călcarea poruncii. Iar Puterile cele nevăzute se supărau și se necăjeau după dreptate, văzînd răutatea ce se înmulțea între oameni. [...] Iar înomenirea Celui unuia născut, stricînd moartea și arătînd învierea [...], a topit norul cel posomorît” (tîlcuire la zicerea „a se încheia toate întru Hristos”, *Efeseni* 1:10). Ci și în tîlcuirea acesteia către Evrei mai aceleași le scrie, zicînd: „Pentru toți a suferit patima, toate cîte au fire zidită avînd trebuință de vindecare. Căci zicerea «afară de Dumnezeu, gustă moartea pentru toți» arată că numai firea cea dumnezeiască nu are nevoie de nimic, iar celelalte toate aveau trebuință de leacul înomenirii Fiului lui Dumnezeu. [...] Deci pentru toate a suferit mîntuitoarea patimă, căci singură dumnezeiasca fire nu a avut trebuință de vindecarea ce s-a făcut din aceasta.” (n. aut.)

I se cuvenea Tatălui, „pentru Care sînt toate”, anume pentru că e pricinitorul a toate.

și prin Care sînt toate,

Vezi – o, cititorule! – că aici zicerea „prin Care” e spusă despre Tatăl. Prin urmare, dacă aceasta ar fi arătat micșorarea și de s-ar fi potrivit numai pentru Fiul – precum zic Arienii – nu s-ar fi convenit ca Pavel să o potrivească la Tatăl. O, cititorule! – ascultă însă ce însemnează zicerea „prin Care”. Mai sus, Apostolul a zis despre Tatăl că „pentru Dînsul sînt toate”; apoi, ca să nu născocească cineva înțelegerea necuviincioasă că Tatăl ar avea trebuință de toate – fiindcă prepoziția „pentru” această însemnează, ca atunci cînd zicem: Zidirea s-a făcut pentru om (adică pentru trebuința omului) – pentru aceasta așadar, Pavel adaugă aici zicerea „prin Care”, tălmăcind și zicînd către cel ce citește că „pentru Care” zisă mai sus se înțelege în loc de: „prin Care și de către Care”. Adică cum că toate s-au făcut de Dînsul. Prin urmare, și cînd se zice „prin Care” despre Fiul tot așa trebuie să înțelegem: „de către Care”, anume ca de pricina cea făcătoare, iar nu ca de una uneltitoare.¹

pe mulți fii la slavă aducîndu-i, a-L desăvîrși prin patimi pe Începătorul mîntuirii lor.

Cu aceste cuvinte, Apostolul urmează zicerea „cu slavă și cu cinste L-ai încununat pe El”, iar înțelegerea este așa: Tatăl a făcut lucru vrednic de iubirea Sa de oameni, prin pătimi arătîndu-L mai strălucit pe Fiul Său cel întîi născut decît pe toți fiii care urmează a dobîndi slava Lui, cu strălucirea aceasta a Fiului celui după fire arătîndu-le și celorlalți fii după dar că se cuvine a pătimi și a se nevoi. Și L-a numit pe Hristos „începător al mîntuirii”, adică pricinitor. Vezi însă, iubitele, cît de neasemănată e

¹ Iar marele Vasile zice că „a zidi Tatăl prin Fiul nu-L arată nici pe Tatăl neînstare de a zidi, și nici pe Fiul neputincios de a lucra, ci arată unirea voinței. Drept aceea, zicerea este mărturisire a pricinii celei mai întîi începătoare (adică a Tatălui) și nu se ia ca desăvîrșire a pricinii celei făcătoare [Fiul]” (*Despre Sfîntul Duh*, capitolul 8). Iar Teodorit potrivește prepozițiile acestea la Dumnezeu-Cuvîntul, zicînd așa: „Dumnezeu-Cuvîntul a arătat desăvîrșită firea pe care a luat-o – căci «începător al mîntuirii noastre» este firea cea luată de El – fiindcă aceea s-a sculat din morți și a neșuat învierea noastră, a tuturor.” (n. aut.)

osebirea dintre Hristos și noi! Căci, deși El este Fiu și noi tot fii, El ne mîntuiește pe noi, iar noi ne mîntuim de către El. Și, fiindcă El îi aduce la slavă pe fiii cei după dar, noi ne asemănăm cu El, primind aceeași slavă; iar fiindcă El e începătorul slavei noastre, cu aceasta ne osebim de El, ca unii ce sîntem mîntuiți de El. Și însemnează că pătimirile sînt desăvîrșirea și pricina mîntuirii¹ și că acela ce pătimește pentru vreun frate nu îl folosește numai pe acela, ci și el însuși se face mai strălucit și mai desăvîrșit. Iar aici se înțelege că, prin „desăvîrșire” a lui Hristos, Pavel numește slava cu care S-a slăvit El după omenire, deși ca Dumnezeu avea slava din fire. Însă – de vreme ce nouă ne era neslăvit, fiindcă nu se cunoștea ca proslăvit, cunoscîndu-Se și slăvindu-Se abia după răstignire și după înviere – pentru aceasta se zice că „a luat slava”, aceea pe care o avea din fire, dar nu o avea de la noi. Iar Sfîntul Chiril al Alexandriei numește „desăvîrșire” a lui Hristos nemurirea, care lipsise de la Hristos după ceea ce era El ca om pătimitor și muritor. Și această nemurire I-a desăvîrșit-o Tatăl prin înviere, fiindcă, după ce a înviat, pe Hristos nu L-a mai stăpînit moartea. Iar Hristos nu numai că a luat această desăvîrșire, adică nemurirea, ci, prin Sine, a învrednicit toată firea oamenilor să ia aceeași desăvîrșire, de vreme ce toți oamenii au să învie și au să rămîină nemuritori. Despre aceasta, Pavel zice și în altă parte: „Și, desăvîrșindu-Se, S-a făcut pricinuitor de veșnică mîntuire celor ce se supun Lui” (Evrei 5:9).

11. Căci Cel ce sfințește și cei ce se sfințesc sînt toți dintru Unul;

Iată că și cu cuvintele acestea Pavel arată că noi, Creștinii, sîntem frați ai lui Hristos și cît ne-am cinstit de Dînsul. Căci – zice – Cel ce sfințește, adică Hristos (fiindcă El Însuși zice: „Eu sînt Domnul, Cel ce vă sfințesc pe voi”, *Levitic* 20:8), și cei ce se sfințesc, adică noi (căci zice: „Vă veți sfinți și vrednici veți fi”, *Levit* 11:44), sîntem dintru Unul, adică toți sîntem dintru unul și același Părinte, atît Hristos, cît și noi. Dar Hristos este din Părintele ca Fiu adevărat și firesc, născîndu-Se din însăși ființa și ipostasul [„persoana”, n. m.] Părintelui; iar noi sîntem de la Părintele ca

¹ Chiar aceasta o zice și Sever cel iubitor de adevăr, în capitolul 158 (la Icumenie). Iar dumnezeiescul Epifanie zice: „Moartea desăvîrșită e mucenicia.” Iar Climent Stromatul zice așa: „Numim mucenicia «desăvîrșire» pentru că [mucenicul] a arătat lucru de iubire și s-a implinit desăvîrșit.” [...] (n. aut.)

niște făpturi, împărtășindu-ne doar din lucrarea Lui și fiind fii ai Lui după dar. Întru zicerile acestea, vezi iarăși – o, cititorule! – covârșirea lui Hristos asupra noastră: căci El ne sfințește pe noi, iar noi ne sfințim de către El. Drept aceea, între Hristos și noi este totodată și asemănare, și covârșire.¹

pricină pentru care nu Se rușinează a-i numi pe ei frați,

Vezi, iubitule, și aici covârșirea lui Hristos față de noi! Căci, zicînd că Hristos nu Se rușinează a ne numi „frați ai Săi”, Pavel arată că lucrul acesta, adică înfrățirea noastră, nu e al firii Sale dumnezeiești, ci e lucru și ispravă a iubirii pentru noi a Celui ce nu Se rușinează de prostimea [„micimea”, n. m.] noastră. Căci, deși sîntem de la unul și același Părinte, totuși multă și neasemănată este osebirea dintre Hristos și noi, anume atîta cîtă e între Ziditor și zidirile Lui.²

¹ Punînd înainte zicerea aceasta: „Cel ce sfințește și cei ce se sfințesc sînt toți dintru Unul”, Sfîntul Chiril al Alexandriei zice așa: „Să se știe însă că Cel ce are cuvîntul fără de prihană – El însuși fiind dătătorul sfințeniei către toți ceilalți și împreună-dătător, ca Dumnezeu, cu Dumnezeu-Părintele – Se sfințește împreună cu noi după omenire. Și aceasta e «desertarea» [„kenosis”, n. m.], anume că Cel sînt după fire ca Dumnezeu Se zice că a avut trebuință de Dumnezeu Cel ce sfințește. Și aceasta o zice fericitul Petru: «(Adică despre) Iisus din Nazaret, cum L-a uns Dumnezeu întru Duhul Sfințit» (*Fapte* 10:38) (la *Pentateuh*). Iar marele Macarie, aducînd spre mărturie zicerea aceasta, zice: „Precum trupul Domnului s-a slăvit cînd El S-a suit în munte și S-a schimbat la față întru dumnezeiască slavă și întru lumina cea nemărginită, tot așa se slăvesc și strălucesc și trupurile sfinților. Căci, așa cum slava lui Hristos s-a întins peste trupul Său și a strălucit din lăuntru, în același chip în ziua aceea se va revărsa și la sfinți pe dinafară, pe trupurile lor, puterea lui Hristos ce e în lăuntru lor. [...] Căci scris e: «Și Cel ce sfințește, și cei ce se sfințesc dintru Unul sînt» și: «Slava pe care Mi-ai dat-o Mie, am dat-o lor» (*Ioan* 17:22). Căci, așa cum dintr-un foc se aprind multe făclii, tot astfel și trupurile sfinților, mădulare fiind ale lui Hristos, negreșit se vor face ceea ce este Hristos după chipul slavei” (capitolul 38, cuvîntul al 15-lea). Și vezi subînsemnarea zicerii „spre a se face trupul nostru de un chip cu trupul slavei Lui” (*Filipeni* 3:21). (n. aut.)

² De aceea, și Teodorit a tilcuit zicerea așa: „Zicerea «nu Se rușinează» este ea însăși de ajuns să arate osebirea ființei. Căci, vorbind despre stăpîni și robi și arătînd smerita cugetare a stăpînilor, și noi obișnuim să zicem: Stăpînul nu se rușinează a mîncă și a bea cu slugile, împreună șezînd, și a-i vindeca el însuși pe cei bolnavi dintr-înșii. Deci aceasta însemnează și aici, anume că Cel ce a primit patima pentru noi nu Se rușinează a-i numi «frați» pe aceia pentru care a suferit patima. Și nu-i numește pe aceștia doar «frați», ci și «fii», căci așa zice Domnul dumnezeieștilor Apostoli în evangheliu: «Fiilor, nu cumva aveți ceva de mîncare?»” (*Ioan*, capitolul 5). (n. aut.)

12. zicînd: „Voi spune numele Tău fraților Mei; în mijlocul adunării Te voi lăuda pe Tine” (Psalm 21:23);

De vreme ce S-a îmbrăcat cu firea oamenilor, Hristos S-a îmbrăcat totodată și cu frăția oamenilor, adică S-a făcut frate cu toți oamenii. Însă, cu toate că S-a făcut frate al oamenilor, totuși Hristos are covîrșire mai presus de oameni. Pentru aceasta zice către Părintele: Voi spune numele Tău fraților Mei celor întunecați și care nu știu. Și această zicere proorocească e asemenea cu aceea ce zicea Domnul către același Părinte: „Arătat-am numele Tău oamenilor” (Ioan 17:6).

13. și iarăși: „Eu voi fi nădăduindu-Mă întru Dînsul” (Psalm 17:20; 2 Împărați, capitolul 22:3);

Pavel arată și prin cuvîntul acesta că Fiul lui Dumnezeu S-a făcut om și frate al nostru, de vreme ce Hristos a nădăduit în Dumnezeu așa cum nădăduiește fiecare din oameni. Tot așa zicea și prin David, că: „Eu voi nădădui întru Dînsul”, adică întru Dumnezeu-Părintele. Cu acest cuvînt, Pavel arată că și noi, toți Creștinii, se cuvine să nădăduim doar întru Dumnezeu, de vreme ce Însuși Fiul Său – deși nu avea trebuință, fiind Dumnezeu – se zice că nădăduia întru Părintele după ceea ce era ca om. Iar unii au înțeles zicerea așa: „Fiindcă mai sus L-a numit pe Hristos «frate al oamenilor», iar mai jos Îl va numi «Părinte», Pavel arată aici, în mijloc, că a Se numi Hristos «frate» și «Părinte» al nostru sînt numiri ale iconomiei întrupării Sale. Iar numele Lui cel mai dinainte de veacuri este a fi «Dumnezeu», căci cine nădăduiește întru altul afară de Dumnezeu? E ca și cum ar zice: Fiindcă tu – o, cititorule! – ai auzit că L-am numit pe Hristos «frate» și «Părinte» al nostru, să nu socotești că El e unul din oamenii cei goi. Nu, să nu socotești așa! – de vreme ce El este Dumnezeu și e scris ca omul să nădăduiască întru Dumnezeu, zicînd: «Nădăduiți întru Dînsul, toată adunarea noroadelor!» (Psalm 61:8).” Prin urmare – după socoteala aceloră – cuvîntul acesta nu se zice despre fața lui Hristos, ci despre fața Proorocului David, care ar zice: Eu voi nădădui întru Dînsul, adică întru Hristos ca Dumnezeu. Dar noima aceasta nu e bine potrivită la alcătuirea și la urmarea cuvintelor Apostolului.

și iarăși: „Iată, Eu și copiii pe care Mi i-a dat Dumnezeu” (Isaia 7:18).

Cu aceste cuvinte, dumnezeiescul Pavel arată aici că Hristos e părinte al nostru, căci El zice: „Iată, Eu și copiii pe care Mi i-a dat Dumnezeu.” Și a zis că „Mi i-a dat” ca să arate bunăvoința Părintelui spre a Se întrupa Fiul; căci, dacă Părintele nu ar fi bine-voit a Se întrupa Fiul Său, negreșit Acesta nu ar fi avut nici copii.

14. Deci, de vreme ce fiii s-au împărțit de trup și de sînge, și El S-a împărțit de acestea asemenea,

Să se rușineze de cuvintele acestea ale Apostolului ereticii aceia care zic că Hristos nu S-a arătat om întru adevăr, ci după închipuire! Căci Apostolul a zis că Hristos este părinte al nostru după omenire și că S-a împărțit de trup și de sînge ca un om, așa cum se împărțesc de aceasta și fiii, adică ceilalți oameni. Și, deși ar fi fost de ajuns să zică numai aceasta ca să arate că S-a întrupat și S-a făcut om cu adevărat, totuși a adăugat și zicerea „asemenea”, adică „întocmai și fără schimbare”, ca să arate adevărul și ne-schimbarea de ceilalți oameni a întrupării Fiului lui Dumnezeu.¹

ca, prin moarte, să-l strice pe cel ce are stăpînirea morții, adică pe diavolul,

Aici, arată pricina pentru care Hristos a primit moartea, anume ca, prin moartea Sa (pe care a primit-o fiindcă a luat trup și sînge), să-l strice pe diavolul, care avea moartea ca stăpînire și putere a lui. Cum și cu ce chip? Prin păcat! Căci – fiindcă îi făcuse pe oameni să păcătuiască încă din întîia vreme, acea a neascultării lui Adam – diavolul pricinuisse și moartea, folosind-o ca pe o armă și ca pe un ostaș împotriva firii ome-

¹ Iar Sfîntul Chiril al Alexandriei tilcuiește zicerea aceasta așa: „Noi, cei numărați între fiii lui Dumnezeu, «ne-am împărțit de sînge și de trup», adică sîntem în sînge și în trup, în trupuri stricacioase și pămîntești. Din această pricină așadar, Cuvîntul lui Dumnezeu cel unul născut, fiind din fire viață, S-a împărțit de acesta, și nu într-alt chip, ci asemenea cu noi. Iar apoi spune și pricina înomenirii: «ca să se strice – zice – diavolul, cel ce avea stăpînirea morții». Să se strice însă prin moarte, ca și cum ar fi zis: O, înțelepciune a lui Dumnezeu! – prin moarte avea stăpînire diavolul, și prin moarte urma să se strice el. Dar cum stăpînea moartea fiindcă păcatul era stăpînire a morții. Deci diavolul, avînd păcatul și fiind aflătorul păcatului, avea stăpînirea morții.” (n. aut.)

nești. Deci Hristos a folosit împotriva diavolului însăși arma întrebuițată de diavol împotriva oamenilor, adică moartea, ceea ce a fost cu adevărat un lucru de o mare înțelepciune și putere, adică a-l junghia Hristos pe vrăjmașul diavol cu însăși arma cu care îi junghia el pe ceilalți. Unii însă – precum Chiril al Alexandriei – au înțeles că diavolul are păcatul, și că păcatul e stăpînirea și puterea morții.

15. și să-i izbăvească pe aceia care cu frica morții erau osîndiți robiei toată viața.

Adică: Hristos l-a stricat pe diavolul, pe cel ce avea stăpînirea morții, ca să-i slobozească pe oameni, care, din frica de moarte, erau supuși morții, adică se țineau sub robia morții. Sau, zice aceasta: Oamenii cei vechi își petreceau toată viața într-o necurmată temere, pentru că totdeauna așteptau să moară și, de frica aceasta, nu puteau primi nici o simțire de îndulcire – căci aceasta a arătat Apostolul în chip ascuns, zicînd: „în toată viața lor”. Deci oamenii „erau osîndiți robiei” totdeauna, adică se cutremurau cum tremură și se tem robii de stăpînul lor cel tiran și amar, și astfel, de frica aceasta, nu se îndulcesc de nici un lucru veselitor și îmbucurător.¹ Deci – o, cititorule! – trage încheierea că cel ce se teme de moarte

¹ Iar Fotie zice că „oamenii se temeau de moarte ca niște vinovați ai robiei ei; iar robia morții este a se supune și a sluji cineva păcatului, care este putere și bold al morții. Deci, fiindcă Hristos l-a stricat, prin moarte, pe diavol – care avea stăpînirea morții, pe începătorul și aflătorul păcatului – păcatul a slăbit, în chip drept, și noi ne-am slobozit din robia lui și totodată de frica morții. Și aceasta o poate vedea cineva arătată cu lucrul, căci acum, după iconomia întrupării, oamenii, care mai înainte se temeau și fugeau de moarte ca de un rău prea-mare și covârșitor, primesc moartea ca pe o schimbare și început de viață mai bună și aleargă bucurîndu-se la moarte și la mucenicie pentru numele lui Hristos și pentru legile Lui. Vezi, frate, cum ne-a slobozit Hristos în chip vădit de frica morții și de robia ei?” Iar purtătorul de Dumnezeu Maxim, tilcuind zicerea aceasta înțelepțește, zice că, de frica morții și a chinuirii, toți oamenii erau robiți îndulcirii și patimilor. Căci toți iubitorii de argint, și iubitorii de slavă și iubitorii de îndulciri iubesc arginții, și slava și îndulcirile fiindcă se tem să nu moară în grabă și caută să scape de moarte, nădăjduind că prin arginți, și prin slavă și prin îndulciri au să-și păzească viața pentru multă vreme. Și – în scurt a zice – omul nu făcea nimic pentru altceva decît numai pentru a-și păzi viața și a scăpa de moarte. Deci Stăpînul nostru Hristos, vrînd să-i slobozească pe oameni de robia îndulcirii și a patimilor, i-a slobozit mai întîi de frica morții. Adică, tăind rădăcina, a tăiat împreună și odraslele rădăcinii, și așa i-a slobozit

nu este slobod, ci rob al tuturor. Iar cuvîntul acesta le este mare mîngîiere Creștinilor ce se necăjesc și pătinesc. Căci Creștinii, care se gonesc și se închid prin temnițe pentru credință și pentru poruncile Domnului, au viață mai slobodă și mai dulce decît oamenii cei vechi, care păreau că se desfătează și că au odihnă, dar erau stăpîniți de moarte. Căci aceia erau robi, pentru că se stăpîneau de frica morții, iar Creștinii s-au slobozit din robia și frica aceasta.

16. Căci, cu adevărat, nu dintru Îngeri Și-a luat firea,

Zice: Hristos nu a luat firea Îngerilor, nici nu s-a îmbrăcat cu aceea. Și aceasta arată multa iubire arătată de Dumnezeu către oameni, pentru că, ceea ce nu a dăruit Îngerilor, a dăruit oamenilor, adică a lua trup dintru aceștia.¹

ci din sămînța lui Avraam a apucat.

pe oameni de patimi și de îndulciri.” Deci dumnezeiescul părinte zice acestea întru cele nedumerite, iar în capetele sale cele cunoscătoare zice așa: „Omul [...] își avea toată pornirea către îndulcire, iar către durere toată fuga. Se nevoia cu toată puterea pentru cea dintîi, și împotriva celei de-a doua cu toată silința. [...] Își dorea îndulcirea din pricina iubirii de sine și fugea de durere (și de moarte, ca pricinuitoare a durerii) pentru aceeași pricină. [...]” (capitolul 13 al sutei a treia din cele teologice). Iar Gheorghe Coresi zice în tilcuirile epistolei acesteia că Pavel numește „robie” frica morții, de care omul cel trupesc se teme și fuge de dînsa. [...] Iar Hristos ne-a slobozit de această frică a morții. De aceea zicea Pavel: „Doresc a mă topi și a fi împreună cu Hristos” (*Filipeni* 1). Pentru aceasta, nici Creștinii nu se cuvine a se teme de moarte. Dar cel ce voiește cu adevărat a nu se teme de moarte, acela se cuvine mai întîi a se teme de păcat și a nu-l face, căci netemerea de moarte se naște din frica și din ferirea de păcat. De aceea a zis dumnezeiescul Hrisostom: „Copilărească frică avem dacă ne temem de moarte dar nu ne temem de păcat” (cuvîntul al 6-lea la *Andrianzi*). Și – cuprinzător a zice – cel ce voiește a nu se teme de moarte și a o primi cu bucurie se cuvine a viețui precum se cade Creștinilor, cu toată reaua pătîmire și asprime. De aceea a zis Sirah: „O, moarte, cît de bună este judecata ta omului celui lipsit și scăzut de putere, celui care de toate se învâluie” (capitolul 41:3, 4). Și dimpotrivă, moartea e înfricoșată și urîtă celor ce viază cu desfătări și cu odihne și care au bogăție și multe avuții – după același Sirah, care zice: O, moarte! – cît de amară este pomenirea ta omului ce se află în pace întru avuțiile sale, bărbatului lipsit de griji și care sporește întru toate” (la fel, stih 1). [...] (n. aut.)

¹ Iar Teodorit zice că, de ar fi luat firea Îngerilor, ar fi fost mai presus de moarte. Însă, de vreme ce firea luată a fost omenească, prin moarte a plătit datoria oamenilor, iar prin învierea trupului ce a pătimit Și-a arătat puterea. (n. aut.)

Pavel nu a zis că Fiul lui Dumnezeu „a luat” sămînța lui Avraam, ci că „a apucat-o”, adică a prins-o, ca astfel să arate că firea oamenilor fugea și se depărta de Dumnezeu, dar Dumnezeu a vînat-o și, ajungînd-o, a prins-o; și, prinzînd-o, a împletit-o și a unit-o cu Sine, și așa a oprit-o din fugă. Și nu zice că a prins „firea oamenilor”, ci „sămînța lui Avraam”, din două pricini. Întîi, pentru că voia să-i înalțe pe Evrei, arătînd că ei sînt mai cinstiți decît „neamurile” fiindcă dintru dînșii S-a născut Hristos după trup (căci Pavel obișnuiește a le face har Evreilor cu laudele acelea de care nu se vatămă nimeni). Și, al doilea, pentru a le aduce aminte cu aceste cuvinte de făgăduința făcută de Dumnezeu lui Avraam, anume: „Tot pămîntul pe care îl vezi îl voi da ție și seminției tale pînă în veac” (*Facerea* 23:15).

17. Pentru aceea, era dator a Se asemăna fraților întru toate,

Zice: De vreme ce Fiul lui Dumnezeu a primit să apuce firea ome-nească și să o unească cu Sine, urma negreșit a Se asemăna cu noi după toate patimile cele firești și neprihănite, adică: a Se naște, și a Se hrăni, și a Se crește, și a Se osteni, și a pătîmi și – după toate – a muri. Căci această însemnează zicerea „a Se asemăna întru toate”.

ca să fie milostiv și credincios arhieru întru cele către Dumnezeu,

Zice: Prin mijlocirea firii omenești pe care a luat-o, Fiul lui Dumnezeu ne-a ridicat pe noi, cei ce eram căzuți în păcate. Cum și cu ce chip? Fiindcă S-a făcut arhieru al nostru și Și-a adus trupul cel luat dintre noi în locul oricărei alte jertfe, că să ne curățească de păcate și să ne împrietenească cu Dumnezeu mijlocind către Dînsul, fiindcă eram vrăjmași și potrivnici ai lui Dumnezeu. Și a zis „credincios” în loc de: „adevărat și puternic” a împlini lucrul arhierului. Fiindcă acesta este lucrul adevăratului arhieru, a-i slobozi de păcate pe oamenii cărora le este arhieru. Sau, „credincios” însemnează că El este lesne primit la Dumnezeu cînd mijlocește pentru noi.¹

ca să curățească păcatele norodului.

¹ Iar Icumenie tâlcuiește „cele către Dumnezeu” așa: „«Pentru lucrurile cuvenite către Dumnezeu și lui Dumnezeu». Căci nu S-a făcut arhieru al nostru pentru a cere zeciuielile cele trupești și pentru pîrgă, ci Dumnezeu ne-a miluit și ni L-a dat ca arhieru știind că sîntem lucrători împotriva Lui.” (n. aut.)

Pavel zice acest cuvînt ca și cum ar tîlmăci ce însemnează zicerea „a fi Hristos credincios întru cele către Dumnezeu”, adică pentru a curăți și a ierta păcatele norodului. Fiindcă aceasta e o mare dovadă a iubirii lui Hristos către oameni, căci El a făcut în tot chipul și toate le-a suferit numai ca să dezlege păcatele noastre. Dar de ce nu a zis Apostolul: „păcatele lumii”, ci: „ale norodului”? Pentru că cuvîntul și scopul Domnului a fost mai întîi pentru norodul Evreilor și chiar pentru dînșii a venit; ca, după ce vor crede și se vor mîntui ei, după aceea să se mîntuiască și celelalte noroade ale „neamurilor”, măcar că s-a întîmplat dimpotrivă. Pentru aceasta a zis și Îngerul către Iosif: „Acesta va mîntui norodul Său de păcatele lor” (*Matei* 1:21). Deci, cu acest cuvînt, Pavel arată bunul neam al Evreilor și de cîtă deosebită purtare de grijă s-au învrednicit ei de la Domnul.

18. Căci, întru ceea ce a pătimit fiind El Însuși ispitit, poate să le ajute și celor ce sînt ispitiți.

Cu adevărat, cuvîntul acesta se vede că e smerit și nevrednic de Dumnezeu, căci Pavel, cînd se apucă a vorbi despre trupul și omenirea lui Hristos, obișnuiește a zice toate cele smerite, nu însă și nevrednice de trupul omenesc. Și aceasta nu e de mirare, de vreme ce *Sfînta Scriptură* zice multe lucruri smerite și cuvenite omului și despre Tatăl, Care nu S-a întrupat, precum sînt acestea: „Dumnezeu din cer S-a uitat peste fiii oamenilor, ca să vadă de este cel ce înțelege și-L caută pe Dumnezeu” (*Psalom* 52:2); și iarăși: „Pogorîndu-Mă dar, voi vedea de se face după strigarea lor ce vine către Mine sau nu, ca să cunosc” (*Facerea* 18:21); și altele ca acestea, nenumărate. Deci, dacă *Scriptura* vorbește așa de smerit despre Tatăl, Care nu S-a întrupat, cum nu ar face-o cu mult mai vîrtos despre Fiul, Care S-a întrupat și a pătimit cu trupul? Pavel a zis aceasta încă și după alt chip, anume pentru neputința ascultătorilor și pentru deplina lor încredințare, fiindcă oamenii socotesc cercarea și ispitirea lucrurilor mai adevărită decît toate. Iar înțelegerea a ce zice Apostolul aici este aceasta: Hristos cunoaște nu numai ca Dumnezeu, ci și ca om S-a ispitit, cunoscînd lucrurile și prin cercare.¹ Căci omenirea lui Hristos a pătimit multe

¹ Însemnează că – după Coresi – multe sînt ispitele, făcîndu-se ori din afară, de la oameni și de la diavolul, ori săvîrșindu-se din lăuntru, de la diavolul, din cugetări, din închipuire și din poftă – dar Hristos a fost ispitit cu adevărat numai din afară, nu și din

patimi neprihănite și știe din cercare ce va să zică necazul și ispita, încît din aceasta îi poate ajuta și pe ceilalți ce se necăjesc și se ispitesc, adică este mai osîrdnic spre a da mîna de ajutor și de milostivire acelor care au necazuri și ispite.¹

lăuntru. Căci ispita din lăuntru este o dulceașă nestăpînită a părții de jos a trupului și o poftă care stăpînește cuvîntul [„rațiunea”, n. m.] și îl trage către păcat. Căci pofta trupului, născîndu-se din strămoșescul păcat, este început al păcatului și se află în firea cea rănită de păcat. Drept aceea, ea nu se putea afla întru Hristos, El fiind fără de păcat și mai presus de toată lovirea cea din afară. (n. aut.)

¹ Iar Fotie îl cuiește aceasta așa, zicînd: „Hristos poate să le ajute celor ce se ispitesc, de vreme ce diavolul a sărit asupra trupului fără de păcat al Stăpînului și s-a ispitit a-l băga pe El în ispite. Căci, în munte, el L-a ispitit singur, fără mijlocire; iar cînd îi îndemna pe ludei să-L omoare L-a ispitit cu mijlocire. Și, de vreme ce S-a ispitit și a pătimit avînd trup fără de păcat, Domnul a luat cu dreptate putere asupra diavolului și-i poate slobozi pe păcătoșii oameni de ispitele lui și a-i ajuta întru ispite. Căci obrăznicia arătată de vicleanul diavol asupra trupului cel fără de păcat al Stăpînului I-a dat Stăpînului Hristos dreaptă și bine-cuvîntată putere spre a-i slobozi pe cei ce sînt în păcate de ispitele diavolului și a Se afla ajutător celor ce se ispitesc.” (n. aut.)

CAPITOLUL III

1. Drept aceea – fraților sfinți, părtași ai cereștii chemări –

Adică: Fiindcă am zis că Hristos este arhieru credincios, și iartă păcatele noastre și ne poate ajuta, socotiți și voi, frații mei sfinți, și veți afla că așa este lucrul acesta. Iar „părtași ai cereștii chemări” însemnează aceasta: Adică noi, Creștinii, ne-am chemat acolo, la cer, și prin urmare nu trebuie să căutăm nici unul din lucrurile acestea pămîntești, căci acolo, în cer, este învisterită plata noastră și acolo este răsplătirea ce ni se va da.¹

luați aminte la Apostolul și Arhieru mărturisirii noastre, la Iisus Hristos,

Numele acestea sînt smerite și se zic pentru Hristos după omenire, precum am spus de multe ori. Deci Hristos este „Apostol” (adică trimis) pentru că s-a trimis către oile casei lui Israil. Și e „Arhieru al mărturisirii noastre”, pentru că nu e arhieru al slujirii celei după *Legea Veche*, ci al credinței noastre.²

2. credincios fiind Celui ce L-a făcut pe El, ca și Moisi întru toată casa lui.

Apostolul aduce în mijloc arhieria fiindcă vrea să-L arate pe Hristos mai presus de Moisi, și zice: Și lui Hristos, și lui Moisi li s-a încredințat norod: lui Moisi, pe al Evreilor, iar lui Hristos norodul Creștinilor; însă norodul Creștinilor s-a încredințat lui Hristos pentru mai mari lucruri și scopuri. Dar Pavel nu arată deocamdată covîșirea lui Hristos asupra lui

¹ Iar unii socotesc „chemare cerească” numele de „Creștin”, cu care se numesc toți ucenicii cerescului Hristos. (n. aut.)

² Și Teodorit zice: „Iar că S-a făcut Apostol al mărturisirii noastre după firea Sa omenească, Pavel a învățat întru cea către Galateni, zicînd: «Căci, cînd a venit plinirea vremii, L-a trimis pe Fiul Său cel unul născut din femeie». Căci nu a zis: «L-a trimis să Se nască din femeie», ci: «născut din femeie», fiind arătat că numele trimiterii este potrivit firii Sale omenești.” (n. aut.)

Moisi, ca să nu-i întoarcă de la sine pe Evreii ce crezuseră, căci, deși erau Creștini, aceia erau încă foarte lipiți de Moisi. De aceea, Pavel arată aici doar că Hristos e asemenea lui Moisi, fiind și El credincios către Dumnezeu-Tatăl, Care L-a făcut arhieru și apostol. Pentru că zicerea „L-a făcut” nu însemnează înființarea lui Hristos, ci încredințarea și hirotonia Lui. Deci Hristos este credincios – adică iubit înainte-stătător și înainte-văzător al lucrurilor lui Dumnezeu-Părintele, pe care nu le lasă să se strice, ci le pricinuieste mîntuire, așa cum și Moisi s-a arătat credincios „întru toată casa lui”, adică întru tot norodul lui Israil. Căci Pavel numește aici „casă” norodul, așa cum și noi obișnuim a zice că cineva este din cutare casă. Iar „casa lui” însemnează și casa lui Dumnezeu, și a lui Moisi, căci norodul Evreilor se numea și „norod al lui Dumnezeu”, și „al lui Moisi”, așa cum Însuși Dumnezeu a zis către dînsul: „Mergi curînd, po-goară-te de aici, că a nelegiuit poporul tău, pe care l-ai scos din Egipt” (*Ieșirea* 32:7). Căci, așa cum este iconomul și epitropul unei case, tot astfel era și Moisi epitrop al norodului Israilitean, și de aceea a zis Dumnezeu despre dînsul: „Întru toată casa Mea nu este nici unul așa credincios ca slujitorul meu Moisi” (*Numeri* 12:7).

3. Căci Acesta S-a învrednicit de mai multă slavă decît Moisi, după cum cel ce a făcut o casă are mai multă cinste decît aceea.¹

4. Căci orice casă se face de către cineva, iar Cel ce le face pe toate e Dumnezeu.

Aici scrie Apostolul covîrșirea lui Hristos asupra lui Moisi. Și zice așadar că Moisi era și el credincios întru toată „casa lui Dumnezeu”, adică întru tot norodul lui Israil, însă era și el tot unul din casă, adică un om ca și ceilalți Israiliți (deși era sfînt) și un rob al lui Dumnezeu asemenea celorlalți robi. Căci și epitropul și iconomul unei case, deși le covîrșește

¹ Însemnează că – după prea-cărturarul și prea-înțeleptul Kir Neofit – zicerea „mai multă” nu este aici asemănătoare, deși are închipuire de asemănare, ci este arătare de deslușire. E ca și cum cineva ar zice: „asemănare neasemănată”, precum Născătoarea de Dumnezeu e numită „mai cinstită decît Heruvimii și mai slăvită cu neasemănare decît Serafimii”. Căci zicerile asemănătoare se zic la cele de o ființă și de o fire, iar Pavel, asemănîndu-L pe Hristos cu Moisi, aduce ca pildă casa și pe cel ce a făcut casa, care sînt în chip vădit ființe deosebite; drept aceea, slava lui Moisi nu are nici o asemănare cu slava lui Hristos. (n. aut.)

pe celelalte slugi ale stăpînului casei, este însă și el slugă a aceluiași stăpîn, deopotrivă cu ceilalți. Prin urmare, de vreme ce Moisi era și el parte din „casă”, adică din norodul lui Dumnezeu, fiind făptură zidită asemenea întregii „case”, negreșit că Cel ce a zidit casa îl covârșește. Iar Fiul lui Dumnezeu a zidit casa luînd trup și aflîndu-Se arhiereu al ei, încît o covârșește negreșit. Vezi însă – o, cititorule! – înțelepciunea lui Pavel, care a început de la trupul și omenirea lui Hristos, iar apoi s-a suit la dumnezeirea Lui, arătînd apoi că Hristos, ca făcător și ziditor, covârșește și este mai presus de făptura și de zidirea Sa, adică de Moisi.¹

5. Moisi a fost cu adevărat credincios întru toată casa Lui ca o slugă, spre mărturia celor ce erau să se grăiască (Numeri 12:7),

6. iar Hristos ca Fiu

Iată, Apostolul arată aici și altă covârșire a lui Hristos. Căci Moisi a fost credincios întru toată casa lui Dumnezeu ca o slugă și rob al lui Dumnezeu² și a stat ca să grăiască poruncile Stăpînului Dumnezeu către celelalte slugi și robi împreună cu el, anume ca să fie martorul lui Dumnezeu la judecata cuvintelor grăite de El. Căci, dacă *Scriptura* cheamă ca martor cerul și pămîntul – după ceea ce se scrie: „Ascultă, cerule, și ia în urechi, pămîntule!” (*Isaia* 1:2); și: „Le pun martor lor cerul și pămîntul” (*Deuteronomul* 31:28); și iarăși: „Ia aminte, cerule, și voi grăi! Și ascultă, pămîntule, graiuri din gura Mea” (*Deuteronomul* 32:1); și: „Auziți, munților, judecata Domnului și, prăpăstiile, temeliiile pămîntului!” (*Mihei* 6:2); așadar, dacă *Scriptura* cheamă ca martor stihiiile cele neînsuflețite, cum nu l-ar chema ca martor cu mult mai vîrtos pe omul cel cuvîntător, și mai ales pe slujitorul Domnului, pe Moisi? Deci Moisi a fost credincios ca o slugă, iar Hristos este credincios ca Fiu adevărat și moștenitor Care ocîrmuiește lucrurile Părintelui Său după voia părintească, fiindcă zice:

¹ Iar Teodorit zice încă: „Trebuie a ști însă că a arătat covârșirea de la firea dumnezeiască, fiindcă zicerea «Acesta S-a învrednicit de mai multă slavă» este după omenire. Căci – de vreme ce Stăpînul Hristos era și Dumnezeu, și om, și amîndouă se vîd într-o față [«persoană», n. m.] – Apostolul este silit de nevoie a le zice și pe cele înalte, și pe cele smerite despre Dinsul, spre arătarea amînduror firilor.” (n. aut.)

² Căci cel ce întru alte părți ale *Scripturii* se numește „slugă” a Domnului, în cartea lui Iisus al lui Navi se numește „rob” al Domnului, căci zice: „Moisi, robul Domnului” (capitolul 22:4). (n. aut.)

„Fiul Meu ești Tu, Eu astăzi Te-am născut” (*Psalm 2:7*). Și foarte mare și neasemănată este osebirea dintre slugă și fiu, de vreme ce fiul este stăpîn, iar sluga sau robul este doar rob și slugă.¹

În casa Sa. Iar casa Lui sîntem noi, dacă vom ține îndrăznirea și lauda nădejzii adevărate pînă în sfîrșit.

„Casa” lui Moisi a fost norodul Israilitean, a cărei parte era și el însuși – precum am zis; iar „casă” a lui Hristos sîntem noi, Creștinii, însă numai dacă vom sta pînă în sfîrșit și nu ne vom prăpăstui. Cu acest cuvînt, Pavel îi îndeamnă pe Creștinii Evrei să rabde necazurile și să nu se trîndăvească și să se obosească (pentru că în acest chip se vor face „casă” a lui Hristos), după cea zisă: „Voi locui întru dînșii” (*Levitic 26:12*). Pe lîngă aceasta, îi laudă pe ei, fiindcă arată că au început a fi „casă” a lui Hristos și se cuvine să adauge sfîrșitul bun la bunul început. Căci de aceea a zis Apostolul: „îndrăznirea și lauda nădejzii”, căci, cînd cineva nădăjduiește cu încredințare că va primi răsplătirea faptelor lui bune, acela se laudă încă de aici întru bunătățile nădăjduite ca și cum ar fi deja făcute, ca și cum le-ar fi dobîndit, și nu se rușinează, ci mai ales are îndrăzneală, cînd pătimizește și se necăjește pentru Hristos, Cel iubit de dînsul.

7. De aceea, precum zice Duhul cel Sfînt: „Dacă veți auzi astăzi glasul Lui”²,

¹ Iar Teodorit adaugă: „Căci, dacă ereticii socotesc că e o numire proastă a Se numi Fiul «credincios», să asculte că și Tatăl Se numește «credincios», de asemenea: «Credincios este Domnul întru toate cuvintele Sale» (*Psalm 44:13*). Și iarăși: „Credincios este Dumnezeu, prin Care v-ați chemat la împărtășirea Fiului Său» (*I Corinteni 1:9*).” (n. aut.)

² Iar Icumenie tîlcuiește zicerile așa: „Zicerea «astăzi» însemnează «pururea și totdeauna», ca și cum ar zice: Pînă ce este încă *astăzi*, să nu vă împietriți cu inimile dacă veți auzi glasul lui Hristos chemîndu-vă, ca să nu ascultați și să nu credeți cuvintele Lui. Care este însă «amărăciunea», ce s-a făcut în «ziua ispitirii»? Atunci cînd Evreii, necrezînd, Îl ispiteau pe Dumnezeu, zicînd: «Au doar va putea Dumnezeu să gătească masă în pustie? Au doar va putea să dea piine și să gătească masă norodului Său?» (*Psalm 77:19*). Iar «amărirea» este mai ales cîntirea și ispitirea ce s-a făcut lui Dumnezeu de către Evrei, așa cum zice Dumnezeu Însuși: «M-au ispitit cu aceasta a zecea oară, și nu au ascultat glasul Meu» (*Numeri 14:22*). Iar zicerea «cînd M-au ispitit pe Mine» trimite ori către «ispitire», ori către «pustie», și este grai de loc, însemnînd «unde». Iar zicerea

8. *să nu învățoșați inimile voastre ca și întru amărăciune în ziua ispitirii în pustie,*
9. *unde M-au ispitit părinții voștri; cercatu-M-au și au văzut lucrurile Mele patruzeci de ani.*
10. *Pentru aceea am urît neamul acela și am zis: De-a pururea rătăcesc cu inima și n-au cunoscut căile Mele,*
11. *căci M-am jurat întru mînia Mea: Nu vor intra întru odihna Mea” (Psalm 95:7).*

Fiindcă a vorbit mai sus despre nădejde, zicînd că se cuvine Creștinii să aștepte cu încredințare a lua de acolo plata faptelor lor, primind odihnă în locul ostenelilor și sudorilor de aici, Apostolul adeverează acum cuvîntul său de la Proorocul David, care zice că toți cei ce cred au să intre întru odihnă, și, dimpotrivă, cei ce nu cred nu vor intra întru odihnă, așa cum nici Israiliții cei vechi nu au putut intra în pămîntul făgăduinței și a se odihni, fiindcă nu au crezut. Căci – după ce trecuseră Marea Roșie, luînd apoi nenumărate bunătăți în pustie din purtarea de grijă și din puterea lui Dumnezeu – s-au trimis din porunca Domnului douăsprezece iscoade, ca să vadă firea și așezarea pămîntului Ierusalimului, la care urmau să meargă. Iar cei ce au fost trimiși și au cercetat locul vreme de patruzeci de zile au tăiat un strugure mare, rodii și smochine și le-au adus la Moisi și la norod, zicînd că pămîntul Ierusalimului este unul în care curge lapte și miere, însă are oameni uriași și puternici, cu anevoie de biruit, care îl locuiesc. Iar norodul Israilitean, auzind acestea, nu a socotit puterea cea nebiruită a lui Dumnezeu, nici minunile făcute pentru dînșii de Dumnezeu în Egipt și în tot pustiul, ci, temîndu-se de cuvintele celor zece iscoade (căci Iisus al lui Navi și Halev nu au speriat norodul, ci mai ales îl îmbărbătau), norodul așadar cîrtea asupra lui Moisi și a lui Aaron, voind să-și facă alt începător și să se întoarcă iarăși în Egipt, iar pe Iisus al lui Navi și pe Halev, care îi îmbărbătau, voiau să-iucidă cu pietre. Deci Dumnezeu, mîniindu-Se asupra lor pentru că așa de curînd uitaseră pomenirea atîtor și atîtor minuni, S-a jurat să nu bage neamul acela necredincios în pămîntul făgăduinței, decît numai pe copiii lor cîți erau de la douăzeci de ani în jos, și pe Iisus al lui Navi și pe Halev, așa cum sînt

«i-am urît» însemnează că: M-am îngreuiat de neamul acesta și l-am urît, pentru că nu Mă crede și totdeauna Mă supără.” (n. aut.)

scrise toate acestea în capitolul 14 al *Numerilor*, unde cuvintele dumnezeiescului jurământ se află scrise așa: „Viu sînt Eu, zice Domnul! După cum ați zis în auzul Meu, așa voi face cu voi: în pustia aceasta vor cădea oasele voastre și voi toți cei numărați, de la douăzeci de ani în sus, care ați cîrțit împotriva Mea, oricîți ați fi la număr, nu veți intra în pămîntul pentru care, ridicîndu-Mi mîna, M-am jurat să vă așez, ci numai Halev, fiul lui Iefone, și Iosua, fiul lui Navi. Pe copiii voștri, despre care voi ziceați că vor ajunge pradă vrăjmașilor, îi voi duce acolo și ei vor cunoaște pămîntul pe care voi l-ați nesocotit; iar oasele voastre vor cădea în pustia aceasta” (*Numeri* 14:28-32).

Deci Proorocul David le zicea Evreilor, după mulți ani: Dacă veți auzi glasul lui Dumnezeu, astăzi să nu învîrtoșați inimile voastre, ca să nu pătimiți și voi cele pătimate de strămoșii voștri în pustie, pierzînd odihna pe care v-a făgăduit-o Dumnezeu. Și, fiindcă le zicea acestea, este învederat că se află o odihnă pe care noi, Creștinii, sîntem datori a nădăjdui să o moștenim. Căci, dacă Evreii ar fi moștenit adevărata odihnă, ce trebuință era să mai zică David iarăși: „Astăzi, să nu învîrtoșați inimile voastre, precum le-au învîrtoșat strămoșii voștri în pustie, neîntrînd întru odihnă”? Așadar, care altă odihnă este afară de împărăția cerurilor, a cărei închipuire a fost ziua Sîmbetei cea de odihnă și intrarea fiilor neamului ce nu a crezut, care s-a făcut în pămîntul Ierusalimului?¹ Căci trei sînt odihnele.

¹ Însemnăm aici că nu se cuvine a socoti cineva că ziua Sîmbetei este zi de înviere sau că are aceeași cinstire ca și Duminica pentru că a fost închipuire a împărăției cerurilor, așa cum Duminica este și ea închipuire a viitorului veac al optulea, cel al împărăției cerurilor. Nimeni să nu socotească – zic – aceasta și să se amăgească, pentru că și multe altele ale *Testamentului Vechi* au fost închipuiri ale împărăției cerurilor, dar nu au pentru aceasta aceeași cinstire cu Duminica. Astfel, chip al împărăției cerurilor a fost intrarea fiilor lui Israil în pămîntul făgăduinței – cum zice chiar Pavel aici și cum tilcuiesc Hrisostom, Teofilact și Icumenie – dar noi, Creștinii, nu cinstim și nu prăznuim nicidecum această intrare a Israilitenilor, și nimeni nu zice că ea are aceeași cinstire ca Duminica. Tot astfel, închipuiri ale lucrurilor celor adevărate, adică ale cerurilor, au stat Sfintele Sfinților din cortul lui Moisi, așa cum le numește Pavel, zicînd: „Nu în Sfintele cele făcute de mîini a intrat Hristos, în închipuirile celor adevărate, ci întru însuși cerul” (*Evrei* 9:24). Totuși noi, Creștinii, nu cinstim acum Cortul lui Moisi, nici nu socotim că Sfintele Sfințelor au aceeași cinstire cu Duminica pentru că au fost închipuiri ale celor cerești.

Dumnezeu poruncește Evreilor să prăznuiască ziua înfîngerii Cortului și ziua a opta de la aceea, zicînd: „Cînd veți aduce rodirile pămîntului, să prăznuți Domnului șapte zile: în ziua întii odihnă și în ziua a 8-a odihnă” (*Levitic* 23:16). Iar praznicul înfîngerii

Cortului avea închipuirea învierii morților și ziua a opta a înfingerii era închipuire a învierii Domnului (așa cum tilcuiește dumnezeiescul Chiril al Alexandriei, foaia 1129 la *Pentateuh*, adică a celor 5 cărți ale lui Moisi), a statorniciei celei desăvârșite și stărui-toare ce are să fie întru Dumnezeu (după Procopie, la fel, foaia 1373) și a veacului viitor (după marele Vasilie), care este „a opta zi”, după care înfingerea Cortului și învierea trupurilor noastre vor fi adevărate și nesfirșite prăznuiți și luminări” (la fel, foaia 1504).

Deci – după cum noi, Creștinii, nu prăznuim intrarea fiilor lui Israil în Ierusalimul cel pămîntesc, Sfintele Sfinților ale Cortului lui Moisi, ziua înfingerii Cortului și ziua a opta după aceasta, fiindcă sînt praznice evreiești ale *Legii Vechi* și nu le socotim zile de înviere, neavînd aceeași cinstire cu Duminica, cu toate că au fost închipuiri ale învierii Domnului, ale împărăției cerurilor și ale veacului viitor – la fel nici Sîmbăta, măcar că a fost închipuire a împărăției cerurilor (fie încă și a învierii Domnului) nu se prăznuiește însă de către noi, Creștinii, și nu se socotește ca o zi de înviere, neavînd aceeași cinstire ca Duminica. Căci Sîmbăta e sărbătoare evreiască, a *Legii Vechi*, nu evanghelică, a darului acestuia nou, asemeni Duminicii.

Căci – așa cum toată *Legea* avea umbra și chipul bunătăților ce erau să fie – cum adeverează dumnezeiescul Pavel, grînd întru Duhul că *Legea* avea „umbra bunătăților celor viitoare” (*Evrei* 10:1), adică fiind închipuire a bunătăților ce aveau să se dea în vremea *Noului Testament* de către Iisus celor ce erau să-L primească, precum tilcuiește sfințitul Teofilact – așadar, precum *Legea Veche*, fiind închipuire a bunătăților ce aveau să fie, a rămas nelucrătoare și a încetat în partea ei de slujbă după venirea lui Hristos, tot astfel și Sîmbăta, fiind sărbătoare de slujbă a *Legii Vechi*, a rămas nelucrătoare și a încetat după venirea lui Hristos împreună cu toată *Legea*, în locul ei punîndu-se Duminica. Căci, ceea ce era din vechime la Evrei Sîmbăta, aceasta este acum Duminica la noi, Creștinii. De aceea și socotește Biserica lui Hristos Sîmbăta ca a șaptea zi, numărată împreună cu veacul acesta al șaptelea, și ca pe o zi a morților și a căderii, fiindcă întru aceasta Făcătorul și Domnul lumii a fost mort și a căzut în mormînt nu cu închipuire, ci în chip lucrător. Iar Duminica o cinsteste și o slăvește ca pe o zi de viață și de înviere, fiindcă întru aceasta Domnul, călcînd căderea și moartea în chip lucrător, nu cu închipuire, S-a sculat și a înviat a treia zi. Și [Biserica o socotește] ca pe o a opta zi, care s-a suit mai presus decît cea de-a șaptea, aceea sabbatică – după întiul canon al lui Teofil – și întru care va fi și învierea morților. Și, chiar de ar zice cineva că Sîmbăta are cinstirea Duminicii fiindcă nu se face într-însa post, cum nu se face nici Duminica, la aceasta unii răspund că, pe lîngă pricinile ce s-au zis despre aceasta în tilcuirea canonului apostolic 64 din *Canonicul* nostru [*Pidalionul*, n. m.], mai sînt și alte două pricini pentru care s-a rînduit a nu se posti Sîmbăta. Una, pentru că Sîmbăta se săvîrșea Dumnezeiasca Liturghie întreagă – precum zic dumnezeiescul Vasilie, Hrisostom și alții – iar nu mai înainte sfințită. Și altă pricină este aceea că, făcînd pogorâmînt acelor mulți Evrei de atunci, de la începutul propovăduirii, la care Sîmbăta era mare praznic, dumnezeieștii Apostoli au rînduit aceasta după iconomie, la fel cum și Petru propovăduia tăierea împrejur făcînd pogorâmînt pentru aceiași. Chiar Pavel însuși l-a tăiat împrejur pe Timotei după pogorâmînt și iconomie. Și aduc și pildă la aceasta, zicînd că înșiși Apostolii, în

Întîia, cea a Sîmbetei, întru care „Dumnezeu a încetat în ziua a șaptea de la toate lucrurile Sale pe care le-a făcut” (*Facerea 2:2*), odihnă despre care nu se vede că ar vorbi aici David, fiindcă aceasta era foarte veche, de la începutul lumii. A doua odihnă este intrarea în pămîntul Ierusalimului, întru care Israiliții aveau să se odihnească de războaiele, de rătăcirea și de umbletele prin pustie, cînd au alergat în sus și în jos vreme de patruzeci de ani întregi. Ci nici despre odihna aceasta nu vorbește aici David, căci Ierusalimul se locuia de Evrei în vremea lui, și deci nu trebuia să vorbească despre aceasta ca și cum ar fi fost de lipsă. Așadar, se vede că alta e odihna la care zice David aici că Iisus al lui Navi nu a putut să aducă norodul lui Israil. Și care este aceasta, afară de odihna cerească? – cea de a treia după număr – „de unde – după Isaia – a fugit durerea, înfrustarea și suspinul” (*Isaia 51:11*).

Deci Pavel zice: Siliți-vă, Creștinilor, siliți-vă să nu pierdeți odihna aceasta din pricina necredinței voastre, așa cum au pierdut-o strămoșii voștri Evrei. Aceasta e toată noima zicerilor de mai sus ale lui David. La aceasta, adăugăm că noi, Creștinii, nu se cuvine să-L judecăm și să-L prihănim pe Dumnezeu, ci – și cînd ne poartă de grijă, și cînd pare că ne lasă – se cuvine să credem și să nădăjduim într-Însul totdeauna. Fiindcă pentru aceasta îi mustra Dumnezeu pe Evreii cei vechi, căci Îl supărau cîrtind, adică nu nădăjduiau fără îndoială într-Însul că toate le poate și că nici un lucru nu-I e cu neputință.

12. Fraților, vedeți ca nu cumva să fie în vreunul din voi inimă vicleană de necredință,

Zicerea „vedeți” pe care o scrie Pavel aici e un grai care-i înfricoșează pe Creștinii Evrei.¹ Căci se vede cum unii dintre dînșii nu credeau că sînt adevărate cele zise despre răsplătirea faptelor fiecăruia și voiau să ia cercare a puterii și a purtării de grijă a lui Dumnezeu față de ei pentru ispitele ce le pătineau. Deci, pentru acestea, Apostolul îi încredințează și îi întărește, aducîndu-le aminte de pedepsele primite de la Dumnezeu de

Așezămintele lor, au rînduit să se facă și nelucrare Sîmbăta, pentru același pogorămint către Evrei. Dar, în urmă, canonul 29 al Sinodului din Laodichia i-a anatemitizat ca pe unii ce urmează Iudeilor pe cei ce nu lucrează în ziua Sîmbetei. (n. aut.)

¹ Iar că zicerea „vedeți” este cuvînt ce aduce frică, și luare-aminte și păzire, vezi la capitolul 4 al celei către Coloseni, stihul 17. (n. aut.)

strămoșii lor care se depărtaseră de El. Fiindcă relele viitoare, fiind necunoscute, nu-i înțeleptesc și nu-i înspăimintă pe cei mai mulți dintre oameni atît de tare cît cele trecute, care le sînt cunoscute. Vezi însă, iubitu-le, că din necredință vine cineva a cugeta și a le face pe cele rele.¹

spre a se depărta de la Dumnezeu cel viu.

Necredința nu află intrare în om într-alt chip, decît numai cînd inima lui se desparte de Dumnezeu pe ascuns, prin cugetări și prin așezarea cea rece către Dînsul. Căci, cît Îl ține cineva pe Dumnezeu cu fierbinte așezare a inimii și cu gînduri înfocate, omul acela crede și nădăjduiește într-Însul desăvîrșit că toate le poate și nu socotește că este vreun lucru neputincios la Dumnezeu.

13. Ci mîngîiați-vă unii pe alții în fiecare zi, pînă cînd se zice: „astăzi”,

Adică: Zidiți-vă – zice – unul pe altul, fraților, și îndreptați-vă și întăriți-vă întru lucrul cel bun și fapta cea bună, pentru a nu cădea cineva din voi în vreun rău. Iar dacă va cădea, voi să-l îndreptați pînă cînd este viu și se află în viața aceasta – căci aceasta însemnează zicerea „pînă cînd se zice: «astăzi»” – fiindcă nădejdea se află deschisă în viața aceasta și nu se cuvine a se deznădăjdui vreodată cineva. Dar mai ales – zice – nu se cuvine să se afle nicum între voi vreunul cu inimă vicleană; însă, chiar dacă s-ar afla, omul acela să nu cadă în deznădejde, ci voi, ceilalți, îndemnați-l spre fapta bună, și mîngîiați-l și îndreptați-l!

ca să nu se împietrească vreunul din voi cu amăgirea păcatului.

Adică: Pentru a nu se împietri cineva dintre voi din deznădejde și să vină întru orbirea inimii, adică să se facă nesimțitor ca piatra, și astfel să rămînă nevindecat și neîndreptat. Căci, așa cum trupurile oamenilor cele împietrite și orbite nu se supun mîinilor doctorului, tot astfel și sufletele

¹ Însemnează cum Icumenie zice că bine a zis Pavel: „inimă vicleană de necredință” (adică despărțită de credința lui Dumnezeu), fiindcă este și inimă bună de necredință, precum se află scris: „Să nu credeți tot duhul, ci cereați duhurile dacă sînt de la Dumnezeu” (1 Ioan 4). (n. aut.)

ce se împietresc nu se supun cuvîntului lui Dumnezeu. Iar „amăgire a păcatului” numește fie amăgirea diavolului, adică a nu nădăjdui cineva că va fi răsplătire, fie nesimțirea și ieșirea din minte. Căci a zice păcătosul: Eu am greșit, așadar nu am nădejde de mîntuire! – aceasta este cu adevărat amăgire a păcatului. Fiindcă păcatul îl amăgește pe păcătos, și îl trage cu totul la sine și îl face să defaimă și să socotească cele dimpotrivă, ca să-l ducă în munca veșnică, precum este scris: „Cînd necredinciosul ajunge în adîncul răutăților, defaimă” (*Pilde* 18:3). Iar cel ce defaimă nu primește nici cît de puțin a crede că este judecată și răsplătire, ca să nu aibă frică în inima sa. Deci se trage încheierea că necredința se naște din păcat, căci „au zis (păcătoșii adică): Nu va vedea Domnul, nici nu va înțelege Dumnezeu lui Iacov” (*Psalme* 93:7); și iarăși: „Că a zis în inima sa (păcătosul și necinstitorul): Nu va căuta (Dumnezeu)” (*Psalme* 9:34); și: „A uitat Dumnezeu” (la fel), și cîte altele ca acestea.¹

14. Căci ne-am făcut părtași ai lui Hristos,

Adică noi și Hristos ne-am făcut una și, așa cum trupul se împărtășește de cap, tot astfel și noi ne împărtășim de Hristos. Cu aceste cuvinte, Apostolul vîră bune nădejdi în inimile Creștinilor din Evrei, ca și cum le-ar zice: Hristos, Cel ce v-a iubit atît de mult încît v-a făcut chiar trup al Său, nu va lăsa să vă despărțiți de Sine, numai de veți voi și voi. Pe lingă acestea, Pavel arată în chip tainic încă și altceva, ce a zis și aiurea, adică: „De vom suferi, împreună vom și împărăți” (*2 Timotei* 2:12). Căci, de vreme ce în viața aceasta ne împărtășim de aceleași necazuri și patimi pe care le-a cercat și Hristos, urmează așadar ca în cealaltă viață să ne împărtășim și de slava lui Hristos.

numai de vom ține începutul ipostasului adevărat pînă în sfîrșit,

Aici, Apostolul numește „început al ipostasului” credința întru Hristos – fiindcă prin aceasta ne-am alcătuit și ne-am înființat noi, Creștinii – și dumnezeiasca și duhovniceasca înființare și naștere de-a doua oară din

¹ Și Hrisostom zice același lucru: „Vezi că păcatul naște necredința. Căci, așa cum necredința naște viață pîngărită, tot astfel și sufletul, cînd ajunge în adîncul răutăților, defaimă. Și, defăimînd, nu suferă a crede, ca să scape de frică” (cuvîntul al 6-lea la aceasta). (n. aut.)

Sfântul Botez. Și vezi, iubitele, că Pavel cere și aici ca datorie să stăm pînă în sfîrșit adeveriți și întăriți în credință, căci nu este destul numai să începem, ci să și săvîrșim.

15. căci se zice: „*Dacă veți auzi astăzi glasul Lui, să nu vă învîrtoșați inimile voastre, ca întru amărăciune*”
(*Psalm 95:7*).

Aici, Pavel arată de ce a zis mai sus: „pînă în sfîrșit”, și zice că din pricina acestui „astăzi” zis de David, căci „astăzi” este totdeauna – și ieri, și azi, și mîine – și fiecare zi a vieții acesteia se numește „astăzi”. Deci zice: Fraților, îndemnați-vă unul pe altul spre fapta bună pînă cînd se numește „astăzi”, căci va veni vremea a trece ziua de astăzi și a nu se mai afla. [...]

16. Căci unii, auzindu-L, L-au amărît,¹

Zice: Unii din Evreii cei împietriți cu inima și nesupuși, auzind făgăduința lui Dumnezeu – anume că le va da lor pămîntul Hananeilor, adică Ierusalimul – nu au crezut, din pricina fricii pentru mărimea trupurilor uriașilor din pămîntul Hanaan, și L-au amărît pe Dumnezeu cu necredința lor. Căci Domnul a zis așa către dîșșii: „Eu sînt Domnul Dumnezeuul vostru, Care v-am scos din pămîntul Egiptului ca să vă dau pămîntul Hanaan, ca să fiu Dumnezeuul vostru” (*Levitic 25:38*). Deci [Apostolul] zice: Frații mei Creștini, vedeți ca nu cumva să nu credeți nici voi făgăduințele pe care vi le-a dat Hristos că o să moșteniți împărăția cerurilor! Căci, dacă nu veți crede și nu veți rămîne în credință, nu vă veți folosi cu nimic doar auzind evanghelia lui Hristos, așa cum nici pe Evreii cei nesupuși nu i-a folosit doar singură auzirea făgăduințelor lui Dumnezeu, și chiar pentru aceasta au pierit, pentru că n-au crezut cuvintele lui Dumnezeu.

¹ Însemnează că Teodorit voiește ca zicerea „unii” să se citească în chip întrebător, zicînd așa: „Cea dintîi – adică aceasta: «Căci care, auzind, L-au amărît?» – să se citească în chip întrebător. Iar cea de a doua – adică aceasta: «ci nu toți cei ce au ieșit din Egipt prin Moisi» să nu se citească hotărîtor, ci cu chip figurat, căci așa dă de înțeles că, afară de Halev al lui Iefoni și de Iisus al lui Navi – șase sute de mii dintre Evrei s-au stricat, căci despre aceștia a zis că i-a scos din Egipt.” (n. aut.)

ci nu toți cei ce au ieșit din Egipt prin Moisi.¹

Zice: Nu toți cîți au ieșit din Egipt L-au amărit pe Dumnezeu, de vreme ce Halev și Iisus a lui Navi nu s-au arătat necredincioși și pentru aceasta s-au învrednicit de făgăduințele lui Dumnezeu și au intrat în pămîntul Ierusalimului – precum am zis mai sus. Și vezi la capitolul 14 al *Numerilor*.

17. Și asupra cărora S-a mîniat patruzeci de ani? Oare nu asupra acelor ce au păcătuit, ale căror oase au căzut în pustie?

Apostolul face cuvîntul acesta întrebător, ca să fie lucru mai învederat și mai neîmpotrivit. Căci lucrurile mărturisite de mai de multe ori se pun în chip întrebător. Și zice: Către care S-a arătat Dumnezeu cu urciune și cu îngreiere, decît numai către cei ce au păcătuit? Mai amintește și de certarea acelor ce nu au crezut, și zice că „au căzut oasele lor în pustie”, așa cum a zis cu îngrozire Dumnezeu: „Viu sînt Eu – zice Domnul – în pustiul acesta vor cădea oasele voastre!” (*Numeri 14:32*), adică vor cădea în pustie oasele cele mari ale brațelor voastre. Iar prin „oase” a arătat întregimea trupurilor lor, care vor cădea și vor muri în pustie.

18. Și cui S-a jurat că nu vor intra întru odihna Sa, decît numai celor nesupuși?

19. Și vedem că n-au putut să intre, din pricina necredinței lor.

Mai sus, dumnezeiescul Apostol a zis că Evreii au păcătuit, iar acum zice că s-au arătat și necredincioși și nesupuși. Deci se vede că Pavel arată Creștinilor Evrei, în chip de ghicitoare, că, împreună cu împușinarea de suflet și cu necredința lor, mulți dintre aceia cădeau și întru alte păcate. Și zice: Vedem că aceia care nu s-au supus nu au intrat în pămîntul făgăduinței, adică certarea și canonul lor se află înaintea ochilor noștri învederat și mărturisit.

¹ Aici lipsește zicerea „au amărit”, și trebuie să o înțelegem din afară, adică: Ci nu toți cîți au ieșit din Egipt L-au amărit pe Dumnezeu. (n. aut.)

CAPITOLUL IV

1. Deci să ne temem ca nu cumva, rămânând făgăduința de a intra întru odihnă,

Aici s-a făcut încheierea formei săritoare de mai sus, adică a zicerii „căci se zice: «Dacă veți auzi astăzi glasul Lui»...” și celelalte. Și zice: Să ne temem noi, Creștinii, ca nu cumva să ne urmeze aceeași cercetare și nouă, și să nu ne învrednicim a intra întru „făgăduința Domnului”, adică în Ierusalimul cel de sus. Iar aceasta s-a pus pentru a se face repetarea cuvântului ce se pune în mijloc, spre mai multa înțelegere a cititorilor, căci altfel este de prisos.

să i se pară cuiva că s-a lipsit.

Adică: Noi, Creștinii, să ne temem ca nu cumva să se lipsească vreunul dintre noi și să rămână a nu intra întru odihna făgăduită de Domnul. Însă, pentru a face cuvântul mai blînd, mai neîngreuietor și mai lesne de primit, nu a zis: „ca să nu se lipsească cineva”, ci: „ca să nu i se pară că s-a lipsit” și că a rămas de nu a intrat în acea odihnă dumnezeiască.

2. Căci și nouă ni s-a binevestit ca și acelora, ci pe aceia nu i-a folosit cuvîntul auzit,

Zice: Și nouă, Creștinilor, ni s-a bine-vestit despre bunătățile ce vor fi ale Ierusalimului celui de sus, precum și Evreilor cei vechi despre Ierusalimul cel simțit, ci nouă cu adevărul, iar acelora cu închipuire. Însă aceasta nu ne va folosi, dacă nu vom crede cu adevărit și dacă nu vom lepăda toată împușinarea de suflet din inima noastră, precum nici pe Evreii cei vechi i-a folosit doar auzirea făgăduințelor lui Dumnezeu. Vezi însă – o, cititorule! – că la noi, Creștinii, Pavel a numit lucrul „bună-vestire”, fiindcă buna-vestire (adică evanghelia) Creștinilor este făgăduința adevăratelor bunătăți, ce se dau ca pentru biruință și ispravă, iar la Evrei a numit lucrul numai „cuvînt de auzire”.

fiindcă nu s-a amestecat cu credința celor ce au ascultat.

Adică: Căci acei Evrei nu s-au unit, nici nu s-au împăcat prin credință cu cei ce au ascultat, ci s-au oșebit de ei. Însă nu a zis: „nu s-au împăcat”, ci a zis în chip minunat că „nu s-au amestecat”, ca să arate neunirea cea desăvîrșită. Iar cei ce „au ascultat” sînt cei ce au crezut, fiindcă despre aceștia se poate zice cu adevărat că au ascultat.¹ Iar fericitul Ioan Hristostom a înțeles că aceia care nu s-au amestecat au fost cei de pe lângă Halev și Iisus al lui Navi, căci aceștia au rămas nerăzvrătindu-se, și nu s-au amestecat și nu au stat, nici nu s-au stricat împreună cu cei care s-au răzvrătit și care au fost toți de o socoteală cu cei ce nu au crezut. Care au fost însă aceștia care nu au crezut? Aceia care au auzit făgăduința lui Dumnezeu că are să le dea pămîntul Hananeilor, dar nu s-au folosit de auz, fiindcă nu au crezut și, necrezînd, au cîrtit, și pentru aceasta nu s-au învrednicit a intra în pămîntul făgăduinței. Iar aceasta a zis-o Sfîntul Ioan după marea și adîncă sa înțelepciune, însă mie, nevrednicului, nu mi s-a dat să înțeleg așa.²

***3. Iar noi, cei ce am crezut, vom intra într-o odihnă precum a zis:
„M-am jurat întru mînia Mea: Nu vor intra întru odihna Mea”,***

Zice: De unde este arătat că noi, Creștinii ce am crezut, vom intra într-o odihnă Domnului? Din cuvîntul zis de Dumnezeu, anume că: Cei ce nu au crezut nu vor intra într-o odihnă Mea! – căci aceasta se înțelege dimpotrivă. Deci, așa cum celor ce nu au crezut li s-a dat certare pentru necredința lor a nu intra într-o odihnă Domnului, tot astfel dimpotrivă, noi, cei ce am crezut, vom primi ca răsplătire și plată a credinței noastre a intra într-o odihnă Domnului.

¹ Iar Fotie înțelege că aceia care au ascultat au fost cei de pe lângă Iisus al lui Navi și Halev. Deci cuvîntul auzit nu i-a folosit pe aceia, fiindcă nu au fost uniți „cu credința”, adică prin credință, cu cei ce au ascultat și au crezut, adică cu Iisus al lui Navi și cu Halev. Căci, dacă aceia ar fi crezut ca și aceștia, s-ar fi făcut una, căci credința i-ar fi lipit împreună și i-ar fi unit. (n. aut.)

² Nu cumva este poate mai drept cum se află într-o altă izvoade? Adică: Cuvîntul auzit nu i-a folosit pe aceia fiindcă nu a fost amestecat și unit prin credință cu cei ce l-au ascultat, căci el a ajuns numai pînă la urechile lor, dar la inima lor nu a intrat, nici nu s-a unit cu sufletul lor, din pricina necredinței. (n. aut.)

măcar că lucrurile erau făcute de la întemeierea lumii.

- 4. Căci a zis undeva despre ziua a șaptea așa: „Și S-a odihnit Dumnezeu în ziua a șaptea de toate lucrurile Sale” (Facerea 2:2).**
- 5. Și întru aceasta așa: „[...] de vor intra întru odihna Mea” (Psalm 95:11).**

Acest cuvînt al Apostolului pare a fi fără urmare, însă nu e așa. Căci Apostolul zice că nu se poate spune că David vorbește aici despre odihna Sîmbetei. Căci cum ar vorbi despre aceasta, care s-a făcut din vechime, de cînd lumea și-a luat alcătuirea sa dintru început? Deci e arătat că David vorbește aici despre o altă odihnă, adică despre intrarea în ceruri. De aceea și zice că „vor intra”, la timpul viitor, căci erau să intre întru odihna aceasta după oarecare vreme. Și, așa cum Sîmbăta se zice în *Dumnezeiasca Scriptură* „odihnă” și nimic nu oprea ca și intrarea în pămîntul făgăduinței să se numească după aceea tot „odihnă”, tot astfel nici acum nu e ceva care să oprească a se numi „odihnă” intrarea ce va să fie în împărăția cerurilor, întru care nu vor intra cei ce nu cred în Hristos.

- 6. Deci, de vreme ce rămîne ca unii să intre întru odihnă, iar aceia cărora li s-a binevestit nu au intrat, pentru necredința lor,**
- 7. Dumnezeu hotărăște iarăși o zi „astăzi”, zicînd prin David, după atîția ani, precum s-a zis mai sus: „De veți auzi glasul Lui astăzi, să nu învîrtoșați inimile voastre!”**
- 8. Căci, dacă i-ar fi odihnit pe dînșii Iisus [Navi], nu ar mai fi grăit după aceea despre o altă zi.**

Cu toate cuvintele acestea, Apostolul se sîrguiește să arate că Iisus al lui Navi nu a putut să-i ducă pe fiii lui Israil în odihna despre care vorbește aici David, zicînd iarăși după atît de mulți ani: „Nu vă învîrtoșați inimile voastre, ca strămoșii voștri, care pentru necredința lor nu au intrat în odihnă.” Cu aceste cuvinte, Apostolul ne dă să înțelegem dimpotrivă, că, dacă vom crede, vom intra întru odihna aceasta. Drept aceea, este arătat că odihna aceasta va să fie și ne așteaptă, fiindcă David nu făgăduia despre odihna din Ierusalim, de vreme ce în vremea lui Iudeii aveau Ierusalimul și toată Palestina. Ci nici despre odihna zilei a șaptea, a Sîmbetei, nu zice, fiindcă aceasta era trecut și se făcuse de la întemeierea lumii. Deci este o a treia odihnă, cea a împărăției cerurilor, întru care îi duce pe oameni adevăratul Iisus Hristos și credința întru Dînsul.

9. Drept aceea, s-a lăsat sabbatism norodului lui Dumnezeu.

Nu a zis: „odihnă”, ci: „sabbatism”, punînd nume evreiesc, întru care se bucurau și se împătimeau Evreii. Și numește „sabbatism” împărăția cerurilor, căci – așa cum *Legea* porunca ca Evreii să se depărteze în ziua Sîmbetei de toate lucrurile cele trupești și pătimitoare și doar preoții să facă lucrurile care erau spre slujba lui Dumnezeu și cîte foloseau sufletului – tot astfel și întru împărăția cerurilor toate vor fi duhovnicești și dumnezeiești, și nici un lucru nu va fi trupesc, sau ostenitor și supărător. De aceea a zis Isaia: „[...] unde este departe durerea, scîrba și suspinarea” (capitolul 51:15).¹ Și ascultă ce zice Pavel mai jos:

10. Căci cel ce a intrat în odihna lui Dumnezeu s-a odihnit și el de lucrurile lui, precum Dumnezeu de ale Sale.

Aici, dumnezeiescul Apostol tălmăcește pentru ce a numit „sabbatism” această odihnă, zicînd așa: Intrînd întru odihna împărăției lui Dumnezeu, și noi încetăm, adică „ne odihnim”, despre toate lucrările noastre, așa cum și Dumnezeu a încetat și S-a odihnit de toate lucrurile Sale cele de nevoie spre alcătuirea lumii, numind „sabat”, adică „încetare” sau „odihnă”, ziua întru care a încetat despre acelea. Căci, în viața aceasta, multă osteneală și nevoiță au dreptii pentru împrejurările ei supărătoare, și mai ales pentru sudorile faptei bune; iar acolo, întru împărăția cerurilor, nu va fi lucrare nici pentru fapta bună, ci va fi numai vedere și îndulcire nesățioasă de Dumnezeu. Deci Apostolul spune aici ceea ce doreau să audă credincioșii Evrei, anume că se vor slobozi de osteneli, de trude și de ispitele vieții acesteia, ca să-i mîngîie.

11. Deci să ne sîrguim a intra în odihna aceea,

Fiindcă a dovedit prin cuvîntul acesta că este și o a treia odihnă, împărăția cerurilor adică, Apostolul îi îndeamnă apoi pe credincioșii Evrei să intre întru aceasta. Și bine a zis: „să ne sîrguim”, fiindcă singură credința nu este de ajuns a-l duce pe om întru odihna aceea, de nu va fi întovărită și cu viața cea îmbunătățită și cu sîrguința cea prin lucrări.

¹ Iar Pavel numește „norod al lui Dumnezeu” pe cei credincioși – după *Îcumenie* și *Fotie*, care zic: „Odihna aceasta este afierosită norodului lui Dumnezeu, iar norod al lui Dumnezeu sînt cei ce cred într-Însul și păzesc poruncile Lui.” (n. aut.)

ca să nu cadă cineva întru aceeași pildă a nesupunerii,

Zice – o, fraților! – să ne sîrguim a intra întru odihna cea de a treia, ca să nu cadă cineva din aceea după pilda Israiliților, adică așa cum au căzut nesupușii Evrei din odihna cea simțită a Ierusalimului. Căci aceia, după ce au trecut cea mai mare parte de cale și au pățimit rău în pustie, au căzut însă pentru necredința lor și nu s-au învrednicit a intra în pămîntul făgăduinței. Tot astfel și voi – zice – vedeți și luați aminte bine, ca, după atîta nevoieț petrecută pentru credința lui Hristos, să nu cădeți cumva din odihna împărăției cerurilor din pricină că nu v-ați nevoit pînă la sfîrșit, căci chiar aceasta e „a cădea cineva”, adică a nu se nevoi pînă la sfîrșit.¹

12. căci viu este Cuvîntul lui Dumnezeu, și lucrător și mai ascuțit decît toată sabia cu două ascușuri,

Zice: Așa cum pe Evreii cei nesupuși nu i-a pierdut nici războiul, nici sabia, ci cuvîntul lui Dumnezeu – de vreme ce ei cădeau și piereau de sine, după dumnezeiasca mînie, fără a-i război și a-i strica cineva din afară – tot astfel ni se va face acum și nouă, Creștinilor. Pentru că însuși Cuvîntul lui Dumnezeu care i-a pedepsit pe aceia ne va pedepsi și pe noi, căci este totdeauna viu și nu se stinge niciodată. Și a zis că e „viu” și după alt chip, pentru a nu socoti tu, auzind de „Cuvînt”, că este un oarecare cuvînt grăitor, neînființat și care se revarsă în aer. De aceea zice că acest Cuvînt al lui Dumnezeu este viu, înființat și lucrător, pricinuind cumplite răni aceluia suflet asupra căruia va cădea. Vezi însă – o, cititorule! – pogorămîntul făcut de Apostol, căci, vorbind despre Cuvîntul lui Dumnezeu, pomenește de „sabie” și de „tăiere”, lucruri obișnuite la noi, omenești, pentru ca din acestea să arate covîrșirea puterii lui Dumnezeu.

străbătînd pînă la despărțirea sufletului și a duhului,

Înfricoșat lucru zice aici Sfîntul Apostol, arătînd [două lucruri]. [Întii], că acest Cuvînt al lui Dumnezeu desparte Duhul de suflet și lasă sufletul pustiu de darul Duhului și de sfințenie, despărțire pe care Domnul a numit-o în *Evangelie* „tăiere în două”: „Căci va veni Domnul robului ace-

¹ Căci, după Teodorit, „cel ce viază cu trîndăvire și nu dorește a dobîndi bunătățile făgăduite va fi vinovat osîndirii nesupușilor acelora.” (n. aut.)

luia în ziua întru care nu așteaptă și în ceasul pe care nu-l știe, și îl va tăia pe el în două și partea lui cu fățarnicii o va pune” (*Matei 24:50*).¹ Căci – așa cum atunci când greșește vreun dregător, împăratul îi ia mai întâi brîul cel împărătesc și dregătoria ce o are, iar după aceea îl pedepsește – tot astfel și când greșește omul și nu se pocăiește, Dumnezeu ia mai întâi de la dînsul darul Duhului Sfînt pe care i l-a dat și apoi îl muncește. Sau, Apostolul arată că Cuvîntul lui Dumnezeu străbate pînă și la duhurile cele netrupești și nematerialnice.² Iar unii au înțeles zicerea aceasta altfel, însă nu uniți cu scopul Apostolului – din cîte mi se pare mie. Deci aceștia zic că, intrînd în suflet, Cuvîntul lui Dumnezeu îl desparte, făcîndu-l pe acesta primitiv și încăpător de cunoștința tainelor Sale [ale Cuvîntului lui Dumnezeu]. Căci – zic ei – așa cum sabia intră în trup spintecînd și despărțind partea aceea pe care o lovește și o străbate, tot astfel și Cuvîntul lui Dumnezeu, dacă nu va spinteca și nu va despărți părțile cele unite ale sufletului, nu poate să intre și să străbată într-însul.³

¹ Despre această „tăiere în două”, marele Vasile zice: „«Tăiere în două» este – precum am zis – desăvîrșita înstrăinare a sufletului de Sfîntul Duh. Căci acum – deși nu e amestecat cu cei nevrednici, darul Sfîntului Duh pare totuși a fi de față oarecum pe lingă cei ce o dată s-au pecetluit cu dînsul, așteptînd mîntuirea lor de întoarcere, dar atunci el se va tăia desăvîrșit de la sufletul cel spurcat. [...]” (*Despre Sfîntul Duh*, capitolul 16). (n. aut.)

² Iar purtătorul de Dumnezeu Maxim îl numește „duh” pe acela întru care sînt zidite simțirile, adică prin care lucrează simțirile, acela ce, ca unul prea-curat și prea-subțire, mijlocește între grosimea trupului și nematerialitatea sufletului, unind sufletul cu trupul și lucrînd în viața aceasta. Și se numește „duh sufletesc” și „de viață”, fiind în chipul oului, [adică o] umezeală vînoasă, precum zic teologii și [filosofii] fizici și metafizici. Deci cuvîntul lui Dumnezeu e atît de lucrător și de prea-simplu, încît străbate printre suflet și duhul acesta, despărțindu-le pe ele, care sînt atît de unite din fire. [...] Tilcuind o zicere a Sfîntului Dionisie Areopagitul despre aceasta, purtătorul de Dumnezeu Maxim spune așa: „Covîrșitoarea străbateră a lui Dumnezeu se arată și asupra lucrurilor celor fără de trupuri. Căci a străbate pînă la despărțirea sufletului și a duhului vădește că și însăși neîntruparea sufletului cea în chip de gînd poate a fi despărțită de către Dumnezeu. Pentru că Dumnezeu înțelege și gîndurile pe care mintea, mișcîndu-se și lucrînd, le gîndește, căci El incăpe și printre cea atît de netrupească nedespărțire dintre minte și gînduri – precum s-a zis: «Tu ai înțeles gîndurile mele de departe» – dar și printre suflet și duhul întru care avem întărite simțirile noastre, acela prin care sufletul le simte pe cele simțite și prin care avem gîndirea chibzuirilor. Acest duh e numit de înțelepții Elinilor «putere» și e oarecum un al doilea suflet simțitor al sufletului, locuind și în măduve, și în vine, și în încheieturi, și în oase și în tot trupul.” (n. aut.)

³ Iar purtătorul de Dumnezeu Maxim tilcuiește zicerea aceasta așa: „Numește «despărțire a sufletului și a duhului» osebirea faptelor bune firești, ale căror cuvinte [„ra-

a încheieturilor și măduvei,

Pentru ca Evreii credincioși să nu se lenevească auzind doar de părțile cele gândite ale sufletului (pe care le-a zis mai sus), de vreme ce pedeapsa acelora este nearătată și nevăzută, Pavel pune aici și părțile trupului, ca aceia să simtă mai mult, fiindcă pe om îl lovesc și-l înspăimîntă mai cu seamă lucrurile arătate și simțite.

și judecător fiind al gândurilor și al înțelegerilor inimii.

Cu aceste cuvinte, Apostolul arată dumnezeirea Dumnezeu-Cuvîntului, fiindcă lucru însușit doar lui Dumnezeu este „a judeca”, adică a cerceta și a ști gândurile inimilor, „căci – zice David – Dumnezeu este cel care cercetează inimile și rărunchii cu dreptate” (*Psalmul* 7, stih 10). Și Solomon, fiul lui, a zis: „Numai Tu singur știi inima tuturor” (*3 Împărați* 8:34).

13. Și nu este făptură nearătată înaintea Lui,

Dumnezeu-Cuvîntul – zice – nu numai că cercă și cercetează cuvintele oamenilor, ci – și despre Îngeri de ai zice, și despre Arhangheli, și Heruvimi și Serafimi – toate sînt arătate înaintea Lui și nu este nici o făptură care să se poată ascunde de ochiul Celui a toate văzător.¹

și toate sînt goale și despuiate înaintea ochilor Lui,

Ca să arate mai curat că toate sînt goale și arătate înaintea Dumnezeu-Cuvîntului, Apostolul a folosit o zicere de la metafora oilor ce „se despoaie”. Căci, așa cum oilor, după ce „se despoaie” – adică după ce primesc cuțitul în grumazul lor, și se junghie și după ce li se scoate pielea – li se arată toate cele dinlăuntru, tot astfel Îi sînt prea-arătate toate și Dumnezeu-Cuvîntului. Unii însă au înțeles că aici e vorba despre oile

ștuni”, „pricini”, n. m.] le avem din fire, de acelea din duh, al căror dar îl primim după hărăzire. Căci, judecînd, Cuvîntul face osebirea acestora cu bună judecată” (capitolul 72 din a cincea sută din cele teologi). (n. aut.)

¹ Iar dumnezeiescul Maxim tilcuieste așa: „Căruia nu-i este nearătat ceva întru noi, căroră ni se pare că Îi este ascuns. Ci toate li sînt goale și înțelese, chiar și ceea ce are să se facă și să se gîndească de noi” (capitolul 201 din cele teologice). (n. aut.)

cele spînzurate de grumaz, sau – mai bine zis – de cele spînzurate cu grumazul în jos, iar alții au zis că sînt cele cu grumazul plecat în jos, fiindcă nu toate faptele se pot uita și vedea fără clătire slava Domnului Dumnezeuului nostru. Tu însă – o, cititorule! – primește înțelegerea cea dintîi.¹

a Celui în fața Căruia vom da noi socoteală.

Însuși Dumnezeu-Cuvîntului avem să-I dăm răspundere pentru faptele făcute. Vezi, Creștine, unde a suit Apostolul lucrul! Căci, de vreme ce a zis mai sus că și noi vom cădea din odihnă după pilda acelor Evrei nesupuși, ca să nu socotești tu, cititorule, că noi, Creștinii, avem să primim aceeași muncă cu Israiliții, Apostolul arată aici că noi vom primi și vom pătimi munciri mai înfricoșate decît aceia.

14. Deci – avînd Arhiereu mare, Care a străbătut cerurile, pe Iisus Fiul lui Dumnezeu –

E ca și cum l-ar fi întrebat cineva pe Apostolul, zicîndu-i așa: O, ferice Pavele! – cum și cu ce chip putem a nu cădea din odihna aceea din ceruri și a nu ne împruțina cu sufletul? Sfătuiește-ne și învață-ne! Pentru aceasta, Apostolul răspunde și zice aici: Căci, ca să ne înțeleptească cu

¹ Iar Teodorit tîlcuiește zicerea „despuiate” așa: „Iar aceasta, că sînt «despuiate» ochilor Lui, a pus-o din metafora vitelor ce se jertfesc, care zac desăvîrșit fără de glas, junghierea luîndu-le viața și, împreună cu viața, și glasul. Tot astfel și noi – zice – cînd ne vom judeca întru a doua venire, vom primi de la Dumnezeu hotărîrea muncirii noastre și vom cunoaște că aceasta este dreaptă, văzîndu-ne toate faptele nelegiuite și păgînești pe care le-am făcut. Iar Dumnezeiescul Apostol – zice – a scris acestea nu numai pentru credincioșii Evrei ai vremii aceleia, ci și pentru noi, toți Creștinii. De aceea, se cuvine a ne aduce aminte și a vedea dinainte totdeauna județul acela înfricoșat al lui Dumnezeu. Și, cutremurîndu-ne, și înfricoșîndu-ne de el și păzînd cu de-adinsul poruncile Domnului, să așteptăm odihna aceea pe care ne-o făgăduiește El.”

[...] La aceasta se potrivește și zicerea a lui Iov: „Gol este iadul înaintea Lui, și nu este îngrădire pieirii” (Iov 26:6). Despre care, tîlcuind-o, Olimpiador zice așa: „Iadul cel neluminat și întunecat, împreună cu vecina lui «pieirea», adică moartea, sînt «goale» înaintea Lui, neavînd ascundere, căci nu e faptură nearătată înaintea Lui. [...] S-a zis și în *Pilde* că «iadul și pieirea sînt arătate Domnului» (capitolul 15:12), căci nu s-a ascuns de El nici locul întru care se țineau sufletele mai înainte de venirea Sa, nici cei ce se socoteau că au pierit, din pricina stricăciunii și a morții.” (n. aut.)

frica și să ne facă mai încredințați, sînt de ajuns și pildele zise mai înainte despre Evreii cei nesupuși. Însă, pe lângă acelea, avem și Arhiereu care poate să ne ajute și să ne mîntuiască, numai de vom ține mărturisirea și credința. Fiindcă Arhiereul nostru nu este mic și oricum s-ar întimpla, ci este mare și puternic. Și nu așa cum a fost Moisi – căci, cu adevărat, Moisi însuși nu a intrat în odihna Ierusalimului și nici nu a adus într-însul norodul Israilitean – iar Hristos, Arhiereul nostru, a străbătut cerurile și acum șade împreună cu Tatăl, putînd a ne da și nouă intrarea în ceruri și a ne face moștenitori ai făgăduitei odihne.

să ținem mărturisirea!

Pavel nu pune întreaga lucrare a mîntuirii noastre pe scama Arhiereului Hristos, ci cere și lucrarea noastră. Căci Hristos poate a ne aduce în odihna cea din ceruri, dar numai dacă și noi ne vom arăta vrednici de dinsa. Dar ce „mărturisire” zice aici să ținem? Pe aceea că este înviere, că este răsplătire a faptelor, că celor drepți le sînt gătite în ceruri nenumărate bunătăți, că Hristos este Dumnezeu și altele asemenea. Să ținem – zice – această mărturisire cu statornicie, și să nu o lăsăm să alunece și să fugă din inima și din gura noastră! Ci, așa cum am mărturisit-o la început, cînd ne-am botezat, cu aceeași adevărire să o ținem pînă la sfîrșit, și toate cele înfricoșate vor pieri de la noi.

15. Căci nu avem arhiereu Care nu poate a împreună-pătimi cu neputințele noastre,

Fiindcă îi îndeamnă pe Creștinii din Evrei să stea statornici în credință și să nădăjduiască în Dumnezeu, Pavel face cuvîntul său vrednic de crezare și zice că Arhiereului nostru nu-l sînt necunoscute neputințele și metehnele noastre, precum celorlalți arhierei, care nu știu ce este necazul și de aceea nu sînt osîrdnici a-i ajuta pe cei ce se necăjesc. Iar Arhiereul nostru a cercat ca om toate neputințele și patimile firi, și, după ce le-a cercat, S-a suit în ceruri, ca să poată împreună-pătimi cu neputințele noastre.¹

¹ Și Teodorit zice că Pavel L-a numit „arhiereu” pe Domnul nostru „fiindcă El a pus înainte jertfa pentru noi și a ridicat păcatul lumii, pentru aceasta și numindu-Se «Miel», căci zice: «Iată, Mielul lui Dumnezeu! – Cel ce ridică păcatul lumii» (Ioan 1:29). Și e arătat și celor foarte prigonitori că numirile acestea sînt omenești.” (n. aut.)

ci ispitit întru toate după asemănare, fără de păcat.

Arhiereul nostru Iisus Hristos – zice – le-a cercat și le-a suferit pe toate, adică a fost și gonit, a și flămînzit, a și ostenit, a fost și scuipat, și clevetit, și a pătimit și, în sfîrșit, a fost răstignit. Și a suferit toate acestea după asemănarea noastră, adică la fel cum suferim și noi, ceilalți oameni. Însă le-a suferit afară de tot păcatul, căci El nu a făcut păcat nicicum, fiindcă nici cînd pătimea acestea nu a zis vreun cuvînt și nu a făcut vreo lucrare păcătoasă. Să nu fie! Drept aceea – zice – și voi, Creștinii, puteți să petreceți întru necazurile voastre fără de păcat, dacă nu vă veți mînia, ci veți mulțumi pentru dînsele Domnului.¹ Și atunci, pentru ce obosiți și sînteți ca niște slăbănogi, din împușinarea sufletului vostru? Iar unii au înțeles zicerea „fără de păcat” așa: anume că Hristos, nu pătimea cele arătate mai sus pentru vreun canon și pedeapsă a greșelilor Sale, fiindcă a fost fără păcat.

16. Deci să ne apropiem cu îndrăzneală la scaunul darului,

Zice: De vreme ce avem Arhiereu fără de păcat, Care a biruit lumea – căci zice: „În lume, necaz veți avea, ci îndrăzniți, Eu am biruit lumea!” (Ioan 15:33) – atunci și noi, ucenicii Săi Creștini, sîntem datori a ne apropia de Dînsul „cu îndrăzneală”, adică fără rea conștiință sau îndoindu-ne cît de puțin, ci să nădăjduim în Arhiereul nostru cel atît de iubitor de oameni. Căci, deși noi avem păcate, El este fără de păcat, iar scaunul Lui nu e scaun de judecată și de osîndire, ci de har și de milă. Drept aceea, se cuvine a ne apropia la El cu îndrăzneală, nădăjduind că El ne va dărui ceea ce Îi vom cere. Căci două sînt scaunele lui Hristos: unul, scaunul darului, lîngă care cei ce se apropie iau, cu dumnezeiescul dar, izbăvirea și iertarea păcatelor; iar celălalt, care se va arăta întru a doua venire a lui Hristos, nu e scaun de dar (fiindcă atunci nimeni nu ia dar și iertare a păcatelor), ci este scaun de judecată. Iar Pavel vorbește aici de „scaun” pentru ca tu, cititorule, auzind că Hristos este Arhiereu, să nu socotești că El stă [în picioare], ci șade; căci, deși Hristos Se numește „Arhiereu” ca

¹ Iar Teodorit tilcuiește zicerea așa: „Cei ce crezuseră în vremea aceea primeau multe întreprinderi de ispită. Deci Apostolul îi mîngîie, învățînd că Arhiereul nostru nu știe numai ca Dumnezeu neputința firii noastre, ci și ca om a luat cercare de pătimirile noastre, rămînînd neîmpărțășit doar de păcat.” (n. aut.)

om, pentru darul și pogorământul către noi, totuși ca Dumnezeu El șade pe scaun dumnezeiesc și împărătesc, precum este scris: „Zis-a Domnul Domnului meu: Șezi de-a dreapta Mea!” (*Psalm 109:1*). (n. aut.)

ca să luăm milă și să aflăm har spre ajutor la bună vreme.

Zice: Dacă ne vom apropia acum la scaunul Arhiereului Hristos, vom afla milă și har, fiindcă în bună și cuviincioasă vreme ne apropiem, căci zice: „în vreme priincioasă te-am auzit și în zi de mîntuire ți-am ajutat” (*Isaia 49:8*). Însă, dacă ne vom apropia la Dînsul întru a doua Sa venire, nu vom afla milă, fiindcă atunci nu este scaun de dar – precum am zis – ci scaun de judecată. Acum șade Arhiereul nostru și Împăratul Hristos ca să dăruiască, dar atunci Se va scula să judece, căci zice: „Scoală-Te, Dumnezeule, judecînd pămîntul!” (*Psalmul 81:8*).¹ Și iarăși: „Dreptate și judecată este gătirea scaunului Tău” (*Psalmul 88:14*).

¹ Zice însă și Hrisostom: „Aceasta este vremea cea bună ca să ne apropiem cerînd cu îndrăzneală, cînd, numai credința aducîndu-I, [Hristos] ni le dă pe toate. Acum este vremea dăruirii, nimeni să nu deznădăjduiască; iar atunci e vremea deznădăjduirii, cînd se închide cămara de nuntă, cînd Împăratul va intra să-i vadă pe cei ce șed, cînd cei ce au să se învrednicească de dînsule vor dobîndi sînurile Patriarhului Avraam. Iar acum încă nu” (cuvîntul al 7-lea la aceasta). Iar Icumenie zice așa: „Acum, cel ce se apropie ia milă și har, căci în bună și îndemînică vreme este acum apropierea și cererea ajutorului, iar apropierea pentru ajutor este fără de vreme întru judecată, fiindcă acolo nu va mai da ajutorul în dar, ca acum, ci cu judecată.” Iar Teodorit tilcuiește așa, zicînd că cei ce ne apropiem în viața aceasta și arătăm credința cea limpede și curată, în ziua judecării vom dobîndi iubirea de oameni.” (n. aut.)

CAPITOLUL V

1. Căci tot arhiereul, luîndu-se dintre oameni, se pune pentru oameni spre cele ce sînt către Dumnezeu,

Cu aceste cuvinte, Apostolul voiește să arate că *Noul Testament* este mult mai presus decît cel vechi. Și începe cumpănind mai întîi cele două preoții, adică pe aceea a preoților *Legii celei Vechi* și preoția lui Hristos, și din aceasta arătînd că preoția lui Hristos are multă covîrșire și osebire de preoția *Legii Vechi*. Însă, fiindcă multe însușiri din cele ce sînt datoare a se afla la preoți păreau a se împotrivi scopului său, însușiri care nu se află la Hristos – căci Hristos nu Se trăgea din seminția preotească a lui Levi, nici nu a fost preot pe pămînt, nici nu S-a hirotonit de către oameni și, ca să zic mai cuprinzător, chipul preoției Lui nu avea vreo slavă și fantezie trupească asemenea chipului preoților celor vechi, cum ar fi clopoțeei, potcoavele [tăblițele], pietrele scumpe și altele asemenea, ci cele ale preoției Lui au fost toate duhovnicești – așadar fiindcă acestea se arătau a fi împotrivnice scopului său, Apostolului le numără mai întîi pe acelea care sînt obștești lui Hristos și celorlalți arhierei, și abia apoi le pune și pe acelea pe care doar Hristos le are osebite de ale acelora. Fiindcă atunci se face cu adevărat covîrșirea unui lucru (sau a unei fețe [„persoane”, n. m.]) după cumpănire, cînd acela se împărtășește întru unele cu lucrul (ori cu fața) cu care se cumpănește (se aseamănă), iar întru altele îl covîrșește pe acela. Astfel, a „se lua¹ arhiereul dintre oameni” este însușire obștească lui Hristos și celorlalți arhierei; la fel, „a se pune arhiereul pentru oameni spre cele către Dumnezeu”, adică a mijloci către Dumnezeu pentru oameni, și această este de asemenea însușire obștească lui Hristos și celorlalți arhierei.

ca să aducă daruri și jertfe pentru păcate.

Aici, Apostolul tilcuieste ce înseamnă „a se pune arhiereul pentru oameni spre cele către Dumnezeu”, anume că e a-L împlîndi pe Dumnezeu

¹ Iar Icumenie tilcuieste zicerea „luîndu-se dintre oameni” înțelegînd-o că e în loc de „osebindu-se”, adică „alegîndu-se”. Deci, alegîndu-se de oameni, arhiereul stă la rîndul său spre cele ce sînt către Dumnezeu pentru oamenii care l-au ales. (n. aut.)

asupra păcatelor oamenilor. Și aceasta este încă însușire obștească și lui Hristos, și celorlalți arhieriei, însă nu desăvârșit: căci Hristos S-a adus lui Dumnezeu ca dar și jertfă pe Sine Însuși, iar ceilalți arhieriei Îi aduceau lui Dumnezeu ca jertfe și daruri alte lucruri. Iar după o amănunțită socoteală darul și jertfa se oselesc una de alta, însă întru *Dumnezeiasca Scriptură* se află fără osebite, precum vei înțelege mai jos.¹

2. *El poate pătimi măsurat cu cei ce nu cunosc și se amăgesc,*

Zice: Arhierul care se ia dintre oameni pentru a mijloci către Dumnezeu poate pătimi măsurat, adică a se măsura împreună-pățimind și făcând pogorământ și a ierta celor ce păcătuiesc din neștiință. Și vezi – o, cititorule! – că tot păcatul se naște din necunoștința și din amăgirea minții. Căci, deși i se pare cuiva că ar cunoaște răul, totuși, în vremea când îl face, acela se întunecă și astfel pătimește de necunoștință și de amăgire, căci mintea lui se amăgește de netezirea și îndulcirea poftei păcatului.²

fiindcă și el este cuprins de neputință.

Precum socotesc, cea mai simplă și mai adevărată tilcuire a zicerii acesteia este așa: Arhierul pătimește și se coboară măsurat către cei ce nu știu și păcătuiesc, fiindcă el însuși are neputințe și este supus oarecăror pă-

¹ Vezi la capitolul 1 al cărții *Leviticului*, unde Moisi numește „dar” jertfa vițelilor, a oilor, a caprelor și a păsărilor, iar la capitolul 23 al aceleiași cărți numește darul „jertfă”. Apoi, la capitolul 2, în locul uneia, le pune pe amindouă, zicînd: „Iar dacă vreun suflet va aduce ca dar jertfă Domnului făină aleasă de grâu [...]” (stih 1); și iarăși: „Iar de va aduce ca dar jertfă îngrășată din Livan [...]” (la fel, 4); și iarăși: „Iar de va fi jertfa ta pe gratii (ardere de tot) darul tău de făină se va face cu untdelemn” (la fel, 7). Vezi și tilcuirea zicerii „tot arhierul se pune spre a aduce daruri și jertfe” (*Evrei* 8:3), care cuprinde mai pe larg despre acestea. (n. aut.)

² De aceea, avea dreptate să scrie acestea auritul condei al dumnezeiescui Ioan: „Nimic nu este așa fără de socoteală ca păcatul, nimic așa fără de minte, de nebun și de grăbit. El le răstoarnă pe toate, și le tulbură și le pierde oriunde ar sări. Grozav este la vedere, înfricoșat și urît; și, de l-ar zugrăvi vreun zugrav, mi se pare că nu ar greși plămîndu-l ca pe o muiere cu chip de fiară, varvară, foc răsufliind, grozavă, neagră, așa cum poezii cei din afară zugrăvesc gorgonele, căci cu nenumărate miini se apucă de gîndurile noastre, și nevăzut năvălește în lăuntru și pe toate le sfîșie, asemenea cîinilor ce mușcă pe furiș” (*Cuvîntul al 9-lea* la cea către Corinteni). (n. aut.)

cate vrednice de iertare; drept aceea, fiindcă știe măsura omeneștii neputințe de la sine, face pogorământ și le iartă și altora. Unii însă au înțeles zicerea așa: că arhierul se deosebește de norod numai după a le ierta celorlalți, căci după celelalte are neputințe și el asemenea celor mulți.

3. Și de aceea, dator este, precum pentru norod, asemenea și pentru sine să aducă jertfă pentru păcate.

Hristos nu are însușirile acestea ale celorlalți arhieriei, și îi covârșește pe aceia, fiindcă Domnul nu a avut nici neputința păcatelor, nici nu a adus jertfă lui Dumnezeu pentru Sine, ci numai pentru ceilalți oameni.

4. Și nimeni nu își ia singur cinstea aceasta, ci doar cel chemat de Dumnezeu,

Iată cum Apostolul pune aici și altă însușire a arhierului, pe care o aflăm și la Hristos, adică a nu sări și a alerga de sine la preoție, ci a fi chemat de Dumnezeu și așa a o primi.¹ Iar cu aceste cuvinte, Apostolul arată în chip ascuns că arhieriei de atunci ai Evreilor alergau și săreau asupra arhieriei de la sine, cumpărînd-o cu bani și călcînd *Legea*.

ca și Aaron.

Căci așa a luat preoția și Aaron, fiind chemat de Dumnezeu dintru început prin Moisi, fratele său, fără a cere el de sine vrednicia aceasta, precum este scris: „Iar tu adu-l înaintea ta pe Aaron, fratele tău!” (*Ieșirea* 28:1). Ci și cînd a odrăslit toiagul lui Aaron (*Numeri* 17) s-a arătat că el a fost „pus”, adică hirotonit, de Dumnezeu. De asemenea, s-a arătat că Aaron este hirotonit de Dumnezeu și atunci cînd i-a înghițit pămîntul pe

¹ De aceea îi cheamă pe nume Dumnezeu pe cei ce erau să-I slujească Lui ca preoți, căci zice așa către Moisi: „Să iei la tine pe Aaron, fratele tău, și pe fiii lui, ca dintre fiii lui Israil să-Mi fie preoți Aaron și fiii lui Aaron: Nadav, Aviud, Eleazar și Itamar” (*Ieșirea* 28:1). Despre care, tîlcuind-o, Chiril al Alexandriei zice așa: „Cei aleși se cheamă anume către sfințita lucrare, căci «nu își ia lui-și cineva cinstea, ci acela chemat de Dumnezeu», după ceea ce este scris. Deci nimeni să nu vină îndemnat de sine spre a-l preoți lui Dumnezeu, ci să aștepte chemarea. Căci cel ce nu are alegerile de sus și se apucă să le răpească va primi osînda lui Datan și a lui Aviron.” (n. aut.)

Core, pe Datan și pe Aviron, focul arzînd adunarea lui Core, pe cei două sute cincizeci dintre fiii lui Levi, fiindcă cereau să preotească, așa cum sînt scrise acestea în capitolul 16 al *Numerilor*.

5. *Așa, nici Hristos nu S-a slăvit pe Sine-Și, pentru a Se face arhieru, ci Cel ce a grăit către El: „Fiul Meu ești Tu, Eu astăzi Te-am născut” (Psalmul 2:3).*
6. *Așa cum zice și întru altul: „Tu ești preot în veac, după rînduiala lui Melhisedec” (Psalmul 109:4).*

Ceea ce zicea Hristos în multe părți ale *Evangheliei* – anume că: „Eu de la Dumnezeu am ieșit și am venit, căci nu am venit de Sine, ci Acela M-a trimis” (*Ioan 8:42*) – aceea o arată aici și Pavel, zicînd că Hristos S-a trimis de Dumnezeu, neslăvindu-Se El Însuși spre a Se face Arhieru, ci Dumnezeu – Care I-a grăit și I-a zis: Tu ești Fiul Meu și ești preot în veac, după rînduiala lui Melhisedec – Acesta L-a slăvit. Deci – de vreme ce Aaron avea multe semne simțite după care se cunoștea că este pus arhieru de Dumnezeu, precum am zis mai înainte, iar Hristos nu avea nici un semn simțit al arhieriei Sale; și pentru că cei ce I s-au împotrivit și L-au omorît sporeau întru acea vreme și stăpîneau peste ceilalți – pentru aceasta Pavel arată aici un semn mai mare al arhieriei lui Hristos, din proorociei, care mărturisește că Hristos este arhieru hirotonit de Dumnezeu. Însă proorocia pusă aici de Pavel din psalmul al doilea – adică aceasta: „Fiul meu ești Tu, Eu astăzi Te-am născut” – pare nepotrivită, căci pricina era să arate că Hristos este arhieru pus de Dumnezeu, iar această mărturie arată că El S-a născut de la Tatăl. Să știi însă – o, cititorule! – că proorocia aceasta este foarte potrivită, căci a Se naște Hristos ca Dumnezeu de la Dumnezeu a fost o preînchipuire a hirotonirii Lui de către Dumnezeu ca om.¹ Apoi, mai socotește că – de vreme ce în *Psalmul*

¹ Iar dacă zicerea aceasta se va înțelege despre nașterea lui Hristos cea în vreme și trupească – precum au tilcuit marele Atanasie și Teodorit (și vezi la subînsemnarea stilului 6 al capitolului I al acesteia) – înțelegerea va fi mai potrivită pentru pricina aceasta a Apostolului. Căci bunăvoința Tatălui de a Se naște Fiul Său trupește a fost și gătire de a Se hirotoni El ca arhieru de către Însuși Tatăl. Și am zis că Hristos S-a hirotonit ca om de către Dumnezeu-Tatăl – iar nu de către oameni, adică de către arhierii Evreilor – fiindcă aceasta nici întru o parte a *Scripturii* nu e arătată de dumnezeieștii

109:3 Tatăl a zis către Fiul: „Din pîntece Te-am născut mai înainte de Luceafăr”, iar după puțin zice: „Tu ești preot în veac, după rînduiala lui Melhisedec” (la fel, 4) – Pavel a unit zicerile despre naștere din cei doi psalmi, ca și cum ar zice așa: Să nu socotești – o, cititorule! – că acest grai: „Tu ești preot în veac” s-a zis pentru altcineva, ci pentru Acela care S-a născut „mai înainte de Luceafăr”, care nu e altul decît numai Acela despre Care se zice în psalmul al doilea că S-a născut „astăzi”. Fiindcă zicerea „mai înainte de Luceafăr” și zicerea „astăzi” arată amîndouă nevremuirea Fiului, anume că El este din început, de cînd e și Tatăl. Și, de vreme ce *Psalmul 2* este în întregime despre Hristos în chip arătat, înseamnă că și zicerea „Tu ești preot în veac” se ia tot pentru Hristos. [Apoi], Însuși Domnul a arătat că psalmul 109 este despre Sine, zicînd către Iudei: „Deci cum David, în Duhul, Îl numește pe Acesta «Domn», zicînd: «Zis-a Domnul Domnului meu: Șezi de-a dreapta Mea?»” (*Matei 22:43*). Să spună așadar Iudeii care alt arhiereu s-a făcut după rînduiala lui Melhisedec, afară de Hristos? Au nu toți preoții au fost sub *Lege*? Au nu păzeau Sîmbetele? Au nu aduceau jertfe? Deci este prea-învădat că acestea s-au zis despre Hristos, căci doar El a adus jertfa Sa cu pîine și cu vin, ca și Melhisedec.¹ Dar pentru ce a zis aceasta: „în veac”? Pentru

Evangelisti. Deci istoria aceea pomenită de Suidas, care zice că Hristos S-a hirotonit și după *Legea* lui Moisi, nu e primită de cei mai mulți. (n. aut.)

¹ Și Hristos Se numește „arhiereu după rînduiala lui Melhisedec”, căci – după marele Athanasie – Melhisedec nu s-a uns cu unt-de-lemn sfințit, adică cu mir, spre a se face preot, ca și Hristos; căci acela a fost arhiereu al celor din „neamuri”, la fel cu Hristos, blagoslovindu-l pe Avraam cu pîine și cu vin. Și Hristos Se numește și „preot după rînduiala lui Melhisedec”, căci – după Fotie – El a adus mai întîi jertfă fără de sînge, adică pîinea și vinul evharistiei, asemenea lui Melhisedec, și abia apoi a adus ca jertfă trupul Său pe cruce. Și – ca să zic peste tot cuprinzător – se zice că Melhisedec a fost închipuire a lui Hristos pentru opt pricini, așa cum zice mult-învățatul Gheorghe Coresi: 1) pentru că Melhisedec era împărat al dreptății, așa cum arată numele său: 2) pentru că era împărat al „Salemului”, adică al păcii: 3) pentru că se numea „fără tată, fără maică și fără genealogie”; 4) pentru că a fost „fără de ani”, căci în *Scriptură* nu se arată de cîți ani era, și cînd s-a născut și cînd a murit; 5) pentru că nu a fost preot uns cu unt-de-lemn, ca Aaron – așa cum am zis mai înainte; 6) pentru că nu a avut moștenitori; 7) pentru că avea închipuirea lui Hristos după blagoslovenia cu care l-a blagoslovit pe Avraam și i-a luat zeciuială; căci, așa cum arhiereul Melhisedec a fost mai mare decît Avraam fiindcă l-a blagoslovit pe acesta și a luat de la dînsul zeciuială, tot astfel și Hristos este mai mare decît Aaron, care, aflîndu-se încă în rărunchii lui Avraam (fiindcă dintru acela se tră-

că Hristos mijlocește și Se roagă lui Dumnezeu-Părintele pentru noi încă și acum cu trupul acela pe care l-a jertfit pe cruce pentru noi. Adică Hristos pune și acum spre mijlocire pentru mântuirea noastră aceleași patimi pe care le-a suferit pentru noi, și cu acelea grăiește fără grăire către Tatăl, ca și cum ar zice: O, Părintele Meu! – iată patimile pe care le-a pățimit iubitul Tău Fiu pentru oameni. Miluiește-i dar pe ei pentru patimile acestea pe care Eu am primit a le pătimi! Sau, Hristos Se numește „arhieru în veac” fiindcă aducerea jertfei și liturghia de toate zilele se va face de preoții lui Dumnezeu și în viitor, pînă la sfîrșitul a toată lumea, de vreme ce Îl are ca Arhieru, Preot și Jertfă pe Însuși Hristos, Care Se sfințește, și Se aduce, și Se împarte și Se dă pe Sine. Căci, de cîte ori se face aducerea jertfei și liturghia aceasta, se vestește moartea Domnului care s-a făcut o dată pe cruce. Vezi și tilcuirea zicerii „[...] Care Se și roagă pentru noi” (*Romani 7:34*).

7. Care, în zilele trupului Său,

Pavel le numește „zile ale trupului Său” pe acelea întru care Hristos a trăit cu trupul în lumea aceasta. Dar nu pentru că acum ar fi lepădat trupul – să nu fie! – căci și acum are trupul acela unit cu ipostasul Său, deși

gea), s-a blagoslovit și el de către Melhisedec negreșit, cînd acesta l-a blagoslovit pe Avraam, de vreme ce Aaron i-a dat zeciuală lui Melhisedec ca unui mai mare, prin strămoșul său Avraam; 8) Melhisedec a fost închipuire a preoției lui Hristos pentru că l-a dat jertfă lui Dumnezeu – [anume] piine și vin, asemenea lui Hristos – de vreme ce fînța preoției atîmă din aducerea jertfei. Dar, pe lîngă aceste opt pricini pentru care Melhisedec a fost închipuire a lui Hristos, să mai adăugăm încă alte trei – după înțeleptul Platon, Mitropolitul Moscovei. Adică, a 9-a, că Melhisedec nu se pogora din seminția lui Levi, precum Aaron și ceilalți arhieriei; a 10-a, că, așa cum Melhisedec nu a săvîrșit decît o singură lucrare sfințită – cum arată *Scriptura* – tot astfel a făcut și Hristos aducîndu-Se ca jertfă lui Dumnezeu pe Sine, prin această singură lucrare sfințită făcîndu-și de săvîrșit sfinți pe cei ce cred într-Însul; iar a 11-a e că, așa cum *Scriptura* nu arată că Melhisedec, murind, a lăsat preoția [altcuiva], tot astfel și Hristos, veșnic rămînînd, veșnică are și preoția, nu ca preoții *Legii Vechi*, care, fiind muritori, nu puteau să rămînă în veșnicie și prin urmare nu puteau să aibă preoția veșnică. Iar lîngă aceste unsprezece pricini mai adaug-o și pe a douăsprezecea: că, așa cum Melhisedec a fost arhieru al celor din „neamuri”, tot astfel a fost și Hristos – cum a zis mai sus marele Atanasie. Pe toate acestea le zice și Apostolul întru această epistolă, deosebi una cite una, precum vei vedea citînd tilcuirea. Noi însă le-am adunat aici pentru scurtare, pentru lesnicioasa poimenire și pentru iubirea ta de învățătură, o, iubite cititorule! (n. aut.)

fără stricăciune și mai presus chiar de înseși patimile trupești neprihănite ale firii, adică mai presus de foame, de sete, de osteneală și de cele asemenea cu acestea. Iar Apostolul s-a împrumutat cu zicerea aceasta de la David, care zice în *Psalmul 10*, stih 2: „[...] și în zilele Mele voi chema”, căci Apostolul înțelege că tot psalmul acesta e despre Hristos.

a adus, cu strigăt și cu lacrimi, rugăciuni și cereri către Cel ce putea să-L mîntuiască din moarte,

Toate acestea s-au zis de Apostolul pentru trupul și omenirea lui Hristos, căci ca Dumnezeu El nu avea trebuință a Se ruga cu strigări mari și cu lacrimi.¹ Pentru că acestea nu sînt însușiri ale lui Dumnezeu, ci fără îndoială se zic despre omenirea lui Hristos, și anume pentru două pricini: una, ca să se arate că omenirea Sa cea luată de la noi a fost adevărată, și alta ca să se arate covîrșirea dragostei și a purtării de grijă pe care o avea pentru noi, oamenii. Căci pentru a noastră dragoste și mîntuire Se ruga Domnul așa, însușindu-Și fața noastră, ca întru Sine să cheltuiască și să strice frica morții pe care o are firea noastră cea omenească.² Iar că Dom-

¹ Însemnează că Domnul a plîns de patru ori, precum se vede în *Sfințitele Evanghelii*. Mai întîi, pentru Lazăr (*Ioan 11:30*). A doua oară, aproape de vremea patimii, de care pomenește zicerea aceasta apostolească. Iar aceasta a urmat „cînd au venit acei Elini și căutau să-L vadă pe Iisus, iar El a zis: «Părinte, a venit ceasul să Se slăvească Fiul omului. Și acum s-a tulburat sufletul Meu, și ce voi zice? Părinte, mîntuiește-Mă de ceasul acesta!»» (*Ioan 12:23*)” – cum mărturisește Sfințitul Teofilact tilcuind zicerea aceasta a lui Ioan. Însuși David a proorocit aceasta, ca despre partea lui Hristos, zicînd: „Înconjuratu-M-au durerile morții, primejdiile iadului M-au găsit, necaz și durere am aflat și numele Domnului am chemat: O Doamne, izbăvește sufletul Meu!” (*Psalm 114:3*), căci „plîngerea” e însemnată de această tulburare a Domnului. A treia oară, cînd a văzut cetatea Ierusalimului de departe și a plîns asupra ei (*Luca 19:41*). Iar a patra oară atunci cînd, șezînd împreună cu ucenicii, S-a întristat și a plîns pentru pieirea lui Iuda, [după cum e scris]: „S-a tulburat cu duhul și a mărturisit: «Amin zic vouă, unul dintre voi mă va vinde»» (*Ioan 17:22*). Căci tulburarea aceasta însemnează „plîngerea”, după Hrisostom (cuvîntul al 15-lea la aceasta către Evrei). (n. aut.)

² Iar că zicerea aceasta e din partea omenirii Domnului, o mărturisește și Teologul Grigorie, zicînd: „Dacă nu sînt arătate tuturor, rămîne a înțelege noi că desăvîrșirea, și înțelegerea, și că S-a învățat ascultarea pentru cele ce a pătimit, și cele despre arhierie, și despre aducerea jertfei, și despre vînzare, și despre rugăciunea către Cel ce putea să-L mîntuiască din moarte, și despre nevoința, și tulburarea, și rugăciunea Sa și despre orice altceva de acest fel, rămîne a înțelege așadar că toate acestea s-au zis despre trupul ce a

nul nu Se ruga acestea pentru Sine Însuși, ci pentru noi și din partea noastră, socotește-o din faptul că în nici un loc al *Evangheliei* nu se vede că Hristos S-ar fi rugat să Se scoale [din morți], ci mai ales se arată dimpotrivă, căci zicea stăpînește și hotărîtor: „Stricați lăcașul acesta, și Eu în trei zile îl voi ridica!” (*Ioan 2:19*); și iarăși: „Stăpînire am a-Mi pune sufletul și iarăși stăpînire a-l lua pe el” (*Ioan 8:18*).

și a fost auzit pentru buna Sa evlavie.

8. Și, măcar că era Fiu,

Și aceste cuvinte se zic despre omenirea lui Hristos, pentru neputința Creștinilor ce le auzeau. Căci cei ce crezuseră din Evrei nu aveau încă mare socotință și încredințare pentru Hristos. Iar înțelegerea acestor cuvinte este aceasta: că atît de multă evlavie avea Hristos către Părintele, încît a fi El ascultat s-a datorat mai mult acesteia decît darului lui Dumnezeu. Căci, rușinîndu-Se oarecum de evlavia aceasta, L-a înduplecat pe Dumnezeu-Tatăl, măcar că era Fiu al Său adevărat și avea către Părintele îndrăzneala cea din fire.¹ Și zice: Drept aceea, nici voi, frații mei Creș-

pătimit, nu despre firea cea neschimbătoare și mai presus de pătimire” (*Cuvîntul al 2-lea despre Fiul*). (n. aut.)

¹ Iar înțeleptul Fotie filcuiește mai adînc zicerea aceasta, zicînd că aici se cere răspuns la două lucruri. Mai întîi, pentru ce zice Pavel că Hristos a fost ascultat în vremea cînd Se ruga să treacă paharul morții de la El, de vreme ce acesta nu a trecut, ci El a fost răstignit și a murit. Și, al doilea, pentru care „evlavie” a fost ascultat? Deci către cea dintîi răspunde că cererea lui Hristos nu a fost una și simplă, ci îndoită: căci, pe de o parte, Se lepăda de moarte – zicînd „Tată, de este cu putință, treacă paharul acesta de la Mine!” (*Matei 26*) – iar pe de alta cerea moartea, așa: „însă nu precum Eu voiesc, ci precum voiești Tu” (la fel, 39). Despre aceasta zicea și Ioan, arătînd mai descoperit că Domnul Îl ruga pe Tatăl așa: „Părinte, slăvește-L pe Fiul Tău, ca și Fiul să Te slăvească pe Tine” (*Ioan 17*), „slavă” numind crucea. Deci – de vreme ce Fiul a adus două cereri către Părintele, una ca să nu moară, iar cealaltă ca să moară – pentru aceasta a zis Pavel că Fiul a fost ascultat pentru „evlavie”, adică pentru pogorămîntul pe care l-a arătat, voină mai bine a face voia Părintelui decît voia Sa. Adică voină mai bine a muri decît a nu muri, căci această cerere s-a ascultat și s-a împlinit, iar nu lepădarea de moarte. Pentru aceasta și zice Pavel că „Hristos S-a desăvîrșit”, adică prin pătimiri, prin cruce și prin moarte S-a cunoscut la noi desăvîrșit, și bun și iubitor de oameni mai presus de cuvînt. Iar de „rugăciuni și cereri” a zis ca să arate îndoirea cererii lui Hristos și faptul că făcea rugăciunile și cererile acestea către Cel ce putea să-L mîntuiască de moarte nu pentru a fi izbăvit de moarte, ci bine și cu totul înțelepțește, pentru ca, atunci cînd vei

tini, nu vă întristați mai mult, fiindcă-L aveți stăpîn pe Hristos, Care e ascultat de către Părintele și, orice ați cere, El va isprăvi, așa cum a făgăduit El Însuși în *Evangelhie*, zicînd către ucenicii Săi: „Eu către Tatăl Meu merg, și orice veți cere întru numele Meu, Eu voi face, ca să Se slăvească Părintele întru Fiul” (*Ioan 14:12*).

a învățat ascultarea din cele ce a pătimit.

Hristos – zice – a învățat să asculte de Dumnezeu-Părintele din pătimirile suferite. Însă, prost înțelegîndu-se, se vede că zicerea aceasta ar fi necuvenită, de vreme ce și înainte de a pătimi Hristos a fost atît de ascultător Părintelui, încît chiar pătimirile acestea le-a suferit pentru ascultare, căci zice Pavel, în altă parte: „Ascultător făcîndu-Se pînă la moarte, și încă moarte de cruce” (*Filipeni 2:8*). Deci învață-te – o, cititorule! – că Pavel zice acestea smerite despre Fiul iui Dumnezeu fiindcă Evreii Creștini păreau a se fi depărtat de la credința lui Hristos, ca unii ce erau mici de suflet. Prin urmare, cu covîrșirea celor zise, Apostolul vrea să-i înduplece să se supună și să asculte de voia lui Dumnezeu, fără a cîrți sau a se tulbura pentru necazurile pătimate, ci mulțumind și așteptînd ajutorul cel de sus al Domnului. Căci – zice – și Fiul, ascultînd și suferind patima, a fost ascultat de Părintele și Și-a izbăvit sufletul din moarte, fiindcă nu a rămas în moarte, ci după trei zile S-a sculat, învățînd astfel că ascultarea

auzi că Hristos S-a răstignit și S-a îngropat, tu să nu socotești că a suferit acestea din pricina neputinței Părintelui Său, ci pentru că voia amîndurora – și Părintelui, și a Fiului – a fost să pătimească Fiul, după trup, pentru mîntuirea lumii. Și se poate înțelege că Hristos „a fost ascultat pentru evlavia Sa” și pentru că Dumnezeu-Părintele L-a sculat pe El din morți, nelăsîndu-L multă vreme în moarte, căci Pavel le zice în multe locuri pe cele smerite, cum e și aceasta, că Părintele L-a sculat din morți pe Hristos. Iar pe aceasta: „măcar că era Fiu”, să o înțelegi după chip săritor, anume așa: „Care, în zilele trupului Său, măcar că era Fiu, a adus rugăciuni și cereri...” și celelalte. Adică: Deși, ca Fiu, avea prea-marea înlesnire de a face toate cite face și Părintele cu socoteală stăpînitore de sine, fără rugăciune și cerere, totuși, fiind în zilele trupului Său, aducea rugăciuni și cereri. Se poate însă ca zicerea „măcar că era Fiu” să fie unită cu zicerea „a fost ascultat pentru evlavie” – precum se află scris – adică: A fost ascultat pentru evlavie, deși nu era nevoie să se roage pentru aceasta, căci era Fiu și Își avea voia unită împreună cu voia Părintelui Său. Se mai poate înțelege că zicerea „deși era Fiu” e unită cu zicerea de mai jos, adică cu aceasta: „S-a învățat ascultarea din cele ce a pătimit.” Căci – deși era Fiu și, ca Dumnezeu, și-a ascultarea – S-a învățat însă aceasta și prin ispitirea pătimirilor ca om. (n. aut.)

de Dumnezeu poate isprăvi multe lucruri mari.¹ Deci – dacă Hristos, zice, a câștigat din cele pătimate – cu mult mai virtos voi, frații mei Creștini, aveți a câștiga din acestea. Vezi așadar, iubitele, că, pentru folosul ascultătorilor și pentru neputința lor, Pavel a făcut atita pogorământ, încât ar părea că zice lucruri necuviincioase. Ascultă încă și cele următoare:

9. Și, desăvîrșindu-Se,

Deci prin pătimiri se face desăvîrșirea. Și atunci – zice – voi, frații mei Creștini, de ce vă întristați pentru necazurile pătimate, de vreme ce acestea vă fac desăvîrșiți? Vezi despre desăvîrșirea lui Hristos și la tilcuirea și la subînsemnarea zicerii: „prin patimi a Se desăvîrși” (Evrei 2:10).

S-a făcut tuturor celor ce ascultă de Dînsul pricină de mîntuire veșnică,

Adică: Hristos nu numai că S-a mîntuit, adică S-a izbăvit de moarte prin înviere, ci le-a pricinuit și celorlalți mîntuire și înviere, și nu mîntuire vremelnică – cum este, de pildă, a mîntuii cineva pe oarecine din război, sau din boală, sau din foamete sau din altă oarecare primejdie de moarte vremelnică și trupească – ci a pricinuit mîntuire veșnică, despre care zice Isaia: „Israil se mîntuiește de către Domnul cu mîntuire veșnică” (Isaia 95:17). Același zice și în altă parte: „Iar mîntuirea Mea în veac va fi” (Isaia 51:6). Dar cui a pricinuit Domnul mîntuirea aceasta? Celor ce Îl ascultă și păzesc poruncile Lui. Drept aceea – voi, frații mei Creștini – pentru ce vă arătați nesupuși lui Hristos și vă primejduiți a cădea din mîntuirea voastră? Vezi – o, cititorule! – că Pavel a închipuit atît de smerit toată alcătuirea cuvîntului din pricina împușinării sufletului as-

¹ Aceeași o zice și înțeleptul Fotie, anume că Fiul a învățat ascultarea din cele ce a pățimit, adică a învățat cu ispita cită era mărimea ascultării pentru care L-a ascultat pe El Părintele, sculîndu-L din morți și punîndu-L să șadă de-a dreapta și slăvindu-L. Căci, Hristos știa această ascultare ca Fiu și Dumnezeu, precum o știa și Părintele; dar, ascultîndu-Se de către Părintele pentru ascultarea Sa, El a învățat aceasta și cu cercarea, ca un om. Iar după Ioan „ascultarea” este „moarte de voie, lepădare desăvîrșită de sufletul său, arătată prin trup cu lucrul, mormînt al vocii și ridicare a smeririi” (cuvîntul al patrulea despre ascultare). A zis însă și Avva Mios că „adevărata ascultare se dă în loc de ascultare, căci, dacă cineva ascultă de Dumnezeu, și Dumnezeu îl ascultă pe el” (în *Pateric*). (n. aut.)

cultătorilor – precum am zis mai sus – însă și întru acestea smerite ale iconomiei pe care le zice, Pavel strălucește în înălțimea teologiei. Căci – zice – Hristos S-a făcut pricinuitor de mîntuire, lucru care este și el ispravă a înaltei dumnezeiri, iar nu al omenirii celei smerite, fiindcă nimeni nu se poate face pricinuitor al acestei mîntuiri, decît numai Dumnezeu, „căci a Domnului este mîntuirea” (*Psalm* 61:1).

10. numindu-Se de către Dumnezeu „arhiereu după rînduiala lui Melhisedec”.

Zice: De vreme ce a pătit, Hristos S-a numit și „arhiereu”, fiindcă S-a adus pe Sine ca jertfă Părintelui Său. Însă, deși a adus sînge, nu l-a adus după rînduiala arhierilor Evrei, ci după rînduiala lui Melhisedec. Căci, așa cum Melhisedec nu s-a uns spre a fi preot de către oameni, tot astfel nici Hristos nu S-a uns de om, ci de Dumnezeu, cu „untul-de-lemn al bucuriei”, adică cu Duhul de o ființă cu Sine. Și, așa cum Melhisedec nu a adus jertfe ale *Legii*, tot astfel nici Hristos. Și, așa cum acela era împărat, tot astfel și Hristos. Și Melhisedec avea încă și alte asemănări cu Hristos – cum am zis despre Melhisedec în subînsemnarea trecută, arătînd după cîte chipuri a fost el închipuire a lui Hristos.

11. Despre aceasta, mult ne este cuvîntul și cu anevoie de tilcuit a spune, de vreme ce v-ați făcut trîndavi cu auzurile.

Fiindcă voiește a spune osebirea dintre preoția lui Melhisedec și a lui Hristos de preoția *Legii* Evreilor, Apostolul îi ceartă mai întîi pe Creștinii Evrei către care scrie, și arată că pentru socoteala lor cea pruncească a făcut pogorămînt grăind cuvinte și noime așa de smerite despre Hristos. Și zice că, de nu ar fi fost ei așa de neputincioși și neîmpliniți în socoteală, cu mult mai înainte ar fi arătat noimele și cuvintele cele înalte despre dumnezeirea lui Hristos. Deci zice: Din pricina trîndăvirii și a neputinței voastre, cuvîntul că Hristos este „arhiereu după rînduiala lui Melhisedec” este cu anevoie de tălmăcit, încît nici eu nu-l pot tălmăci cum trebuie.¹ Pavel zicea și către Corinteni că nu le poate grăi ca unor bărbați duhovnicești, fiindcă

¹ Iar Teodorit zice că, pomenind iarăși de Melhisedec, voiește a arăta preoția lui mai mare decît aceea levitică; și întîrzie asupra acestui lucru pentru neputința celor ce învățau, căci zice: „despre care mult ne este cuvîntul și cu anevoie de tilcuit”. (n. aut.)

aveau între ei prigoniri și pizmuri, și pentru aceasta îi numea „trupești” (1 Corinteni 3:1-3). Iar pe acești Creștini din Ierusalim nu îi numește „trupești”, pentru că multele necazuri și ispite pătimate de ei erau pricinuite de neînvințătura lor; ci îi numește „trîndavi”, adică leneși și cu anevoie înțelegători. Zicînd însă că „s-au făcut”, arată că ei fuseseră sănătoși, osîrdnici și ageri cu mintea, iar apoi s-au făcut trîndavi, leneși și greu înțelegători.

12. Căci voi, care de multă vreme s-ar fi cuvenit a fi învățători,

Zicînd că: Voi, fraților, se cuvenea a le fi învățători celorlalți – Pavel amestecă mustrarea acestor Creștini Evrei împreună cu lauda. Căci, cu cuvintele acestea, arată că ei crezuseră în Hristos cu mulți ani înainte, auzind multe dogme tainice despre El, care ar fi fost vrednice de laudă dacă nu ar fi căzut ei în trîndăvire. Însă îndelungarea vremii petrecută – zice – întru credința lui Hristos trebuia a vă face, iubiților, osîrdnici, ageri la minte și puternici întru cunoștință. Voi însă ați întrebuițat atîta vreme în zadar, pentru că ați căzut în trîndăvie și în lenevire.

iarăși aveți trebuință a fi învățați cele dintîi litere ale începăturii cuvintelor lui Dumnezeu,

Apostolul numește „cele dintîi litere” cuvintele despre omenirea lui Hristos. Căci – așa cum cineva, voind a învăța carte, mai întîi se cuvine să învețe cele douăzeci și șase de litere, adică: „a”, „b”, „c”, „d” – așa și cu credința, mai întîi se cuvine a învăța cineva cele despre omenirea lui Hristos¹, și, deprinzîndu-le pe cele smerite, să se suie apoi la dogmele cele înalte despre dumnezeirea Lui, fiindcă acestea au trebuință de o înțelegere mai desăvîrșită și mai înaltă pentru a le pricepe. Din aceste cu-

¹ Iar Fotie tilcuiește zicerea aceasta așa: „Datori fiind voi a fi învățători, nu numai că nu sînteți, dar nici nu puteți învăța dogmele și tainele mai desăvîrșite despre Hristos, ci numai pe cele începătoare, pe cele smerite și mai simple; adică nu toate literele cuvintelor lui Dumnezeu, ci numai pe acelea de la început.” (n. aut.)

² Întru un glas tilcuiește și Teodorit, zicînd: „Pavel a numit «litere ale începutului cuvintelor lui Dumnezeu» cuvintele cele smerite despre Hristos, căci celor ce nu aveau încă desăvîrșită credința lui Hristos propovăduitorii le aduceau doar cuvintele adevărului despre omenirea Lui. Tot așa, fericitul Petru, vorbind ludeilor, a măsurat învățătura cu neputința ascultătorilor, numindu-L pe Hristos „Iisus Nazarineanul, bărbat arătat la noi de la Dumnezeu” (Fapte 2:22). (n. aut.)

vinte ale Apostolului, învață-te – o, iubite cititorule! – să știi această obștească știință, ca să-ți aduci aminte cînd citești epistolele fericitului Pavel, fiindcă el, pentru neputința ascultătorilor către care scrie, mai de multe ori se îndeletnicește întru înțelegerile cele smerite și omenești pentru Hristos, și rar zice noimele înalte despre Hristos ca Dumnezeu. Și iată că și trimiterea aceasta este plină de cuvintele cele smerite pentru Hristos, și rareori are vreo înțelegere înaltă, convenită firii Lui dumnezeiești.

și v-ați făcut avînd trebuință de lapte, iar nu de hrană vîrtoasă.

Nu a zis: „aveți trebuință”, ci: „v-ați făcut avînd trebuință”, adică: Voi înșivă v-ați făcut așa, din alegerea și voia voastră, avînd trebuință de lapte, iar nu de hrană vîrtoasă. Iar Apostolul numește aici „lapte” cuvîntul cel smerit și nedesăvîrșit, așa cum face și în cea dintîi epistolă către Corinteni, zicînd: „Ca pe niște prunci întru Hristos, cu lapte v-am adăpat, nu cu hrană vîrtoasă; căci încă nu ați putut” (1 Corinteni 3:2). Și, arătînd ce este „laptele”, a zis: „Căci nu am judecat de a ști altceva întru voi, decît pe Iisus Hristos, și pe Acesta răstignit” (1 Corinteni 2:2), precum zice Teodorit. Și Pavel numește „hrană vîrtoasă” noimele mai desăvîrșite și mai înalte. O, fraților! – zice – nu trebuia să pomenesc acum obiceiurile Legii celei lucrătoare, și din acelea să-L asemăn pe Hristos cel fără de asemănare și să trag încheierea că Hristos e arhiereu, și că a adus jertfă și că L-a rugat pe Dumnezeu cu glasuri înalte și cu rugăciuni. Însă eu vă spun acestea pentru că voi vă hrăniți sufletește cu cele smerite. Aici însemnează însă – o, cititorule! – două lucruri. Unul, că acele cuvinte smerite – care nu ni se potrivesc nouă, Creștinilor de acum, de vreme ce noi am ajuns la desăvîrșire – acelea se potriveau și-i hrăneau pe Creștinii aceia vechi pentru nedesăvîrșirea lor. Și, altul, că ne învățăm cum cuvintele lui Dumnezeu sînt hrana adevărată a sufletului, cum a proorocit și Amos, că Dumnezeu va da Evreilor foamea de a auzi cuvîntul Domnului, zicînd: „Iată, vin zile – zice Domnul – și voi trimite foamete pe pămînt, nu foamete de pîine, nici sete de apă, ci foamete de a auzi cuvîntul Domnului” (Amos 8:11).¹

¹ Pentru aceasta a zis și Teologul Grigorie: „«Piine» este cuvîntul lui Dumnezeu cu care se hrănesc sufletele ce flămînzesc de Dumnezeu.” Și Iezechil zice: „Și am văzut, și iată mină întinsă către mine și întru dînsa o carte strînsă sul. [...] Și a deschis gura mea și m-a hrănit cu aceea” (Iezechil 2:9). Iar Sirah zice despre înțelepciune: „Știutorul legii

13. Căci tot cel ce se împărtășește de lapte este neiscusit de cuvântul dreptății, căci prunc este.

Aici, Apostolul numește „dreptate” viața cea desăvârșită întru toate, ca și cum ar zice: Cel nedesăvârșit, care nu se împărtășește de dogmele înalte ale credinței, este neiscusit de filosofia cea de sus și nu o poate primi și trăi viața cuvenită celor desăvârșiți, viață pe care și Mântuitorul Hristos o cere ca datorie de la noi, Creștinii, zicînd: „De nu va covârși dreptatea voastră mai mult decît aceea a cărturarilor și a fariseilor, nu veți intra întru împărăția cerurilor!” (Matei 5:20). Sau, Pavel Îl numește „dreptate” pe însuși Hristos, ca și cum ar zice aceasta: Cel ce se împărtășește numai de cuvintele cele smerite despre omenirea lui Hristos (căci acestea sînt „lapte”), acela nu primește cuvintele cele înalte și vrednice de dumnezeirea Lui (căci acestea sînt „cuvintele dreptății”), fiindcă este încă prunc și nu are putere și iscusință spre a le primi.

14. Iar hrana cea vîrtoasă este a celor desăvârșiți,

Adică: Aceia desăvârșiți în vîrsta duhovnicească au însușirea de a primi dogmele cele înalte despre dumnezeirea lui Hristos. Vezi aici, frate, pruncia și nedesăvîrșirea pe care o pot avea și cei desăvârșiți după vîrsta cea trupească și bătrîinii? Adică pruncia minții și a cunoștinței duhovnicești. Și, dimpotrivă, vezi desăvîrșirea duhovnicească pe care o pot avea chiar și cei ce sînt tineri și nedesăvârșiți cu trupul? Deci sirguit-te a te face și tu desăvîrșit după vîrsta duhovnicească, pentru a primi ca hrană tainele cele înalte și de Dumnezeu cuvenite despre Hristos.

care, prin deprindere, își au simțurile iscusite spre deslușirea binelui și a răului.

Pavel numește „deprindere” desăvîrșirea și întărirea moralurilor. Deci cel ce este desăvîrșit și statornic în moral, acela își are simțurile sufletului iscusite de *Dumnezeiștile Scripturi* pentru a desluși dogmele înalte de cele smerite și pe acelea sănătoase de cele stricate. Căci despre dogme vorbește Apostolul aici, iar nu despre viața bună sau rea, căci oricine des-

o va înțelege pe ea, și se va supune ei ca unei maice și ca pe o femeie a fecioriei o va primi pe ea. Și ea îl va hrăni pe el cu piinea înțelegerii [...]” (Sirah 15:1). (n. aut.)

lușește viața cea bună de aceea rea și știe că păcatul este rău și că fapta bună este bună.¹ Vezi însă tu – o, cititorule! – că trebuie a ne iscusi și a ne muștrului totdeauna întru *Sfintele Scripturi* dacă voim să deslușim care dogme sînt eretice și care drept-slăvitoare, nedînd urechile noastre spre a le asculta și inima noastră spre a le crede pe toate, de vreme ce – după Iov – „urechea deosebește graiurile precum cerul gurii deosebește mîncarea. La bătrîni sălășluiește înțelepciunea și priceperea merge mîna în mîna cu înaintarea vîrstei” (*Iov* 12:11, 12). Pentru aceasta poruncește și ucenicul cel iubit al Domnului, zicînd: „Iubiților, nu credeți oricărui duh, ci cereați duhurile dacă sînt de la Dumnezeu” (*1 Ioan* 4:1).

¹ Nici măcar aceasta nu se mai știe azi, cînd păcatul a ajuns a fi socotit faptă bună, iar lipsa lui este osîndită. Nu e loc de a vorbi despre aceasta, dar totuși, să amintim doar că patima curviei – de pildă – e predată în școală (ca să nu mai zicem de literatură, artă, presă și televiziune) drept o faptă bună. Și nu numai curvia simplă, ci prea-curvia și împreunăriturile peste fire și împotriva firii. Asta ca să nu pomenim de patima necredinței, care e văzută (de „Ortodocși” vorbesc) drept ceva de la sine înțeles. Căci, atunci cînd zici că lumea are nu știu cîte miliarde de ani, sau că femeia nu e din bărbat (trupește, din coasta lui!), în acea clipă ai nimicuit creștinismul, orice ai face apoi. Iar în privința dogmelor Bisericii lui Hristos, despre care vorbește Apostolul aici, nici nu are rost să ne aducem aminte acum! (n. m.)

CAPITOLUL VI

1. Pentru aceea, lăsînd cuvîntul începăturii lui Hristos, să venim spre desăvîrşire,

Mai sus, Apostolul a zis: V-aţi făcut trindavi şi prunci, ajungînd să aveţi trebuinţă a învăţa iarăşi literele dintii ale credinţei! Iar acum zice aici aşa: Se cuvine ca voi, Creştinii, să cugetaţi ca nişte desăvîrşiţi şi să treceţi de cuvîntul începător despre Hristos, să covîrşiţi adică întiile începuturi ale credinţei, cuvintele despre omenirea lui Hristos, şi să alergaţi spre desăvîrşite, anume să fiţi puternici a primi dogmele mai înalte, cele despre dumnezeirea Lui. Ori şi altfel vei înţelege aceasta: că, de vreme ce Creştinii Evrei şchiopătau în viaţa şi petrecerea creştinească cea neprihănită, Apostolul le grăieşte acum despre aceasta, ca şi cum le-ar zice: Nu se cuvine ca voi – o, fraţii mei Creştini! – să vă aflaţi totdeauna începători întru credinţă, învăşînd numai cuvintele ei începătoare, ci trebuie a vă duce şi către desăvîrşire, avînd viaţă bună şi desăvîrşită prin fapte. Căci „împlinit” şi „desăvîrşit” se numeşte acela care, împreună cu dreapta credinţă, are şi viaţă prea-bună¹. Căci [e adevărat că] începutul şi temelia

¹ Iar înţeleptul Fotie tilcuieşte zicerea aceasta aşa, zicînd: „Care «cuvînt» al lui Hristos? Cuvîntul învăţăturii, anume că se cuvine să punem temelie de pocăinţă de la faptele cele moarte: că se cuvine să credem în Dumnezeu, să ne botezăm, învrednicindu-ne de Sfîntul Duh [să credem] că este înviere şi judecată, căci de obşte trebuie a se înţelege la toate acestea şi «cuvîntul» şi «învăţătura».” Şi [Fotie] voieşte ca prin zicerea aceasta să se înţeleagă două desăvîrşiri şi două începătorii ale cuvintelor lui Dumnezeu. Adică: „litere ale începutului cuvintelor lui Dumnezeu” sînt a ne lepăda noi de Satana şi de lucrurile lui, şi a crede în Dumnezeu, şi a ne boteza, şi a lua Duh Sfînt şi a şti că este înviere şi judecată. Iar „litere ale cuvintelor lui Dumnezeu”, nu ale „începăturii cuvintelor lui Dumnezeu”, sînt a şti noi că Hristos a pătimit pentru noi, că a luat asupra Sa păcatele noastre, că ne-a făcut mîntuire, că S-a făcut arhieru al nostru, că S-a adus ca jertfă pe Sine Însuşi pentru noi şi orice altceva este asemenea cu acestea. La fel, „desăvîrşire” este o dată sporirea întru fapte bune şi răbdarea în ispite şi în necazuri, desăvîrşire care este între „începătura cuvintelor lui Dumnezeu” şi desăvîrşirea aceea prea-înalţă ce se numeşte chiar „desăvîrşire”. Iar această a doua desăvîrşire, prea-înalţă şi chiar proprie, este amărînta înţelegere despre teologia lui Hristos, pe cît îi e cu putinţă omului. Deci, crezînd, mai întîi ne botezăm; apoi, 2) cunoaştem cite a pătimit şi cite a făcut Hristos

mîntuirii omului este credința – de vreme ce nici o faptă nu se poate întări și pricinui mîntuire fără credință, tot așa cum nici piatra nu se poate zidi fără temelie și cum cineva nu poate învăța carte fără de litere. Însă nu se cuvine ca cineva să zăbovească mereu cu literele, nici Creștinul să se învețe despre credință mereu, ca un nedesăvîrșit și prunc.

Iar dacă cineva primește tîlcuirea de mai sus a zicerii, iar pe aceasta a doua o leapădă ca pe una nepotrivită cuvintelor lui Pavel zise mai înainte, acela să înțeleagă că Apostolul obișnuiește să sară de la unele la altele. Așa a făcut [de pildă] în cea dintîi către Corinteni, cînd, vorbind despre cinele ce se făceau la biserică, a sărit la Cina Domnului și a pus în mijloc, cuvîntul despre Sfintele Taine (*1 Corinteni 12*). În același chip a făcut și întru această epistolă și, muștrîndu-i mai sus pe credincioșii Evrei pentru trîndăvirea și neputința lor de a le primi pe cele mai desăvîrșite, acum sare aici la cuvîntul despre petrecere, numindu-i pe ei nedesăvîrșiți și pentru aceasta, anume pentru că nu au adăugat la credință și viața cea desăvîrșită.¹

fără să punem din nou, de la lucruri moarte, temelia pocăinței și a credinței în Dumnezeu

Zice: Fraților, nu cumva și acum faceți ceea ce ați făcut la început, cînd era să vă botezați, adică nu cumva aveți iarăși trebuință de pocăință de la faptele cele moarte și de lepădarea de lucrurile lui Satana pe care ați mărturisit-o cînd v-ați botezat? Căci cel ce se apropie la Hristos și va să se boteze e arătat că se apropie căindu-se pentru viața sa de mai înainte întru necredință și în răutate. Pentru aceasta, învățîndu-i pe Iudei, și căpetenia Petru le-a zis mai întîi să se pocăiască și apoi le-a zis să se boteze: „Să se pocăiască și să se boteze fiecare din voi întru numele lui Iisus Hristos” (*Fapte 2:38*). Căci, dacă cineva nu-și va pîrî mai întîi necredința și răutatea sa de mai înainte, cum va primi credința și fapta

pentru noi după omenire; 3) ne desăvîrșim cu faptele cele bune și 4) ne învrednicim de cunoștința cea după teologie. (n. aut.)

¹ Într-un glas cu Sfințitul Teofilact tîlcuiește aceasta și Icumenie, zicînd așa: „Mai sus, Pavel a numit «început» cuvintele despre omenirea Domnului, iar «desăvîrșire» pe cele despre dumnezeirea Lui. Iar aici, ca să nu se mihnească credincioșii Evrei că nu sînt vrednici de cuvintele mai desăvîrșite, Pavel numește «început» botezul, punerea miinilor preotului cea din vremea botezului și pecetea; iar «desăvîrșire» filozofia cea prin fapte.” (n. aut.)

bună? De aceea și zice apoi Pavel: „și a credinței în Dumnezeu”, căci, după ce se pocăiește cineva în vremea botezului pentru faptele rele făcute, atunci primește credința în Hristos. Adică mai întâi se leapădă de diavolul și de toate lucrurile lui, și atunci se împreunează cu Hristos. Deci – zice Apostolul – voi, Creștinii, nu se cuvine a vă învăța ca niște începători în credință, ca niște catehumeni, fiindcă voi ați crezut deja. Iar cu aceste cuvinte Apostolul arată în chip umbrat că cei ce crezuseră din Evrei se clătinau în credință, avînd prin urmare trebuință de temelie, adică de învățătură începătoare a credinței, ca să se întărească într-însa.

2. despre învățătura botezurilor,

Pavel nu zice aici că sînt mai multe botezuri – să nu fie! – ci vorbește despre așezarea Creștinilor ce crezuseră din Evrei, anume că, de i-ar catehiza cineva a doua oară, căzînd ei din credință, negreșit că din această necuviință i-ar și boteza încă o dată, făcîndu-se astfel mai multe botezuri. De aceea – zice – este arătat că nu se cuvine a vă boteza a doua oară, ci a rămîne întru acel singur botez pe care l-ați primit. Căci se poate ca acești Creștini, ținînd încă obiceiurile *Legii Vechi*, care avea multe spălări, să cugete evreiește, crezînd că și în darul evangheliei au trebuință de multe botezuri. Vezi însă – o, cititorule! – că, mai sus, Pavel a pus mai întâi pocăința și apoi botezul, pentru că botezul se dă după pocăință, cum am zis. Căci, de vreme ce pocăința nu are putere de la sine a-i face pe oameni curați de tot strămoșescul păcat și de acela de voia lor, trebuie să ne botezăm pentru a ne curăți de acest păcat, mîntuirea noastră fiind astfel în înțelegime a darului lui Hristos.¹

¹ Dumnezeuiescul Ghenadie al Constantinoplei zice că aici ar fi o formă săritoare, care se citește așa: „«Fără să punem din nou, de la lucruri moarte, temelie de pocăință, de botezuri, de puneri de mîini, și de învierea morților și de judecata veșnică». Căci pe acestea, adică învățătura despre acestea toate, le punem înainte ca o temelie celor ce vin la credință, anume: cum să se pocăiască de faptele cele moarte, cum să creadă în Dumnezeu, ca să se boteze după ce vor crede, cum să primească darul Sfințului Duh prin punerea mîinilor preotului, după ce se vor boteza și după ce vor primi darul; că se cuvine să creadă cu încredințare că au să învie din morți și să știe că după ce vor învia au să se judece și au să ia răsplătire veșnică pentru faptele lor, bune ori rele.” Însemnează că Teodorit mai zice că Pavel a zis „botezuri”, în număr de multe, pentru că cei ce primesc darul botezului sînt mulți. Căci faptul că Pavel propovăduia un singur botez e dovedit de următoarele cuvinte ale lui. (n. aut.)

despre punerea mâinilor,

După botez, Apostolii puneau mâinile peste cei ce se botezau, și prin aceasta aceia luau Duh Sfint, de unde prooroceau și făceau minuni. Și vezi la *Fapte*, care zic că, „punîndu-și Pavel mâinile peste ei, a venit Duhul cel Sfint peste dînșii, și grăiau în limbi și prooroceau” (*Fapte* 19:5)¹

despre învierea morților

Învierea morților se mărturisește (prin simbolul credinței) de cei ce vor să se boteze, ei mărturisind că „așteaptă învierea morților”. Iar învierea aceasta se însemnează și se închipuie în botez prin cele trei afundări și ieșiri din apă. Căci, deși acele trei ieșiri închipuiesc cu adevărat învierea lui Hristos de a treia zi, însă împreună cu cele trei afundări închipuiesc îngroparea împreună cu Hristos și învierea celor ce se botează, pe care o vor dobîndi prin credința lui Hristos care a înviat, a Cărui înviere se închipuie întru botez.

și despre judecata veșnică.

Adică despre judecata lui Hristos care va fi, ce are să dea ori plăți și bunătați veșnice celor ce au făcut cele bune, ori osîndă și muncă celor ce au lucrat cele rele. Și se vede că Apostolul scrie acestea celor ce crezuseră din Evrei iar în urmă se vor fi clătinat din credință și vor fi viețuit viață rea și trîndavă, ca și cum le-ar zice: Luați aminte, frații mei, că nimeni din voi nu poate socoti și zice: De vom viețui cu lenevire sau chiar dacă vom cădea din credință, avem să ne botezăm din nou, curățindu-ne iarăși de păcatele noastre și dobîndind încă o dată darurile Sfîntului Duh pe care le-am primit mai înainte prin punerea mâinilor preoților. Ba! – zice – să nu socotiți așa, pentru că vă amăgiți și greșiți.

3. Și aceasta o vom face, dacă va slobozi Dumnezeu.

Zice: „Și aceasta o vom face”; care „aceasta”? A veni adică întru desăvîrșire, dacă va voi și Dumnezeu. Iar Pavel a vorbit așa nu pentru că

¹ Însemnează însă că acum darul Sfîntului Duh se dă celui ce se botează prin ungerea Dumneziescului Mir, și de aceea și zice preotul: „Pecetea darului Sfîntului Duh...” (n. aut.)

Dumnezeu nu ar voi să ajungem desăvârșiți, de vreme ce El Însuși ne-a dat poruncă să ne facem desăvârșiți – atît în *Testamentul cel Vechi*, cit și întru acesta nou – zicînd: „Desăvârșit să fii înaintea Domnului Dumnezeului tău!” (*Deuteronomul* 18:17) și: „Deci fiți desăvârșiți, precum și Părintele vostru desăvârșit este” (*Matei* 5:48). Ci Apostolul a zis așa [din alte două pricini]. O dată, precum și noi obișnuim a zice, că: De va voi Dumnezeu, am de gînd să fac lucrul acesta bun. Și, alta încă, pentru a ne învăța că toate faptele noastre se cuvine să le facem după voia lui Dumnezeu și să nu ne biziim întru judecata și puterea noastră, nici întru înseși bunătățile cele învederate, întru faptele cele mărturisit-bune și întru face-rile de bine. Pentru aceasta, și Apostolul Iacov poruncește să zicem la orice lucru pe care vrem să-l facem cuvîntul acesta: „[...] de va voi Domnul”, așa: „Veniți acum, cei ce ziceți: Astăzi sau mîine vom merge în cetatea cutare și vom zăbovi acolo un an – în loc de a zice: De va voi Domnul și vom trăi, vom și (face) aceasta sau aceea” (*Iacov* 4:14). Pentru aceasta, însuși Pavel scria Corintenilor: „Voi veni însă curînd, de va vrea Domnul” (*1 Corinteni* 4:19). Și către Efeseni: „Și iarăși mă voi întoarce la voi, Dumnezeu voind” (*Fapte* 18:21). Vezi și subînsemnarea zicerii „[...] ca doar cîndva m-aș îndrepta în cale după voia lui Dumnezeu” (*Romani* 1:10).

4. Căci le este cu neputință celor ce s-au luminat o dată –

Apostolul nu a zis că „e nepotrivit și fără cuviință”, ci că „e cu neputință” a nădăjdui să se boteze a doua oară aceia care „s-au luminat”, adică s-au botezat o dată.¹ Și zice aceasta ca să șteargă cu totul din fantezia Creștinilor o asemenea nădejde neputincioasă și o asemenea socotință mincinoasă.

și au gustat din darul cel ceresc,

Zice: Este cu neputință a se boteza a doua oară aceia care au gustat o dată cerescul dar al botezului, adică aceia care, prin botez, au luat o dată iertarea păcatelor, căci aceasta este dar dumnezeiesc și ceresc, după cum e scris: „Cine poate ierta păcatele, decît numai unul Dumnezeu?” (*Marcu* 2:7).

¹ Că botezul este unul, vezi la zicerea „un botez” (*Efeseni* 4:5) și la subînsemnarea acesteia. (n. aut.)

și s-au făcut părtași Duhului Sfânt,

Apoi, după iertarea păcatelor prin botez, se dădea Sfântul Duh prin punerea mâinilor Apostolilor asupra celor ce se botezau, precum am spus. Căci – după Solomon – Duhul nu locuiește într-un trup plin de datoria păcatelor: „Înțelepciunea nu va intra în sufletul rău meșteșugăreț, nici nu va locui într-un trup plin de datoria păcatelor. Căci Duhul cel Sfânt al învățării fuge de vicleșug și se va depărta de socotelile neînțeleptilor” (*Înțelepciunea* 1:4).

5. și au gustat graiul cel bun al Domnului

Apostolul nu a zis arătat ce este „graiul” acesta, dar ne dă să înțelegem că ar fi toată învățătura duhovnicească.¹

și puterile veacului viitor² –

Vorbind de „puterile veacului viitor”, Pavel înțelege ori că cei ce se botează vor face minuni prin Duhul cel Sfânt, ori că aceia trebuie să vieze viață îngerească, neavînd trebuință de nimic pămîntesc, privind numai către bunătățile ce vor să fie și avînd încă de aici, din lumea aceasta, ca o arvună a vieții celei viitoare, viața cea duhovnicească și nematerialnică.

¹ Înțeleptul Fotie zice însă că „a gustat” se ia aici metaforic, însemnînd că s-au învățat, s-au catehizat. Și Pavel a numit „grai bun” fîgăduința bunătăților, după Teodorit. Iar marele Macarie, tîlcuind zicerile acestea ale Apostolului, zice: „Și însuși cei ce au gustat din darul lui Dumnezeu și sînt părtași Duhului, dacă nu se vor păzi, se vor pogori și se vor face mai răi decît atunci cînd erau lumești (adică necredincioși). Și aceia se prefac și cad în nenumărate răutăți nu pentru că Dumnezeu e schimbător și neputincios sau pentru că darul Lui s-ar stinge, ci fiindcă ei înșiși nu se unesc cu darul. Căci cei ce au gustat din darul acela au împreună cu dîșii bucurie și mîngîiere, temere și cutremur, veselie și plingere; fiindcă se plîng pe ei înșiși și pe întregul Adam, de vreme ce firea oamenilor este doar una, și lacrimile lor sînt piine și plîngerea dulceată și odihnă” (cuvîntul al 15-lea, capitoul al 36-lea). (n. aut.)

² Tîlcuind aceasta, Fotie zice că aceora care s-au învățat cele ce poate veacul viitor și care este însușirea acestuia – anume că atunci nu are sfîrșit nici fericirea raiului, nici ticăloșia muncii iadului, Judecătorul fiind nesmintit și drept, și multe altele – așadar aceora ce s-au învățat acestea, dar cad mai apoi, le este cu neputință a se înnoi iarăși întru pocăință prin botez. (n. aut.)

6. [cu neputință le este], căzînd, să se înnoiască iarăși spre pocăință,

Zice: Acelora ce vor cădea din credință le este cu neputință să se înnoiască „întru pocăință”, adică „prin pocăință”. Deci ce? Pocăința este de lepădat? Să nu fie! – ci este de lepădat înnoirea cea de a doua prin botez.¹ Fiindcă doar botezul are însușirea de a-l înnoi cu totul pe omul cel vechi, precum a proorocit și Proorocul David, zicînd: „Înnoi-se-vor ca ale vulturului tinerețile tale” (*Psalm 102:5*). Căci însușirea pocăinței este a-l slobozi pe cel ce se pocăiește de învechirea păcatului și a-l face întărit întru fapta bună, însă pocăința nu e în stare să-l aducă pe om întru strălucirea pe care o pricinuieste botezul, pentru că la botez totul este cu desăvîșire al darului lui Dumnezeu. Așdar, Pavel zice aici că acelora ce vor cădea din credință le este cu neputință a se înnoi iarăși prin pocăința ce s-a făcut mai înainte de botez, de vreme ce aceia care voiau să se boteze se pocăiau mai întii pentru viața lor dinainte și apoi se botezau – așa cum a zis mai sus Apostolul, numind-o pe aceasta „pocăință de faptele moarte”. Și este arătat și din cele următoare că Pavel zice acestea ca să arate că nu este al doilea botez.

răstignindu-L a doua oară loruși pe Fiul lui Dumnezeu

Botezul este cruce, fiindcă întru dînsul se răstignește împreună cu Hristos omul nostru cel vechi și ne facem „împreună-sădiți cu asemănarea morții lui Hristos”, precum zice Pavel în altă parte: „[...] cunoscînd că

¹ La fel zice și dumnezeiescul Chiril al Alexandriei (în cartea a șasea despre slujirea întru Duhul): „Pierzînd toate acestea și căzînd iarăși, [aceluia] îi este cu neputință a se înnoi iarăși întru pocăință. Dar ce? Lepădatu-s-a pocăința? Să nu fie! Ci doar pocăința prin botez.” Despre aceasta zice și Meletie Pigas, în tilcuirea *Simbolului*, așa: „Pavel nu a zis că acelora le e cu neputință a se pocăi – cum s-au rătăcit unii socotînd – ci «a se înnoi iarăși», adică a se boteza din nou. Căci omul [se poate] pocăi de cîte ori păcătuiește, dar a se boteza numai o dată poate.” (Măcar că – după Climent, în tilcuii – a cădea cineva adeseori nu e departe de a face păgînatăți). Rușinează-se așadar Navatienii, care, rîu înțelegînd zicerea aceasta a Apostolului, nu-i mai primeau întru pocăință pe aceia ce căzuseră din credință și se lepădaseră de Hristos în vremea goanei lui Decius. Căci este pocăință chiar și pentru cei ce s-au lepădat de Hristos, și martori sînt Galatenii, care, deși căzuseră din darul evangheliei, s-au primit totuși de către Pavel, care îi numește „copilași” ai săi. Și vezi subînsemnarea stihului 10 al capitolului patru al epistolei către Galateni. (n. aut.)

omul nostru cel vechi a fost răstignit împreună cu El, ca să se nimicească trupul păcatului, pentru a nu mai sluji noi păcatului” (*Romani* 6:6); și iarăși: „Căci, dacă ne-am făcut împreună-sădiți cu asemănarea morții Lui [...]” (la fel, 5); și iarăși: „Cîți în Hristos ne-am botezat, întru moartea Lui ne-am botezat; împreună dar ne-am îngropat cu Dînsul, prin botez, întru moarte” (la fel, 3). Căci, așa cum Hristos a murit pe cruce după trup, tot așa și noi murim întru botez în ce privește păcatul. Deci cel ce se botează a doua oară îl răstignește pe Hristos încă o dată despre partea sa, iar aceasta e fără cuviință, după același Pavel, care zice că „Hristos, sculîndu-Se din morți nu va mai muri, căci moartea nu-L mai stăpînește” (*Romani* 6:9). Deci al doilea botez nu este, de vreme ce nu este nici a doua cruce, nici a doua moarte a Domnului. Iar dacă ar fi al doilea botez, ce ar opri să fie și al treilea, și al patrulea și aceasta să fie fără sfîrșit?

Iar Pavel nu a zis: „a doua oară răstignind”, și apoi să stea, ci a adăugat și aceasta: „loru-și”, ca să arate că aceia ce crezuseră din Evrei, viețuind o viață trîndavă și lenevoasă, toate lucrurile lor le făceau neîmplinite, ca și cum ar fi fost un al doilea botez să-i curățească și ca și cum ar fi dovedit întru dînșii ca adevărată această rea socotință și cugetare, că este adică al doilea botez.

și pilduindu-L.

Adică: rușinîndu-L pe Fiul lui Dumnezeu. Aceasta însă o poți înțelege – o, cititorule! – în două chipuri: fie că aceia care L-au răstignit atunci pe Domnul au izvodit a-L [ucide] cu acest fel de moarte de cruce – blestemată adică, și ocărită și rînduită pentru făcătorii de rele – pentru rușinarea Lui; fie că acela ce îl răstignește încă o dată, prin al doilea botez, pe Hristos – Cel ce S-a răstignit, și a înviat și este nemuritor de acum întru tot veacul – acela arată mincinoasă nemurirea Lui, aceasta pricinuindu-I pilduire și mare rușinare.

Deci după două chipuri este cu neputință a fi al doilea botez. Întîi, că nici un Creștin care s-a învrednicit a se boteza și a dobîndi darul Duhului, iar apoi l-a defăimat, nu mai e vrednic a dobîndi iarăși același botez și înnoirea cea prin botez. Al doilea, nu este al doilea botez după un chip încă și mai înfricoșat, căci e cu neputință a Se răstigni și a muri Fiul lui Dumnezeu încă o dată.

7. Căci pământul ce bea ploaia ce vine peste el de multe ori

Apostolul numește „pământ” sufletul, iar „ploaie” numește învățătura cuvîntului dumnezeiesc, precum zice și Dumnezeu: „Și norilor voi porunci să nu verse ploaie peste ea (adică peste «vie», prin care se înțelege sufletul)” (*Isaia 5:6*). Iar Proorocul David zice: „Riul lui Dumnezeu s-a umplut de ape” (*Psalom 64:10*), adică omul dăruit de Dumnezeu spre a învăța [pe alții] s-a umplut de duhovniceștile ape cele de sus, anume de darurile Duhului. Deci Apostolul arată aici în chip umbrat că acești credincioși Evrei primiseră și băuseră cuvîntul, învățătura evangheliei, auzindu-l pe acesta de multe ori, dar nu s-au folosit de el. Aceasta a arătat Pavel și mai sus, cînd a zis către dinșii: „Căci voi, care de multă vreme s-ar fi cuvenit a fi învățători [...]” (*Evrei 5:12*).

și rodește iarbă folositoare

Apostolul numește „iarbă folositoare” viețuirea cea îmbunătățită pe care o naște sufletul ce a primit învățătura evangheliei, de vreme ce nici un lucru nu îi este atît de folositor, adică atît de bine potrivit și cuvenit omului, pe cît îi este curata și îmbunătățita viețuire. Despre aceasta a zis Ecclesiastul: „Iată sfîrșitul cuvîntului. Tot ceea ce ai auzit aceasta este: Teme-te de Dumnezeu și păzește poruncile Lui! Acesta este lucru cuvenit fiecărui om” (*Ecclesiastul 12:13*).

acelora pentru care e plugărită

Zice că sufletul acelora pentru care se plugărește odrăslește și naște viețuirea cea îmbunătățită și chiar acelora le este folositoare, adică oamenilor care o au, fiindcă înșiși aceia ce rodesc fapta cea bună o și dobîndesc. Unii însă au înțeles zicerea „acelora” în loc de: „învățătorilor”, fiindcă pentru învățători „se plugărește” (adică se urmează) viețuirea cea îmbunătățită de către ucenici, de vreme ce învățătorii dobîndesc fapta bună a ucenicilor ca pe a lor înșiși.¹

¹ Iar Icumenie zice că „plugarii” pentru care se plugăresc roadele duhovnicești sînt Tatăl și Fiul, „căci Tatăl Meu – zice – este Lucrătorul de pământ (Plugarul)” (*Ioan 15*). Și Fiul este semănător, căci zice: „A ieșit Semănătorul să semene sămînța Sa” (*Matei 13*). Așadar pentru Dumnezeu se plugăresc roadele. Asemănînd aceasta, și Apostolul

se împărtășește de blagoslovenie de la Dumnezeu;

Cu acest cuvînt, Apostolul îi lovește pe Evreii elenizați¹, care pun răsărirea și odrăslirea roadelor în seama puterii firești a pămîntului, iar nu a Cuvîntului lui Dumnezeu, și purtării Lui de grijă și buneii Lui cuvîntări pe care a rostit-o: „Să odrăsească pămîntul verdeață de iarbă!” (*Facerea* 1:11). Fiindcă nici mîinile plugarilor nu sînt cele care fac roadele, ci totul este cu desăvîrșire al lui Dumnezeu, El fiind Cel ce blagoslovește pămîntul și care îi dă să aducă roade.

8. iar dacă odrăsește spini și ciulini,

Nu a zis: „dacă rodește”, precum a zis mai sus despre verdeața cea folositoare, ci: „odrasește”, ca și cum ar zice cineva că pămîntul clocotește și revarsă afară spinii și ciulinii ca pe o prisosință. Iar „spinii și ciulinii” sînt grijile vieții, și amăgirea bogăției, și fantezia slavei și de obște tot păcatul. Însemnînd aceasta, și David zicea: „M-am întors în ticăloșie, cînd se înfingeau în mine ghimpi” (*Psalm* 51:4). Fiindcă păcatul nu doar că vine la ticălosul de păcătos, ci se înneacă în inima lui, și – de nu-l va scoate îndată păcătosul cu totul – ci va lăsa în inima sa vreun ghimp de-al lui – acela îl va răni în lăuntru și-i va pricinui chin și durere prea-iute. De aceea, urmează că păcătosul are trebuință de multă silință ca să vindece rana păcatului. Păcatul este încă și ciulin în trei cornuri, pentru că, ori din care parte l-ar apuca omul, acela îl împunge și îl rănește, fiind urcîcios și dureros din toate părțile, căci îi pricinuieste rușine păcătosului și în viața aceasta, și mai ales în viața cea viitoare.²

zicea: „Iar acum, robindu-vă lui Dumnezeu, aveți rodul vostru spre sfințenie” (*Romani* 6:22), căci viața cea îmbunătățită pentru aceasta se plugărește, ca să-l plăcem lui Dumnezeu, învrednicindu-ne pentru ea de blagoslovenia Lui. (n. m.)

¹ Evreii ce se răspîndiseră în jurul Mediteranei și se pătrunseseră de păgînismul elinistic, ce cuprindea întregul panteism al lumii vechi, de la acela elin, pînă la cel indian, egiptean sau tracic (căci Alexandru Machidon – întemeietorul împărăției eliniste, cuceritorul Indiei și al Egiptului – nu fusese altceva decît Trac, mama lui fiind chiar o destul de pricepută vrăjitoare a nu știu căror „mistere” dyonisiace). (n. aut.)

² Pentru aceasta a zis marele Vasile că „rușinea pe care o vor suferi păcătoșii în cealaltă viață pentru păcatele lor este mai înfricoșată decît întunericul și decît focul cel veșnic. Căci cei ce au făcut cele rele se vor scula din morți spre ocară și spre rușine, privind întru sine rușinea închipuirilor păcatelor săvîrșite. Așadar mai înfricoșată este

netrebnic este și aproape de blestem,

Apostolul a zis că pământul cel bun și aducător de roade se blagoslovesc de Dumnezeu, iar despre cel împietrit și neroditor nu a zis că este „blestat” de Dumnezeu, ci că e „aproape de blestem”. De ce? Ca să nu se deznădăjduiască păcătoșii, căci păcătosul cel împietrit, neroditor și aproape de blestem, de ar voi, prin pocăință se poate face pământ roditor de fapte bune, depărtându-se de blestemul dumnezeiesc.

al cărui sfârșit e spre ardere.

Pavel a spus și acest cuvânt tot pentru a nu se deznădăjdui păcătoșii. Căci nu a zis că pământul cel neroditor „are să se ardă” negreșit, ci că sfârșitul lui e „spre ardere”, anume: dacă pînă în sfârșit va rămîne păcătos și neroditor, nearătînd pocăință, se va arde în gheena focului. Drept aceea, dacă ar voi, păcătosul se poate depărta de păcat și astfel poate dezrădăcina spinii păcatelor din inima sa, făcîndu-se ales cu faptele cele bune și luînd blagoslovenie de la Dumnezeu.

9. Însă, deși grăim așa, sîntem încredințați pentru voi, iubiților, de lucruri mai bune și care sînt aproape de mîntuire.

După ce i-a mustrat și i-a înspăimîntat îndestul pe Creștinii Evrei, dumnezeiescul Apostol îi îndulcește și îi vindecă acum, ca să nu-i facă leneși și trîndavi cu desăvîrșire. Căci acela care doar îl înfruntă pe omul trîndav și leneș, fără a-l mîngîia odată cu înfruntarea, îl face pe acela încă mai trîndav și mai leneș. Deci Pavel le zice: Frații mei Creștini, zic acestea nu doar că v-aș mostra și v-aș ocări că sînteți plini de spinii păcatelor, ci temîndu-mă să nu ajungeți așa. Căci nu a zis: „nădăjduim pentru voi cele bune”, ci: „sîntem încredințați”, adică știm cu adevărat și cu încredințare că nu sînteți așa de spinoși precum scriem, ci mult mai buni și că

rușinea decît întunericul și decît focul cel veșnic întru care vor veșnici păcătoșii, de vreme ce vor avea pururea în ochii lor urmele păcatului săvîrșit cu trupul ca pe o vopsea cu neputință de spălat, ce va rămîne necurmat întru pomenirea sufletului lor. Doar puțin însă dacă se vor apropia de lumina cea adevărată descoperindu-și [păcatele] cele ascunse, nu se vor duce cu fețele rușinate” (tilcuire la zicerea „Apropiați-vă de Dinsul și vă luminați, și fețele voastre nu se vor rușina”, *Psalmul 32*). (n. aut.)

vă siliți pentru mîntuirea voastră, chiar dacă v-am spus astfel de muștrări. Sau, Pavel zice acestea despre petrecerea lor, adică: Voi, fraților, nu sînteți așa de spinoși, nici aproape de blestem și spre arderea focului, precum am zis, căci altă răsplătire vă este gătită vouă de la Dumnezeu, pentru viața voastră îmbunătățită. Și ascultă cele următoare¹:

10. Căci Dumnezeu nu e nedrept, ca să uite lucrul vostru

O, cititorule! – vezi cum, cu cuvîntul acesta, Apostolul i-a mîngîiat și i-a împuternicit să nădăjduiască cele bune, aducîndu-le aminte de faptele dinainte și de dreptatea lui Dumnezeu. Căci zice: Dacă Dumnezeu este drept – precum și este! – negreșit El nu va uita lucrul vostru, și milostivirea și dragostea pe care ați arătat-o către frații voștri, ci o va răsplăti cu plată veșnică. Nu vă împuținați deci cu sufletul, fraților, ci nădăjduiți cu adevăritate întru cele bune, căci, drept fiind, Dumnezeu vi le va răsplăti. Prin urmare, cite v-am zis, nu le-am zis cu înfruntare, căci știu că nu sînteți vrednici de blestem, ci de blagoslovenie.

și osteneala dragostei pe care ați arătat-o întru numele Lui, pentru că ați slujit și sluiți sfinților.

Cu cuvintele acestea, Pavel mărturisește că acei Creștini Evrei săvîrșiseră mari lucruri și isprăvi, și nu făcute prost, ci cu osîrdie. Căci a sluji cineva și a osteni el însuși pentru odihna fraților săraci, aceasta înseamnă osîrdie și fierbințeală de suflet. Iar Apostolul numește „dragoste” milostenia pe care o arătaseră aceștia fraților ce aveau trebuință, dar nu oricum, ci „întru numele lui Dumnezeu”. Și vezi aici – o, cititorule! – prea-marea mîngîiere a celor ce miluiesc, pentru că aceștia – zice Pavel – nu-i miluiesc pe oameni, ci pe Însuși Dumnezeu, așa cum a zis și Domnul în *Evanghelie*: „Cîte ați făcut unuia dintre acești frați ai Mei mai mici, Mie Mi-ați făcut” (*Matei 25:40*). Căci cel ce miluiește pentru numele lui Dumnezeu și poartă grijă de omul cel nedrept, pentru Dumnezeu poartă grijă de el și îl miluiește. Și „sfinți” îi numește pe credincioșii Creștini,

¹ Despre aceasta, și Teodorit zice că Apostolul, ca să nu pară că îi lingusește și că nu îi laudă cu adevărat, le aduce aminte de bunătățile pe care le isprăviseră mai înainte, pentru a-i face mai osîrdnici către cele dumnezeiești. (n. aut.)

pentru că fiecare credincios este sfânt, de ar fi chiar și lumesc, căci zice: „Bărbatul necredincios se sfințește prin femeia credincioasă, iar femeia necredincioasă se sfințește prin bărbatul credincios” (1 Corinteni 7:4), credința fiind aceea care face sfințenia. Drept aceea, să nu ne sîrguim a-i milui ca pe niște sfinți numai pe monahii săraci ce se află în pustie, ci și pe frații săraci ce se află în lume. Pentru că sfinți sînt pustnicii și schitenii după credință și după viață, dar sînt sfinți și cei lumești, după credință, iar mulți dintre ei și după viață.¹ Vezi însă – o, cititorule! – cum îi înțelege Sfîntul Apostol pe Creștinii Evrei, fiindcă nu a zis că ei doar au slujit sfinților și apoi au stat, ci a adăugat că „slujesc”, că nu au încetat adică, ci le slujeau și atunci.

11. Dorim dar ca fiecare din voi să arate aceeași osîrdie, spre încredințarea nădejzii pînă în sfîrșit,

Ca și cum ar fi zis cineva: O, fericite Pavele! – pentru care pricină ne zici acum acestea? Mai sus ne-ai înfruntat atît de mult, numindu-ne „trîndavi” și „plini de spini”, iar acum ne lauzi?! La acestea, marele Apostol răspunde: Vă zic acum acestea dorind să săvîrșiți astfel de faceri de bine și în viitor. Iar cele de mai sus vi le-am zis nu pentru că v-aș fi muștrat pentru faptele voastre trecute, fiindcă acelea erau bune, ci pentru cele de față (căci acum v-ați lenevit și ați răcit osîrdia voastră de mai înainte), temîndu-mă să nu faceți așa și în viitor. Și nu a zis: Voiesc ca fiecare din voi să arate și în viitor această osîrdie, cuvînt ce este al stăpînirii învățătorilor, ci: „doresc”, cuvînt ce este al dragostei părinților către fii. Căci nu voiesc – zice – ca binele vostru să fie numai în cuvinte, ci sufletul meu dorește și se aprinde pentru sporirea voastră. Aceasta e înțelegerea zicerii „doresc”. Și nu doresc aceasta – zice – pentru voi toți la un loc, ci în chip

¹ Pentru aceasta zice și dumnezeiescul Hrisostom: „Să nu intrăm în închisoare numai atunci cînd vom vedea acolo monahi, iar dacă am vedea mirean să nu intrăm: sfînt și frate este și acesta. [...] Dar nu știu de unde a încăput și de unde a apucat a se (ine obiceiul acesta. Căci cel care-i cecetează numai pe monahi și numai aceloră voiește a le face bine – încă și pe aceia iscodindu-i și zicînd: De nu va fi vrednic, de nu va fi drept, de nu ar face minuni, nu-i voi întinde mîna – a pierdut cea mai mare parte a bunătății milosteniei. Și chiar restul îl va pierde cu vremea, căci milostenia nu este cea care îi ajută [pe unii] care au isprăvit bunătăți, ci cînd îi miluiește pe cei greșiți” (cuvîntul al 10-lea la aceasta). (n. aut.)

osebit pentru fiecare dintre voi. Iată cum purta grijă de trei ori fericitul Pavel pentru toți – și pentru mici, și pentru mari – știindu-i pe Creștini cu amărunțime, pe fiecare dintre ei, la fel cum păstorul cel bun își știe pe nume fiecare oaie. Căci ascultă-l pe Parimistul zicînd: „Cu cunoștință să cunoști sufletele turmei tale, să pui inima ta asupra cirezii tale!” (Pilde 27:23). Și pentru ce doresc aceasta? – zice Apostolul. Ca să vă sîrguiți „întu încredințarea nădejzii”, arătîndu-vă adică osîrdia desăvîrșită și plină de nădejdea mîntuirii voastre, pentru a nu vă păgubi. Vezi însă, iubite, că Apostolul nu-i înfruntă pe ei învederat și nu le zice: Voi v-ați pierdut nădejdea mîntuirii voastre, așadar îndreptați-vă și veniți la sporierea voastră de mai înainte! Ci e ca și cum le-ar zice acestea: Eu voiesc și doresc să vă sîrguiți totdeauna, făcîndu-vă la fel de îmbunătățiți cum erați mai înainte și rămînînd astfel și în viitor.

12. ca să nu vă faceți trîndavi,

Pavel face și acest cuvînt spre vindecarea și îndreptarea Creștinilor Evrei, fiindcă îl întinde spre vremea viitoare și zice: „ca să nu vă faceți trîndavi și leneși în viitor”, deși mai sus vorbea la trecut, zicîndu-le: „v-ați făcut trîndavi”, dar nu oricum, ci: „cu auzurile”, căci doar pînă la urechile lor stătuse trîndăvirea. Acum însă adaugă a le zice: Eu mă îngrijesc ca nu cumva trîndăvirea aceasta să ajungă chiar pînă la sufletul și la inima voastră. Căci, așa cum trupul e vătămat de nelucrarea nemișcării, tot astfel sufletul e vătămat de nelucrarea celor bune, care îl face mai leneș.

ci următori ai celor ce au moștenit făgăduințele prin credință și îndelungă-răbdare.

Mai sus, Pavel le-a amintit credincioșilor Evrei de faptele bune pe care le isprăviseră mai înainte, neaducînd străine pilde de fapte bune, ci chiar pe ale lor. Iar acum îi suie și la pilda faptei bune a strămoșului și Patriarhului lor Avraam. Căci, pentru a nu socoti ei că s-au defăimat și au fost părăsiți de Dumnezeu ca niște nevrednici de vreun cuvînt, le arată că mai ales aceasta este însușirea bărbaților viteji și mari de suflet, a se ispiti și a se necăji, și că Dumnezeu așa obișnuiește a-i folosi pe prietenii Săi cei mari și credincioși. Căci, dacă Dumnezeu ar fi dat prietenilor Săi cele făgăduite de îndată, nu s-ar fi arătat credința acelora prin răbdare. Fiindcă

atunci se vede că cineva crede cu adevărită Dumnezeului ce a făgăduit, cînd va trece vreme multă, și el, deși nu primește făgăduințele date de Dumnezeu, crede totuși cu adevărită că le va primi și nu se împuținează, nici nu obosește cu sufletul. De aceea, Pavel le zice: Eu vă spun cuvintele acestea înfruntătoare ca să vă deștept să vă faceți și voi următorii strămoșilor voștri care au moștenit făgăduințele lui Dumnezeu prin credință și prin îndelungă-răbdare. Și care sînt strămoșii aceștia? Apostolul îi va spune mai la urmă, în capitolul 11. Vezi însă – o, cititorule! – că Pavel a vorbit mai întîi de credință și apoi de îndelunga-răbdare, pentru că aceasta din credință se naște. Căci – dacă cineva nu ar crede că Dumnezeu îi va da făgăduințele cu adevărită, așa cum i le-a făgăduit – nu ar răbda și nu ar îngădui îndelung.

- 13. Căci Dumnezeu, cînd i-a dat făgăduință lui Avraam, de vreme ce n-avea pe nimeni mai mare pe care să Se jure, S-a jurat asupra Sa, 14. zicînd: „Cu adevărat, binecuvîntînd, te voi binecuvînta, și, înmulțind, te voi înmulți” (Facerea 22:16).¹**

Măcar că aveau mulți strămoși care dobîndiseră făgăduințele prin credință, Apostolul i-a lăsat deocamdată pe ceilalți, vrînd să îi arate mai în urmă, iar aici îl arată doar pe Avraam. Întîi, pentru vrednicia și mărimea lui, acesta fiind coroana Patriarhilor. Iar al doilea, fiindcă Avraam, prin credință, s-a învrednicit mai mult decît toți ceilalți de făgăduințele lui Dumnezeu. Și, prin pilda acestuia, Pavel le arată Creștinilor Evrei că nu

¹ Fiindcă mulți, luînd prilej din cuvintele acestea ale lui Dumnezeu, vor a se jura, înțeleptul Fotie surpă acest prilej al lor, tilcuind zicerea așa: „Deci ce este aceasta: «M-am jurat asupra Mea»? – pe care o zice Domnul. Aceasta e în loc de: Puterea jurămîntului le este oamenilor adevărită făgăduință, dar nu tot așa este necălcarea făgăduinței Mele. Căci de multe ori, făcîndu-se mai înainte jurămînt, fie nestatornicia socotînei, fie curgerea materiei și nestatornicia lucrurilor pămîntești strică jurămîntul cu călcarea lui, cumînd statornicia socotînei celor ce s-au jurat. Dar nimic nu este astfel chiar la simpla făgăduință a lui Dumnezeu [...]. Căci dumnezeiasca făgăduință este mai presus de tot jurămîntul, chiar nefăcînd Dumnezeu vreun jurămînt. El obișnuiește însă a adauga și a rîndui aceasta: «Asupra Mea M-am jurat», mai ales înainte de făgăduințele Sale, ori a celor dătătoare de cele întristătoare și îngrozitoare, ori a acelora pricinuitoare de bucurie și de veselie. Prin urmare, în deșert năzuiesc la forma cuvîntului cei ce obișnuiesc a face jurăminte, căci nicăieri nu S-a văzut Dumnezeirea întrebuișînd jurăminte sau adevăruri hotărîtoare” (*Amfilohia*, întrebarea 195). (n. aut.)

se cuvine a se împruțina cu sufletul, ci a îngădui lui Dumnezeu, Care obișnuiește a nu da cele făgăduite curînd, ci după trecere de vreme. Dar cînd s-a jurat asupra Sa Dumnezeu? Cînd a zis către Avraam – după ce acela făcuse ascultare, voind să-l jertfească pe fiul său: „Asupra Mea M-am jurat – zice Domnul” (*Facerea* 22:6).

Dar cineva poate zice că și graiul: „cu adevărat” este jurămînt pe care Dumnezeu îl face asupra Sa, zicerea fiind adverb mărturisitor al adevărului, iar adevărul cine este altul, decît numai Dumnezeu? Așa obișnuiește a zice și Domnul în *Noul Testament*, în prea-multe locuri: „Amin, amin! – zic vouă” (*Ioan* 5:19; 6:26; 8:34; 10:1; 12:24; 13:16; 14:12; 16:20). Și, cu cuvîntul acesta, [Domnul] face același jurămînt pe care l-a făcut și Părintele în *Testamentul Vechi*, de vreme ce Dumnezeu, neavînd pe nimeni altul mai mare decît Sine, ca să Se jure pe acela, jură asupra Sa. Măcar că unii¹ zic că Cel ce i-a vorbit atunci lui Avraam a fost Fiul. Căci *Scriptura* spune că „Îngerul a zis către Avraam”, iar „Înger” nu S-ar fi numit Dumnezeu Tatăl, ci Fiul, Care – după Isaia – este „Înger al sfatului cel mare” (*Isaia* 9:6).²

15. Și așa, îndelung răbdînd, Avraam a dobîndit făgăduința.

Pentru ce zice Pavel aproape de sfîrșitul epistolei acesteia că strămoșii nu au primit făgăduințele, ci le-au privit de departe și le-au dorit, iar acum zice aici că „Avraam a dobîndit făgăduința”? Spre deslușirea nedumeririi acesteia răspundem că Pavel nu vorbește despre aceleași lucruri

¹ Și marele Vasilie zice că Cel ce i S-a arătat lui Moisi (în rug) și lui Iacov, încă și lui Avraam, a fost Fiul lui Dumnezeu, de vreme ce se scrie că li S-a arătat „Înger și Dumnezeu”: „Deci este vădit fiecăruia că, acolo unde se zice: «Înger și Dumnezeu», e numit Însuși Cel unul născut, Care, arătîndu-Se oamenilor, a vestit sfinților voia Părintelui Său” (cuvîntul al 2-lea asupra lui Evnomie). Încă și Sever zice aceasta (foaia 576 și 578, în tomul I al șirului celor 5 cărți). Despre aceasta cîntă și Biserica, în cîntarea a cincea, glasul al doilea, a canoanelor Treimii: „Lui Moisi în rug arătîndu-Te în chip de foc, Înger al Părintelui Te-ai numit, Cuvinte!”; iar înțîia cîntare a glasului șapte zice: „Arătîndu-Te în rug lui Moisi, Cuvinte al lui Dumnezeu, ca un foc curățitor.” [...] (n. aut.)

² Iar Teodorit tâlcuiește zicerea aceasta în scurt și lămurit: „Pavel a arătat adevărul Celui ce a făgăduit. Căci Dumnezeu – zice – nu avea nimic mai presus de Sine, încît martor a fost jurămîntul că S-a jurat asupra Sa. Totuși, chiar făgăduind cu jurămînt, nu a împlinit făgăduințele îndată, ci Patriarhul a avut trebuință de multă îngăduire, văzînd adevărul făgăduinței după prea-multă vreme.” (n. aut.)

aici și acolo. Căci aici vorbește despre făgăduințele cele bune pe care le-a dobândit Avraam în viața aceasta, după îndelungata vreme a vârstei sale, cum a fost: a naște fii, și a se hrăni în bune bătrâneți și altele. Iar acolo vorbește despre bunătățile cerești, pe care încă nu le-a dobândit. Însă Pavel le scrie pe amîndouă – și că Avraam a dobândit făgăduințele, și că nu le-a dobândit – pentru mîngîierea Creștinilor celor împuținați cu sufletul. Anume: pentru a ne mîngîia că vom dobîndi făgăduințele, dacă vom răbda și noi, așteptînd îndelung; iar apoi, pentru a învăța noi că – de vreme ce nici Avraam nu a dobândit făgăduințele, deși a murit cu ațiția ani mai înainte – cum nu am fi noi fără de minte mîhnindu-ne și scribîndu-ne că nu primim încă dumnezeieștile făgăduințe? Vezi însă, iubitul, că Pavel a zis că Avraam a dobândit făgăduințele răbdînd îndelung, ca să arate cit de mare este puterea îndelungii-răbdări și a îngăduirii și, pe lîngă acestea, să arate că nu numai făgăduința lui Dumnezeu a isprăvit totul, ci și îndelunga-răbdare și îngăduirea lui Avraam. Iar cu acest cuvînt cerescul călător îi înspăimîntă pe Creștinii Evrei, căci le dă să înțeleagă că, așa cum îndelunga-răbdare și îngăduirea dobîndește făgăduința, tot astfel, dimpotrivă, împuținarea de suflet și nerăbdarea duce la lipsirea de făgăduință. Așa s-a întîmplat norodului israilitean, care, împuținîndu-se cu sufletul și nerăbdînd, nu a dobândit făgăduința lui Dumnezeu, adică moștenirea Ierusalimului, ci toți au murit în pustie. Dar cineva ar zice: Atunci cum sfinții și dreptii *Legii celei Vechi*, cu toate că au răbdat îndelung și au îngăduit, nu au căpătat făgăduințele, precum zice Apostolul la sfîrșitul trimeriei acesteia? Răspundem că, deși nu le-au dobândit încă, le vor dobîndi însă după învierea din morți. Iar acei cîrtitori Israiliți împuținați cu sufletul nu le-au dobândit nici atunci, și nu le vor dobîndi nici în viitor.

16. Căci oamenii se jură pe cel mai mare și jurămîntul este sfîrșitul a tot cuvîntul lor de prigonire, spre adevărire.

Oamenii – zice – obișnuiesc a se jura pe lucrul lor cel mai mare și, cînd se face jurămîntul, acesta stinge toată zicerea împotriva și adevărește pricina pentru care a fost făcut, și nici o îndoială nu rămîne mai mult. Căci multe se zic mai înainte împotriva de către clevetitori, iar la sfîrșit, cînd se face jurămîntul, se adevărează cele clevetite și se dezleagă toată îndoiala.

17. Întru care Dumnezeu, voind să arate și mai mult moștenitorilor făgăduinței nestrămutarea sfatului Său, a mijlocit jurămînt.

Adică: Pentru aceasta (căci asta însemnează zicerea „întru care”), Se jură Dumnezeu: anume fiindcă la oameni jurămîntul pricinuieste toată încredințarea și adevăritarea. Sau, zicerea „întru care” este în loc de: Întru a Se jura asupra Sa, Dumnezeu a arătat că va face cele făgăduite cu covîrșire, și cu adevărat și fără strămutare. Căci se cuvenea ca Dumnezeu să fie crezut de către oameni și fără jurămînt, de vreme ce El este adevărat și nu poate minți. Dar, pentru neputința noastră, Dumnezeu face pogorămînt și nu Se uită la vrednicia și la marea Sa cuviință dumnezeiască; ci, pentru a ne îndupleca și a ne încredința pe noi, oamenii, primește și suferă a face jurămînt, zicînd lucruri nevrednice de dumnezeiasca Sa mărire. Deci zice: Credincioșii moștenitori ai făgăduinței date de Dumnezeu lui Avraam sîntem noi, cei care ne-am blagoslovit întru sămînța lui Avraam, sămînță care este Hristos. Și vezi, iubitele, cum Pavel zice că „a mijlocit”, ca să arate că și atunci S-a făcut mijlocitor între Dumnezeu și oameni tot Fiul, fiindcă Dumnezeu-Părintele Se jura și-i făgăduia lui Avraam prin Fiul, de vreme ce El este Cuvîntul [Său].

18. Ca, prin două lucruri nestrămutate, întru care e cu neputință a minți Dumnezeu,

Prin care „două lucruri”? Unul, acela de a vorbi Dumnezeu simplu și a făgădui numai; iar al doilea, a adăuga El și jurămînt la făgăduința Sa, de vreme ce oamenii socotesc jurămîntul un lucru mai de crezut și mai adevărat. Iar zicerea „întru care” e în loc de: „din care”, adică: Din care aceste două lucruri se arată prea de crezare făgăduința lui Dumnezeu, căci e cu neputință ca El să mintă. Deci – așa cum Pavel zice aici că Dumnezeu S-a jurat făcînd pogorămînt pentru neputința noastră (cu toate că a Se jura Îi este nepotrivit Lui) – tot astfel a zis și mai sus că „S-a învățat răbdarea din cele ce a pătimit”, fiindcă oamenii socotesc că aceasta e vrednică de crezare, anume a cunoaște cineva lucrul cu ispita și cu cercetarea.

noi, cei ce am năzuit, să avem mîngîiere tare spre a ne ține de nădejdea ce ne zace înainte,

Adică: Pentru aceasta a făgăduit și S-a jurat Dumnezeu lui Avraam, ca noi, moștenitorii credinței și ai făgăduinței lui Avraam, să avem mare îndemnare și mîngîiere; căci Dumnezeu a făcut jurămîntul mai mult pentru noi – adică pentru încredințarea noastră, a celor ce am alergat și am crezut într-Însul – decît pentru Avraam. Dar în ce avem noi îndemnarea și mîngîierea aceasta? Întru a ține – zice – „nădejdea ce ne zace înainte”. Adică: din acele făgăduințe pămîntești date atunci lui Avraam, să ne încredințăm de cele cerești și să nu ne îndoim de fiitoarele bunătăți pe care nădăjduim să le căpătăm; ci, ținîndu-ne cu încredințare nădejdea, să nu fim necredincioși, văzînd că nădejdea aceasta și făgăduințele lui Dumnezeu nu se împlinesc, de vreme ce – după același Apostol – „nădejdea care se vede nu este nădejde” (Romani 8:24). Așadar, făgăduința dată lui Avraam cu jurămînt ne-a fost dată și nouă, Creștinilor care am crezut în Hristos, Cel ce este „sămînță a lui Avraam”, precum s-a zis mai sus.

19. pe care o avem ca o ancoră a sufletului încredințată și adevărată,

Zice: Noi, Creștinii, avem această făgăduință a bunătăților fiitoare ca pe o ancoră adevărată și întărită. Căci, așa cum ancora ține corăbiile cu întărire în vremea furtunilor – tot astfel și nădejdea cea adevărată îi face statornici și răbdători pe Creștinii care se clătină de ispite. Însă Apostolul nu a zis doar „ancoră”, ci: „ancoră neclintită și adevărată”, pentru că este și ancoră ce nu poate ține cu încredințare. Și, după cuviință și în chip înțelept, dumnezeiescul Apostol nu a adus aici ca pildă temelia, ci ancora. Pentru că temelia se aduce spre pilda celor foarte statornici și filosofi, adică a oamenilor răbdători; iar ancora se aduce spre pilda celor ce se clătină și a celor ce au furtuni și tulburări, așa cum erau Evreii ce crezuseră, care se tulburau de ispite.¹

care intră întru cele mai din lăuntru de catapeteasmă,

¹ Iar Teodorit aduce și altă asemănare a ancorei cu nădejdea, anume că – așa cum ancora, ascunsă fiind în fundul mării, nu lasă a se clăti corăbiile – tot astfel și nădejdea pentru cele viitoare – ascunsă fiind în lăuntru, în adîncul inimii noastre, nu lasă ca sufletele noastre să fie tulburate de ispite. (n. aut.)

Mai sus, Pavel a zis: Îngăduiți, fraților, și veți dobîndi cu adevărat bunătățile nădăjduite! Iar acum, încredințându-i mai desăvîrșit, zice că încă de acum avem să dobîndim aceste bunătăți viitoare, prin nădejde. Pentru că nădejdea noastră, intrînd în cer (căci cerul îl numește „catapeteasmă”), face să ne aflăm întru bunătățile făgăduite de Dumnezeu, deși ne aflăm încă aici jos, pe pămînt, și nu le-am dobîndit încă cu fapta. Fiindcă cerul și bunătățile cerești ni le-a făgăduit Domnul în *fericirile* ce sînt în *Evanghelie* (*Matei* 5). Căci, atît de mare putere are nădejdea, încît îi face cerești pe pămînteni; și, așa cum în Cortul cel vechi al lui Moisi era catapeteasma aceea țesută (adică perdeaua) care despărțea Sfintele Sfintelor de restul cortului, tot astfel și cerul este ca o catapeteasmă (adică o perdeaua) care le desparte pe cele de jos și pămîntești de cele dumnezeiești și cerești.

20. unde Iisus a intrat ca înainte-mergător pentru noi,

După ce a zis mai sus că nădejdea noastră intră în cer, dumnezeiescul Apostol adeverează acum și încredințează aceasta aici prin înseși lucrurile, anume că și Hristos a intrat în partea „catapetesmei” celei mai din lăuntru, adică a cerului. Și nu doar că a intrat, ci a făcut aceasta „ca înainte-mergător”, adică El a deschis calea și a intrat într-însul mai întîi, ca și noi, Creștinii, să intrăm în urma Lui. Căci înainte-mergătorul este al unora care îi urmează, și osebirea dintre înainte-mergător și următorii lui nu este atît de mare, cum nu este nici aceea dintre Ioan și Hristos, Care a fost următor al mergătorului înainte Ioan. De aceea – zice – nici voi, frații mei, să nu vă scîrbiți, căci veți intra curînd acolo unde este și Hristos, înainte-mergătorul nostru.

Și Apostolul nu s-a îndestulat a zice numai „înainte-mergător”, ci a adăugat și aceasta: „pentru noi”, spre mai multă încredințare, ca și cum ar zice așa: Hristos nu avea trebuință să intre întru cele mai din lăuntru ale cerului, căci cum ar fi avut trebuință El, Care este Dumnezeu și Se află în tot locul? Ci, precum a purtat trup pentru noi, tot astfel a și intrat întru cele mai din lăuntru ale cerului pentru noi, ca să ne deschidă calea. Drept aceea, numai de acum avem să intrăm și noi în cer. Pentru aceasta zicea și Domnul: „În casa Tatălui Meu multe locașuri sînt. Iar de nu, v-aș fi spus. Mă duc să vă găsesc loc. Și dacă Mă voi duce și vă voi găti loc, iarăși voi veni și vă voi lua la Mine, ca să fiți și voi unde sînt Eu. Și unde Mă duc Eu, voi știți și știți și calea” (*Ioan* 14:2-4). Ori, zicerea „pentru noi” se în-

lelege în loc de: Pentru aceasta a intrat Hristos întâi-mergător în cer, anume pentru a mijloci și a sta către Părintele pentru noi, precum și arhiereul intra o dată în an întru Sfintele Sfinților, ca să-L îmblinzească pe Dumnezeu pentru păcatele norodului.

affindu-Se arhiereu în veac, după rînduiala lui Melhisedec.

Și acest cuvînt este prea-mare mîngiere Creștinilor, adică a fi Hristos arhiereul nostru sus, iar nu jos, așadar cu mult mai bun decît arhierii Evreilor, după osebite chipuri: 1) după rînduială, fiindcă nu a fost arhiereu după rînduiala arhierilor acelora, ci după a lui Melhisedec; 2) după chip deosebit, căci nu este arhiereu în cortul cel de jos, făcut de mîini, ci în cerul cel de sus, nefăcut de mîini; 3) după *Testament*, fiindcă Hristos a fost arhiereu al *Testamentului* celui mai mare și mai desăvîrșit decît cel vechi, adică al celui nou; 4) după stăruirea vremii, căci Hristos nu este arhiereu vremelnic, ci veșnic; 5) după față [„persoană”, n. m.], căci Hristos e Fiu al lui Dumnezeu, iar nu om gol, precum erau ceilalți arhierii. Drept aceea – zice Apostolul – pentru toate aceste covîrșiri ale arhiereului nostru Hristos, se cuvine a vă bucura, fraților, nu a vă întrista. Însă să știi – o, cititorule! – că, așa cum Hristos S-a făcut arhiereu pentru omenirea cu care S-a îmbrăcat, în același chip și toate acestea următoare pe care le-am zis despre arhieria Lui se zic pentru aceeași omenire a lui Hristos, iar nu pentru dumnezeirea Sa.

Și Teodorit zice că Hristos este arhiereu veșnic, dar nu pentru că aduce jertfe, fiindcă o singură dată a adus jertfă, pe însuși trupul Său pe cruce, ci pentru că îi aduce Părintelui, ca un mijlocitor, pe cei ce cred întru El. Despre aceasta zice Pavel în alt loc: „Printre-Însul avem apropierea amîndouă părțile, întru un Duh, către Părintele” (*Efesenii* 2:18). Și Domnul zice, în *Evangheliile*: „Nimeni nu vine către Părintele decît numai prin Mine” (*Ioan* 14:6). Același Teodorit adaugă că Apostolul a pomenit mai sus de jurămîntul făcut de Dumnezeu lui Avraam ca să arate nestrămutarea sfatului lui Dumnezeu și, împreună cu aceasta, să dea de înțeles și să dovedească adevărul și nestrămutarea arhieriei lui Hristos după rînduiala lui Melhisedec, de vreme ce pentru arhieria aceasta a lui Hristos a făcut Dumnezeu jurămîntul, „căci – zice – S-a jurat Domnul, și nu Se va căi: Tu ești preot în veac, după rînduiala lui Melhisedec” (*Psalom* 109, stih 4). (n. aut.)

CAPITOLUL VII

1. **Căci acest „Melhisedec” – împărat al Salimului, preotul Dumnezeului celui prea-înalt care l-a înfăptuit pe Avraam când s-a întors de la tăierea împăraților și l-a blagoslovit,**
2. **căruia Avraam i-a împărțit zeciuală din toate (Facerea 14:18) –**

Cu cuvintele acestea, Apostolul urmărește să dovedească micșorarea *Vechiul Testament* față de acela nou, și, dimpotrivă, covârșirea acestuia nou asupra aceluia vechi. Aceasta a arătat-o și la începutul epistolei acesteia, când a zis că Dumnezeu le-a grăit celor vechi prin Prooroci, robii Săi, iar nouă, fiilor darului, ne-a grăit prin Fiul Său. Dar – pentru neputința celor ce auzeau, fiindcă se împuținaseră cu sufletele din pricina ispitelor – Pavel a mîngîiat împuținarea lor de suflet cu cuvintele mai dinainte, iar acum, după ce i-a mîngîiat și i-a îmbărbătat destul, aduce iarăși în mijloc cuvîntul și învățătura că *Testamentul* acesta nou îl covârșește pe cel vechi. Și vezi înțelepciunea lui Pavel! El arată că Melhisedec, care era închipuire a lui Hristos, îl covârșea pe Avraam: căci, dacă nu l-ar fi covârșit, nu l-ar fi blagoslovit pe acesta și nu ar fi luat zeciuală de la dînsul. Și, de vreme ce preoții *Legii Vechi* se trăgeau din Avraam, e arătat că Melhisedec îi covârșea și pe aceia: căci, blagoslovindu-l pe strămoșul lor Avraam și luîndu-i zeciuală, îi blagoslovea și le lua zeciuală totodată și preoților ce se trăgeau din Avraam. Prin urmare, dacă Melhisedec, închipuirea lui Hristos, îi covârșea pe preoții *Legii* într-atît, cu mult mai vîrtos îi covârșea pe ei Hristos, întîiul chip al lui Melhisedec și „Melhisedecul” cel adevărat și cu fapta! Aceasta este toată noima și înțelegerea acestei ziceri apostolești. Iar Apostolul a scurtat istoria despre Melhisedec arătată de *Dumnezeiasca Scriptură*, pe care o alegorisește tainic și duhovnicește [așa]:

se îlcuiește mai întîi „împărat al dreptății”,

De aici, Pavel începe să arate în ce chip a fost Melhisedec închipuire a lui Hristos. Și mai întîi zice: O, cititorule! – de la însuși numele lui Melhisedec învață-te amărănțimea asemănării dintre Melhisedec și Hristos, căci „melhi” va să zică „împărat”, iar „sedec” va să zică dreptate. Și care

altul este împărat al dreptății afară de Domnul nostru Iisus Hristos? Pentru aceasta a zis Proorocul Maleahi, din partea lui Hristos: „Și vă va ră-sări vouă, celor ce vă temeți de numele Meu, soarele dreptății” (*Maleahi* 4:2). Și Pavel zice, în altă parte: „Care ni S-a făcut înțelepciune, și dreptate, și sfințenie și izbăvire de la Dumnezeu” (*1 Corinteni* 1:30).

iar apoi „împărat al Salimului”, care înseamnă „împărat al păcii”;

Și de la cetatea al cărei împărat era Melhisedec învață-te – o, citito-rule! – că acesta a fost închipuire a lui Hristos, căci „salim” va să zică „pace”¹. Și care altul este „împărat al păcii” afară de Hristos, Care a împăcat cele ce sînt în ceruri cu cele de pe pămînt? – după același Pavel (*Coloseni* 1:20). Dar nici unui om simplu nu i se potrivește numele de „împărat al dreptății” și „împărat al păcii”, decît numai Dumnezeului-om Hristos; căci Melhisedec era numit astfel doar cu numiri goale, iar Hristos le are cu lucrul și cu adevărul.

3. fără de tată, fără de maică, fără genealogie²;

¹ Cetatea Salim este chiar Ierusalimul însuși, iar pentru ce se numește așa, vezi la sub-însemnarea zicerii; „[...] iar Ierusalimul cel de sus este slobod” (*Galateni* 4:27). (n. aut.)

² Lîngă cele ce au să se spună de către purtătorul de Dumnezeu Maxim la tilcuirea acestei ziceri apostolești, să se adauge și aceasta, anume că oricine se poate face fără de tată, fără de maică și fără genealogie, ca Melhisedec: „Tot cel ce și-a omorît mădularele cele de pe pămînt, și a stîns toată cugetarea trupului său și s-a lepădat cu totul de toată atîmarea către trup, prin care se împarte de către noi dragostea îndatorată doar lui Dum-nezeu, și care s-a lepădat de toate cunoștințele trupului și ale lumii pentru darul dum-nezeiesc [...], unul ca acesta se face «fără tată, și fără maică și fără genealogie», ase-menea marelui Melhisedec, neavînd cum a se mai ține de trup și de fire, pentru unirea ce s-a făcut cu Duhul” (capitolul 205 din suta a șaptea din cele teologice).

Și vrednică de știință este istoria scrisă în *Pateric* despre Melhisedec. Căci Avva Daniil a povestit că un bătrîn purtător de semne (poate făcător de minuni) zicea, din simpli-tate, că Melhisedec este „fiul lui Dumnezeu”. Afînd această greșită cugetare a bătrînu-lui, dumnezeiescul Chiril al Alexandriei l-a îndreptat pe bătrîn într-un chip înțelept. Anume, știindu-l pe acela că este om purtător de semne și că avea multă îndrăznire către Dumnezeu, s-a fățarnicî că și el însuși avea acea greșită cugetare. Prin urmare, chemî-nu-l pe bătrîn, i-a zis: „Avva, socotesc că Melhisedec este Fiul lui Dumnezeu. Deci te rog să te rogi lui Dumnezeu să te încredințeze dacă această socoteală a mea este adevă-rată.” Iar bătrînul, ascultînd cu bucurie, L-a rugat pe Dumnezeu trei zile, ca să-l incre-

Iată – o, cititorule! – învață-te și altă asemănare a lui Melhisedec cu Hristos. Căci, așa cum Melhisedec era fără tată și fără maică – nu pentru că nu ar fi avut tată și maică (avînd și el născători, ca oricare din ceilalți oameni), ci pentru că „nu avea genealogie” (adică nu i s-a numărat neamul în *Dumnezeiasca Scriptură* și numele născătorilor săi nu s-au pomenit într-însa precum numele născătorilor celorlalți drepti – deci așa cum Melhisedec a fost fără de tată și fără de maică, asemenea a fost și Hristos. Căci Hristos a fost fără de tată după vremelnica naștere de jos, de vreme ce S-a născut după trup doar din Fecioara Maria, mama Sa; iar fără maică era după nașterea cea de sus și mai înainte de veacuri, fiindcă după dumnezeire S-a născut doar din Tatăl, mai înainte de toate veacurile, în chip negrăit și nepriceput.

Hristos este încă și „fără genealogie”, precum a fost și Melhisedec, fiindcă – după Isaia – „neamul Lui cine îl va povesti?” (*Isaia* 13:8). Căci și Părintele cel de sus Care L-a născut este netîlcuit, și însuși chipul nașterii Lui celei mai înainte de veac este nepriceput. Și nici maica ce L-a născut aici, jos, nu cade sub socoteală de om după chipul în care L-a născut, fiindcă nimeni nu poate înțelege cum, fecioară fiind, L-a zămislit fără sămînță, cum L-a purtat fără de osteneală, cum L-a născut fără de dureri și stricăciuni! – și altele ca acestea. Deci Hristos este cu adevărat fără tată și fără de mamă¹ cu lucrul, iar Melhisedec nu a fost cu adevărat fără tată și fără mamă cu lucrul, căci aceasta este cu neputință, ci pentru faptul că numele născătorilor lui nu sînt pomenite în *Dumnezeiasca Scriptură*. Drept aceea, zicerea „fără genealogie” este tîlmăcitoare a zicerii „fără de tată și fără de maică”, de parcă Apostolul ar zice: L-am numit

dințeze despre aceasta. Iar Dumnezeu a ascultat rugăciunea lui și l-a încredințat. Drept aceea, bătrînul, întorcîndu-se cu bucurie la Sfîntul Chiril, a zis: „Stăpîne, am fost încredințat de Dumnezeu că Melhisedec nu este fiul lui Dumnezeu, ci om ca și ceilalți oameni. Căci, în vreme ce mă rugam pentru aceasta, Dumnezeu mi i-a arătat pe toți strămoșii, de la Adam pînă la Melhisedec, unul cite unul. Și, cînd a venit înaintea mea Melhisedec, Îngerul mi-a zis: «Acesta este Melhisedec.» Drept aceea, m-am încredințat că el este om, iar nu Fiul lui Dumnezeu.” Și așa, cu acest fel de meșteșug înțelept, Sfîntul Chiril l-a îndreptat pe bătrîn. Și însuși dumnezeiescul Chiril îi muștră în scrierile sale pe unii care au socotit că Melhisedec a fost Înger, iar nu om. (n. aut.)

¹ De aceea a zis pentru Hristos și Teologul Grigorie: „«Melhisedec» se socotește Cel ce Se naște fără de maică și fără tată Se face: fără de maică mai întîi, fără tată a doua oară” (*Cuvînt la Nașterea Domnului*). (n. aut.)

pe Melhisedec „fără tată și fără mamă” ca pe unul fără genealogie, fiindcă neamul lui nu se pomenește în *Dumnezeiasca Scriptură*.

neavînd nici început de zile, nici sfîrșit de viață; ci, asemănat cu Fiul lui Dumnezeu, rămîne preot pururea.

O, cititorule! – și acest cuvînt îl vei înțelege la fel cu cele de mai înainte. Căci Melhisedec, fiind om, a avut și început de zile și sfîrșit de viață, cu adevărat. Însă, după ceea ce nu știm – nici cînd s-a născut, nici cînd a murit, fiindcă nu am învățat aceasta de la *Scriptură* – după cunoștința noastră așadar, Melhisedec nu are nici început, nici sfîrșit.¹ Iar Hristos, ca

¹ Iar purtătorul de Dumnezeu și cel cu adevărat numit „marele Maxim” tilcuieste zicerea „Melhisedec, cel fără tată și fără mamă” foarte înalt și după dumnezeiască cuviință: „Se scrie că marele Melhisedec – cel «fără tată, fără maică și fără genealogie» – nu a avut nici început de zile, nici sfîrșit de viață, precum a arătat adevăratul cuvînt al purtătorilor de Dumnezeu bărbați, nu pentru firea cea zidită, care ar fi început a fi și ar fi venit în ființă dintre cele ce nu erau; ci pentru darul cel dumnezeiesc, și nezidit și care de-a pururea este mai presus de toată firea și de toată vremea, din Dumnezeu, Cel ce este de-a pururea” (din *Teorii*). Și iarăși: „Dumnezeiescul Melhisedec le-a făcut pe toate înțelepțește, după Dumnezeu și după teorie [«vedere duhovnicească», n. m.], înălțîndu-și mintea către razele cele dumnezeiești, și fără de început și nemuritoare ale lui Dumnezeu-Tatăl, nerămînînd întru nici una din făpturile întru care se vede vreo mărginire. Și s-a născut din Dumnezeu prin Cuvînt, după darul Duhului, și poartă întreagă și adevărată întru sine asemănarea lui Dumnezeu care l-a născut. Fiindcă orice naștere are ființă a-l săvîrși pe cel născut întocmai cu cel ce l-a născut; căci «cel ce s-a născut din trup – zice – trup este, și cel născut din duh, duh este» (Ioan 3:6). Și, iarăși, Melhisedec s-a făcut «fără început și fără sfîrșit», nemaipurînd întru sine viața cea vremelnică – aceea ce se mișcă, și are început și sfîrșit și suferă multe patimi – ci doar pe aceea dumnezeiască și pururea-vecuitoare a Cuvîntului, Ce locuia într-însul și care nu Se mărginește de moarte.”

Iar Icumenie zice că Melhisedec a fost Hananeu după neam, precum se înțelege de la locul al cărui împărat era și de la cei pe care îi avea de un hotar cu el. Fiindcă era împărat al „Salimului”, adică al celui ce acum se numește „Ierusalim” și era megieș cu Sodomienii și aproape de Avraam, cel ce locuia lingă stejarul Mamvri. Iar Teodorit mai zice: „Pare să fi fost din neamurile care locuiau Palestina, căci al acelora s-a întîmplat a fi împărat și preot.” Iar dumnezeiescul Epifanie zice despre Melhisedec așa: „Tatăl și maica lui Melhisedec se pomenesc de către oarecari, însă după zicerile *Scripturii* nu sînt arătați. Ci unii au zis că tatăl lui s-ar fi numit «Iracla» iar maica lui «Astorot», pe care o mai numesc și «Asiria». Și că el era fiu al locuitorilor vremii aceleia care locuiau în cîmpul Savi.” Dar despre aceasta bine a zis Teodorit că – „de vreme ce dumnezeiescul

Pavel îl numește «fără tată, fără maică și fără genealogie» – cine ar ști adevărul?» (în șirul tîlcuirii celor cinci cărți, foaia 197 și 198). Pentru aceasta și istoria ce se cuprinde în scrierile marelui Atanasie despre genealogia lui Melhisedec se judecă de către cei mai mulți a nu fi cu adevărat a marelui Atanasie, ci mincinoasă.

Din cuvintele de mai sus ale marelui Maxim, cineva poate dezlega cu lesnire nedumerirea pe care o pun mulți, adică: oare chiar sfinții înșiși se arată în somn Creștinilor care îi roagă, și cercetează neputințele lor și fac feluri de minuni? Sau Îngerii iau asemănarea sfinților și ei sînt aceia ce se arată celor care îi cheamă pe sfinți? Căci unii zic că Îngerii sînt aceia care se arată în locul sfinților, iar nu sfinții, precum mărturisește și Sfîntul Isaac; „Și zic cum că Sfinții Îngeri iau asemănarea oarecărui sfinți din cei cinstiți și buni și o arată întru fantazia [„închipuirea”, n. m.] sufletului în fantazia somnului, întru rînduiala gîndurilor, spre bucurie, spre apărare și spre veselie” (cuvîntul al 33-lea, foaia 209). Și trage această încheiere pentru că sfinții sînt scriși împrejur și hotărîți, și deci nu e cu putință ca unul și același sfînt să se afle în același minut în două sau mai multe locuri; iar noi vedem că unul și același sfînt se arată și face multe și felurite minuni întru aceeași vreme. Prin urmare – zice – nu se văd înșiși sfinții, ci, în locul lor, se văd Îngerii; și astfel, prin deosebiții Îngeri, se săvîrșesc osebitele minuni care se fac întru același minut de către un singur sfînt. [Și sfinții Îngeri sînt scriși împrejur și nu se pot afla în două locuri deodată, dar se mișcă atît de iute încît par a face mai multe lucruri deodată în locuri deosebite, n. m.]

Noi însă răspundem cu cuvintele de mai sus ale înțeleptului Maxim că totul este întru acestea cu desăvîrșire al darului dumnezeiesc. Căci – de vreme ce darul cel nemărginit al lui Dumnezeu este în tot locul (pentru că darul nu este strîns, nici cuprins în locuri, zice Teologul Grigorie în epistola către cei din Chesaria) – atunci și sfinții, fiind uniți (și cu mult mai virtos după moarte) cu darul acesta, se află și ei pretutindeni, sau cel puțin în cele mai multe locuri, la fel cum a fost și dumnezeiescul Melhisedec unit fiind cu darul cel fără de început și fără de sfîrșit, precum s-a zis mai sus. Deci și sfinții înșiși se arată celor ce îi roagă, aceasta văzîndu-se de la viața Sfîntului Teodor, celui arătat lui Tiron. Căci acolo însuși Teodor mărturisește, zicînd aceuia ce-i pierise sluga: „Nu eram aici, fiindcă toți Mucenicii ne-am dus spre a face întîmpinare dumnezeiescului Iosif, scriitor de cîntări.”

Așadar, și Îngerii se arată în locul sfinților, totul fiind însă al darului – precum am zis – dar [dumnezeiesc] care e atotputernic și îl face pe sfînt să audă rugăciunea celui ce îl cheamă și să lucreze fără mijlocire în osebite locuri deodată. [Pe de altă parte,] prin același dar, și Îngerilor li se descoperă cele de pe pămînt, și ei vin spre ajutorul celor ce au trebuință. Și de multe ori se întîmplă ca darul (ori fără mijlocire, ori prin mijlocirea Îngerilor) să arate asemănarea unui sfînt, chiar fără a avea știință cît de puțin sfîntul acela. Astfel, în *Faptele Apostolilor* (capitolul 9:11), citim că darul [lui Dumnezeu] i l-a arătat lui Pavel în vedenie, cînd se ruga, pe Apostolul Anania: „Și era în Damasc un ucenic, anume Anania, și Domnul i-a zis în vedenie: «Anania!» Iar el a zis: «Iată-mă, Doamne!» Și Domnul a zis către el: „Sculîndu-te, mergi pe ulița ce se numește «Dreap-tă» și caută în casa lui Iuda pe un oarecare Saul Tarsul; căci, iată, se roagă.» Și [Pavel] a

Dumnezeu ce este cu firea, nu are nici început de zile după începutul cel de la vreme, măcar că-L are ca început pe Tatăl ca pe o pricină firească a Sa. Și nu are nici sfârșit, pentru că este fără de sfârșit. Și, ca să zicem tot, ceea ce se înțelege din neîncepătura și nesfârșirea lui Hristos e că Hristos, după dumnezeire, este pururea vecuitor și veșnic. Unde sînt acum Arienii? Să audă că Fiul nu are început și că prin umare a fost pururea, nefiind vreme cînd El să nu fi fost.

Deci, în acest chip, Pavel ne dă pricina să dezlegăm nedumerirea pe care ar avea-o cineva, anume: Cum este Hristos „preot în veac, după rînduiala lui Melhisedec”, de vreme ce Melhisedec a murit și nu a fost preot în veac? Vom dezlega aceasta zicînd că Hristos, fiind veșnic și fără sfârșit, este așadar cu adevărat și preot în veac, căci – și acum, și în toată vremea – Se aduce pe Sine pentru noi către Părintele Său prin preoții Săi ierurghisitori, care ierurghisesc Jertfa cea fără de sînge a Trupului și a Singelui Său. Hristos este preot veșnic încă și într-alt chip, pentru că mijlocește, adică Îl roagă pe Părintele pentru noi. Dar va fi preot și în viața viitoare, căci atunci are să ne ierurghisească noimele cele desăvîrșite și tainice, dîndu-ni-Se pe Sine spre mîncare și spre băutură nou, și nestricat și mai presus de toată înțelegerea și priceperea, precum a zis cînd ne-a fîgăduit: „De acum nu voi mai bea din rodul acesta al viei, pînă cînd îl voi bea pe el nou, împreună cu voi, întru împărăția Tatălui Meu” (*Matei 26:29*); și iarăși: „Și Eu vă așez precum Mi-a așezat Mie Tatăl Meu împărăția, ca să mîncăți și să beți la masa Mea întru împărăția Mea” (*Luca 22:29*).

Și se zice că Melhisedec are preoție nesfârșită nu pentru că e viu totdeauna, de vreme ce a murit, ci pentru că în *Scriptură* nu se arată sfârșitul și moartea lui (așa cum se arată a celorlalți drepti) ca, de la sfârșitul și moartea lui, să putem cunoaște cînd i-a încetat preoția.¹ Deci – așa cum

văzut în vedenie pe un bărbat, anume Anania, intrînd la el și punîndu-și mîinile peste el, ca să vadă iarăși” (*Faptele 9:10-12*). Și urmează zicînd celelalte, ca și cum el nu avea știință că i se arătase lui Pavel. Toate acestea se fac însă ca să se arate atot-stăpînirea darului lui Dumnezeu, care le face în chip stăpînesc pe toate cite le voiește și cite folosesc. (n. aut.)

¹ Iar Teodorit îl cuiește zicînd așa: „A zis despre Melhisedec că «rămîne preot în veac» pentru că acesta nu și-a dat preoția mai departe fiilor – precum Aaron, și Eleazar și Fineas. Căci cel ce dă soarta aceasta mai departe pare că își pierde oarecum vrednicia, lucrarea lui avînd-o altul. Zicerea are însă și altă înțelegere. Căci – așa cum prin «Moisi» nu-l numim doar pe cel care a pus *Legea*, ci și pe însăși *Legea* – tot astfel, prin

Melhisedec e „împărat al dreptății” și „împărat al Salimului” doar cu numirile (precum am zis mai înainte), iar Hristos a fost cu adevărat și cu lucrul – tot la fel Melhisedec „nu a avut început, nici sfârșit” decît numai cu închipuire, pentru că nu s-au scris acestea în *Scriptură*, iar la Hristos a fost într-adevăr. Drept aceea, ca să încheiem totul, zicem că Melhisedec avea și asemănarea cu Hristos, și neasemănare. Căci, dacă Melhisedec ar fi fost asemenea cu Hristos după toate, între ei nu ar mai fi fost și închipuire, și adevăr, ci amîndoi ar fi fost sau închipuire, sau adevăr. Sau: nu urmează însăși aceasta la închipuirea chipului [„schiță”, n. m.], ci la săvîrșirea chipului, de vreme ce și închipuirea chipului are asemănare către chipul cel desăvîrșit, fiindcă prin linii el închipuie umbră chipul cel adevărat; are însă și neasemănare, de vreme ce chipul (adică icoana cea adevărată) a primit, prin linii și vopsele, trăsăturile chipului celui dintîi [„modelul”, n. m.] mai curat și mai arătat.

4. Vedeți dar cît este acesta, căruia și zeciuală i-a dat Patriarhul Avraam din cîștiguri (Facerea 14:20).

Fiindcă a potrivit închipuirea la adevăr, adică pe Melhisedec la Hristos, acum Apostolul cutează deci și dovedește că închipuirea lui Hristos, adică Melhisedec, este mai strălucit și mai presus chiar decît adevărații preoți ai Evreilor; și nu numai decît aceștia, ci și decît însuși Avraam, Patriarhul preoților. Și, dacă închipuirea – zice – este mai presus, cu cît mai virtos este mai presus decît aceștia întîiul chip și adevăratul arhieru Hristos? Așadar – zice – văzut-ați fraților cît de mare este și cît covîrșește acest Melhisedec, căruia i-a adus daruri nu un om de rînd, ci acel Avraam, Patriarhul atît de mare?! Căci nu fără socoteală a adus Pavel numirea de „Patriarh”, ci pentru a mări persoana lui Avraam. Și zice: Fraților, văzut-ați că din „cîștiguri”, adică din prăzile luptei pe care o făcuse împotriva celor patru împărași, Avraam i-a adus lui Melhisedec cele mai curate și mai cinstite daruri? Și nu poate zice cineva că Avraam i-a dat lui Melhisedec din prăzile ce a luat pentru că acela ar fi fost și el ajutor al lui Avraam și că ar fi ostenit la luptă, ba! Ci i le-a dat fără ca Melhisedec să se fi ostenit cu ceva, căci acela șezuse la casa lui. Fiindcă aceasta voiește

«Melhisedec» numim și fața [«persoana», n. m.] și lucrul. Deci preoția aceasta o face stăpînă Hristos, ca unul ce are viață nesfîrșită.” (n. aut.)

Pavel să arate cu cuvîntul de mai jos (la stihul 10), anume că Melhisedec l-a întîmpinat pe Avraam pe cînd acesta se întorcea de la bătălie și de la biruința împăraților, zicînd: „Căci încă în coapsele părintelui era atunci cînd l-a întîmpinat pe el (adică pe Levi, strămoșul preoților *Legii*) Melhisedec.” Deci – dacă Melhisedec a fost mai mare decît Patriarhul Avraam, strămoșul lui Levi, din care se trag preoții *Legii* (căci darea zeciuiei îi a arătat mai marea vrednicie a lui Melhisedec față de Avraam) – atunci acest Melhisedec a fost cu mult mai mare decît preoții *Legii*!

5. Și cei dintre fiii lui Levi, luînd preoția, au poruncă după Lege să zecuiască norodul, adică pe frații lor, măcar că sînt ieșiți din coapsele lui Avraam”(Numeri 18:21).

6. Iar cel ce nu-și avea genealogia dintru dînșii l-a zecuiit pe Avraam

Cu aceste cuvinte, Apostolul arată că Melhisedec este mai mare decît Avraam. Și zice că, preoțind, cei din seminția lui Levi (a strănepotului lui Avraam) zecuiiau norodul, fiind arătat că făceau aceasta ca unii ce erau socotiți mai buni și erau mai cinstiți pentru vrednicia preoției pe care o aveau. Căci pentru care altă pricină ar fi dat zeciuială din toate rodirile lor cei lumești? – care osteneau, și se ticăloșeau lucrînd în toate zilele – preoților și leviților – care nu lucrau pămîntul, nici nu se osteneau – decît numai pentru că preoții erau mai cinstiți și mai sus decît dînșii, îndeletnicindu-se adică în lucruri mai mari, anume întru a săvîrși dumnezeieștile slujbe ale Cortului Mărturieii. Căci aceasta o mărturisește și *Dumnezeiasca Scriptură*, zicînd: „Iar fiilor lui Levi, iată, Eu le-am dat moștenire toată zeciuiala din toate cîte are Israil, pentru slujba lor pe care o fac la cortul adunării. De acum fiii lui Israil să nu mai vină la cortul adunării, ca să nu facă păcat aducător de moarte. Ci la cortul adunării să facă slujba Leviții și să ia asupra-și păcatul lor. Aceasta este lege veșnică în neamul vostru. Dar printre fiii lui Israil ei nu vor avea moștenire, căci zeciuiala fiilor lui Israil, pe care aceștia o aduc dar Domnului, am dat-o Leviților moștenire și de aceea le-am și zis Eu că nu vor avea moștenire între fiii lui Israil.» Apoi a grăit Domnul lui Moise și a zis: «Vorbește Leviților și le zi: Cînd veți lua de la fiii lui Israil zeciuiala, pe care v-am dat-o ca moștenire, să înălțați din ea dar Domnului a zecea parte, ca zeciuială, și vi se va socoti acest dar al vostru ca grîul din arie și ca mustul de la teasc»” (Numeri 18:21-27). Deci zice: Iată cît de mare era vrednicia pre-

oției și cît erau preoții mai sus decît frații lor cei de o cinste, fiind născuți din același Avraam! Drept aceea, de vreme ce Melhisedec a luat zeciuală de la Avraam, cu toate că nu era din același neam cu Avraam (fiind de altă seminție, ca Hananeu¹) – înseamnă că acela este mai mare și mai înalt decît Avraam. Căci cum i-ar fi dat Avraam zeciuală lui Melhisedec, celui de altă seminție, dacă cinstea și vrednicia lui nu ar fi fost mai mare? Și, dacă Melhisedec, care este închipuire a lui Hristos, îi covârșea pe preoții *Legii* și pe însuși Avraam, strămoșul preoților, atunci cu mult mai vîrtos îi covârșește pe dînșii adevăratul arhiereu Hristos, întiul chip al lui Melhisedec!

și l-a blagoslovit pe cel ce avea fîgăduințele.

De vreme ce Avraam era lăudat și mărit în toate părțile fiindcă primise de la Dumnezeu fîgăduința bunătăților, Pavel adaugă aici această mărire a aceluia și zice că Melhisedec, închipuirea lui Hristos, l-a blagoslovit pe Patriarhul cel atît de mare și lăudat, ce se învrednicise a vorbi cu Dumnezeu și care Îl avea ca datornic pe Însuși Dumnezeu.

7. Și, fără de toată zicerea împotrivă, cel mai mic se blagoslovește de către cel mai mare.

Mai sus, Pavel a zis că Melhisedec l-a blagoslovit pe marele și minunatul Avraam, iar acum zice aici că noi, oamenii, știm fără îndoială și avem socotință obștească în mintea noastră că acela ce blagoslovește este mai presus de cel ce se blagoslovește. Deci și Melhisedec, cel care Îl preînchipuia pe Hristos, era mai presus decît Avraam, care se blagoslovea de el.

8. Și aici iau zeciuală niște oameni muritori, pe cînd dincolo, unul care e dovedit că este viu.

Iată și alt silogism² care dovedește că Melhisedec este mai mare decît preoții *Legii Vechi*. Căci preoții – zice – luînd zeciuieli „aici” (adică în

¹ Iar Teodorit zice că prin cuvîntul zis aici, anume că Melhisedec nu avea genealogia din Avraam, Apostolul a tălmăcit cele zise mai sus, anume că Melhisedec nu avea genealogie, adică număr de neam. (n. aut.)

² Silogism – raționament deductiv compus din trei părți, în urma căruia cea de a treia judecată (concluzia) se deduce din prima (premiza majoră), prin mijlocirea celei de a doua (premiza minoră). (n. m.)

Lege), mor și își lasă vrednicia la alții; drept aceea, cei care iau zeciuală nu sînt aceiași totdeauna. Iar „acolo” (adică în pricina lui Melhisedec) a luat zeciuieli Melhisedec, cel mărturisit de Dumnezeu, prin David, că este viu, căci zice: „Tu ești preot în veac, după rînduiala lui Melhisedec” (*Psalms 110:4*); prin urmare, acela rămîne totdeauna în vrednicia lui. Iar zicerea că Melhisedec „este viu totdeauna” să o înțelegi așa cum am tilcuit-o mai sus, anume pentru că nu se arată moartea lui în *Scriptură*. Căci zice că „viază”¹ numai pentru că *Scriptura* nu mărturisește moartea lui. Unii însă înțeleg că Leviții „mor”, iar Melhisedec este „viu” pentru că preoția Leviților a fost muritoare și vremelnică, de vreme ce s-a stricat și a încetat cînd a venit Hristos; iar chipul preoției lui Melhisedec, adică al preoției după Hristos, este veșnic, căci e viu, și rămîne și nu va înceta niciodată.

9. Și – precum iau obicei a zice – prin Avraam a dat zeciuală și Levi, cel ce lua zeciuală,

Pentru ca preoții *Legii* să nu poată spune: Și ce avem noi a face că Avraam s-a zeciuit de către Melhisedec? – sau: Ce se potrivește aceasta la noi? – Pavel zice așa: Prin strămoșul Avraam, s-a zeciuit de către Melhisedec și strănepotul Levi, începătorul preoției celei după *Lege*, cel ce ia zeciuielile celorlalți. Și atunci – zice – cum nu este Melhisedec mai presus de începătorul vostru Levi, care se înțelege că i-a dat zeciuieli lui Melhisedec prin strămoșul său Avraam? Iar zicerea „precum iau obicei a zice” însemnează ori „pentru a zice în scurt”, ori e în loc de: „ca să zic așa”. Căci, de vreme ce părea lucru cutezător a zice că Levi a fost zeciuit de către Melhisedec încă mai înainte de a se naște, Pavel a măsurat cuvîntul vorbind în acest chip stînjenerator.

10. de vreme ce era încă în coapsele părintelui său, cînd l-a întîmpinat pe acesta Melhisedec.

¹ Iar Icumenie tilcuiește așa: „Cu adevărat, iau zeciuieli și Leviții, dar acesta nu e lucru mare, fiindcă aceia mor, și cine ar zavistui cinstea celor ce au a muri? Iar Melhisedec a luat zeciuieli mărturisindu-se că este viu. E ca și cum ar zice că Avraam cunoștea dinainte că nu va fi arătată moartea lui Melhisedec, însă aceasta nu l-a făcut să-l zavistuiască și să nu-i dea cinste prin darea zeciuielii.” Iar Teodorit zice: „Și, fiindcă Evreii urmau a zice că Avraam nu a fost preot, și deci după cuviință a dat zeciuieli și a dobîndit blagoslovenia, iar Aaron s-a împărțit de dumnezeiescul dar al preoției – Apostolul arată din înțelegere că, prin Patriarhul, și ei au dat zeciuieli.” (n. aut.)

Aici, Pavel arată în ce chip a fost zeciuیت Levi de către Melhisedec, zicînd: Căci – de vreme ce Avraam, strămoșul lui Levi, a fost zeciuیت – înseamnă că, împreună cu strămoșul său, a dat zeciuială și Levi însuși, de vreme ce el era în coapsele și în rărunchii aceluia (acolo unde se află mai cu dinadinsul plodul și sămînța, după fizici și doctori), urmînd a se naște din sămînța acestuia, măcar că încă nu se născuse cu lucrarea¹. Și nu a zis că Leviții s-au zeciuیت de către Melhisedec, ci Levi, începătorul Leviților, ca să arate mai mare covîrșirea lui Melhisedec. O, mirare! Ce cuvînt a cutedat să zică aici marele Pavel! Căci, împreună cu Levi, a aruncat afară și a lepădat toate cele iudaice. De aceea și zicea mai înainte că se făcuseră „trîndavi cu auzurile”, fiindcă urma să le zică niște înțelegeri și cuvinte mari ca acestea și se temea ca nu cumva să sară credincioșii Evrei și să nu asculte nicicum cuvintele lui. De aceea, după ce i-a pregătīt pe dinșii precum a voit cu cuvintele zise mai sus, aici le zice ceea ce voiește. Fiindcă sufletul omului nu ține întru sine cuvîntul pe care-l aude și nu-l hrănește precum pămîntul, primind sămînța de la plugari, o ține, și o hrănește și o crește. Nu! – căci acolo, în pămînt, firea are stăruire și statornicie; iar aici, în suflet adică, este alegere și socotință, care sînt lucruri nestatornice, și de multe feluri și lesne prefăcute. Pentru aceasta, învățătorul de norod se cuvine mai întii să iconomisească și să pregătească mult sufletele ascultătorilor, și abia apoi să le zică lor ceea ce voiește.

11. Deci, dacă ar fi fost desăvîrșire prin preoția levitică (căci norodul a primit punerea de Lege în vremea aceleia), ce trebuință ar mai fi fost a se ridica încă alt preot „după rînduiala lui Melhisedec”, și a nu se zice „după rînduiala lui Aaron”?

Mai sus, Pavel a arătat că Melhisedec a fost mult mai presus decît Avraam și decît Levi, strănepotul Patriarhului și începătorul preoției Levitice. Iar acum aduce aici și altă apucătură [„argument”, n. m.], arătînd că preoția după Hristos este desăvîrșită, iar preoția Leviților a fost nedepli-

¹ „Căci – zice Fotie – sămînța, pricina vieții lui Levi, era în coapsele lui Avraam, de vreme ce în coapsa lui era Israil, pricinuitorul lui Levi.” Iar Teodorit zice: „Isaac nu se făcuse încă tată cînd Patriarhul Avraam a primit blagoslovenia lui Melhisedec, deci [Avraam] avea încă întru sine pricina facerii. Și din Isaac a odrăslit Iacov, iar din acesta Levi. Deci – zice – Levi era negreșīt întru dînsul cînd a dat zeciuială și a primit blagoslovenia, încît și el a dat zeciuială și a luat blagoslovenie.” (n. aut.)

nă. Căci – zice – dacă preoția *Legii Vechi*, adică cea după rînduiala lui Aaron, ar fi fost desăvîrșită, Hristos ar fi trebuit să Se ridice ca preot după aceeași rînduială, căci Aaron era din seminția levitică. Dar, de vreme ce se zice de Dumnezeu că Hristos nu S-a ridicat ca preot după rînduiala lui Aaron, ci după aceea a lui Melhisedec, înseamnă că preoția după rînduiala lui Aaron era nedesăvîrșită, și de aceea a fost lepădată, în locul ei aducîndu-se și ținîndu-se alta, desăvîrșită. Iar zicerea „încă” pe care o adaugă Apostolul are multă putere și însemnare, fiind ca și cum ar zice așa: Căci, dacă Hristos ar fi fost mai întîi arhieru după rînduiala lui Melhisedec, iar apoi s-ar fi dat *Legea*, cineva ar fi zis după cuviință că preoția cea după *Lege*, adică cea a lui Aaron, s-a dat fiindcă preoția după rînduiala lui Melhisedec ar fi fost nedesăvîrșită. Dar așa nimeni nu poate zice aceasta, de vreme ce Hristos e mai în urmă decît preoția cea după *Lege* și ia rînduiala altei preoții, adică a preoției lui Melhisedec. Prin urmare, e arătat că preoția după rînduiala lui Aaron era nedesăvîrșită, și de aceea a adus alta în locul aceleia, anume preoția după rînduiala lui Melhisedec.

Ce însemnează însă zicerea „în vremea aceleia s-a pus norodului *Legea*”? Adică: Cu adevărat, *Legea* s-a dat și s-a pus norodului Evreilor asupra acestei preoții după Aaron. Adică s-a rînduit de la Dumnezeu [ca Evreii] să folosească preoția aceasta, și întru aceasta să urmeze și prin aceasta să aducă toate jertfele și prinoasele lor la Dumnezeu, să săvîrșească sărbătorile și să lucreze feluritele curățiri și toate celelalte ale *Legii*. Și atunci pentru ce s-a lepădat această preoție atît de mare? Negreșit, fiindcă era nedesăvîrșită și neputincioasă.

12. Iar dacă preoția s-a strămutat, de nevoie urmează și strămutarea Legii.

Cu cuvîntul acesta, Pavel arată că, odată cu preoția aceea, s-a făcut nelucrătoare și *Legea* ei (de vreme ce *Legea* este întovărășită cu preoția), aducîndu-se și dîndu-se de la Dumnezeu alt *Testament* și lege. Și zice așa: Căci – dacă preoția *Legii* s-a strămutat, schimbîndu-se întru preoția după rînduiala lui Melhisedec, adică în preoția lui Hristos – de nevoie urmează a se strămuta, adică a se schimba, și *Legea cea Veche*, întru *Legea Nouă* a lui Hristos, fiindcă preoție fără lege, fără *Testament* și fără porunci nu poate fi. Deci preoția cea veche s-a strămutat nu numai după chip (nemaifiind adică după rînduiala lui Aaron, ci după aceea a lui Mel-

hisedec), dar s-a strămutat încă și după seminție, căci, de la seminția preoțească a lui Levi și a lui Aaron, s-a mutat la seminția împărătească a lui Iuda, dintru care se pogora Domnul, Preotul după rînduiala lui Melhisedec. Și vezi – o, cititorule! – taina: seminția lui Iuda fusese mai înainte împărătească, iar apoi s-a făcut prin Hristos și preoțească; tot astfel și Hristos fusese împărat dintotdeauna, ca Dumnezeu, mai înainte de a Se face om, iar apoi, în vremile cele mai de pe urmă, cînd a luat asupra Sa trup omenesc, S-a făcut și arhiereu și I-a adus lui Dumnezeu jertfa în vremea săvîrșirii Tainelor asupra crucii.

13. Căci Cel despre care se zic acestea S-a împărtășit de altă seminție,

Cu aceste cuvinte, Apostolul arată în ce chip s-a strămutat preoția *Legii Vechi* după seminție. Și zice că Hristos, Cel despre Care se zic acestea și întru Care s-au împlinit acestea, acest Hristos deci, Se pogoară dintru altă seminție, adică din aceea împărătească a lui Iuda, iar nu din cea preoțească a lui Levi.

din care nici unul nu s-a apropiat de jertfelnic.

Zice: Din seminția lui Iuda, nimeni nu „s-a apropiat”, adică nu a stat lîngă jertfelnicul Cortului și nu a făcut lucrurile și slujbele preoților.¹

14. Căci este prea-arătat că Domnul nostru a răsărit din Iuda,

Cucernică și strălucită este zicerea folosită aici, anume că „a răsărit”, cu care Apostolul s-a împrumutat atît din proorocia lui Valaam – care a zis despre Hristos: „Va răsări o stea din Iacov” (*Numeri* 24:17) – cît și

¹ După Teodorit, pentru aceasta s-a acoperit de lepră și împăratul Ozie. Căci acesta – trăgîndu-se din seminția lui Iuda, iar nu din aceea a lui Levi – a cutezat să tîmîieze în biserică înaintea jertfelnicului tîmîierii. Căci zice *Scriptura* cum 81 de preoți „au stat asupra împăratului Ozie, [zicînd]: «O, Ozie! – nu-ți este iertat ție a tîmîia Domnului, ci numai preoților, fiilor lui Aaron, celor sfințiți a tîmîia. Ieși dintru sfințenie, că te-ai depărtat de Domnul și aceasta nu-ți va fi spre slavă de la Domnul Dumnezeu!» Și s-a mîniat Ozie; și în mîna lui era tîmîietoarea pentru a tîmîia în biserică; și, cînd s-a mîniat asupra preoților, lepra s-a arătat pe fruntea lui înaintea preoților în casa Domnului, asupra altarului tîmîierilor” (*Cartea a doua a Împăraților* 26:18). (n. aut.)

din proorocia lui Maleahi, care L-a numit pe Hristos „Soare al Dreptății”, zicînd: „Și va răsări vouă, celor ce vă temeți de numele Meu, Soarele Dreptății și vindecare întru aripile Lui” (*Maleahi* 4:2). Prin zicerile acestea strălucite se arată că înțîia înfățișare a Domnului s-a făcut spre luminaarea a toată lumea.¹ Iar Domnul a răsărit din Iuda, cum arată și Teodorit, care zice: „Întrebați fiind de către Irod unde avea să Se nască Hristos, Magii ziceau: „În Betleemul Iudeii, căci așa este scris prin Proorocul: Și tu, Betleeme, pămîntul lui Iuda, întru nimic nu vei fi mai mic întru stăpînitorii lui Iuda; căci din tine Îmi va ieși Mie Povățuitor, Care va păstori norodul meu Israil» (*Miheia* 5:1).”

iar Moisi nu a grăit nimic despre preoție pentru această seminție.

Zice: Moisi a afierosit și a hotărît toate lucrările preoției seminției lui Levi, iar seminției lui Iuda nu i-a rînduit nimic din acestea, ci numai pe cele ale ocîmuirii și povățuirii celorlalte seminții cînd se bat cu vrăjmașii lor.

15. Apoi este lucru și mai arătat că, dacă se ridică alt preot după asemănarea lui Melhisedec,

¹ Aici, s-ar putea nedumeri cineva, zicînd: Dacă Domnul era din seminția lui Iuda, precum zice Apostolul, atunci cum i-a zis Îngerul Născătoarei de Dumnezeu că e rudă a Elisavetei, femeia arhiereului Zaharia, care se trăgea din fiucele lui Aaron, adică din seminția preoțească a lui Levi? Căci *Legea* poruncește a se face nunțile numai între bărbatul și femeia care se trăgeau din aceeași seminție. Deci, nefiind din seminția preoțească a lui Levi, Domnul nu putea a fi preot levitic. Deci, spre dezlegarea nedumeririi acesteia, zicem că Elisaveta era rudenie a Născătoarei de Dumnezeu fiindcă maica Elisavetei se trăgea din seminția lui Iuda, din care era și Născătoarea de Dumnezeu (după Ambrozie, la tilcuirea *Evangheliei* lui Luca, precum zice Coresi), căci, de vreme ce seminția lui Iuda era împărătească, preoții puteau să ia femei dintr-însa. Drept aceea, amîndouă aceste seminții s-au unit dintru început, fiindcă arhiereul Aaron a luat-o femeie pe Elisaveta, care era fiica lui Aminadav și soră a lui Naason, domnul seminției lui Iuda, precum zice *Dumnezeiasca Scriptură*: „Și și-a luat Aaron femeie pe Elisavet, fiica lui Aminadav și sora lui Naason” (*Ieșirea* 6:25). Așa mărturisește și Teodorit, tilcuind zicerea aceasta a *Ieșirii*, și Teofilact al Bulgariei, tilcuind zicerea aceasta din *Evanghelia* lui Luca: „Și tată, Elisavet, femeia ta [...]” (*Luca* 1). De unde Teodorit încheie zicînd acestea: „Deci nu în zadar a învățat (*Scriptura* adică) amestecarea seminției celei împărătești și a celei preoțești, ci arătînd că Stăpînul Hristos a odrăslit împărat și preot aflîndu-Se după omnirea din amîndouă” (în șirul tilcuirii celor cinci cărți, tomul 1). Însă, cu adevărat, Stăpînul Hristos era din seminția lui Iuda, din care a fost și Mariami, maica Sa. (n. aut.)

Ce va să zică acest „e arătat”? Anume că osebirea dintre preoția lui Aaron și preoția lui Hristos este arătată. Sau, că a se schimba preoția cea veche împreună cu *Legea* nu este arătat numai din faptul că Hristos, Cel ce S-a ridicat preot, nu este din seminția Leviților, ci [schimbarea preoției și a *Legii*] este încă mai învederată din aceea că Hristos Se ridică preot după asemănarea și rînduiala lui Melhisedec, iar nu după aceea a lui Aaron.

16. care nu s-a făcut după legea poruncii celei trupești, ci după puterea vieții celei nestrucăcioase,

Adică Melhisedec nu s-a făcut preot la fel cu preoții care luau preoția după *Legea cea Veche*, ce avea porunci trupești. Și care sînt acestea? „Taie împrejur trupul, spală trupul, nu lucra cu trupul! – și vei dobîndi bunătăți trupești.” Iar Melhisedec nu s-a făcut preot în chipul acesta, ci cu putere dumnezeiască, adică pentru a fi viu totdeauna și a fi preoția totdeauna la dînsul. Iar aceasta, a fi Melhisedec viu pururea și necurmat, să o înțelegi precum am tîlcuit-o mai sus, însemnînd deci că nu se pomenește moartea lui în *Dumnezeiasca Scriptură*. Sau, să înțelegi că pronumele „care” Îl numește pe Hristos, Preotul care nu a luat preoția după trupeasca poruncă a *Legii Vechi*, ci prin puterea Tatălui, adică prin a Sa, de vreme ce Puterea Tatălui este Însuși Hristos după dumnezeire, precum este scris: „Hristos este Puterea lui Dumnezeu” (*1 Corinteni* 1:24). Deci, luînd preoția prin dumnezeiasca putere, Hristos o are nestrucată și veșnică. Iar urmarea cuvîntului cerea ca, după ce vorbise de porunca trupească, Pavel să vorbească și de puterea poruncii duhovnicești. Dar pentru ce a zis aceasta așa? Răspundem că, prin zicerea „trupești”, a arătat vremelnicia și trecerea vieții acesteia – precum zice Isaia: „[...] căci tot trupul iarbă este” (capitolul 40:7) – pentru împuștinarea vremii și pentru lesnirea veștejirii. De aceea, fiindcă a vorbit mai sus despre viața trupească, adică vremelnică, după cuviință zice mai jos: „după puterea vieții celei nestrucăcioase”, fiindcă Hristos, cu a Sa putere, viază totdeauna și este Arhieru veșnic.¹

¹ Iar Teodorit tîlcuiește zicînd așa: „Și din altă parte se poate arăta asemănarea unuia cu Celălalt. Căci, așa cum acela (adică Melhisedec) nu a avut moștenitor al preoției, tot astfel nici Acesta (adică Hristos) nu a dat-o altuia. Pentru că aceasta a numit «poruncă trupească», de vreme ce, pentru murirea oamenilor, *Legea* poruncește ca după moartea arhierului să primească arhieria fiul aceluia.” Însă Teodorit înțelege „trupeasca poruncă”

17. căci mărturisește: „Tu ești preot în veac, după rânduiala lui Melhisedec” (Psalm 110:4).

Aici, Apostolul arată pentru ce a vorbit mai sus de „puterea vieții celei nestrucăcioase” și zice că Hristos totdeauna viază și este preot veșnic, pentru că *Scriptura* Îl mărturisește „preot în veac”. Unii însă înțeleg că prin acest cuvânt Pavel nu lămurește zicerea de mai sus, ci pe cealaltă, anume că nu S-a făcut preot după legea truștii porunci. Căci – zice – dacă Hristos S-ar fi făcut preot după *Lege* și după truștea poruncă a *Legii*, Dumnezeu ar fi trebuit să zică: „Tu ești preot după rânduiala lui Aaron”; iar acum, de vreme ce e scris: „după rânduiala lui Melhisedec”, este arătat că Hristos nu S-a făcut preot după *Lege*, ci după alt chip, mai înalt și mai dumnezeiesc încuviințat.

18. Astfel, porunca de mai înainte se schimbă, pentru neputința și nefolosul ei,

19. fiindcă *Legea* nu a săvârșit nimic;

Mai sus, dumnezeiescul Apostol a zis și a dovedit că *Legea Veche* s-a strămutat, iar acum caută aici și pricina și socoteala pentru care s-a făcut mutarea aceasta, căci oamenii se odihnesc atunci când află pricina și socoteala lucrului. Pentru aceasta, zice că mutarea (adică lepădarea și schimbarea) poruncii de mai înainte, anume a *Testamentului Vechi*, s-a făcut pentru că acela s-a aflat neputincios și nefolositor. Dar ce? *Legea cea Veche* nu a folosit pe nimeni? Ba da, a folosit, dar nu spre a-i face pe oameni desăvârșiți. Pentru aceasta și zice mai departe că „*Legea* nu a săvârșit nimic”. Dar cum a fost *Legea* neputincioasă? Pentru că ea – care porunca: „Aceasta fă-o! Aceasta nu o face!” – avea putere, dar nu dădea în suflet nici o putere spre a săvârși poruncile ei, putere pe care o dă sufletelor noastre, ale Creștinilor, Duhul cel Sfânt, când ne botezăm. Dar Maniheii și alți eretici sar asupra *Legii*, prihănind-o și zicind: Iată că și Pavel prihănește *Legea*! Ci noi le răspundem că Pavel nu a zis aici – o nebulilor! – că *Legea* este „rea”, ci „nefolositoare și neputincioasă” a-i desăvârși pe oameni – precum am zis înainte. Căci, așa cum laptele este

» pentru curățirile trupului pe care le rânduia *Legea*, precum mărturisește și sfințitul Teofilact. (n. aut.)

folositor pruncilor, căci li se dă la vremea cuvenită, iar bărbaților celor împliniți le este nefolositor – tot astfel și *Legea* le era folositoare Evreilor celor nedesăvârșiți, pentru că îi slobozea de slujirea idolilor și-i aducea către Dumnezeu dându-le oarecare porunci măsurate; iar nouă, Creștinilor celor împliniți care am crezut în Hristos, nu ne mai este de folos, de vreme ce *Legea* dădea porunci trupești și curățiri ale trupului, de care bărbații duhovnicești nu au trebuință. Prin urmare, aceasta e pricina pentru care s-a și stricat acum. Iar stricarea este a acelorora ce stăpîneau și care aveau tărie cîndva; drept aceea, și *Legea* stăpînea și avea tărie atunci cînd era vremea ei cea cuviincioasă.¹

ci [în locul ei] a intrat nădejdea mai bună prin care ne apropiem la Dumnezeu.

Zice: Trupeasca poruncă a *Legii* a slăbit și s-a stricat, însă a intrat și s-a întărit nădejdea, și nu nădejdea evreiască, adică aceea pentru lucruri simțite. Căci, cînd plăceau lui Dumnezeu, și Evreii aveau nădejde, anume de a stăpîni pămînt, și a-i birui pe vrăjmașii lor și îndeobște aceea de a dobîndi bunătăți trupești, cum e scris: „Bunătățile pămîntului le veți mîncă” (*Isaia* 1:19). Iar nădejdea noastră, a Creștinilor, nu este astfel, ci duhovnicească și mai mare; fiindcă noi nădăjduim să dobîndim cerul, și să fim aproape de Dumnezeu, și să stăm înaintea Lui și să slujim împreună cu Îngerii.

Deci Pavel a zis mai sus că nădejdea noastră „intră întru cele mai din lăuntru ale catapetesmei” (capitolul 7:19), iar acum zice că prin aceasta ne apropiem la Dumnezeu, căci nădejdea ne suie la însuși scaunul lui Dumnezeu și ne pune să stăm împreună cu Heruvimii.

20. Și nu S-a făcut fără de jurămînt;

¹ Iar Teodorit zice că se cuvine să însemnăm că Apostolului numește „neputincioasă și nefolositoare” partea de prisos a *Legii*, adică: tăierea împrejur, simbăta și pe cele asemenea, adică partea *Legii* cea slujitoare. Căci partea morală a *Legii* – „Să nu ucizi!”, „Să nu prea-curvești!” și cele asemenea – și *Noul Testament* poruncește a fi păzită mai cu întindere. Și vezi despre aceasta subînsemnarea zicerii „căci voi v-ați chemat spre slobozenie, fraților” (*Galateni* 5:13) și subînsemnarea zicerii „*Legea* poruncii făcînd-o nelucrătoare cu dogmele” (*Efeseni* 2:15). (n. aut.)

lată și altă osebite dintre noul Preot Hristos de preoții cei vechi, și dintre *Testamentul* acesta nou și cel vechi. Căci preoția lui Hristos nu s-a fâgăduit oricum, ci cu jurământ, ca prin jurământ să se creadă cu covârșire cuvîntul lui Dumnezeu cel despre preoție. Tot așa zicea Apostolul și mai sus, că Dumnezeu S-a jurat lui Avraam pentru mai multa încredințare, ca, prin jurământ, să se arate nestrămutarea că Hristos va fi Arhiereu în veac (după Icumenie).

21. căci preoții aceia s-au făcut fără de jurământ, iar Acesta cu jurământ, prin Cel ce a zis către Dînsul: „S-a jurat Domnul, și nu Se va căi: Tu ești preot în veac, după rînduiala lui Melhisedec!” (Psalm 110:4).

Căci preoții *Legii Vechi* – zice – se făceau fără jurământ, la nici unul dintre dînșii neaflîndu-se că Dumnezeu S-a jurat și ar fi zis așa: Tu ești preot după *Lege*! Iar Hristos S-a făcut preot cu jurământ, cînd Dumnezeu l-a zis: Tu ești preot într-un chip nou, adică nu după rînduiala lui Aaron, ci după rînduiala lui Melhisedec.

22. Hristos s-a făcut chezaș după un mai bun așezămint.

Adică: Hristos S-a făcut mijlocitor și chezașitor al unui nou *Testament*, după care Dumnezeu S-a jurat a fi Hristos preot pentru totdeauna. Căci, de nu ar fi fost Hristos preot mai mare decît cei vechi, Dumnezeu nu S-ar fi jurat pentru El. Drept aceea, și testamentul cel nou pentru care S-a făcut chezașitor Hristos este mai mare decît cel vechi. Și ce însemnează „chezașitor”? Mijlocitor.¹

¹ Iar Teodorit îl cuiește zicerea „chezaș” așa: „L-a numit «chezaș» pe Domnul Hristos pentru că El, prin învierea Sa, a adevărit nădejdea învierii noastre; iar a Sa înviere a fost adevărită prin minunile ce se săvîrșeau de către Apostoli.” Iar dumnezeiescul Chiril al Alexandriei zice: „Căci, de vreme ce preoția cea după *Lege* avea trebuință de sfințenie, a poruncit a se sfinți din altă parte. Căci Hristos este arhiereu, și Sfîntul Sfinților fără prihană, și chezaș al unui testament mai bun. Așa cum zice și Pavel, că pentru aceasta a încetat și s-a schimbat preoția de mai înainte, fiindcă nu avea neprihănirea și sfințenia cea nemărginită, de vreme ce ea nu a făcut pe nimeni desăvîrșit după conștiință, ci a adus mai ales învățături de scaldări și de stropiri către curăția preoției, căci doar întru acestea se încheie puterea preoției *Legii Vechi*” (cartea a doua din *Tilcuiri*). (n. aut.)

23. Și aceia erau mai mulți care se făceau preoți, pentru că erau opriți a trăi de către moarte.

24. Iar Aceasta, pentru că rămîne în veac, are preoția nestrămutată.

Cu aceste cuvinte, Pavel arată covârșirea lui Hristos asupra arhierilor *Legii*, zicînd că acolo, în *Lege*, sînt mulți arhierii, de vreme ce sînt muritori și, după moartea unuia, moștenește arhieria altui; iar aici, în legea darului, este un singur arhieriu, Hristos, căci El e nemuritor, și astfel are preoția „nestrămutată”, adică necurmată. Vezi – o, cititorule! – cu cît e mai mare Hristos decît arhierii *Legii celei Vechi*? Cu atîta cu cît și cel nemuritor este mai mare decît cel muritor.

25. Pentru aceasta și poate a-i mîntui desăvîrșit pe cei ce se apropie la Dumnezeu printr-Însul,

Zice: De vreme ce Hristos este nemuritor și are arhieria fără moștenire, El o poate apăra și poate a-i mîntui pe toți desăvîrșit, adică poate da nu mîntuire vremelnică, ci desăvîrșită și întregă: și sufletului, și trupului; și în viața aceasta, și în cea viitoare. Căci în *Legea Veche*, chiar și minunat să fi fost arhieriu, își aducea darurile la Dumnezeu numai pînă la o vreme hotărîită, adică atît cît era viu – așa cum au fost Samuil, Aaron și toți ceilalți – iar apoi nu mai aduceau, pentru că mureau. Iar Hristos, fiind veșnic și Arhieriu pururea viu, poate să-i mîntuiască desăvîrșit, adică pentru totdeauna, pe cei ce se apropie la Dumnezeu printr-Însul, adică prin credința întru Dînsul. Căci cel ce crede întru Fiul, acela se apropie la Tatăl cu adevărat. Pentru că Fiul este Calea ce-l aduce pe om către Tatăl, și cel ce umblă pe Calea aceasta va ajunge la Tatăl cu adevărat, precum a zis Însuși Domnul: „Eu sînt Calea și Adevărul, nimeni nu vine către Tatăl decît numai prin Mine” (*Ioan 14:6*).

totdeauna viu fiind spre a Se ruga pentru dînșii.

Apostolul a zis aceste cuvinte așa de smerite pentru omenirea lui Hristos, căci Hristos este Arhieriu după omenire, iar nu după dumnezeire, fiindcă după omenirea Lui se zice că Se roagă și mijlocește către Tatăl pentru Creștinii ce cred întru El. Căci Cel ce, ca Dumnezeu [ce este], învie morți și îi face vii cu stăpînire, la fel ca și Tatăl, cum L-ar ruga pe Tatăl să-i mîntuiască pe cei ce cred întru El? Căci aceasta nu se potri-

vește! La fel, cum Se roagă Cel ce are toată judecata? Sau cum s-ar crede că Se roagă Cel ce-i trimite pe Îngerii Lui să-i pună pe unii în cuptorul focului, iar pe alții să-i mîntuiască? Deci este arătat că Pavel a zis: „Se roagă” pentru omenirea Sa, dumnezeiescul Apostol făcînd pogorîre pentru neputința ascultătorilor, ca și cum ar zice: O, Creștinilor! – nu vă temeți! – nici nu ziceți: Cu adevărat, Hristos ne iubește și are îndrăzneală către Tatăl, dar nu are putere a purta de grijă pentru noi și a ne apăra totdeauna. Să nu ziceți aceasta, fraților, pentru că Arhiepiscopul nostru Hristos este viu și totdeauna poate face lucrul Său cel arhieresc, adică a mijloci și a Se ruga pentru noi. Deci despre omenire zice Pavel că Se roagă – precum am zis. Însă, cînd vorbesc de omenirea Lui – zice Apostolul – nu o despart de dumnezeire, fiindcă unul este ipostasul amînduror firilor lui Hristos, al dumnezeirii și al omenirii, ci dau celor ce aud să înțeleagă cele însușite și cuvenite fiecărei firi, adică și ale dumnezeirii, și ale omenirii. Căci și aceasta, a purta Fiul trup și a șede împreună cu Tatăl, și aceasta – zic – este mijlocire și rugăciune pentru noi, fiindcă omenirea Domnului este ca și cum l-ar ruga pe Tatăl pentru noi, căci pentru aceasta s-a luat ea cu adevărat, pentru a noastră mîntuire.¹

26. Un astfel de arhiepiscop nu se cuvenea nouă: cuvios, fără răutate,

Din aceste cuvinte, este arătat că Pavel a zis cele de mai sus pentru omenirea lui Hristos. Căci cine ar zice astfel de cuvinte smerite despre Dumnezeu, fără a se rușina să le potrivească la firea aceea înaltă și nepriecută? Deci: „cuvios” este acela care nu lasă nici un lucru nesăvîrșit din cele cu care este dator, iar „fără răutate” este cel neviclean și neamăgitor, și așa a fost Hristos, „căci – zice – nu s-a aflat viclesug în gura Lui” (Isaia 53:9; 1 Petru 2:22).

¹ Pentru aceasta, vrînd să arate însăși această înțelegere, zicea și ucenicul Domnului cel iubit: „Fiii mei [...], de ar păcătui cineva, rugător avem către Tatăl pe Iisus Hristos, Cel drept. Și Acesta este curățitorul și îmblinzitorul păcatelor noastre și ale lumii toate” (Ioan 2:1). Ci și Teodorit îl cuiește zicerea aceasta așa: „Și însăși smerenia cuvintelor strigă că nici una din acestea nu se potrivește dumnezeirii lui Hristos, căci El nu viază pentru a Se ruga pentru noi, de vreme ce viața Lui e fără început și fără stricăciune. Deci după omenire să se înțeleagă și acestea, anume că, așa cum a suferit patima pentru noi, tot astfel Se și roagă pentru noi. Însă, cu smerenia, dumnezeiescul Apostol a însoțit și înălțimea, zicînd că Acesta ne mîntuiește cu desăvîrșită mîntuire. (n. aut.)

fără de spurcăciune,

Nici cuvîntul acesta n-ar putea spune cineva că e laudă a lui Dumnezeu, fiindcă Dumnezeu are fireasca însușire de a fi neispitit și mai presus de toată spurcăciunea. De aceea, este arătat că și aceasta se zice pentru omenirea lui Hristos.

osebit de păcătoși și mai înalt decît cerurile.

Zice: Deși după altele sînt sfinți, totuși arhieriei *Legii*, ca niște oameni ce sînt, trag și ei pe lîngă sine o oarecare parte de răutate, și pentru aceea nu sînt cu desăvîrșire despărțiți de cei pămîntești. Căci cum ar fi cu puțință să fie despărțiți, de vreme ce și ei sînt vinovați de păcate? Și, mai ales, nici unul din arhieriei *Legii* nu s-a suit în ceruri, iar Arhierul nostru – pe lîngă că era plin și prea-plin de toată fapta bună și sfințenia, fiind osebit de cei păcătoși – S-a și făcut mai înainte decît cerurile și a șezut în însuși părintescul scaun. Și aceasta e arătat că se zice pentru omenirea lui Hristos, căci ca Dumnezcu-Cuvîntul El era mai presus de ceruri totdeauna.

27. El nu avea nevoie a aduce jertfă în toate zilele, ca arhieriei – mai întîi pentru păcatul lor, iar apoi pentru cele ale norodului –

După ce a zis că Hristos este osebit de păcătoși, Apostolul lărgește noima arătată și zice că Hristos a fost atît de slobod și mai presus de păcătoși, încît însuși trupul Său l-a adus ca jertfă lui Dumnezeu-Părintele, și nu pentru Sine (căci cum ar fi făcut aceasta pentru Sine, de vreme ce nu făcuse nici un păcat?), ci pentru noi și pentru păcatele noastre. Aceasta se înțelege însă și după alt chip, anume: arhieriei *Legii Vechi* aduceau jertfe lui Dumnezeu în fiecare zi, neputînd să-i curățească pe cei ce păcătuiau cu o singură jertfă și cu o singură aducere; iar Hristos l-a adus lui Dumnezeu o jertfă în stare a săvîrși atît de mari lucrări, încît cu o singură aducere a curățit printr-însa pe toată lumea. Deci și după aceasta îi covîrșește Arhierul nostru Hristos pe arhieriei *Legii*.

căci El a făcut aceasta o dată, aducîndu-Se pe Sine-Și.

Zice: Hristos a făcut „aceasta” o dată. Care „aceasta”? Adică a aduce jertfă pentru păcatele norodului, iar nu pentru Sine-Și. Hristos – zice –

le-a săvârșit o dată pe cele ale arhieriei, aducându-Se jertfă pe Sine, iar după aceasta șade ca un stăpîn în scaunul părintesc. Căci – pentru a nu socoti tu, cititorule, că Hristos stă și lucrează totdeauna, auzind că El este preot – Pavel arată aici că numai o dată S-a făcut preot, după iconomie, iar după ce Și-a săvârșit iconomia a luat iarăși înălțimea și vrednicia Sa cea însușită. Căci însușirea preotului liturghisitor este de a sta [în picioare] și a liturghisi – după Icumenie – iar Hristos șade în părintescul scaun și Se liturghisește de către puterile netrupești.¹

28. Căci Legea pune ca arhieriei oameni care au neputință,

Ca să nu socotești tu – o, cititorule! – că Hristos, aducînd jertfa o dată, a adus-o și pentru Sine, Apostolul dă de înțeles că Hristos nu a adus jertfă pentru Sine și pentru păcatele Sale. Căci *Legea Veche* – zice – așază ca arhieriei simpli oameni, „care au neputință”, deci nu pot sta împotriva păcatului pentru a-l birui, ci și ei cad într-însul, ca niște neputincioși ce sînt, avînd prin urmare trebuință să aducă jertfe și pentru ale lor păcate. Iar Hristos – Care este atît de puternic, fiind Fiul lui Dumnezeu – cum ar fi avut păcat? Și, neavînd păcat, cum ar fi adus jertfă pentru Sine? Căci aceasta este cu totul nepotrivită! Iar Hristos nu a adus mai multe jertfe și de mai multe ori nici pentru ceilalți, ci o singură jertfă și numai o dată. Căci, fiind destul de puternic, a stat a săvîrși totul și a-i curăți pe toți oamenii aducînd jertfă numai o dată. Iar prin „neputință”, iubitul, vei înțelege și păcatul însuși, așa cum îl numește Pavel în alte părți, zicînd: „Căci nu avem arhieriu Care nu poate a împreună-pătimi cu neputințele noastre (adică cu păcatele noastre)” (*Evrei* 4:15); și iarăși: „[...] fiindcă și acesta este cuprins de neputință” (*Evrei* 5:2). Sau, prin „neputință”, vei înțelege moartea, fiindcă arhieriei *Legii*, fiind neputincioși și muritori, nici ei înșiși nu erau curați și fără păcate, nici pe alții nu puteau a-i curăți; iar

¹ Așa e și tilcuirea lui Teodorit, care zice: „(Apostolul) a pus aici două [insușiri] pe care nu le aveau cei ce cîștigau preoția. Căci aceia aduceau jertfele adeseori, jertfînd și pentru ei înșiși, de vreme ce și ei greșeau, ca niște oameni, și de aceea nu aveau așa o îndrăzneală cînd jertfeau, ca unii supuși în păcate. Iar Hristos nu face nici una din acestea, întîi fiindcă era neîmpărtășit de păcat, iar al doilea pentru că jertfa Sa cea una a fost de ajuns spre mîntuire. Și aceia aduceau alte jertfe, iar Acesta a adus al Său trup, făcîndu-Se El Însuși și jertfitor, și jertfă și, ca Dumnezeu, primînd darul împreună cu Părintele și cu Duhul.” (n. aut.)

Hristos, fiind fără păcat și nemuritor, este și puternic a-i curăți pe toți cu o singură aducere. Auzi însă și cele următoare:

iar cuvîntul jurămîntului, care a venit în urma Legii, L-a pus pe Fiul desăvîrșit în veac.

Vezi – o, cititorule! – osebirile dintre preoția arhierilor celor vechi și preoția lui Hristos: acolo a fost *Legea*, iar aici cuvîntul jurămîntului cel prea-adevărat și prea-încredințat; acolo erau oameni robi cu adevărat, fiind zidiri; aici, este Fiul, adică Dumnezeu și Stăpînul; acolo, oameni neputincioși – adică greșiți, cu păcate și supuși morții – iar aici Hristos, „desăvîrșit în veac” – adică pururea vecuitor și puternic, nu numai pentru o vreme fără de păcat, ci totdeauna, în veacul veacului. Deci – dacă Hristos este desăvîrșit, dacă nu păcătuiește niciodată, viind totdeauna – cum ar fi adus jertfă pentru Sine? Și cum ar fi putut să aducă pentru ceilalți mai multe jertfe și de multe ori? Drept aceea, este arătat că nu a adus jertfe pentru Sine, ci numai pentru ceilalți, și nici pentru ei nu a adus mai multe jertfe și de mai multe ori, ci o singură jertfă și numai o dată, precum am spus mai înainte. Din afară însă, se înțelege că aici lipsește zicerea „arhieru” adică: „Iar cuvîntul jurămîntului, care a venit în urma *Legii*, Îl așază pe Fiul arhieru desăvîrșit în veac.”¹

¹ Iar Teodorit tilcuiește zicerea aceasta, „desăvîrșit”, așa: „Fiul cel unul născut are împreună cu nașterea și desăvîrșirea, căci Tatăl L-a născut desăvîrșit. Iar aceasta de aici să se înțeleagă după omenirea Sa, fiindcă «desăvîrșit» îl numește aici pe Cel nemuritor. Dar să nu se înțeleagă alt fiu, afară de Fiul lui Dumnezeu cel firesc, Care primește aceeași numire și ca om.” (n. aut.)

CAPITOLUL VIII

1. Iar cap pentru cele ce zic e că avem un astfel de arhieru, Care a șezut de-a dreapta mării în ceruri,

„Cap” se numește totdeauna lucrul cel mai însemnat. De pildă, cînd cineva cuprinde în puține cuvinte părțile cele mai de căpetenie ale unei pricini, se zice că a făcut cuvîntul într-un „cap”, de la metafora capului, care, chiar dacă e mai mic, este însă partea cea mai însemnată a trupului. Prin urmare, și Apostolul zice aici: „Iar cap pentru cele ce zic [...]”, adică: Iar lucrul cel prea-mare și mai cuprinzător decît toate al celor ce zic e că noi – Creștinii, care sîntem în legea darului – Îl avem ca Arhieru chiar pe Dumnezeu, căci a ședea [pe scaunul arhieriei] nu este a altcuiva, fără numai a lui Dumnezeu. Și vezi – o, cititorule! – că, după ce a zis cele smerite despre Hristos – că este Arhieru, că Se roagă și cite alte sînt în-sușite omenirii Lui – Apostolul se suie acum și la cele înalte ale dumnezeirii Lui. Căci Apostolul obișnuiește a face aceasta totdeauna, urmînd Dascălului și Domnului său Hristos, Care tot așa face în *Sfînta Evanghelie* și, de la cele smerite ale omenirii Sale, Se suie la cele înalte ale dumnezeirii Sale. Astfel, prin cele smerite, îl povățuiește pe neputinciosul auzitor să primească cu lesnire cuvîntul – căci altfel, dacă învățătorul nu se va sui puțin cîte puțin la cele mai înalte, auzitorul nu va urma cuvintele lui – pentru ca apoi, prin cele înalte, să-l învețe iarăși pe ascultător că pentru pogorămînt zicea mai înainte cuvintele acelea smerite.

Iar Pavel numește „scaun al mării” fie pe acela părintesc, pentru că Părintele Se poate numi și „mărire” a Fiului; fie a zis „scaun al mării” simplu, după cuprindere, în loc de: „prea-marele scaun”.

2. slujitor al Celor Sfinte

Zice: Precum arhieriei cei de jos, aceia ai *Legii*, liturghiseau intrînd în Sfintele Sfintelor, tot astfel și Arhierul nostru Hristos S-a făcut liturghisitor al adevăratelor sfinte și încredințate intrări ale celor cerești. Aici, se pare însă că Pavel vorbește împotriva sa. Căci la începutul epistolei a zis: „Către care din Îngeri a zis cîndva: Șezi de-a dreapta mea!” (*Evrei 1:13*)

și: „Au nu toți sînt duhuri slujitoare?” (la fel, stih 14), arătînd cu cuvintele acestea că slujitorul nu e slobod a șede a, ci a sta [în picioare]. Apoi, puțin mai sus, a zis despre Hristos că a șezut „de-a dreapta scaunului”, iar acum zice aici că e „slujitor” al celor cerești. Deci cum sînt acestea? Răspundem că Apostolul le zice cu pogorămînt pentru neputința ascultătorilor, amestecîndu-le pe cele smerite cu cele înalte. Astfel, prin „ședere”, arată dumnezeirea lui Hristos, fiindcă a șede este însușirea dumnezeirii, El fiind slujit de către făpturi; iar prin „liturghisire”, arată omenirea și purtarea Lui de grijă pentru noi. Unii însă au înțeles zicerea „slujitor al Sfințelor” în loc de: „al oamenilor celor sfințiți de El”, fiindcă Hristos este Arhiereu al nostru, al celor ce cred întru El și care ne-am sfințit de către El.¹

ale Cortului celui adevărat pe care l-a înfipt Domnul, iar nu omul.

Cu aceste cuvinte, Apostolul i-a deșteptat pe aceia ce crezuseră dintre Evrei. Căci se putea întîmpla ca ei să nu înțeleagă că noi nu avem acum un cort asemenea aceluia făcut de Moisi, și de aceea zice: Iată, avem alt cort adevărat, mai mare decît acela, adică avem cerul, căci Cortul cel vechi a fost închipuire a cerului. Și pe acela l-a închipuit un om, arhitectul Veseleil (ori Moisi); iar cortul acesta, cerul adică, l-a făcut Domnul. Însemnează că, din zicerea aceasta, dumnezeiescul Ioan Hrisostom trage încheierea că cerul nici nu se mișcă, nici nu este în formă de glob, de vreme ce asemănarea cerului cu cortul, pe care o aduce Pavel aici, și zicerea că „l-a înfipt” le surpă pe amîndouă acestea. Căci cortul, nefiind cu totul în chip de sferă (adică rotund sus și jos), tăgăduiește închipuirea cerului în această formă; iar zicerea „înfipt” tăgăduiește mișcarea cerului.²

¹ Zice și înțeleptul Teodorit: „Apostolul a adăugat numele de «slujitor» fiindcă vorbeste despre arhiereu. Căci ce slujbă săvîrșește aducîndu-Se pe Sine o singură dată, ne-maiaducînd după aceea alte jertfe? Și cum ar fi cu putință a șede a și a sluji totodată? Decît numai dacă numim «slujire» mîntuirea oamenilor, pe care o lucrează ca un stăpîn.” (n. aut.)

² Încă și mulți din astronomii mai noi socotesc că cerul nu se mișcă și nu poartă împreună cu mișcarea lui luminătorii [soarele și luna, n. m.] și stelele, ci fiecare din luminătorii se mișcă singur de sine, unul mai prea-înalt, iar altul mai jos. Căci cerul se socotește a fi curgător și că stelele și luminătorii se mișcă întru dînsul precum peștii în mare și cele zburătoare în aer. Iar că cerul se aseamănă cu o jumătate de sferă, cu o bol-

3. Și, pentru că orice arhieru se pune spre a aduce daruri și jertfe, era nevoie să aibă și El ceva de adus.

Fiindcă a zis mai sus că Hristos „șade”, ca să nu socotiți că Se numește „arhieru” cu amăgire, Pavel zice aici că, deși Hristos „șade”, El nu S-a lipsit totuși de a fi arhieru, avînd toate însușirile arhieriei. Căci – zice – așa cum preoții *Legii* aduc daruri și jertfe, tot astfel S-a adus pe Sine și Hristos. Deci a șede a Hristos este însușirea dumnezeieștii Sale vrednicii, iar a Se face arhieru este însușirea multei Sale iubiri de oameni.

Zicerea aceasta se înțelege însă și întru alt chip. Căci unii întrebau și nu se dumireau pentru ce a murit Hristos, dacă era Fiul lui Dumnezeu și dacă era veșnic? De aceea, Pavel dezleagă nedumerirea aceasta și zice: Căci – de vreme ce Hristos era preot, iar preot fără de jertfă nu se află – pentru aceasta a urmat nevoia ca și Hristos să aibă ceva de adus, iar aceasta nu a fost altceva decît numai trupul Său cel fără de păcat. Deci de aceea a fost nevoie să moară, ca să-I aducă trupul Său ca jertfă lui Dumnezeu.

Iar după amărunțita socoteală, „jertfa” are osebite de „daruri”. Căci jertfele sînt cele ce se aduc prin sîngele și cămurile vietăților, sau – ca să zicem mai cu amărunțime – „jertfe” sînt toate cele ce se tîmiază prin foc, căci la „a se tîmia” se zice chiar „a jertfi”. Iar „daruri” se numesc roadele: al grîului, al vinului, al untului-de-lemn, al piinii, al fărîmei celei curate de grîu și cîte altele erau fără de sînge și se aduceau înaintea lui Dumnezeu fără de foc. Însă în *Sfînta Scriptură* acestea se află una în locul celeilalte cu neosebire, luîndu-se din alăturare, precum este această

tă, iar nu cu o sferă întregă, arată și Acachie, în tilcuirea *Hexamerului* (*Facerea* 1:6). Ci cei mai mulți din astronomi mai lesne pot să-și taie limbile lor decît să primească a mărturisi aceasta. Vezi și la capitolul 40 din *Isaia*, unde se zice: „Cel ce a pus cerul ca o boltă și l-a întins ca pe un cort”, și la capitolul 13: „Domnul Savaot a poruncit unui neam luptător de arme să vină de departe, de la marginea temeliei cerului.” Vezi și *Psalmul* 18, unde zice: „De la marginea cerului ieșirea Lui, și întinderea Lui pină la marginea cerului”, cuvinte care nu se potrivesc pentru o sferă, care este de o măsură din toate părțile. Iar la *Iov*, Dumnezeu surpă curat socoteala că cerul ar fi în chip de sferă, zicînd; „Și Cine e acela ce numără cu înțelepciune norii, și Care a plecat cerul la pămînt [...] L-a făcut pe el ca pe o piatră de chive” (*Iov* 38:38); căci piatra de chive nu e ca o sferă. Iar unii spun că *Dumnezeiasca Scriptură* zice acestea după chipul în care se simte și se vede cerul, iar nu după cum este și se înțelege într-adevăr. Căci din nici o parte a pămîntului nu se vede sfera cerului întregă, ci numai jumătate dintr-însa, care se aseamănă cu o boltă și cu un cort. (n. aut.)

zicere: „Și a căutat Dumnezeu spre Avel și spre darurile lui – măcar că «darurile» acelea erau cărnurile de la cele întâi născute din oile lui Avel – iar spre Cain și spre jertfele lui nu a luat aminte” (*Facerea* 4:5), măcar că jertfele aceleia erau din roadele pământului, fără de sânge deci. Așadar, chiar dacă s-ar sîrgui poate cineva să întocmească acestea și să le tilcuiască cu dezlegări reci (care nici nouă nu ne sînt necunoscute), unul ca acesta, oricare ar fi, nu știu cum se va putea arăta slobod de muștrarea ce i se face, anume că citește *Scripturile* cu lenevire și fără luare-aminte. Căci numirile acestea, a „darului” și a „jertfei”, se află puse cu neosebire, una în loc de alta, în multe alte părți ale *Sfintei Scripturi*, noi putînd aduce aici nenumărate ziceri de acest fel, dacă lucrul nu s-ar arăta a fi iubire de slavă.¹ Dar și Apostolul singur va fi de ajuns a ne încredința despre aceasta, numind simplu și de obște „daruri” toate cele aduse. Deci ascultă următoarele lui cuvinte:

4. Dacă ar fi fost pe pămînt, nici nu ar fi fost preot, preoți fiind cei ce aduceau darurile după Lege,

Apostolul arată și cu aceste cuvinte ceea ce a zis mai sus. Ce anume? Anume că, deși Hristos nu are Cort aici jos, pe pămînt, precum aveau preoții cei vechi, ci Cortul Său se află în cer, totuși, din aceasta, El nu e oprit nicicum de a fi preot. Și vezi – o, cititorule! – înțelepciunea marelui Pavel: din apucarea (argumentarea) aceea, din care altcineva ar fi arătat că Hristos nu poate fi preot fiindcă nu are loc și Cort pe pămînt ca să preoțească, Apostolul arată cum chiar din aceasta este preot Hristos, pentru că, neavînd „Cort”, adică loc pe pămînt, ca să preoțească, El îl are sus, în ceruri. Căci pe pămînt Hristos nu ar fi fost preot, de vreme ce aici erau preoți alții, și prin urmare preoția Lui s-ar fi socotit răzvrătire asupra preoției acelora. Iar acum, fiindcă are loc și Cort în cer și fiindcă a suit acolo însuși trupul Său, acolo mijlocește pentru noi către Dumnezeu-Părintele, împlinind lucrul arhieriei Sale. Prin urmare – zice – chiar pentru aceasta e Hristos preot și arhieru, fiindcă Se află sus, iar nu pe pămînt.²

¹ Vezi la subînsemnarea capului 5 al epistolei de față, la stihul întâi, unde s-au însemnat cîteva ziceri ale *Scripturii* care cuprind despre acestea. (n. aut.)

² Iar după *Icumenie*, zicerea „dacă Hristos ar fi fost pe pămînt [...]” e la fel cu a zice: Dacă nu ar fi murit, și nu ar fi înviat, și nu S-ar fi înălțat, Hristos nu ar fi preot. Dar cu adevărat El a murit pentru a Se aduce jertfă pe Sine, și a înviat și S-a înălțat ca să

5. care slujesc ca închipuire și umbră a celor cerești,

Cu aceste cuvinte, Pavel arată covârșirea preoției lui Hristos asupra aceleia a preoților vechi, căci Pavel numește „închipuire și umbră” *Testamentul Vechi*, iar *Testamentul* acesta nou al *Evangheliei* îl numește „ceresc”. Și cum nu ar fi ceresc *Noul Testament*, întru care nu se săvârșește nici un lucru pămîntesc, ci toate cîte se săvîrșesc întru el sînt Taine duhovnicești și mai presus de fire? Acesta, întru care se cîntă laude îngerești, întru care se află cheile împărăției cerurilor și se dă iertarea păcatelor și (dimpotrivă) legarea păcatelor? Și întru care aflîndu-ne noi, Creștinii, avem petrecerea noastră în ceruri? Deci ale acestora „cerești”, adică ale *Noului Testament*, au fost închipuiri și pilde umbrite, ca niște însemnări, cele ce i s-au arătat lui Moisi de către Dumnezeu în muntele Sinai, pentru care și este scris: „Vezi, pe toate le vei face după închipuirea ce ți s-a arătat în munte” (*Ieșirea* 25:40), așa cum zice Pavel mai departe:

precum i s-a zis lui Moisi, cînd voia să facă Cortul: „Vezi – zice – le vei face pe toate după închipuirea care ți s-a arătat în munte!”

De vreme ce credem mai mult ceea ce vedem cu înșiși ochii noștri decît ceea ce auzim cu urechile – de unde și obșteasca socoteală care zice că „ochii sînt mai de crezare decît urechile” – Dumnezeu i-a arătat lui Moisi în închipuire văzută toate cele ce urma să facă, adică nu numai forma și felul cortului, ci și vasele și toate celelalte care urmau să fie rînduite pentru jertfe și pentru cealaltă slujire. Căci, mai înainte de a-i zice cu-

aibă loc pentru a preoți în cer. Iar „a preoți” se înțelege că este a mijloci pentru noi către Părintele, așa cum a zis Pavel mai înainte: „[...] pururea fiind viu spre a Se ruga pentru noi” (*Evrei* 7:25). Iar Teodorit tâlcuiește zicerea aceasta zicînd așa: „Pe acestea le-a pus spre dezvinovățire, învățînd că nu defaimă *Legea*, ci și pe aceea o socotește cinstită, ca pe una ce avea închipuirea celor cerești. De aceea a zis că ar fi fost de prisos a Se numi Hristos preot petrecînd pe pămînt, de vreme ce preoții *Legii* împlineau slujba acesteia. Dar, dacă preoția *Legii* a luat sfîrșit și Arhiereul cel după rînduiala lui Melhisedec a adus jertfă și a făcut a nu mai fi trebuință de alte jertfe, pentru ce preoții *Testamentului Nou* săvîrșesc *Tainica Liturghie*? E arătat celor învățați cele dumnezeiești că noi nu aducem altă jertfă, ci săvîrșim pomenirea aceleia una și mintuitoare. Căci aceasta ne-a poruncit-o Însuși Stăpînul, zicînd: «Aceasta s-o faceți întru pomenirea Mea» ca, privind închipuirile, să ne aducem aminte de patimile pe care le-a suferit El pentru noi și să ne înfocăm cu dragostea către Făcătorul de bine, așteptînd dobîndirea bunătăților viitoare.” (n. aut.)

vintul de mai sus, Dumnezeu i-a zis lui Moisi acestea: „Și vei face Mie după toate cîte am să ți le arăt Eu în munte: asemănarea Cortului și asemănarea vaselor lui așa le vei face” (*Ieșirea* 25:9).

6. Iar acum [Hristos] a nimerit o slujire cu atît mai deosebită,

Și aceste cuvinte se țin împreună de înțelegerea aceea de mai sus a dumnezeiescului Pavel, anume că, de ar fi pe pămînt, Hristos nu ar fi preot. Iar acum – zice – fiindcă nu are loc de preoție pe pămînt, ci în cer, El a nimerit o slujire mult mai deosebită. Adică slujirea lui Hristos nu e asemeni aceleia a arhierilor de pe pămînt, ci este cerească, fiindcă are ca loc al lucrării și al săvîșirii sale însuși cerul.

cu cît este mijlocitorul unui mai bun Testament.

După ce a înălțat și a mărit preoția lui Hristos de la loc, de la persoană și de la jertfă, Pavel înalță și mărește acum și *Noul Testament*, al cărui mijlocitor este Hristos. Și, chiar dacă a zis mai înainte că *Testamentul Vechi* a fost neputincios și nefolositor din pricina așezării pruncești a ascultătorilor Evrei, totuși, îndată ce a zis acestea, a încetat și nu a adăugat ceva mai mult, temîndu-se ca nu cumva Evreii ce crezuseră să nu-i primească cuvintele. Iar acum el lățește cuvîntul despre aceasta și arată că *Testamentul Nou*, adică *Evanghelia*, al cărui mijlocitor și dătător este Hristos, e mai bun decît cel vechi. Căci – zice – Hristos S-a făcut slujitor și lucrător al *Evangheliei* (care s-a legiuit pentru mai bune făgăduințe) luînd pentru noi chip de rob, așa cum și Moisi s-a făcut mijlocitor și slujitor al *Legii Vechi*. Aici, Apostolul scrie cuvîntul acela care îi mîngîia mai mult decît toate celelalte pe cei ce crezuseră dintre Iudei, anume: *Testamentul nostru* – zice – acesta nou al *Evangheliei*, s-a legiuit pentru făgăduințele unor bunătăți mai mari și mai înalte, căci Creștinilor ce păzesc *Evanghelia* nu li s-au făgăduit bunătăți vremelnice și pămîntești, adică bună-naștere de fii și mulți fii, ci împărăția cerului. Deci voi, frații mei, nu vă imputinați cu sufletul, căci făgăduințele bunătăților pe care le veți primi sînt mult mai bune decît făgăduințele *Legii*. Drept aceea, este lucru neînțelespt a obosi voi, care aveți a dobîndi atît de înalte cerești bunătăți.

7. Căci, de ar fi fost cel dintîi fără de prihană, nu s-ar fi căutat loc pentru al doilea.

Iubitule, vezi rînduiala de noime și de cuvinte ale marelui Pavel. Mai întîi, a zis că *Testamentul cel Nou* al lui Hristos este mai bun decît cel vechi. Și de unde e arătată aceasta? Din ceea ce zice, anume că s-a leguit prin făgăduința unor mai bune bunătăți. Căci, dacă făgăduințele și răsplătirile *Noului Testament* sînt mai bune decît făgăduințele celui vechi, e arătat că și *Noul Testament* e mai bun decît cel vechi și că poruncile lui sînt mai înalte și mai dumnezeiești decît ale celui vechi. Dar de unde este arătat că făgăduințele *Testamentului Nou* sînt mai bune decît ale celui vechi? Din faptul că *Testamentul Vechi* a fost lepădat și în locul lui a intrat acesta nou, care stăpînește și are tărie pentru că e mai bun și mai desăvîrșit decît cel vechi. Căci, dacă cel dintîi și vechi ar fi fost fără prihană și fără meteahnă, făcîndu-i așadar pe oameni fără prihană și drepți, negreșit că în locul lui nu ar fi intrat un al doilea, *Noul Testament*. Și – așa cum noi obișnuim a zice că o casă „nu este fără prihană”, în loc de: „fără meteahnă”, căci e putrezită – tot astfel a zis și Apostolul că *Testamentul Vechi* nu este fără prihană, nu că ar fi viclean și rău, ci fiindcă nu-i putea face pe oameni mai buni, desăvîrșiți, de vreme ce nu s-a dat pentru cei împliniți, ci pentru aceia neîmpliniți și prunci.¹

8. Căci Dumnezeu îi mustră și le zice:

Nu zice că Dumnezeu a mustrat *Vechiul Testament*, ci pe dinșii, adică pe Evrei, care nu se puteau împlini din poruncile *Legii*.

„Iată, vin zile – zice Domnul – cînd voi săvîrși peste casa lui Israil și peste casa lui Iuda Testament nou,

Cu aceste cuvinte, Pavel arată aici mai curat că *Testamentul cel Vechi* a fost lepădat, în partea lui cea slujitoare adică, în care se cuprind lucrările și slujirile, iar nu în aceea morală, pentru că cele zece porunci și altele care îndreptează moravurile și faptele nu s-au lepădat, ci au tărie și după *Testamentul cel Nou*. Și vezi despre aceasta la subînsemnările zicerii „[...] căci voi spre slobozenie v-ați chemat, fraților” (*Galateni* 5:13) și a zicerii „[...] *Legea* poruncilor cu dogme oprind-o” (*Efeseni* 2:15). Așa-

¹ Și Teodorit a pus numirea „neprihănit” în loc de „desăvîrșit”, adică „indestulul spre desăvîrșire”. Iar Chiril al Alexandriei, în loc de „neprihănit”, a zis: „desăvîrșit sfînt”. (n. aut.)

dar, Pavel arată că *Vechiul Testament* s-a lepădat, aducându-L pe Dumnezeu, Care zice prin Ieremia: „Voi legiui *Testament Nou...*”, adică *cu totul nou*, iar nu precum înțeleg Evreii, anume că aceasta se zice pentru Ezdra, care a înnoit, adică a scris a doua oară, *Scriptura cea Veche*. Pentru că aceasta nu s-a înnoit astfel, ci a rămas tot veche, chiar dacă s-a pomenit în întregime a doua oară de către Ezdra.¹

9. nu asemenea Testamentului pe care l-am lăsat părinților lor în ziua când i-am apucat de mînă ca să-i scot din pămîntul Egiptului.

Pentru a nu socoti cineva că Dumnezeu a lepădat *Testamentul* acela pe care i l-a dat lui Avraam cînd a zis: „Întru seminția ta se vor blagoslovi toate neamurile” (*Facerea* 22:18), El a adăugat aceasta: „în ziua întru care i-am apucat de mînă ca să-i scot din pămîntul Egiptului”, ca să arate că s-a lepădat *Testamentul* dat în Muntele Sinai părinților Evreilor, aceluia care s-au închinat vițelului după ce îi scosese din Egipt. Așadar nu a lepădat *testamentul* dat lui Avraam mai înainte de acestea, fiindcă acela a luat sfîrșit și s-a împlinit întru Hristos, Care a fost sămînță a lui Avraam după trup.

Căci ei nu au rămas întru Testamentul Meu, și Eu i-am părăsit – zice Domnul.

Vezi – o, iubite cititorule! – că toate relele și nenorocirile care ni se întîmplă se nasc și iau început de la noi, iar bunătățile și facerile de bine pe care le primim ne vin de la Dumnezeu și de la Dînsul își au începutul? Căci, ca și cum S-ar dezvinovăți, Dumnezeu arată aici pricina pentru care i-a părăsit pe Evrei, și zice: De vreme ce ei nu au rămas în *Testamentul* Meu, atunci și Eu i-am lăsat și i-am părăsit. Pentru aceasta zicea și în altă parte: „Iar de nu veți vrea să Mă ascultați, sabie vă va mînca!” (*Isaia* 1:20).

¹ După întoarcerea din Babilon în Ierusalim, Ezdra și-a adus aminte de toate *Sfintele Scripturi*, după porunca lui Dumnezeu, și le-a scris șezînd în liniște, așa cum mărturisește marele Vasilie, care – în cartea către Hilon, ucenicul său – scrie așa: „Aici, pustiu întru care, curățindu-se, norodului i s-a pus *Lege* și așa L-a văzut pe Dumnezeu în pămîntul făgăduinței; aici, muntele Carmel, în care a petrecut Ilie și a bine-plăcut lui Dumnezeu; aici, cîmpul în care s-a depărtat Ezdra și, cu porunca lui Dumnezeu, a izvodit toate cărțile insuflăte de Dumnezeu.” (n. aut.)

10. Căci acesta e Testamentul pe care îl voi face cu casa lui Israil după zilele acelea – zice Domnul.

„Zilele acelea”, care? Unii zic că înțelege zilele de după ieșirea Israiliților din Egipt, întru care li s-a dat *Legea* prin Moisi. Iar eu socotesc că pomenește zilele acelea pentru care a zis mai sus: „Iată, vin zile...”, adică: Trecînd *zilele acelea*, adică zilele de după vremea lui Ieremia și a [celorlalți] Prooroci, atunci voi așeza și voi legiui acest *Nou Testament* – despre care zice mai jos:

Pune-voi legile Mele în cugetul lor și în inima lor le voi scrie,

Să vină acum Evreii și să arate aici cînd au primit ei acea lege nescrisă pe care o fîgăduiește Dumnezeu în acest loc [al *Scripturii*]? Căci și Ezdra tot în scris a dat *Scriptura*, de care și-a adus aminte în întregime, după întoarcerea Israiliților din Babilon la Ierusalim. Așadar singuri Apostolii nu au luat vreo lege scrisă, ci au primit legea Sfintului Duh în chip nescris, în inimile lor. Pentru aceasta le zicea și Hristos: „Iar Mîngietorul, Duhul cel sfînt, pe care-L va trimite Tatăl întru numele Meu, Acela vă va învăța toate și vă va aminti de toate cele ce am zis vouă” (*Ioan* 14:26).¹

și le voi fi lor Dumnezeu, și ei Îmi vor fi Mie norod.

Acest cuvînt proorocesc și-a luat sfîrșitul prin evanghelie [buna-vestire] și prin *Noul Testament*, căci „neamurile”, care mai înainte erau slujitoare la idoli și nu erau norod al lui Dumnezeu, cunoscîndu-L acum pe adevăratul Dumnezeu, s-au făcut norod al Lui.

11. Și nu va mai învăța fiecare pe aproapele său și fiecare pe fratele său, zicînd: «Cunoaște pe Domnul!» – căci toți Mă vor ști – de la cel mic, pînă la cel mare al lor.

¹ Vezi, iubitul, că *Noul Testament* nu s-a dat cu lespezi trupești și materiale și cu litere, ci cu sfaturi nematerialnice și netrupești prin Duhul Sfînt. Iar cuvintele pe care le zicea Domnul propovăduind *Noul Testament* și *Evanghelia* erau duh și viață, nu numai cuvinte goale grăite și topite în aer, așa cum singur zicea: „Duhul e făcător de viață, trupul nu folosește la nimic. Graiurile pe care vi le zic Eu sînt duh și viață” (*Ioan* 6:63). Deci – cu cît e duhul mai presus de trup, și cele gîndite și nematerialnice mai presus de cele simțite și materialnice – cu atît este mai presus *Noul Testament* de acela vechi. (n. aut.)

Aici, Domnul vorbește de învățatura cea ostenitoare și dureroasă, căci acum – iată! – vedem că în darul *Evangheliei* nu avem trebuință să cheltuim multe cuvinte și învățături spre a-i îndupleca pe cei ce au minte sănătoasă a crede în Hristos. Fiincă *Testamentul cel Vechi* era îngrădit într-un singur colț de pământ, în Ierusalim, și foarte puțini erau care să-l știe; iar *Noul Testament* și *Sfînta Evanghelie* s-au propovăduit în toată lumea, prin Apostoli, căci „în tot pământul – zice – a ieșit cuvîntul lor și la marginea lumii graiurile lor” (*Psalm 18:1*). Iar zicerea aceasta se înțelege încă și într-alt chip. Căci – de vreme ce Fiul lui Dumnezeu a petrecut pe pământ prin iconomia întrupării Sale și a îndumnezeit firea omenească, unind-o în dumnezeiescul Său Ipostas – lumina adevăratei cunoștiințe de Dumnezeu, pusă de către dumnezeiescul dar în firea omenească, a luminat în sufletele tuturor oamenilor, ca iscusire și putere spre a-L cunoaște credinciosul cu lesnire pe adevăratul Dumnezeu.

12. Căci voi fi milostiv cu nedreptățile lor și nu voi mai pomeni păcatele și nelegiuirile lor” (*Jeremia 31:31-34*).

Și acest cuvînt proorocesc s-a împlinit prea-arătat întru Testamentul cel nou, de vreme ce Dumnezeu – spălîndu-ne prin Sfîntul Botez pe noi, Creștinii, de spurcăciunea păcatelor făcute – mai mult nu Își aduce aminte de păcatele acestea, fiindcă au apucat să se spele.

13. Și, zicînd: „nou”, l-a învechit pe cel dintîi (*Testament*),

Cu aceste cuvinte, Apostolul tîlcuiește cuvîntul de mai sus al Proorocului Jeremia, iar mai ales al lui Dumnezeu, și zice: Aceasta, a numi Dumnezeu cu totul „nou” cel de-al doilea Testament, singură aceasta – zic – arată că Testamentul de mai înainte este vechi și neputincios.

iar ceea ce s-a învechit și a îmbătrînit este aproape de piele.

După ce a luat slobozenie și îndrăzneală de la Proorocul Jeremia, iar mai ales de la Dumnezeu, Apostolul defaimă acum *Legea* pentru învechirea și îmbătrînirea ei și arată că cele ale evangheliei sînt noi și înfloresc.

¹ Vezi și tîlcuirea zicerii „căci sinteți învățați de Însuși Dumnezeu spre a vă iubi unii pe alții” (capitolul 4:9 al celei către Tesaloniceni), fiind potrivită la această zicere. (n. aut.)

Deci din această zicere proorocească ce vorbește de un Testament „nou” trage numele aceluia „vechi”, fiindcă noul este împotriva vechiului. Și, adugînd de la sine numirea bătrîneții, trebuie să încheie apoi zicînd că *Legii celei Vechi*, celei scrise, îi e datorare pierrea, pentru că lucrul ce se învechește și îmbătrînește este aproape de sfîrșit și de moarte în chip firesc. [...] E ca și cum Apostolul ar zice că Testamentul cel nou nu l-a încetat pe cel vechi fără vreme, mai înainte de timpul hotărît, ci pentru că acela ajunsese întru bătrînețe și vechime, adică pentru slăbiciunea, netrebnicia și nefolosul lui, așa cum zice Pavel și în altă parte: „[...] pentru că ceea ce era cu neputință Legii – fiind slabă, prin trup [...]” (*Romani 8:3*).

CAPITOLUL IX

1. Drept aceea, cel dintîi¹ avea îndreptări pentru slujbe

Mai sus, Apostolul a arătat – de la preoții cei vechi, de la preoția lor și de la numele *Vechiului Testament* – că obiceiurile Evreilor și *Legea* lor cea lucrătoare de slujbe urmau să aibă sfîrșit. Iar acum arată aceasta chiar de la forma pe care o avea Cortul cel vechi al mărturiei. Căci întru dînsul se aflau trei locuri: unul afară de cort, Sfînta și Sfintele Sfintelor. Și locul cel afară de Cort, care se vede că era curtea sau ograda, era rînduit pentru a sta toți, și Evreii și nemernicii, adică cei din „neamuri” care se catehizau cele ale Evreilor. Iar după curtea aceasta era o catapeteasmă, adică o perdea țesută², prin care intrau preoții în Sfînta, care era în mijlocul Cor-

¹ La Hrisostom și la Teofilact se scrie așa, iar la Teodorit și la alte izvoade se adaugă și aceasta: „Cort”. Iar înțeleptul Fotie vrea să se spună că nu Cortul, ci Testamentul cel dintîi avea îndreptări pentru slujbe. Deci socotesc că nu despre Cort a vorbit, ci despre *Testamentul Vechi*, căci nu a asemănat Cortul cu *Noul Testament*, ci *Testamentul vechi* cu cel nou. (n. aut.)

² Însemnează că erau trei catapetesme (adică perdele) ale Cortului: 1) perdeaua ce acoperea ușa ogrăzii Cortului, 2) aceea ce acoperea chiar ușa din mijlocul Cortului și 3) aceea ce închidea Sfînta Sfintelor. Despre acestea zice *Sfînta Scriptură*: „[...] și catapeteasma ușii Cortului și a ușii ogrăzii” (*Ieșirea* 39:40); și iarăși: „Și vei pune sicriul mărturiei și vei acoperi sicriul cu catapeteasmă” (*Ieșirea* 40:3). Însă Apostolul vorbește numai de două catapetesme, nenumărînd-o pe a treia, pe cea a ușii ogrăzii Cortului. Iar aceste trei catapetesme erau din iachint, din porfiră, din roș împletit, din vison împletit. Însă catapeteasma ușii ogrăzii era cusută, căci zice: „era lucru de croitor” (*Ieșirea* 27:16); cea a ușii Cortului, care se numea și „împistrită”, era lucru de împistritor (*Ieșirea* 26:36); iar acoperămîntul ușilor *Sfîntei Sfinților* era lucru țesut (*Ieșirea* 27:32). Și – ca să zic mai curat – așa cum bisericile noastre sînt alcătuite din pridvor, din biserica propriu-zisă și din Sfîntul Altar, tot astfel avea și Cortul cel vechi ograda, Sfintele și Sfintele Sfintelor. Iar ograda era împrejurul celor patru părți ale Cortului: către Răsărit, către Miazănoapte, către Miazăzi și către Apus, precum se vede la capitolul 27 al *Ieșirii*. Iar Cortul în întregul lui era închipuirea zidirii [lui Dumnezeu] – după Teodorit – astfel: cele din lăuntru ale catapetesmei, adică Sfintele Sfintelor, aveau închipuirea celor cerești; iar cele afară de catapeteasmă, adică Sfintele, aveau închipuirea celor pămîntești, și pentru aceasta li se îngăduia preoților să intre într-însele totdeauna. Iar după Chiril, Cortul avea închipuirea bisericii. După Sfîntul Grigorie al Nissei însă, Cortul avea închipuirea lui Hristos, Care este puterea și înțelepciunea lui Dumnezeu, Care, nefăcut de mîna fiind după firea Sa, primește a Se alcătui cînd este trebuință încît se înfige întru noi ca un „Cort” (al legii). Astfel, „Cortul” acesta Hristos era și nefăcut, după ființa și nezidirea Sa de mai înainte, adică după dumnezeirea Sa; dar a fost și alcătuit, căci a pri-

tului, unde făceau în fiecare zi osebitele slujiri și lucrări prin jertfe și prin rugăciuni; și aceasta era închipuire a *Testamentului Vechi*, pentru că acolo toate se săvârșeau cu singiuri și cu jertfe de vietăți. Iar Sfintele Sfintelor era loc osebit, acolo intrînd arhiereul [doar] o dată în an, așa cum va spune mai jos Apostolul; și acestea erau închipuire a tainei lui Hristos. „Deci – zice – cel dintii (adică *Vechiul Testament*) avea îndreptări (adică semne sau hotare și legiuiri) de slujbă”; dar le avea atunci, dar acum nu le mai are, fiindcă au încetat.

și altar lumesc.

Apostolul numește „altar lumesc” acel loc al Cortului întru care era iertat a intra toți: și Iudeii, și Nazireii (adică cei aferosiți lui Dumnezeu), și nemermicii, și Elinii. Deci Apostolul numește locul acesta „lumesc”¹ fiindcă era călcat de Elini, de vreme ce „lume” se numesc și necredincioșii,

mit alcătuirea aceasta materialnică și s-a făcut zidit după omenire. Zice însă și Teodorit: „Iar catapeteasma (adică perdeaua) împlinea trebuința tării; căci *Dumnezeiasca Scriptură* ne-a învățat că sînt două ceruri, dintre care: pe cel dintii l-a făcut Dumnezeu împreună cu pămîntul, iar pe cel de-al doilea l-a făcut în a doua zi a *Facerii*, zicînd: „Fac-se tărîe între ape!”, adăugîndu-se: „și a numit Dumnezeu tărîa «cer»” (*Facerea* 1:6). Așa zice și fericitul David: „Cerul cerului Domnului” (*Psalms* 113:16). Căci cerul acesta nouă ne este acoperămînt, iar Puterilor celor nevăzute le plinește trebuința de așternut; deci, așa cum acesta le desparte pe cele de jos de cele de sus, tot astfel catapeteasma sau perdeaua întinsă prin mijlocul Cortului despărțea Sfînta Sfintelor de Sfîntă. (n. aut.)

¹ Iar locul acesta lumesc se vede că a fost în însăși curtea cortului, fiindcă Teofilact și dumnezeiescul Hrisostom zic că acolo stăteau și Elinii, aceasta atîtînd poate ceea ce zice Dumnezeu: „A călca curtea Mea nu veți mai adauge” (*Isaia* 1:13). Însuși Teofilact zice mai jos că „în curte stăteau toți de obște” (stihul 3). Poate că și Evanghelistul Luca arată aceasta, zicînd: „Și, pe cînd Zaharia slujea înaintea lui Dumnezeu în rîndul săptămîinii sale, a ieșit la sorți, după obiceiul preoției, să tîmîieze intrînd în biserica Domnului. Iar toată mulțimea poporului, în ceasul tîmîierii, era afară și se ruga. Și i s-a arătat Îngerul Domnului, stînd de-a dreapta jertfelnicului tîmîierii” (*Luca* 1:8-11). Iar jertfelnicul tîmîierii nu era în Sfintele Sfintelor, ci în mijlocul bisericii (și vezi înainte, la tîlcuirea zicerii „unul fără de sînge”, la stihul 7 al acestui capitol). Drept aceea, dacă jertfelnicul tîmîierii era în biserica din mijloc, întru care a intrat Zaharia să tîmîieze, atunci înseamnă că mulțimea norodului stătea afară, în curtea bisericii, adică dinaintea bisericii și în pridvor. Și Iacumenie zice că: „Trei corturi am însemnat în cele opt cărți: unul care se zice «altarul cel lumesc», unde era jertfelnicul de aramă al arderilor de tot și era iertat întregului norod a intra și a săvîrși jertfele; al doilea, unde era purerea slobod preoților a săvîrși slujbele, unde se afla jertfelnicul, masa și pîinile puneri înainte; și al treilea, unde era «tîmîietorul», cădelnița adică, și sicriul *Legii*, întru care o dată în an intra doar arhiereul.” (n. aut.)

după ceea ce a zis Domnul: „Nu pentru lume Mă rog, ci pentru aceia pe care Mi i-ai dat Mie” (Ioan 17:9).

2. Căci s-a făcut cortul cel dintîi – întru care era sfeșnicul, și masa și pîinile punerii înainte – care se numește „Sfîntul” (Ieșirea 40).

Pavel numește cortul acesta „întîi” pentru că nu numără curtea sau ograda ce era înaintea lui și pentru că el se afla înaintea Sfintei Sfintelor, care era după cortul acesta. Căci el se afla în lăuntru, mai înainte de acesta aflîndu-se jertfelnicul de aramă al arderilor de tot, care sta în loc descoperit¹; apoi, se afla catapeteasma, adică perdeaua, care acoperea ușa cortului, ce se numea și „împistrita” și despărțea cortul de curtea din afară, astfel încît acesta rămînea în mijloc. Deci întru acest cort din mijloc se aflau sfeșnicul², și masa³ și pîinile punerii înainte⁴.

¹ Se vede că jertfelnicul acesta de aramă se cuprindea în curtea în care se afla și spălătoarea dinaintea ușii cortului din mijloc, întru care își spălau preoții mîinile și picioarele cînd intrau în cortul din mijloc sau cînd mergeau lingă jertfelnic să slujească: „Și a făcut spălătoarea, ca să-și spele dintr-însa mîinile și picioarele Moisi, și Aaron și fiii lui cînd intrau în Cortul mărturiei sau cînd mergeau înaintea jertfelnicului ca să slujească, precum îi rînduise Domnul lui Moisi” (Ieșirea 40:31). Și Teofilact zice mai jos (la stihul 3) că jertfelnicul de aramă se afla în curte; iar dacă jertfelnicul de aramă era în curte, atunci catapeteasma ce acoperea ușa cortului din mijloc nu era după acest jertfelnic – cum zice aici Sfîntul Teofilact – ci înaintea lui, lucru de care mă mir. Poate însă a fi greșeală de scriere, afară numai dacă nu ar zice cineva că Sfîntul Teofilact vorbește așa începînd de la partea de jos a Cortului, suindu-se apoi mai departe. (n. aut.)

² Sfeșnicul, care era din aur săpat, avea închipuirea lui Hristos (după Sfîntul Chiril al Alexandriei), Cel ce era din fire Dumnezeu adevărat și Fiu al lui Dumnezeu. Căci sfeșnicul de aur închipuie strălucirea dumnezeiască și covîșirea lui Hristos, ca să poată arăta frumusețea și podoaba gîndită a lui Emanuil, după ceea ce este scris: „Frumos cu podoaba mai mult decît fiii oamenilor” (Psalm 44:21); iar cele șapte lihnare (lumini) ale sfeșnicului arătau – după Isaia – cele șapte daruri ale Sfîntului Duh care se odihneau întru Hristos – așa cum zice Grigorie al Nisei – sau însemnau chipurile cele multe și osebite cu care Hristos luminează prin cuvîntul înțelepciunii, al cunoștinței și al deslușirii duhurilor. Căci, așa cum numărul „șapte” este desăvîrșit, tot astfel și Hristos este cu totul desăvîrșit ca Dumnezeu. Iar după Sfîntul Chiril sau după Iosif [Flaviu], acele șapte lihnare închipuie cele șapte planete; însă sfeșnicul avea și închipuirea Născătoarei de Dumnezeu, după scoțela multor sfinți; sau – după Teodorit – lihnarele însemnau cele șapte zile ale săptămîinii. (n. aut.)

³ Masa, avînd patru picioare, avea închipuirea pămîntului, după Stromatul Climent, pămînt care se întărește, ca asupra a patru picioare, pe cele patru vremi ale anului: vara, toamna, iarna și primăvara. Însă masa avea și închipuirea Născătoarei de Dumnezeu, după mărturia multor sfinți. (n. aut.)

⁴ Iar „pîinile punerii înainte” sînt acelea douăsprezece care se aduceau deasupra mesei, arătînd cercul celor 12 zodii și cele 12 luni ale anului – după Iosif [Flaviu]. [...] (n. aut.)

3. Iar după a doua catapeteasmă se afla cortul numit „Sfintul Sfintelor”,

Vezi – o, cititorule! – că întâi a fost catapeteasma pe care *Scriptura* o numește „împistrita”? Pentru că – după Sfintul Chiril – aceasta avea deasupra niște belciuge subțiri, cu care se trăgea, întinzându-se și stringându-se¹, și aceasta despărțea curtea din afară (unde intrau toți de obște iar preoții jertfeau asupra altarului celui de aramă), așadar despărțea curtea din afară de cortul din lăuntru, întru care intrau doar preoții pentru a săvârși slujbele. Iar apoi, după ce se trecea de cortul din mijloc, era altă catapeteasmă, pe care Pavel o numește a doua.² Căci, așa cum am zis mai înainte, el nu numără și cea de a treia catapeteasmă (sau perdea), aceea a ușii curții Cortului. Iar dincolo de acea catapeteasmă pe care Apostolul o numește „a doua” era alt cort, ce se zicea „Sfintul Sfintelor”, întru care nu intra nimeni altcineva decît numai arhiereul singur, și acesta încă nu totdeauna, ci numai o dată în an, în luna a șaptea, la praznicul Înfigerii corturilor. Iar Pavel îl numește „cort” și pe acela din mijloc, și pe cel de al treilea, adică pe Sfintul Sfintelor, pentru că întru amîndouă Se umbrea și locuia Dumnezeu. Sau îl numește pe acesta „cort” pentru că unul era tot Cortul, deși se vedea că e alcătuit din trei părți: din curte sau ogradă, din cortul din mijloc și din cel ce se numea „Sfintul Sfintelor”, așa cum și biserica noastră se numește „biserică” toată, cu pridvorul, cu biserica propriu-zisă și cu Sfintul Altar.

¹ Căci așa zice *Scriptura*: „Și vei face (perdea) împistrită din iachint, din porfiră și de roșu împletit și de vînăt împletit, lucru de împletitor” (*Ieșirea* 26:36). (n. aut.)

² Teodorit zice: „Această a doua catapeteasmă – precum am zis mai înainte – avea închipuirea tării; căci, așa cum tăria desparte întiul cer de pămînt, tot astfel și catapeteasma aceea despărțea «Sfintul Sfintelor» de locul din mijloc al Cortului, ce se numea «Sfintul». Iar cele patru țesături și culori ale catapetesmei închipeau cele patru stihii: iachintul (adică alabastrul) închipea aerul sau văzduhul; roșul închipea focul; porfira închipea marea, pentru că întru dînsa se hrănește scoica ce are vopseaua porferei; iar vînătul închipea pămîntul, pentru că din pămînt odrăsleşte inul cel subțire și prea-alb.” Acestea le zice Teodorit, iar Chiril zice că această catapeteasmă stătea pe patru stîlpi aurii, ale căror temelii erau de argint, care închipeau trupul lui Hristos, cum zice și Apostolul: „[...] calea pe care ne-a înnoit-o proaspătă și vie prin catapeteasmă, adică prin trupul Său” (*Evrei* 10:20). [...] iar în evreiește Sfintul Sfintelor se numea „codeș hacoda-șim” – după Coresi. (n. aut.)

4. care avea cădelnița de aur¹ și sicriul Legii ferecat peste tot cu aur²,

Pavel o numește pe cea cuprinzătoare de la ceea ce cuprindea, zicînd „sicriul Legii”, fiindcă acela cuprindea în lăuntru cele două lespezi asupra cărora erau scrise cele zece porunci, cum le rînduise și le așezase Dumnezeu în muntele Sinai.

întru care era năstrapa de aur ce avea mana, și toiagul lui Aaron ce înfrunzise și lespezile Legii.

Toate acestea erau aduceri-aminte și pomeniri ale nemulțumirii Evreilor. Astfel, năstrapa de aur cu mana se păzea spre pomenirea faptului că Evreii, care mîncaseră mana aceasta în chip minunat și mai presus de fire, au cîrțit asupra lui Moisi și a lui Aaron în pustie³; ca, prin pomenirea aceasta, să se vestească fiilor și strănepoților bunătatea lui Dumnezeu și

¹ Aici însemnăm că Aaron tămîia în toată dimineața și seara asupra jertfelnicului tămîierii din cortul din mijloc, căci așa zice *Scriptura*: „Și va tămîia asupra acestuia (a jertfelnicului adică), tămîie alcătuită mărunt dimineață de dimineață. Cînd va întocmi lihnarele, va tămîia asupra acestuia și cînd va aprinde lihnarele seara, Aaron va tămîia asupra acestuia” (*Ieșirea* 30:7). De aici, e arătat că Aaron tămîia atunci cu altă tămîietoare, iar nu cu cădelnița din aur care se păzea întru Sfînta Sfintelor, cu care arhiereul tămîia numai o dată în an. Prin urmare, se trage încheierea că în Cort erau două tămîietori, una în cortul din mijloc și alta în Sfînta Sfintelor. (n. aut.)

² Fiind făcut din lemne neputrezitoare și fiind ferecat cu aur, sicriul avea închipuirea trupului lui Hristos celui nestruciat – după Sfîntul Chiril – care zice: „Căci – cercetînd chipul înomenirii Celui unuia născut – Îl vom vedea pe Cuvîntul lui Dumnezeu-Părintele închis în pîntecele Fecioarei ca într-un sicriu, «căci într-Însul locuia trupește toată plinirea dumnezeirii, după *Scriptură*»” (*Coloseni* 11:9). Și aurul era închipuirea prea-strălucitei dumnezeiri care se unea oarecum cu sfîntul trup și păzea întru el strălucirea și nestricăciunea în chip negrăit.” (n. aut.)

³ Însemnează că Evreii nu au cîrțit pentru că mîncau mană și că mana nu s-a păzit în năstrapă pentru o asemenea cîrtire. Ci ei au cîrțit mai înainte de a li se da mana, cînd nu aveau pîine să mînce: „Și au zis către Moisi și Aaron fiii lui Israel: Mai bine era să fi murit bătîndu-ne Domnul în pămîntul Egiptului, cînd ședeam împrejurul căldărilor cu cărnuri și mîncam pîine cu îndestulare” (*Ieșirea* 16:3). Deci pentru cîrtirea aceasta a zis Domnul către Moisi: „Iată, Eu vă voi da vouă pîini din cer” (la fel 4), și așa le-a plouat lor mana. Și, pentru pomenirea manei, Moisi a zis către Aaron: „Ia o năstrapă de aur, umple-o cu un homer de mană și păstrează-o înaintea lui Dumnezeu spre păzire întru neamurile voastre” (*Ieșirea* 16:33). (n. aut.)

împietrirea Evreilor. Apoi, toiagul lui Aaron se păzea pentru zicerea-impotrivă asupra lui Aaron a lui Core, Datan și Aviron, pe care i-a înghițit pământul, așa cum se arată la capitolul 17 al *Numerilor*. Iar al doilea rînd de table ale *Legii*, cele cioplite de Moisi, se păzeau spre pomenire; căci, din pricina slujirii la Idoli a Evreilor, Moisi a sfărîmat primele table, cele nefăcute de mîini, ci alcătuite de Dumnezeu. Se va nedumeri cineva însă pentru ce în *Cartea a treia a împărățiilor* este scris că în sicriu nu a fost altceva decît acele două table: „Și în sicriu nu era nimic altceva afară de două lespezi de piatră, *Tablele Legii*, pe care le pusese Moisi în Horiv, cînd Domnul a făcut testament cu fiii lui Israil, după ieșirea lor din pămîntul Egiptului” (3 *Împărați* 8:9). Căci Apostolul zice aici că în sicriu era și năstrapa cu mana și toiagul lui Aaron. Spre dezlegarea nedumeririi acesteia, răspundem că – fiind prea-bine învățat întru cele evreiești de către prea-învățațul Gamaliil, dascălul său – Pavel poate știa aceasta din predanie. Căci și Fariseii Evreilor din vremea aceea se împacă întru aceasta, zicînd că în sicriu se aflau și acestea amîndouă, însă nu de la început.¹ Căci – zic aceștia – de vreme ce sicriul urma să se ascundă în vremea lui Ieremia, se poate ca atunci să se fi pus acestea într-însul. Iar despre ascunderea sicriului așa se scrie la Ieremia: „În zilele acelea, zice Domnul, nu se va mai zice: «O, sicriul *Legii!*» Nu se vor mai gîndi la el, nu-și vor mai aduce aminte de el, nu se va mai face altul” (*Ieremia* 3:16).

5. Iar deasupra acesteia erau Heruvimii slavei,

Adică deasupra sicriului acestuia erau slăviții Heruvimi, care sînt slujitori ai lui Dumnezeu și spre slava lui Dumnezeu.² Și Apostolul înalță și

¹ Căci și în *A Doua Lege* (*Deuteronomul*) este scris că Moisi a pus doar lespezile în sicriu, zicînd: „Și întorcîndu-mă, m-am pogorit din munte și am băgat Tablele în sicriul pe care l-am făcut, precum îmi poruncise Domnul” (capitolul 10:5). Dar cînd îi poruncise lui Domnul? Cînd făcuse sicriul, zicîndu-i: „Și vei băga într-însul mărturiile pe care ți le voi da” (*Ieșirea* 24:10). Căci e scris că Moisi a pus năstrapa cu mana înaintea lui Dumnezeu, cum s-a zis mai sus. La fel, este scris că Moisi a pus toiagul lui Aaron înaintea mărturiilor, nu în sicriu: „Și a zis Domnul către Moisi: «Pune toiagul lui Aaron înaintea mărturiilor, spre păzire, întru semnul fiilor celor neascultători»” (*Numeri* 17:41). (n. aut.)

² În Sfîntul Sfîntelor erau doi Heruvimi: unul de o parte a curățitorului sicriului și altul de cealaltă parte, cu aripile întinse deasupra, acoperînd curățitorul căutîndu-și în fața unuia altuia. Între Heruvimii aceștia și mai presus da curățitor, Se cunoștea Dumnezeu și grația poruncile Sale către fiii lui Israil. Pentru aceea, Heruvimii erau numiți și

mărește aceste lucruri înadins, ca să arate că tainele noastre, ale evangheliei, sînt mult mai mari decît acelea ale *Vechiului Testament* [care se afla în sicriu, umbrit de Heruvimii slavei, n. m.].

care umbreau curățitorul;

„Curățitor” se numea capacul și acoperămîntul sicriului, așa cum vei înțelege mai pe larg din *Scriptură*.¹ Și să nu te amăgești, cititorule, din cuvintele oarecărora și să socotești că acest curățitor este alt lucru. Și acesta Îl închipuia și Îl însemna pe Hristos, Care S-a făcut curățire a păcatelor noastre, cum mărturisește însuși Apostolul, zicînd: „Pe Care L-a pus Dumnezeu curățitor prin credință întru sîngele Lui” (*Romani* 3:25). Și Hristos le-a închis pe toate ale *Testamentului Vechi*, precum și capacul închidea sicriul.²

despre care nu ne este acum a grăi în parte.

Cu acest cuvînt, Pavel arată că aceste simboluri, adică semne ale *Vechiului Testament*, nu erau numai ceea ce se vedea și se simțea, ci și ghicituri, închipuiri și icoane ale altor lucruri, duhovnicești, gîndite și aievea; pe care – zice – dacă cineva ar voi să le tălmăcească, ar avea trebuință de vreme îndelungată.

6. Astfel fiind făcute acestea, în cortul cel dintîi prooții intrau pururea cînd făceau slujbele;

Zice: Așa erau făcute acestea în Cortul Mărturie; însă Evreii nu se îndulceau de ele, căci catapeteasma cea dintîi despărțea cele sfinte și numai prooții intrau într-însele (adică în partea din mijloc) și săvîrșeau dumneze-

„car al lui Dumnezeu”, căci zice: „Cel ce șezi pe Heruvimi, arată-Te!” (*Psalmul* 79). Și vezi la capitolul 24 al *Ieșirii*, stihul 18. (n. aut.)

¹ Căci așa zice *Scriptura*: „Și vei face curățitor din aur curat. Și vei pune curățitorul deasupra sicriului” (*Ieșirea* 24:17). Și Isidor Pelusiotul numește curățitorul „acoperămînt al sicriului” (la foaia 839 a *Pentateuhului*). (n. aut.)

² Același lucru îl zic și Chiril, Sever și Isidor, anume că acel curățitor Îl închipuia și Îl însemna pe Hristos, Care S-a făcut curățitor pentru păcatele noastre, cum zice Ioan cel iubit (*1 Ioan* 2:2). Și însuși Pavel zice: „[...] pe Care (pe Iisus Hristos adică) L-a pus Dumnezeu curățitor prin credință întru sîngele Lui” (*Romani* 3:25). (n. aut.)

ieștile slujbe; iar a doua catapeteasmă (sau perdea), despărțea Sfântul Sfințelor de partea din mijloc a Cortului, pentru că acesta era păzit a se arăta.

7. iar întru al doilea arhiereul, o dată în an,

Vezi, iubitele, că închipuirile Tainei lui Hristos se întemeiau mai dinainte în *Vechiul Testament*, în al doilea cort? Căci – ca să nu zică cineva: Și cum i-a sfințit jertfa lui Hristos pe toți oamenii, făcându-se o singură dată? – Pavel arată aici că o asemenea jertfă a fost din vechime; căci, în *Legea Veche*, arhiereul aducea jertfă o dată în an, și aceasta era mai sfântă și mai înfricoșată decât toate celelalte jertfe.

nu fără de sânge,

De vreme ce mai sus a numit „jertfă” crucea, care nu avea nici foc pentru arderea de tot, nici lemne, și nici nu se aducea de mai multe ori în an, Apostolul arată aici că la fel era și jertfa cea veche adusă de arhiereu, căci și aceea se aducea cu sânge, o dată în an. Se nedumeresc însă unii pentru ce e scris la *Ieșire* așa: „[...] și Aaron va tămâia cu tămâie mărunță, dimineață de dimineață și seara, când va întocmi lihnarele. Va tămâia cu aceasta pretutindeni. Această tămâiere neîntreruptă se va face pururea înaintea Domnului din neam în neam” (*Ieșirea* 30:7, 8). Drept aceea, ei zic că din aceasta se trage încheierea că arhiereul intra să tămâieze în Sfântul Sfințelor de două ori în toate zilele, și atunci de ce zice aici Apostolul că intra doar o dată în an? Și, vrînd să dezlege nedumerirea, ei zic că o dată în an intra cu sânge, iar cu tămâie de două ori pe zi. Însă să știi, cititorule, că aceștia s-au nedumerit rău și fără învățătură, căci nu e scris că Aaron tămâia cu cădelnița de aur de două ori în zi întru Sfântul Sfințelor, ci *asupra jertfelnicului cel de aur*, iar acesta nu era întru Sfântul Sfințelor, ci în cortul din mijloc, unde se afla și sfeșnicul și masa, cum am zis mai înainte.¹ Căci cu cădelnița de aur arhiereul tămâia doar o dată pe an, în

¹ Căci despre jertfelnicul tămâierii este scris în *Scriptură* așa: „Și vei face jertfelnic de tămâiere din lemne neputrezitoare [...] Și vei polei grătarul lui cu aur curat [...] Și-l vei pune pe el în preajma catapetesmei care este despre sicriul mărturiei” (*Ieșirea* 30:1). Și din afara Sfântului Sfințelor și din dreapta jertfelnicului acestuia al tămâierii s-a arătat și Arhanghelul Gavriil când i-a binevestit lui Zaharia. Însă la aceasta s-ar putea nedumeri cineva, zicînd: Dacă Arhanghelul s-a arătat și i-a binevestit lui Zaharia din dreapta jertfelnicu-

Sfintul Sfințelor¹; și una este cădelnița, și alta jertfelnicul. Și am scris nedumerirea aceasta aici ca nu cumva, auzind-o de la alții, să se amăgească vreunul, socotind că e dreptă și sănătoasă.²

pe care îl aducea pentru sine și pentru necunoștințele norodului.

lui tămîierii – iar jertfelnicul acesta era în cortul din mijloc, acela al Sfințelor – înseamnă că arhiereul Zaharia nu a intrat în Sfintul Sfințelor! Și atunci – ar zice ei – cum socotește dumnezeiescul Hrisostom, și Teodorit, și alți Părinți și toată Biserica că bine-vestirea către Zaharia a nașterii marelui Înaintemergător era în vremea praznicului înfigerii corturilor, adică în a șaptea lună, când arhiereul intra în Sfintul Sfințelor. Răspundem că nu e de necrezut să se fi întâmplat amîndouă, adică: arhiereul Zaharia să fi intrat în Sfintul Sfințelor și să fi tămîiat cu cădelnița de aur; iar când a intrat, sau după ce a ieșit, Gavriil să i se fi arătat din afară, din dreapta jertfelnicului tămîierii. Iar că era în vremea praznicului înfigerii corturilor, care se făcea în luna a șaptea, când arhiereul Zaharia a intrat în biserică să tămîieze, mărturisește și Teodorit într-o însemnare. Mărturisește însă și *Sfinta Scriptură*, zicînd să nu se afle în Cort nici un om cînd se curățește arhiereul: „Și nici un om nu va fi în Cortul Mărturieii cînd va intra el să se curățească întru cel sfînt, pînă ce ar ieși” (*Levitic* 16:17). Și aceasta trebuie unită cu ceea ce povestește Evanghelistul Luca despre Zaharia, anume că, în ceasul tămîierii, toată mulțimea norodului era afară, rugîndu-se; iar eu socotesc că atunci nu se aflau în lăuntru nici preoții. (n. aut.)

¹ Căci așa zice *Scriptura*: „Și va lua (arhiereul Aaron) cățuia plină de jăratec de foc de la jertfelnicul dinaintea Domnului, și își va umple mîinile de tămîie alcătuită mărunț, și va intra în lăuntru catapetesmei, și va pune tămîia în foc înaintea Domnului și fumul tămîiei va acoperi curățitorul cel de deasupra mărturiilor, și nu va muri” (*Levitic* 16:12). Zicere pe care înțeleptul Teodorit o tilcuiește așa: „De aici, este arătat că jertfelnicul tămîierii sta afară de catapetesmă. Căci, de nu ar fi fost așa și el ar fi stat în lăuntru, nu i s-ar fi poruncit lui Aaron să ia cărbunii în cățuia și să ducă tămîia în lăuntru catapetesmei. Și, povestind despre Zaharia, părintele Botezătorului Ioan, Fericitul Luca ne-a învățat acestea: «Căci întru această vreme (adică în praznicul înfigerii corturilor, ce se prăznuia în luna a șaptea), acela a intrat în Sfintul Sfințelor și a dobîndit îngereasca vedere»” (foaia 1069 din *Pentateuh*). Vezi și subînsemnarea zicerii „care avea cădelniță de aur” (*Evrei* 9:4), ca să cunoști că în Cort erau două cădelnițe. (n. aut.)

² Dar ce făcea arhiereul cu sîngele cînd intra în Sfintul Sfințelor? Cu degetul, stropea de șapte ori curățitorul (capacul sicriului) din sîngele vițelului sau al țapului: „Și va lua din sîngele vițelului și va stropi cu degetul asupra curățitorului, către răsărit, în fața curățitorului. Și va stropi de șapte ori din sînge [...] Și se va ruga pentru sine, și pentru casa sa și pentru toată adunarea Israiliților. Apoi, va ieși la jertfelnicul cel dinaintea Domnului și-l va curăți, luînd din sîngele vițelului și din sîngele țapului. Și, punînd pe coamele jertfelnicului de jur împrejur și stropindu-l cu sînge cu degetul său de șapte ori, îl va curăți de necurățiile fiilor lui Israil și-l va sfinți” (*Levitic* 16:14 și 17-19). Și se stropea cu sîngele acela de șapte ori pentru că oamenii fac greșeli mici și mari în fiecare zi a săptămîinii. (n. aut.)

Aici, Pavel adaugă a zice iarăși: „pentru sine”, căci arhierul *Legii Vechi* aducea sîngele în Sfîntul Sfîntelor și, cu degetul, stropea de șapte ori curățitorul – precum am zis – pentru păcatele sale. Iar Hristos nu a adus [jertfă] pentru Sine și pentru ale Sale păcate. Căci cum s-ar fi făcut aceasta, de vreme ce El era mai presus de tot păcatul și osebit de cei păcătoși? Prin urmare, mare și multă este osebirea lui Hristos de arhierul *Legii*. Și a zis: „pentru necunoștințele norodului”, nu: „pentru păcatele lor”, ca să-i bage în mai multă frică pe Evreii ce crezuseră și pe toți ceilalți Creștini, smerindu-le cugetarea. Creștine – zice – chiar dacă am socoti că n-ai păcătuit de voie și cu socotință, totuși ai păcătuit de silă și fără a ști, adică întru necunoștință; deci de aceste păcate făcute fără socotință, nu este curat și slobod nimeni. Unii însă zic că Pavel vorbește de necunoștință ca să arate deosebirea dintre jertfa lui Hristos și jertfele arhieriei *Legii Vechi*; căci jertfele *Legii Vechi* iertau numai păcatele ce se făceau întru necunoștință, iar jertfa lui Hristos le iartă și pe cele ce se fac întru cunoștință și conștiință, numai să se pocăiască cel ce le-a făcut, mărturisindu-le părintelui său duhovnicesc.

8. Prin aceasta, Duhul Sfînt însemnîndu-ne că drumul către Sfîntul Sfinților nu era arătat cîtă vreme avea stare cortul cel dintîi,

De aici, Apostolul începe a tilcui în chip anagogic (adică după o mai înaltă socotință) cele ale întîiului și ale celui de al doilea cort. Și zice că – de vreme ce Sfîntul Sfîntelor erau necălcat de ceilalți preoți, fiind închipuire a cerului, precum am zis mai întîi; iar cortul cel dintîi, de după curte sau ogradă – cu jertfelnicul de aramă din afară, cortul cel umblat totdeauna de preoți – era închipuire a slujirii celei după *Lege*; zice așadar că prin acestea două se arăta în chip simbolic și anagogic că, atîta vreme cît „avea stare cortul cel dintîi”, adică atît cît stăpînea *Legea Veche* cu slujbele ei, calea Sfîntului Sfinților, adică intrarea în cer, nu era umblată și călcată acelora care săvîrșeau acele slujbe. Ci acelora le este nearătată și închisă intrarea în Sfîntul Sfîntelor, adică intrarea în cer, singur Arhierului Hristos osebindu-I-se aceasta.

9. care era pildă pentru vremea de față și însemna că darurile și jertfele ce se aduceau nu puteau să-l desăvîrșească după conștiință pe cel ce slujea.

Întru aceste cuvinte, Apostolul arată cele zise și de mine mai sus: anume că cel dintii cort, acela întru care preoții intrau totdeauna, era o pildă, adică o însemnare și o închipuire a vremii dinainte de venirea lui Hristos, întru care sta *Legea*, adică a aceleia în care se aduceau jertfele de acest fel, atât de slabe și de neputincioase, încît nu puteau să-i facă pe cei ce le aduceau desăvîrșiți „după conștiință”, adică după omul din lăuntru. Căci acelea curățeau numai spurcăciunile trupului, nu și păcatele sufletului, ele neavînd putere a ierta prea-curvia, sau uciderea, sau furtul de cele sfînte (adică ierosilia) sau alte asemenea păcate.

10. Acelea erau puse numai pentru mîncări, și băuturi și felurite spălări și îndreptări ale trupului pînă la vremea îndreptării.

Zice: Îndreptările *Vechiului Testament* se însărcinau asupra Evreilor, rînduind pentru dînșii numai mîncările și băuturile, adică îi rînduia Evreului să mănînce o anumită mîncare, iar alta nu. Și pentru ce se zice că *Legea Veche* rînduia și pentru băuturi, de vreme ce ea nu rînduia despre osebirile băuturilor? Deci zice aceasta fie pentru că *Legea* rînduia ca preoții să nu bea vin cînd aveau a intra întru cel sfînt, precum este scris: „Vin și băutură bețivă nu veți bea, tu și fiii tăi după tine, cînd veți avea să intrați în Cortul Mărturiei sau mergînd înaintea jertfelnicului, ca să nu muriți! Legiuire veșnică să vă fie aceasta întru neamurile voastre!” (*Leviticul* 10:9). Sau, Pavel zice aceasta pentru cei ce aveau „rugăciune”, adică făgăduință, să nu bea vin, așa cum erau Nazireii, despre care este scris: „Dacă bărbat sau femeie va hotărî să dea făgăduință de Nazireu, ca să se afierosească Nazireu Domnului, să se ferească de vin și de sicheră. Oțet de vin și oțet de sicheră să nu bea, și nimic din cele făcute din struguri să nu bea. Nici struguri proaspeți sau uscați să nu mănînce. În toate zilele cît va fi Nazireu, să nu mănînce, nici să bea vreo băutură făcută din struguri, de la sîmbure pînă la piele” (*Numeri* 6:2-4). Sau, Pavel zice aceasta simplu, nimicînd rînduielile de acest fel ale *Legii* și luîndu-le în rîs.

Iar în *Legea cea Veche* erau spălări felurite. De pildă, dacă cineva punea mîna (sau visa că pune mîna) pe mort sau pe lepros, se spăla și i se părea că astfel s-a curățit de spurcăciune. Însă aceste îndreptări erau „ale trupului”, adică erau porunci trupești, curățînd trupurile și îndreptîndu-i trupește pe aceia cărora li se părea că sînt necurați cu trupul. Dar toate acestea – zice – urmau a nu se însărcina asupra oamenilor pînă în sfîrșit,

ci „pînă la vremea îndreptării”, adică pînă la venirea lui Hristos, Care avea să le îndrepte, legiuind adevărata și dreapta slujire a lui Dumnezeu, căci zice: „Duh este Dumnezeu, și cei ce se închină Lui se cuvine a I se închina în duh și întru adevăr” (Ioan 4:24). Și, fiindcă *Legea* a fost jug greu, Pavel a zis că aceste îndreptări ale *Legii Vechi* „erau puse”, adică însărcinate, asupra Evreilor, așa cum spun și dumnezeieștii Apostoli către Iudei, în *Fapte*: „Deci de ce-L ispitiți acum pe Dumnezeu a pune jug asupra grumazului ucenicilor (adică al Creștinilor din «neamuri»)? – jug pe care nu l-am putut purta nici noi, nici părinții noștri?” (*Fapte* 15:10).

11. Iar Hristos, venind arhieru al bunătăților viitoare

Zice: *Testamentul cel Vechi*, cu slujirea și preoția lui, nu-i duce pe oameni în cer; iar Hristos, venind o dată, a intrat întru „Cele Sfinte”, căci despre acestea e zicerea „venind”. Și nu a zis: „făcîndu-Se arhieru, ci: „venind”, adică: Hristos nu a venit în lume pentru altceva, ci anume pentru a fi arhieru, scopul și sfîrșitul venirii Sale pe pămînt fiind chiar arhieria, adică a-Și jertfi trupul pe cruce pentru păcatele noastre. Aceasta a zis-o El Însuși prin David, fiind mărturisită și de către Apostolul: „Pentru aceasta, intrînd în lume, jertfă și aducere nu ai voit, iar trup Mi-ai săvîrșit” (*Psalme* 39:9; *Evrei* 10:5). Și nu a zis că Hristos este arhieru al vietăților ce se jertfesc, ci „al bunătăților viitoare”. Și, de vreme ce cuvîntul nu putea arăta cu amăruntul toate darurile făcute nouă de Hristos, Apostolul le-a numit simplu și nehotărîtor. Și le-a zis „viitoare”, adică următoare *Legii Vechi*, a cărei vreme a numit-o mai sus „de față”. Căci vremea lui Hristos e viitoare aceleia a *Legii Vechi*. Sau, le-a numit „viitoare” pentru că bunătățile și darurile lui Hristos au să ni se arate în veacul viitor.

în cortul cel mai mare și mai desăvîrșit –

Aici, Pavel numește „cort” trupul lui Hristos, „cort” care este cu adevărat mai mare decît Cortul cel vechi și făcut de mină, fiindcă Dumnezeu-Cuvîntul și toată lucrarea Sfîntului Duh locuiește într-însul. Căci – după marele Teolog Ioan – „nu din parte I L-a dat Dumnezeu pe Duhul” (*Ioan* 3:34), „cortului” acestuia adică, care este mai desăvîrșit fiindcă a isprăvit lucruri mai desăvîrșite și mai înalte. Încă și dumnezeiescul Grigorie al Nisei a zis că acest „cort” avea închipuirea lui Hristos, așa cum am spus mai înainte în subînsemnarea stihului întîi al capitolului acestuia.

nefăcut de mină, adică nu al făpturii acesteia –

De aceasta se agață ereticii și zic că trupul Domnului a fost ceresc și mai presus de lume, de vreme ce Apostolul zice că nu era din făptura aceasta. Ci noi le răspundem dimpotrivă, că, de ar fi cugetat Apostolul că este ceresc, cum ar fi zis că „nu este al făpturii acesteia”? Căci și cerul e din această făptură, nu afară de ea. Deci care este noima Apostolului? Aceasta, că acel Cort al *Legii Vechi* fusese făcut de minile arhitectului Veseliil și ale meșterilor care au fost împreună cu dînsul; iar acest „cort”, adică trupul Dumnezeu-Cuvîntului, a fost alcătuit de Duhul cel Sfînt. Deci de aceea a zis că „nu e din zidirea aceasta”, ci dumnezeiesc și duhovnicesc, fiindcă nici una dintre făpturi nu-L avea locuind întru sine în chip ipostatic pe Dumnezeu-Cuvîntul, pe cîtă vreme trupul lui Hristos era unit ipostatic cu Cuvîntul dumnezeiesc.¹ Deci, după materie, trupul Domnului era ca și ale noastre, adică era de o ființă și de aceeași fire cu trupul nostru, fiindcă s-a închegat din prea-curatul sînge al Preasfintei Fecioare. Iar după chipul alcătuirii el era mai presus de trupurile noastre, fiind unit ipostatic cu Dumnezeu-Cuvîntul.² Sau – de vreme ce Cortul *Legii Vechi* fusese alcătuit din lemne, piele, argint, aur, aramă și țesături – Apostolul a zis că trupul lui Hristos nu a fost din făptura și materiile acelea. Căci tot cuvîntul lui Pavel se grăiește aici după asemănare și arată covîșirea trupului lui Hristos asupra Cortului *Legii Vechi*. Și numește trupul Domnului „cort” pentru că întru dînsul S-a umbrît (adică S-a sălășluit) Fiul lui Dumnezeu cel unul născut. Și îl mai numește și catapeteasmă (adică perdea), fiindcă ascundea întru sine dumnezeirea. În același chip, numește „cort” cerul, fiindcă acolo locuiește adevăratul Arhiereu Hristos; și „catapeteasmă”, fiindcă prin mijlocirea cerului se închid sfintele ce sînt în ceruri, și nu se văd de pămînteni.

12. nu cu sîngele țapilor și al vișeilor, ci cu însuși sîngele Său,

¹ Așa tilcuiește aceasta și Teodorit, zicînd: „«Nu din făptura aceasta» e în loc de: «nu după legea firii ce stăpînește întru făptură sau zidire».” (n. aut.)

² Despre aceasta, cu adevărat vrednice de laudă sînt cuvintele teologice ale marelui Dionisie Areopagitul, care (în a patra epistolă către Gaius) scrie așa: „Iar noi nu Îl hotărîm pe Hristos omenește. Căci El nu a fost nici numai om, nici numai mai presus de ființă și de om. Ci a fost om cu adevărat, cu deosebire iubitor de oameni, mai presus de oameni, El, Cel mai presus de ființă, fiind înființat din ființa oamenilor. [...]” (n. aut.)

Iată că toate cele ale vechii preoții sînt osebite de preoția lui Hristos, și că la fel de mare este covîrșirea lui Hristos asupra arhierilor cei vechi pe cît este covîrșirea dumnezeiescului sînge asupra singelui dobitoacelor cu care intrau în Sfîntul Sfîntelor arhieriei *Legii*. Căci zice: „Va lua din sîngele vițelului, și va stropi cu degetul asupra curățitorului către răsărit, și va junghia țapul cel pentru păcatele norodului înaintea Domnului și va aduce din sîngele lui în lăuntru de catapeteasmă” (*Leviticul* 16:14).

a intrat o dată întru cele sfinte,

Adică: Hristos, Cel ce a venit arhieru, a intrat o dată întru „cele sfinte”, adică în cer. Căci aici se încheie zicerea „Cel ce a venit”, precum am zis mai sus.

veșnică izbăvire aflînd.

Hristos – zice – nu a aflat curățire vremelnică de trupuri, ca arhierii cei vechi, ci a aflat slobozenie veșnică de păcatele sufletești ale oamenilor. Sau, zice că Hristos, intrînd în cer numai o dată, cu această singură intrare ne-a pricinuit facere de bine pentru totdeauna. Vezi însă – o, cititorule! – cum a zis Pavel: „aflînd”, ca să arate cu aceasta că lucrul s-a făcut afară de toată nădejdea. Căci slobozenia noastră a fost cu adevărat lucru de nedumerire, și numai Hristos a isprăvit-o, aflînd lesnirea aceasta.

13. Căci – dacă sîngele taurilor și al țapilor și cenușa junicii, stropindu-i pe cei spurcați, îi sfințește spre curățirea trupului –

De vreme ce multora li s-ar fi părut poate lucru de necrezut că Hristos a pricinuit tuturor oamenilor veșnică slobozenie de păcatele sufletești numai cu o singură jertfă de sînge a trupului Său, Apostolul dă de înțeles aici că aceasta e de crezut din socoteala și înțelegerea pe care o aveau Israiliții, zicînd: Dacă voi, Evreii, cînd viețuiați sub *Lege*, credeți că vă curățiți stropindu-vă cu sîngele junicii și cu cenușa ei udată cu apă (căci cenușa junicii se păstra pentru a-i curăța pe cei spurcați de atingerea cu vreun trup pîngărit¹) – cum nu ar curăți sufletele de spurcăciunea păcate-

¹ Despre junica aceasta scrie la capitolul 10 al *Numerilor* că trebuia să fie roșie la păr, fără prihană, fără vreo pată și neînjugată vreodată. Și *Legea* poruncește ca aceasta

lor sîngele lui Hristos? Vezi însă – o, cititorule! – înțelepciunea marelui Pavel: căci nu a zis că sîngele țapilor „curăța”, ci „sfința”, nu pentru că

să se junghie afară din tabără și să se ardă împreună cu pielea; și cenușa ei să se pună afară din tabără în loc curat și să se păstreze ca să-i curățească pe cei ce ar fi pipăit trup mort, sau ucis sau ar fi atins os ori mormînt de om. Căci, stropindu-se cenușa aceasta împreună cu apă asupra acelora, îi curăța. Iar junica aceea era închipuire a trupului lui Hristos și a mîntuitoarei Lui patimi – după Teodorit și după Chiril al Alexandriei. De aceea și era roșie, ca să arate trupul pămîntesc al Domnului, precum și numele „Adam” arată pămîntul cel roșu [Iulul, n. m.]. Apoi, junica era fără prihană, însemnînd nepăcătuirea lui Hristos; și fără jug, pentru slobozenia lui Hristos; și se junghia în afara taberei, căci și mîntuitoarea patimă s-a făcut afară de poarta Ierusalimului. (n. m.)

Citind toate acestea, să ne aducem aminte că în anul 2000 Evreii au dat vestea că sînt în căutarea unei vaci roșii cu desăvîrșire, și la o vreme chiar au zis că au găsit-o. Se pare însă că biata vită avea cîteva fire de păr ne-roșii, încît povestea a trecut în uitare, așa cum trec toate deșertăciunile pe care le vedem și le auzim sau le citim în ziare. Ce are însemnătate e pricina pentru care le trebuie Evreilor acel dobitoc deosebit: ei vor să sfințească iarăși un arhieru al *Legii Vechi*, care, la rîndul său, să ridice alți preoți. Căci, de la surparea de către Vespasian a bisericii *Legii Vechi* din Ierusalim, în anul 70 după Hristos, slujba *Legii Vechi* a încetat, de vreme ce Romanii i-au ucis atunci pe toți arhierii și preoții, urmași ai lui Aaron, lăsînd în viață doar o parte din Leviți și Coheni (din care se trag Levi Strauss și Leonard Cohen, de pildă). Deci ceea ce nu a izbutit Sfințul Apostol Pavel prin propovăduirea sa, adică a înceta slujbele *Legii vechi*, a săvîrșit Hristos Însuși, Care a îngăduit sălbaticilor Romani să nimicească biserica lui Solomon și întreaga cetate a lui David cu desăvîrșire, împlinind astfel proorocia făcută către ucenici: „Vedeți toate acestea? Adevărat grăiesc vouă: Nu va rămîne aici piatră pe piatră care să nu se risipească” (*Matei* 24:2). Firește că stropirea cu sîngele și cenușa unei vițele nu poate hirotoni urmași ai lui Aaron, și asta e vădit pentru toată lumea. Ceea ce vreau să zic aici e că sminteala cu vaca roșie arată că Evreii sînt într-adevăr pe cale să ridice o capiște (templu idolesc, adică satanicesc) pe locul bisericii lui Solomon, capiște în care îl vor încorona pe Antihristul cel mare. Să ne gîndim că întîmplarea „teologicoveterinară” cu vițica fotografiată pînă la ultimul fir de păr e legată cumva de războiul nimicitor împotriva Ismailitenilor, a Arabilor, a căror uriașă moschee zidită pe temelile bisericii lui Solomon împiedică înălțarea templului Antihristului. Acum, o moschee se mai poate și muta (cu tehnologia americană de azi e chiar lesnicios), dar ce te faci că însuși locul acela e „sfințit” pentru Islam, căci de acolo s-a ridicat la cer (pușin) „Profetul” Mahomed, urma tălpilor rămînîndu-i întipărită pe piatră! Am povestit toate acestea nu din altă pricină decît pentru a se înțelege mai bine cu ce satanică împietrire a inimii și întunecare a minții a trebuit să se lupte – singur! – Sfințul Apostol Pavel la începutul creștinismului, dacă acum, după două mii de ani de propovăduire a evangheliei lui Hristos, Evreii încă se învîrtoșează întru reinvierea slujbei *Legii*, măcar că nu au nici preoți, nici biserică. (n. m.)

Apostolul ar fi cugetat sau ar fi primit cele ale *Legii*, ci ca să isprăvească ceea ce voia, zicînd că: Dacă sîngele țapului da sfințenie – precum credeai voi – atunci cu mult mai vîrtos veți crede că dă sfințenie sîngele lui Hristos! Iar faptul că Pavel nu mărește cele ale Evreilor zicînd că sîngele țapilor „îi sfințește” e arătat din ceea ce adaugă: „cătrea curățirea trupului”. Sîngele acela – zice – nu era sfînt pentru a curățî sufletul nematerialnic, ci doar trupul materialnic.¹

14. cu cît mai vîrtos sîngele lui Hristos – Care, prin Duhul cel veșnic, S-a adus pe Sine fără prihană lui Dumnezeu –

Zice: Pe Hristos nu L-a adus ca jertfă vreun alt arhiereu², și El nu S-a jertfit cu focul arderii de tot, cum se ardea desăvîrșit junică, ci prin veșni-

¹ Este lucru vrednic de nedumerire pentru ce sîngele taurilor și al țapilor – și îndeobște jertfele *Legii Vechi* – pricinuiau curățirea Evreilor. Răspundem că jertfele nu pricinuiau curățire de sine, ci pentru că erau închipuiri și semne ale Jertfei lui Hristos: atît ale celei simțite – care s-a făcut prin sînge o singură dată, pe Cruce – cît și a jertfei celei tainice și duhovnicești, fără de sînge, aceea a tainelor, adică a dumnezeieștii eharistii cu pîine și cu vin. Căci jertfele dobitoacelor și singurile lor au fost închipuire a Jertfei lui Hristos ce s-a făcut prin sînge asupra Crucii; iar pîinile ce se aduceau și turnările vinului pe pămînt erau închipuire a pîinii și a vinului celor tainice. Drept aceea, fiind închipuiri ale lui Hristos, din închipuirea către Hristos luau puterea de a-i curățî pe Evrei. Despre aceasta, prea-bine a zis și Sfîntul Grigorie Teologul: „Dumnezeu nu a lăsat nici jertfele acestea cu totul nesfințite și neputincioase a isprăvi ceva, nici a urma doar pînă la sînge, ci în jertfele *Legii* se amesteca Jertfa cea mare și – ca să zic așa – nejertfită” (*Cuvînt la Paști*). Încă și dumnezeiescul Hrisostom zice: „Jertfele nu-l erau plăcute lui Dumnezeu și nu se făceau după socoteala Sa, ci după îngăduire. Și, pentru că se făceau, a pus asupra lor închipuire după asemănarea iconomieii lui Hristos ce urma a se face, ca să fie bine-primate măcar pentru închipuire, dacă de sine nu erau. Și prin toate pune închipuirea lui Hristos și însemnează în chip umbrît cele ce aveau să fie. Astfel – dacă se jertfea oaie, aceea era închipuire a Mîntuitorului; la fel boul, închipuire a Domnului; sau vițel, sau junică sau altceva din cele ce se aduceau, porumbel sau turtura – toate își aveau aducerea către Mîntuitorul” (cuvîntul 166 din tomul al 5-lea). Prin urmare, Hristos, Cel ce Se închipuia prin jertfe, era Acela care pricinuia și da curățirea. (n. aut.)

² Căci – de vreme ce Hristos este unul după chip și ipostas, dar îndoit după fir, adică a dumnezeirii și a omenirii – El S-a jertfit pe Sine ca arhiereu, aducîndu-Se jertfă nu numai lui Dumnezeu-Părintele, ci și Sieși ca Dumnezeu, căci unul și același este Cel ce aduce, și Se aduce și către Care se face aducerea. Despre aceasta a zis și Teologul Grigorie: „Căci nimeni nu este vrednic de marele Dumnezeu, de Cel jertfit și de Arhiereul” (în cuvîntul apologetic). (n. aut.)

cul Duh. Pentru ce? Pentru ca și darul și izbăvirea să ne fie veșnice.¹ Și Hristos S-a adus pe Sine „fără prihană”, adică fără păcat, pentru că și în- nica aceea veche se cerca de către *Lege* a fi fără prihană, adică fără pată și meteahnă trupească.

curățește conștiința noastră de faptele cele moarte,

Vorbind despre jertfele *Legii*, Apostolul a zis că sîngele lor „sfințea”, adăugînd: „cătore curățirea trupului”; iar aici, zicînd că sîngele lui Hristos ne va „curățea” conștiința, arată că această curățire e mai presus decit sîngele vechilor jertfe. Căci acesta îl curățește pe omul cel din lăuntru, adică sufletul și inima; iar acela nu avea putere a face aceasta. Și acela îl curățea pe omul ce s-ar fi atins de mort, care nu e necurat după fire; iar acesta îi curățește pe oameni de faptele cele moarte, păcătoase și necurate, care pot spurca sufletul omului cu adevărat, despărțindu-l de Dumnezeu.

spre a sluji Dumnezeului celui viu și adevărat.

Drept aceea, oricine ar fi cel ce se apucă și face fapte „moarte”, păcătoase, acela nu slujește Dumnezeului „cel viu și adevărat”, ci acelor fapte moarte pe care le iubește și le face. Pe acelea le cinstește și le îndumnezeiește, precum este scris: „[...] al căror Dumnezeu este pîntecele” (*Filipeni* 3:19); tot așa, lacomul de averi slujește idolului, căci zice: „[...] nici lacomul de averi, care este slujitor la idoli” (*Efeseni* 5:5). Deci faptele acestea sînt moarte nu numai pentru că-i despart pe cei ce le fac de viața cea veșnică, ci și pentru că sînt puturoase și grețose chiar în vremea cînd le face omul, așa cum și morții sînt puturoși și grețoși din fire. Dar faptele cele moarte sînt și mincinoase, pentru că-i amăgesc pe cei ce le fac, căroro li se par îndulcitoare, dar nu sînt așa cu adevărat, ci foarte amare.

15. Și pentru aceasta este mijlocitor al Noului Testament,

Moartea lui Hristos îi tulbura pe mulți din cei slabi în credință și în socoteală, care ziceau: Dacă Hristos a murit, cum va mai da El bunătățile făgăduite? De aceea, Pavel le vindecă aici tulburarea și arată că mai ales

¹ [...] Despre veac, vezi subînsemnarea zicerii: „[...] prin Care și veacurile le-a făcut” (*Evrei* 1:2). (n. aut.)

pentru aceasta este adevărată diata (testamentul) lui Hristos, pentru că El a murit. Deci zice: Hristos a murit ca să ne curățească de faptele noastre cele moarte, și în testamentul (adică în diata) pe care l-a făcut în vremea morții Sale El ne-a iertat păcatele și ne-a lăsat moștenirea bunătăților Părintelui Său, mijlocitor făcîndu-Se între Părintele Său și noi. Căci Părintele Său, pentru călcarea de poruncă a lui Adam, nu numai că nu voia a ne lăsa moșteniri, dar era chiar minios asupra noastră ca asupra unor călcători ai poruncilor Sale, avîndu-ne ca pe niște îndepărtați de părinteasca Sa voie. Deci Hristos S-a făcut mijlocitor și L-a împrietenit pe El cu noi. Dar cum S-a făcut mijlocitor? Așa, căci ceea ce se cuvenea a pătimi noi – adică moartea de osîndă, pe care eram datori să o suferim pentru păcatele noastre – a suferit-o El în locul nostru și astfel, prin moartea Sa, ne-a făcut vrednici de testamentul Său. Prin urmare, noul Testament s-a adeverit prin moartea Fiului, de vreme ce dă moștenirea Părintelui Său nu unor nevrednici, ci unora vrednici. Și – așa cum testamentul unui părinte îi face pe unii moștenitori, iar pe alții lepădați din moștenire – tot astfel face și Testamentul lui Hristos. Deci ascultă pe cine face moștenitori Testamentul lui Hristos, căci zice: „Părinte, voiesc ca, unde sînt Eu, să fie împreună cu Mine și aceia pe care Mi i-ai dat, ca să vadă slava Mea pe care Mi-ai dat-o, pentru că Tu M-ai iubit pe Mine mai înainte de întemeierea lumii” (Ioan 17:24). Și ascultă și pe cine leapădă din moștenire: „Nu pentru lume Mă rog – zice – ci pentru cei pe care Mi i-ai dat Mie” (la fel, 9); și iarăși: „Cînd știți acestea, fericiți sînteți dacă le veți face. Nu zic despre voi toți; căci Eu știu pe cei pe care i-am ales” (Ioan 13:17, 18). Și iarăși – așa cum testamentul (adică diata) omului are martori – tot astfel are martori și Testamentul lui Hristos. Și vrei să cunoști care sînt? Ascultă: „[...] și mărturisește pentru Mine Părintele, Care M-a trimis” (Ioan 7:18); „Iar cînd va veni Mîngîietorul, Acela va mărturisi pentru Mine; și voi încă mărturisiți, căci sînteți cu Mine din început” (Ioan 15:26).

***ca moartea Lui să se facă spre izbăvirea de călcările poruncii
Testamentului dinîi,***

Vezi, frate, că moartea lui Hristos s-a făcut pentru izbăvirea noastră? Și atunci cum socotești că moartea Lui a fost lucru al neputinței, de vreme ce a avut atîta putere încît a vindecat și călcările poruncilor ce s-au făcut în *Lege*? Și cum alergi tu iarăși la *Lege*, care a fost atît de neputin-

cioasă, încît nu putea îndrepta nici măcar călcările săvîrșite de oamenii supuși ei? Și am zis că *Legea* a fost neputincioasă, iar nu vicleană și rea, precum hulesc ereticii Maniheii.

și cei chemați să ia fîgăduința veșniciei moșteniri.

Căci – zice – dacă moartea lui Hristos nu ne-ar fi slobozit de păcatele prin care ni-L făcuserăm vrăjmaș și potrivnic pe Părintele cel ceresc, cum am fi primit moștenirea cerurilor? Căci aceasta arată zicerea „chemați”, anume că la început Dumnezeu avea către noi acea dragoste ce o are un părinte pentru fiii săi, noi fiind chemați a moșteni bunătățile Lui părintești; iar în urmă, pentru păcatele noastre, ne-am făcut nevrednici de o asemenea iubire și de moștenirea cerescului nostru Părinte.

16. Căci, unde e testament, acolo trebuie să fie și moartea celui ce face testamentul,

17. testamentul fiind adevărat pentru morți.

Zice: Frații mei, să nu vă tulbure că Hristos a murit! Căci, de nu ar fi murit, nu ar fi făcut nici testament ca să moștenim bunătățile Sale. Fiindcă e cunoscut tuturor și fără de îndoială că testamentul (sau diata) se ține și are tărie după moartea aceluia ce l-a lăsat, el neavînd tărie cîtă vreme acela este viu. De aceea, dacă Hristos nu ar fi murit, nici noi nu ne-am fi făcut vrednici de moștenirea bunătăților Sale părintești, fiindcă vrajba cerescului Părinte către noi nu se putea dezlega decît prin moartea Fiului Său.

Căci are el oare tărie cînd e viu cel ce l-a făcut?

Cu chip întrebător să citești aceasta – o, cititorule! – și să înțelegi așa: Are putere diata cuiva cîtă vreme este viu cel care a făcut-o? Nu, cu adevărat, n-are putere și tărie!

18. Drept aceea, nici cel dintîi nu s-a înnoit fără de sînge.

Apostolul nu și-a adevărat și nu și-a încredințat cuvîntul doar de la obștescul obicei potrivit căruia diata are tărie după moartea celui ce o face, fiind fără tărie cîtă vreme acela este viu. Ci adevărește aceasta și din ceea

ce s-a întâmplat cu Testamentul cel vechi, lucru care avea să-i înduplece numaidecît pe cei ce crezuseră din Evrei. Deci zice: Totdeauna, la orice testament sau diată adevărată, e nevoie ca mai întîi să urmeze moartea; de aceea, nici întîiul Testament, cel vechi, nu s-a înnoit fără sînge, care este semn al morții. Ci Testamentul cel vechi a fost înnoit cu sînge de miei și de oaie¹, fiindcă acela a fost închipuire și umbră a Testamentului acestuia nou; iar aici, după ce a strălucit adevărul darului, Testamentul acesta nou a fost înnoit de Însuși Fiul lui Dumnezeu, Care Și-a vărsat sîngele și a murit după trup pentru noi. Dar ce va să zică „s-a înnoit”? Adică Testamentul a luat început al intrării și al adevărului lui cu vărsare de sînge, adică cu moarte, căci într-alt chip nu putea lua început pentru a lucra și a se adevări.

19. Căci, după ce s-a grăit de către Moisi toată porunca după Lege înaintea norodului,

Zice: După ce s-au grăit de către Moisi în urechile norodului toate poruncile după *Lege*, adică așa cum o legiuise Dumnezeu pe fiecare... Sau, zicerea „toată porunca după Lege” e în loc de: „toate poruncile legiuite de Dumnezeu”, căci așa zice *Scriptura*: „Și, luînd cartea Testamentului, (Moisi) a citit-o la urechile norodului. Și a zis norodul: Toate cite a grăit Domnul, le vom face și le vom asculta!” (*Leșirea* 24:7).

luînd sîngele vițelilor și al țapilor², cu apă, cu lînă roșie și cu isop³ a stropit cartea aceasta și pe tot norodul,

¹ La *leșire* scrie că era sînge de vițel, nu de miel, căci așa se află anume: „Și i-a trimis (Moisi) pe tinerii fiilor lui Israil, și au ridicat ardere de tot și au jertfit jertfă de minuire lui Dumnezeu, vițel. Și, luînd Moisi jumătate din sînge, l-a turnat într-un vas, iar cealaltă jumătate de sînge l-a turnat înaintea jertfelnicului” (*leșirea* 24:5). Tilcuind aceasta, dumnezeiescul Chiril zice: „Cu vițelul cel desăvîrșit Se aseamănă Hristos.” Încă și Apostolul zice mai jos: „sînge de vițel”, nu de miel. (n. aut.)

Dar cum zice Pavel aici că a stropit cu sîngele țapilor, de vreme ce *Scriptura* vorbește numai de vițel? Se poate să fi fost și țapi și miei, cum zice mai sus Teofilact, aduși cu ardere de tot de fiii lui Israil, căci zice: „Au adus ardere de tot” (mai sus). (n. aut.)

³ La *leșire* nu scrie că sîngele cu care a stropit Moisi a fost amestecat cu apă, cu lînă roșie și cu isop, ci se vorbește doar de sînge, zicînd așa: „Și, luînd Moisi sîngele, l-a împărtășit asupra norodului” (*leșire* 24:8). Poate că Pavel a luat aceasta de la capitolul 14 al *Leviticului*, stihul 4, unde este scris: „Și va porunci preotul, și vor lua lemn de cedru

Pentru care pricină a stropit Moisi cartea *Legii* și norodul? Pentru că dintru început se închipuia cinstitul și prea-curatul sînge al lui Hristos, prin care ne-am stropit noi și inimile noastre. Căci inimile noastre sînt cărți gîndite asupra cărora s-au scris legile lui Dumnezeu, așa cum a zis Pavel mai sus, luînd de la Ieremia, acolo unde zice: „Voi da legile Mele în cugetul lor și pe inimile lor le voi scrie” (*Jeremia* 31:33). Încă și apa cu care Moisi a stropit cartea și norodul a fost simbol și închipuire a botezului Creștinilor. Iar împreună cu apa a fost și sînge, închipuind fie sîngele și apa ce au ieșit din coasta Domnului cea însuliată, fie arătînd că botezul, a cărui închipuire a fost apa, însemnează moartea Domnului, căci zice: „Cîți în Hristos ne-am botezat, întru moartea Lui ne-am botezat” (*Romani* 6:3), iar sîngele este semn al morții. Apoi, isopul s-a amestecat cu sîngele și cu apa, căci, prin desimea lui, le poate ține pe amîndouă, la fel ca și lîna de oaie¹. Sau, lîna se folosea împreună cu isopul pentru că Hristos Se mai numește și „oaie”². Și era roșie, ca și prin culoarea să aibă închipuirea sîngelui lui Hristos. Iar Teodorit zice: „Cu adevă-

împletit cu roș și isop”; și de la *Numeri*, unde se zice: „Și va lua preotul lemn de cedru, isop și roș” (*Numeri* 19:6). Și, măcar că în *Scriptură* nu se arată din ce materie era „roșul” acesta, totuși din cuvintele lui Pavel se vede că era lînă de oaie. Și se poate ca Pavel, ca un învățat al *Legii* ce era, să fi știut aceasta din predanie, precum a știut și că în sicriul *Legii* erau puse năstrapa cu mană și toiagul lui Aaron, așa cum s-a zis. Astfel încît – pentru a zice în scurt – Apostolul a arătat aici aceasta fiindcă *Scriptura* nu zice în ce chip a stropit Moisi sîngele. (n. aut.)

¹ Iar după Teodorit, „roșul” cel împletit a fost simbol al omeniei sufletești și trupesti a Domnului. Sau – după Chiril – acesta însemnează că Dumnezeu-Cuvîntul S-a împletit cu trup și cu sînge, roșul închipuindu-le pe acestea pentru culoarea lui. Iar isopul însemnează fierbințeala și mireasma Preasfîntului Duh – după Teodorit și după Chiril. Căci isopul este „iarbă fierbinte după fire și curăță răceala și necurăția flegmatoasă ce se află în măruntaiele omului” (după Chiril). (n. aut.)

² Iar lîna nu se lua de la vreun alt dobitoc, ci de la oaie. Căci Hristos este „oaie” din a cărei lînă ne îmbrăcăm noi și ne acoperim goliciunea trupului cu îmbrăcămîntea nesticăciunii, căci așa zice Teologul Grigorie în *Cuvînt la Paști*: „Pentru aceasta se ia oaia: pentru nerăutate și pentru îmbrăcarea goliciunii celei din început. Căci așa este Cel ce S-a jertfit pentru noi, pe Care Îl și numim «îmbrăcămînt de nesticăciune».” Pe care Nichita Scoliaștul o tilcuiește așa: „Căci, așa cum oaia ne dă din îmbrăcămîntea ei de lînă, tot așa și Hristos, jertfindu-Se pentru noi, ni Se face îmbrăcămînt de nesticăciune ce se dă prin botez.” Iar „îmbrăcămîntea nesticăciunii” s-a luat din *Octovivlon* (cartea împărțită în opt) scrisă prin Climent din *Așezămîntele apostolești*, unde zice să-i învrednicească pe cei ce se catehizează de „baia nașterii de a doua și de îmbrăcămîntea nesticăciunii”. (n. aut.)

rat, apa era închipuire a botezului; sângele celor necuvîntătoare era închipuire a mîntuitorului sânge; fierbințeala isopului era închipuire a Darului dumnezeiescului Duh; lîna cea roșie, închipuire a îmbrăcămîntei celei noi [a Creștinului]; lemnul de cedru, închipuire a nepătimirii dumnezeirii [lui Hristos], căci lemnul acesta e neputrezitor; iar cenușa junicii era închipuirea patimii omenirii Lui.”

20. zicînd: „Acesta e sângele Testamentului pe care vi l-a poruncit Dumnezeu” (Ieșirea 24:8).

Adică acestea sînt cuvintele lui Moisi despre Testamentul cel vechi. Dar care sînt cuvintele zise de Hristos despre Testamentul cel nou? Iată-le: „Acesta este sângele Meu, al Testamentului cel nou, care pentru mulți se varsă spre iertarea păcatelor” (Matei 26:28). Și vezi, cititorule, că Testamentul dintîi nu s-a numit „nou” și întru el nu s-a vorbit de iertarea păcatelor. Fiindcă Testamentul cel vechi nu dădea iertarea păcatelor sufletești – precum am zis de multe ori – iar aici, întru Testamentul darului, s-au grăit amîndouă: și despre noutatea lui și despre iertarea păcatelor. Vezi așadar acum, iubitul, că și Moisi, și Hristos au numit „sânge” testamentul; prin urmare, acolo unde se vorbește de testament, negreșit se cuvine a se înțelege și moartea, al cărei semn este sângele.

21. Și, de asemenea, a stropit cu sânge Cortul și toate vasele pentru slujbă.

Și cele zise aici de Pavel au fost închipuire a Testamentului cel nou al evangheliei [bunei-vestiri a lui Hristos, n. m.] și a noastră, a Creștinilor. Pentru că noi, Creștinii, sîntem „cortul” lui Dumnezeu, întru care locuiește și umblă El – după Proorocul Moisi și după Apostolul Pavel, care zic: „Voi locui întru ei, și voi umbla și voi fi al lor Dumnezeu, iar ei îmi vor fi mie norod” (Leviticul 25:12 și Epistola a doua către Corinteni 6:16). Noi sîntem și „vasele” casei celei mari a lui Dumnezeu, „unele de aur, iar altele de argint”. Deci noi ne-am stropit și ne-am sfințit cu adevăratul sânge al lui Hristos, botezîndu-ne întru moartea Lui.¹

¹ Este scris că Moisi a uns Cortul cu untul-de-lemn al ungerii: „Și vei lua untul-de-lemn al ungerii, și vei unge Cortul și toate cele ce sînt într-insul și-l vei sfinți pe el și

22. După Lege, mai toate se curățesc cu sânge, și fără vărsare de sânge nu se face iertare.

Pentru ce a adăugat aici Apostolul zicerea „mai”? Pentru a arăta că acolo, în Testamentul cel vechi, nu se făcea curățire desăvârșită, nici iertare deplină. Căci cum se putea face curățire desăvârșită de vreme ce păcatele sufletului nu se iertau?¹

23. Trebuie dar ca închipuirile celor cerești să se curățească prin acestea,

Aici, Pavel numește „cerești” Tainele Darului acestuia nou și ale Bisericii lui Hristos, precum le-a numit și mai sus, zicînd: „[...] care slujesc închipuirilor și umbrei celor cerești” (*Evrei* 8:5). Deci „închipuiri” și însemnări ale acestora erau cele ale *Legii* Vechi și cele ale Evreilor, și de aceea se curăteau cu sângele vițelilor, cu cenușa junicii și cu celelalte atît de proaste și de mici.

iar cele cerești

Adică tainele acestea ale Bisericii și ale Testamentului cel nou, precum le-a numit mai sus.

cu jertfe mai bune decît acestea.

Zice: Cele ale Testamentului cel nou sînt mai bune și mai înalte decît ale celui vechi și cu atît mai înalte cu cît cerul e mai înalt decît pămîntul, fiindcă făgăduințele Evreilor erau bunătățile pămîntești, iar la noi, Creștinii, făgăduința și moștenirea sînt bunătățile cerești. Pentru aceasta, tainele Testamentului acestuia nou s-au învrednicit să aibă jertfă de mai mare cuviință, adică pe însuși Sfîntul Trup și Sânge ale Fiului lui Dumnezeu, care

toate vasele lui; și va fi sfînt” (*Ieșirea* 40:9). Însăși aceasta se scrie și la *Numeri* (capitolul 7:1). Iar că Moisi ar fi stropit Cortul și vasele lui cu sânge, precum zice aici dumnezeiescul Apostol, aceasta nu am putut-o afla zicîndu-se așa curat în *Scriptură*. (n. aut.)

¹ Dar poate că Pavel pune zicerea „mai” pentru că Evreii nu se curăteau numai cu sânge, ci și cu aducere de piini, de vin, de unt-de-lemn, de tămîie și făină. Și vezi la capitolul 3, 7 și 8 al cărții *Leviticului*. (n. aut.)

ne-au curățit desăvârșit de tot păcatul sufletesc. Așadar, moartea lui Hristos nu s-a făcut numai ca să adevereze Testamentul cel nou, ci și ca să facă adevărata curățire a sufletelor noastre. Și Pavel pomenește aici face-rile de bine pricinuite nouă de moartea Domnului pentru că aceasta li se părea prea-necinstită multora, mai ales că se făcuse prin cruce.

24. Căci Hristos nu a intrat în Sfinte făcute de mâini, închipuiri ale celor adevărate, ci întru însuși cerul, pentru a Se înfățișa acum feței lui Dumnezeu pentru noi,

Evreii se făleau foarte pentru minunatul Cort din pustie și pentru biserica ce o aveau în Ierusalim, fiindcă o asemenea biserică minunată și vestită nu se afla întru nici o altă parte a pământului, nu numai pentru podoba, frumusețea și acel neurmărit meșteșug arhitectonic al lui Solomon pe care îl avea, ci și pentru neprețuita bogăție a sculelor și a vaselor ei. Căci, de vreme ce Evreii se trăgeau la dragostea de Dumnezeu prin împodobirile trupești și simțite, Dumnezeu a poruncit ca atît Cortul, cît și biserica lui Solomon să se facă cu toată dărmicia și bogăția și de aceea oamenii veneau de la marginile pământului să o vadă. Deci aici Pavel face același lucru ca și cu jertfele, pe care le-a doborît și le-a nimicit, în locul lor punînd și mărind moartea lui Hristos. Adică acum, punînd „cerul” în locul Cortului lui Moisi și a bisericii lui Solomon, arată deosebirea dintre Hristos și arhieriei cei vechi. Și zice că ceilalți arhieriei intrau în Sfintele făcute de mâini, care erau închipuiri ale Sfintelor celor adevărate, adică ale cerului; iar Hristos, adevăratul Arhieriu, a intrat în însuși cerul, după omenirea Sa adică, fiindcă după dumnezeire toate le plinește și pretutindenii Se află. Și nu numai cu aceasta arată Pavel covîrșirea lui Hristos asupra celorlalți arhieriei, ci și spunînd că Arhieriu nostru Hristos Se află lingă Dumnezeu. Căci arhieriei cei vechi Îl vedeau pe Dumnezeu doar prin oarecari simboluri abia zărite, iar Hristos Îl vedea curat, înfățișîndu-Se „înaintea feței Lui”. Și Pavel a zis încă cu pogorămînt și aceasta despre omenirea lui Hristos. Ce va să zică însă „pentru noi”? Adică Hristos S-a înfățișat înaintea feței lui Dumnezeu-Părintele împreună cu această jertfă care putea să-L împlînzească pe Dumnezeu-Părintele asupra noastră și să ne împrietenească pe noi cu Îngerii, fiindcă și aceia erau învrăjbiți cu noi, de vreme ce eram vrăjmași ai Stăpînului lor. Așadar zice: Acum S-a înfățișat Hristos la Dumnezeu-Părintele cu jertfa trupului Său,

fiindcă a intrat în cer ca Arhiereu și a făcut aceasta pentru a noastră împăcare și împrietenire [cu Dumnezeu].¹

25. iar nu ca să Se aducă pe Sine ca jertfă de multe ori,

Adică: Hristos nu a intrat în cer acum ca să mai intre într-însul și să Se aducă pe Sine ca jertfă și altă dată. Nu! – ci a intrat numai o dată și nu mai intra în acest chip al aducerii de jertfă.

precum intra arhiereul întru cele Sfinte o dată pe an,

Vezi, iubitele, covârșirea lui Hristos asupra arhiereului cel vechi, căci acela intra întru cele Sfinte în fiecare an, iar Hristos a intrat în cer numai o dată.

cu sînge străin.

Pavel arată și cu acest cuvînt covârșirea lui Hristos asupra arhiereului Legii, căci acela intra în Sfîntul Sfintelor cu „sînge străin”, adică de tauri și de țapi, dobitoace necuvîntătoare, iar Hristos a intrat în cer cu sîngele Său.

26. Altfel, ar fi trebuit să pătimească de multe ori de la întemeierea lumii;

Zice: Căci, dacă Hristos ar fi adus jertfă de multe ori, s-ar fi convenit să și moară de multe ori, de vreme ce era dator să nu aducă sînge străin, ci pe al Său însuși.

ci acum, pe la sfîrșitul veacurilor, S-a arătat o dată, spre stricarea păcatului prin jertfa Sa.

Aici Pavel, călătorul prin cer, descoperă o noimă tainică și ascunsă, anume pentru ce a murit Hristos pe la sfîrșitul veacurilor, după [ce se săvîrșiseră] multe păcate. Zice: Căci, dacă ar fi murit la începutul lumii, cînd păcatul nu era încă revărsat în toată lumea, oamenii nu ar fi crezut

¹ Și Teodorit tîlcuieste așa: „Iar «a Se înfățișa acum» zice în loc de: «a Se înfățișa ca om», căci acum s-a suit în cer firea omenească pentru prima oară.” (n. aut.)

întru El și moartea Lui și toată iconomia întrupării Sale ar fi fost nefolositoare cu adevărat, fiindcă a doua oară nu era chip să mai moară. Iar acum – fiindcă păcatele erau multe, pentru întinderea vremilor și pentru multa mulțime a oamenilor – după cuviință și înțelepțește a murit și S-a arătat Hristos lui Dumnezeu „pe la sfârșitul veacurilor”, ca „să strice”, adică să doboare păcatul și să-l arate necutezător prin „jertfa Sa”, adică prin moartea trupului Său. O astfel de noimă arată Pavel și în alt loc, zicînd: „Unde s-a înmulțit păcatul, acolo a prea-prisosit darul” (*Romani 5:20*). Dar cum s-a stricat păcatul și s-a făcut necutezător? Așa, pentru că cei ce îl făceau au primit iertare și nu au mai fost munciți pentru dînsul, de vreme ce cutezarea păcatului este să pricinuiască munca celor ce îl fac.¹ Încă și Sfințul Grigorie al Nisei (în marele său cuvînt catehetic și în cuvîntul la Nașterea lui Hristos) se nedumerește pentru ce Fiul lui Dumnezeu S-a intrupat pe la sfârșitul veacurilor? Și dezleagă nedumerirea aceasta zicînd așa: „Așa cum doctorii cei prea-buni și știutori de meșteșugul lor nu dau bolnavului să mănînce nici o mîncare cînd lingoarea sau altă boală trupească e nouă și se aprinde din necurățiile singelui și din celelalte umezeli [„umorii”, n. m.], ci așteaptă ca boala să ajungă la starea și puterea ei cea mai mare, tot astfel s-a întîmplat și cu noi. Adică Dumnezeu, Doctorul sufletelor, a așteptat să se arate toate felurile de păcate și să puhoiască toată puterea păcatului, încît să nu mai rămînă nici o patimă și răutate ascunsă, și prin urmare de nevindecat (fiindcă doctorul vindecă numai patimile ce se arată); iar după ce răutatea s-a învîrfuit și și-a arătat toată puterea ei, atunci a venit Hristos și, murind, i-a vindecat pe oameni de toată boala păcatului.” Însă vei înțelege mai pe larg acestea – o, cititorule! – dacă vei citi și cuvintele sfîntului Grigorie, pe acela catehetic – zic – și pe acela la Nașterea Domnului.

27. Și – așa cum oamenilor le este rînduit a muri o singură dată, iar după aceea judecata –

Acum, Pavel spune aici pricina pentru care Hristos a murit o singură dată. Hristos – zice – S-a făcut plată pentru moartea tuturor oamenilor cu

¹ Mai înainte de venirea lui Hristos, diavolul și păcatul îi stăpîneau pe oameni cu îndrăzneală și în chip tiranic, iar după venirea lui Hristos îi amăgesc pe oameni numai pe furiș și ascuns, nu cu îndrăzneală și învederat. (n. aut.)

moartea Sa și, de vreme ce toți oamenii erau datori a muri o singură dată, și El a murit această *o singură dată* în locul tuturor. Dar ce? – s-ar putea zice – dacă Hristos a murit în locul morții noastre, acum noi nu mai murim? Ba murim, dar nu sîntem stăpîniți de moarte ca mai înainte! Ci – fiindcă nădăjduim să viețuim iarăși prin înviere, al cărei începător S-a făcut Hristos, murind pentru noi – atunci aceasta nici nu este, nici nu se numește moarte, ci somn și adormire. Deci, de vreme ce moartea urma să-ți țină totdeauna și pe toți oamenii întru tirania ei, pentru aceasta a murit Hristos, ca să ne slobozească de acea tiranie. Sau, zicerea aceasta se înțelege și altfel: anume că Apostolul nu voiește să arate aici că Hristos a plătit moartea pe care noi sîntem datori a o primi spre pedeapsă, ci că El – fiind și om adevărat, nu numai Dumnezeu – a murit o singură dată, așa cum mor oamenii. Ascultă însă și cele următoare:

28. așa și Hristos – fiind adus ca jertfă o singură dată,

De cine S-a adus ca jertfă Stăpînul Hristos? E arătat că de Sine Însuși, căci El este și jertfă, și jertfitor.¹

spre a ridica păcatele multora –

Așa cum la sfînta ierurgie cea fără de sînge pomenim păcatele noastre și zicem: „Ori de silă, ori de voie dacă am păcătuit, iartă-ne, Doamne!” – adică noi înșine ne aducem aminte de păcatele noastre și-L rugăm pe Domnul să ni le ierte – tot astfel a zis și Hristos către Părintele Său: Eu mă sfîntesc pe Sine-Mi pentru dînșii. Sau, zicerea „spre a ridica” arată că a ridicat păcatele de la oameni și le-a adus înaintea Părintelui, ca Acela să le ierte. Pentru aceasta a zis Ioan Botezătorul: „Iată Mielul lui Dumnezeu, Cel ce ridică păcatul lumii” (Ioan 1:29). Dar de ce nu a zis: „păcatele tuturor”, ci: „ale multora”? Pentru că nu toți au crezut într-Însul. Căci moartea Lui a fost de o putere cu pieirea și cu păcatele tuturor oamenilor,² încît, din partea Sa, Hristos a murit pentru toți, însă nu a adus păcatele tuturor oamenilor înaintea Părintelui, ca să le ierte, căci ei nu au voit

¹ Vezi despre aceasta subînsemnarea stihului 14 al acestui capitol. (n. aut.)

² Iar că moartea lui Hristos nu a fost numai de o putere cu păcatele tuturor oamenilor, ci chiar mai presus de putere și nemărginit neprețuită, vezi la subînsemnarea stihului 17 al capitolului 5 din epistola către Romani. (n. aut.)

să creadă într-Însul. Drept aceea, cei ce nu au crezut au făcut netrebnică pentru ei moartea Fiului lui Dumnezeu, faptă care e vrednică într-adevăr de frică și de cutremur.

În acest chip tâlcuiesc zicerea aceasta dumnezeiescul Hrisostom și Teodorit. Eu însă am aflat o tâlcuire la zicerea din *Evanghelie* că „Fiul omului nu a venit pentru a fi slujit, ci pentru a sluji și pentru a-și da sufletul ca izbăvire în locul multora” (*Matei* 8:28), întru care se înțelege că acest „multora” e în loc de „toți”, căci *toți* sînt mulți.¹

a doua oară fără de păcate Se va arăta celor ce Îl așteaptă spre mîntuire.

Zice: Cu adevărat, Hristos a murit purtînd păcatele noastre și aducîndu-le pe ele înaintea ceresului Său Părinte, ca să le șteargă. Căci pentru aceasta a și murit, precum zicea Pavel în altă parte: „Pe Cel ce nu a cunoscut păcat, [Părintele] L-a făcut păcat pentru noi” (*2 Corinteni* 5:21), fiindcă Hristos Își însușește păcatele noastre asupra persoanei Sale. Dar a doua oară, adică întru a doua Sa venire, nu Se va mai arăta – zice – ca să poarte păcatele noastre, nici pentru a muri a doua oară pentru dînsule, ci Se va arăta ca un slăvit judecător și Dumnezeu, spre mîntuire pentru cei ce așteaptă venirea Lui, adică pentru cei ce cred într-Însul și nădăjduiesc să se mîntuiască întru venirea Lui. Însă e arătat că cei ce nădăjduiesc să se mîntuiască într-Însul trebuie să și vieze după cuviința venirii Domnului, adică cu frică, cu cutremur și cu toată facerea de bine. Și – măcar că Domnul nu va veni numai ca să-i mîntuiască pe cei credincioși și îmbunătățiți, ci și ca să-i muncească pe cei necredincioși și păcătoși – Pavel o pune aici numai pe aceea pricinuitoare de bucurie, adică mîntuirea dreptilor, nu și pe aceea de întristare, adică osîndirea muncii păcătoșilor.

¹ Vezi subînsemnarea stihului 15 al capitolului 5 al celei către *Romani* și subînsemnarea zicerii „Cel ce S-a dat pe Sine ca plată de izbăvire pentru toți” (*1 Timotei* 1:6), unde zicerea: „în locul multora”, spusă de Domnul în *Evanghelie*, la Pavel e: „în locul tuturor”. (n. aut.)

CAPITOLUL X

1. Căci Legea – avînd umbră a bunătăților ce vor să fie,

Adică *Legea* avea însemnarea și închipuirea bunătăților ce aveau să se dea de Hristos în Testamentul cel nou. Cui? Celor ce ar primi acest Testament.

iar nu însuși chipul lucrurilor –

Zice deci că *Legea* nu avea însuși adevărul „lucrurilor”. Al căror lucru? Adică al jertfei lui Hristos, al preoției și al iertării păcatelor sufletești. Căci cele ale *Legii Vechi*, fiind umbrite și nearătate, se aseamănă cu umbririle¹ pe care le însemnează zugerii mai înainte de a zugrăvi vreun chip; iar cele ale darului acesta nou al evangheliei se aseamănă cu chipul cel desăvîrșit, adică cu lucrul adevărat, fiindcă acestea s-au îndeplinit și s-au făcut cu strălucire. Așa tilcuiește zicerea aceasta Sfîntul Ioan Hrisostom, însă nu e lucru netrebnic a zice noi aici și cele pe care ni le dă a înțelege Teologul Grigorie. Căci – și în alte părți, dar mai descoperit în cuvîntul la Paști – acesta zice că: „Acum, de Paști, ne împărtășim cu închipuire încă, deși mai descoperit decît întru [Paștile] cele vechi. Căci Paștele *Legii* – cutez a zice – erau închipuirea umbrită a chipului.” Drept aceea, Teologul ne dă să înțelegem cu aceste cuvinte că Apostolul numește „umbră” cele din *Legea Veche*, iar „chip” pe acelea ce se săvîrșesc acum în Biserica lui Hristos, care sînt arătări și închipuiri ale altor taine mai desăvîrșite, adică a acelor pe care au să le dobîndească cei vrednici în veacul viitor, numite „lucruri” de către Apostolul. Deci – așa cum icoana e lipsită întrucîtva față de chipul cel dintîi [„model”, n. m.], tot astfel și Tainele darului, cele din veacul acesta, sînt lipsite de lucrurile desăvîrșite ce au să urmeze în viitorul veac. Și, iarăși, așa cum întîia închipuire, cea umbrită, nu este întocmai cu chipul cel desăvîrșit, tot astfel și *Legea Veche* a fost lipsită și nu întocmai cu Testamentul cel nou.²

¹ Schița hașurată în cărbune pe care o fac pictorii. (n. m.)

² Și purtătorul de Dumnezeu Maxim zice aceasta, anume că ierarhia cea veche a fost „umbră”, aceasta nouă e „chip”, iar ceea ce va să fie în ceruri este „lucru”. Despre

**nu poate niciodată – cu aceleași jertfe, aduse neîncetat în fiecare an
– să-i facă desăvârșiți pe cei ce se apropie.**

Noima zicerii acesteia este așa: Dacă jertfele *Legii* ar fi avut putere să-i facă desăvârșiți pe Evrei, ele nu s-ar fi adus totdeauna; ci, după ce s-ar fi adus și s-ar fi folosit o dată, se cuvenea să înceteze. Iar de vreme ce se aduceau totdeauna în fiecare an, este arătat că nu aveau putere să-i facă desăvârșiți pe aceia pentru care se aduceau; și de aceea, după întâia jertfă, se aducea și a doua, și a treia, și a patra și apoi altele. Aceasta urmează și la doctorii: căci doctoriile puternice vindecă rana după ce se pun asupra ei o singură dată, iar cele ce se pun de multe ori arată chiar din lucrul acesta că sînt neputincioase. Însă aici se naște o nedumerire și se poate întreba: Dar ce? Preoții noștri nu aduc și ei în fiecare zi jertfa cea fără de sînge a Dumnezeieștii Liturghii? Răspundem că așa e, însă ei aduc aducerea-aminte, adică fac pomenirea morții Domnului și a jertfei ce s-a făcut o singură dată asupra crucii. Prin urmare, una este jertfa aceasta [adusă de preoții noștri], și nu multe, căci acum și totdeauna noi Îl aducem pe Însuși acel Hristos care S-a adus atunci o dată. Sau – mai bine a zice – cînd liturghisim noi facem pomenire și aducere-aminte de aducerea și jertfa aceea a lui Hristos ca și cum s-ar face acum. Drept aceea, una este jertfa. Dar s-ar nedumeri cineva, zicînd că, de vreme ce jertfa cea fără de sînge se aduce în multe părți, pe multe jertfelnice, înseamnă că ar fi și mulți Hristoși. Răspundem că nu, ci unul este Hristos pe toate jertfelnicele, unul și întreg pe fiecare dintre ele. Și unul și același trup este și unul și același sînge se află pe fiecare jertfelnic și pe toate jertfelnicele împreună. Deci – de vreme ce Hristos care Se aduce în multe părți, pe multe jertfelnice, un trup este, iar nu multe – noi aducem o singură jer-

aceasta a zis și Dionisie Areopagitul, că ierarhia darului acestuia nou este în mijloc, între aceea cerească și aceea a *Legii*, împărțându-se de amîndouă. Și [zice că] din aceea cerească se împărțășește după teoriile [„vederile”, n. m.] gîndite, iar de aceea veche se împărțășește după semnele cele simțite. [...] Iar Sfîntul Maxim zice și el: „[Legea] avea umbra evangheliei, iar evanghelia este chipul bunătăților celor viitoare. Căci aceea oprește lucrarea relelor, iar aceasta ne înfățișează lucrările faptelor bune” (capitolul 3 din suta întâia a celor teologice). Și iarăși: „«Umbră» avea *Legea*, iar «chip» proorocia dumnezeieștilor și duhovniceștilor bunătăți ce se cuprind în evanghelie. Evanghelia aceasta ne-a arătat cu lucrul însuși adevărul care se afla umbrit în *Lege*, mai înainte în chipuit prin Prooroci” (capitolul 93 din aceeași sută). (n. aut.)

tfă, adică pe însăși aceea care s-a adus pe cruce.¹ Iar acolo, în *Legea cea Veche*, una era oaia ce se aducea ieri, și alta aceea adusă azi. Iar aceea de

¹ Încă și dumnezeiescul Hrisostom scrie zicînd așa: „Deci așa cum Hristos – aducîndu-Se în multe locuri, un singur trup este, iar nu multe trupuri – tot astfel este și o singură jertfă aceea ce ne curățește pe noi. Pe aceea ce s-a adus atunci o aducem și acum, pe cea neschimbată; aceasta se face spre pomenirea aceleia ce s-a făcut atunci. Căci așa a zis: «Să faceți întru pomenirea Mea» (*Luca 22:19*), [și noi] nu facem altă jertfă, precum arhiereul *Legii Vechi*, ci pe aceasta de-a pururi; iar mai ales facem pomenire de jertfă” (cuvîntul al 17-lea la aceasta).

Iar înțeleptul Nicolae Cavasila, cercetînd mai amărînt, a aflat și chipul în care se păzesc toate cuvintele pe care le credem despre jertfa aceasta și nici unul dintr-însele nu cade, anume: 1) că jertfa aceasta a Tainelor nu este închipuire și semn al jertfei, ci jertfă adevărată; 2) că nu este piine ceea ce se dă, ci însuși trupul lui Hristos; 3) că una este jertfa Mielului lui Dumnezeu și că se face o singură dată. Și care e chipul în care se păzesc cuvintele acestea? Ascultă-l pe el zicînd: „Mai întîi să vedem că nu se face închipuire a jertfei, ci lucru. Căci care era jertfa oii? Schimbarea ei dintru nejunghiată întru junghiată. Același lucru se face și aici: căci piinea nejertfită se preface întru piine junghiată, adică se preface din piine nejunghiată în trupul Domnului cel cu adevărat junghiat. Deci, așa cum la oaie prefacerea se face cu adevărat jertfă, așa și aici, pentru prefacerea aceasta, ceea ce se săvîrșește este jertfa cea adevărată, căci nu în chip, ci în lucru de junghiere se preface însuși trupul Domnului cel jertfit. Căci, dacă ceea ce s-a făcut jertfă ar rămîne piine, piinea ar fi fost cea care ar fi primit junghierea, și junghierea ar fi fost atunci jertfă de piine. Iar de vreme ce s-au făcut amîndouă prefacerile – adică piinea, în loc de nejunghiată, s-a făcut junghiată; și, în loc de piine, trupul lui Hristos – pentru aceasta junghierea aceea este și se zice jertfă nu în piine, ci ca și cum văzută cu duhul în trupul lui Hristos ce stă înainte, nu al piinii, ci al Mielului lui Dumnezeu. Și e arătat că nimic nu oprește a se face multe aduceri ale stăpînescului trup, de vreme ce așa se face jertfa aceasta. Și, junghiindu-Se Mielul și piinea prefăcîndu-se în Mielul cel junghiat, prefacerea se face cu adevărat. Și așa, ceea ce se preface sînt multe și prefacerea de multe ori, și nimic nu oprește ca lucrul pentru care se preface să fie unul și același, adică trupul unul singur și tot astfel junghierea trupului, una singură” (capitolul 32, *Ce este lucrul ce primește jertfa*, în *tilcuirea Liturghiei*). (n. aut.)

Vrea să spună că piinea jertfită la Sfînta Liturghie se preface în „materia” trupului lui Hristos cel jertfit pe cruce, trup care după junghiere s-a făcut nesticăcios și oarecum nematerialnic, fără a-și pierde totuși o anume materialitate. Dovada pentru aceasta e că, după înviere, Hristos a trecut prin ușile încuiate ale casei în care se adăposteau Apostolii, iar apoi a mîncat cu ei la masă hrană obișnuită. Acesta e trupul omenesc adevărat, așa cum a fost zidit el de către Ziditor cînd l-a făcut pe Adam, trupul pe care avea să-l strice moartea, făcîndu-l așa cum este acum. De aceea, tilcuind *Cartea Facerii*, Sfinții Părinți ai Bisericii lui Hristos zic că trupul material al lui Adam era mai asemănător totuși cu „trupul” nematerialnic al Îngerilor decît cu acela al restului făpturii pipăite. Iar

astăzi nu se aducea spre pomenirea celei de ieri, ci de sine însăși pîinea o jertfă osebită.

Dar de ce zice Apostolul că preoții aduceau „aceleași jertfe”? Răspundem că jertfele erau aceleași cu adevărat, fiindcă se aduceau aceleași feluri de dobitoace. De pildă, azi se aducea oaie, iar mâine se aducea iarăși oaie de asemenea; la fel și cu celelalte. Dar jertfele acestea erau altele după număr, fiindcă una era oaia adusă ieri, și alta cea de azi. Unii însă au înțeles că erau „aceleași jertfe” fiindcă se aduceau în același chip – adică fie prin junghiere, fie prin ardere de tot, precum porunca *Legea* a se face fiecare jertfă – iar după fel erau osebite, adică: oi, boi, turturele, porumbi. [...]

2. Altfel, n-ar fi încetat oare aducerea jertfelor, dacă cei ce slujeau, fiind o dată curățiți, n-ar mai fi avut conștiința păcatelor?

O, cititorule! – citește zicerea aceasta cu chip întrebător, adică așa: Dacă cei ce aveau păcate s-ar fi curățit de dinsele prin jertfele aduse, nu urma oare ca acestea să înceteze și ele, de vreme ce aceia ce aveau nevoie de folosul lor s-ar fi folosit îndestul și nu ar fi mai avut vreo mustrare de conștiință pentru păcate? Adică nu ar mai fi socotit că au în știința lor vreun lucru vrednic de vindecare, fiindcă s-ar fi vindecat și s-ar fi curățit o dată. Într-adevăr, de ar fi curățit păcatele, jertfele ar fi încetat cu adevărat.

3. Ci întru acestea se face pomenire de păcate în fiecare an.

Zice: Multele jertfe ale *Legii* nu isprăvesc nimic altceva decît numai pomenirea păcatelor oamenilor, adică mustrarea și arătarea lor în privești. Fiindcă ele nu iartă păcatele norodului, ceea ce e arătat din faptul că

această „materie” în care se preface pîinea Sfintei Jertfe poate fi oricît de multă și se poate împărți oricît de mult, rămînînd tot ea însăși, una singură. Aceasta e acea pîine pe care Hristos a prefăcut-o pentru prima oară, binecuvîntînd-o, la cîna Sa împreună cu ucenicii: „Iar pe cînd mînceau ei, Iisus, luînd pîine și binecuvîntînd, a frînt și, dînd ucenicilor, a zis: «Luați, mîncăți, acesta este trupul Meu»” (*Matei* 26:26). Este acea „pîine a Vieții” de care spune Însuși Mîntuitorul, nedumerindu-i pe Evrei: „Și Iisus le-a zis: «Eu sînt pîinea vieții; cel ce vine la Mine nu va flămînzii și cel ce va crede în Mine nu va înseta niciodată.» [...] Deci Iudeii murmurau împotriva Lui, fiindcă zisese: «Eu sînt pîinea ce s-a coborît din cer»” (*Ioan* 6:35, 41) (n. m.)

se aduc mereu. Căci, de s-ar fi șters și s-ar fi iertat păcatele lor, la ce ar mai fi mai trebuit jertfele? Căci, zicînd: „pomenire”, Pavel ne-a dat să înțelegem că jertfele nu se aduceau pentru păcatele ce avea să le facă omul, ci pentru acelea pe care le făcuse mai înainte. Și aceasta era semn că acelea nu se iertaseră, și pentru acestea se aduceau iarăși aceleași jertfe. De pildă, în fiecare an se aducea înaintea lui Dumnezeu sîngele vițelului pentru păcatele norodului, în ziua praznicului înfîngerii corturilor (și vezi la capitolul 16 al *Leviticului*). Din aceasta, este arătat deci că se aduceau aceleași jertfe în fiecare an fiindcă păcatele de mai înainte ale norodului rămîneau neiertate, așa cum și doctoria dată în fiecare an bolnavului arată că acela e supărat de aceeași boală și că nu a rămas slobod de dînsa.

4. Căci e cu neputință ca sîngele taurilor și al șapilor să ridice păcatele.

Cu aceste cuvinte, Apostolul face mai adevărată dovada – atît de la prostimea [„umilitatea”, n. m.] dobitoacelor ce se aduceau, cît și de la mărimea bolii păcatului – zicînd că e cu neputință ca sîngele dobitoacelor să vindece boala atît de mare a păcatelor. Tot așa – dacă un doctor iscusit ar vedea că un lepros cere să se vindece de lepră cu acea buruiiană proastă numită *linorost* (pe care cei mai mulți o numesc *busuioc al pămîntului* și cu alte numiri) – doctorul ar zice că e cu neputință să se vindece lepra cu acea buruiiană.

5. Drept aceea, intrînd în lume, zice:

Cine este cel care intră în lume? Hristos, Care și vorbește prin Proorocul David. Iar cele zise de Apostolului aici au scopul [de a lămuri o nedumerire ce s-ar fi putut ivi]. Căci, de vreme ce a arătat mai sus că jertfele *Legii Vechi* erau neputincioase și nefolositoare, cineva ar fi putut zice: O, fericite Pavele! – atunci de ce mai săvîrșesc încă Iudeii jertfele acelea, dacă ele sînt nefolositoare? (Căci pe atunci încă mai sta biserica în Ierusalim și într-însa se săvîrșeau toate obiceiurile *Legii*). Cum de nu au încetat a le mai aduce? Vrînd să lămurească aceasta, Pavel zice aici că, după voia lui Dumnezeu, jertfele acestea încetaseră. Dar Evreii – prigonitori fiind și totdeauna împotrivindu-se Duhului Sfînt, precum a zis către dîșii întîiul mucenic Ștefan: „Voi de-a pururea stați împotriva Duhului

Sfânt" (*Fapte* 7:51) – țin încă jertfele. Totodată, Pavel arată cu aceste cuvinte că jertfele acestea fuseseră lepădate de Dumnezeu și mai înainte de înomenirea Domnului. Și socotește că acesta e scopul Apostolului, căci nu a zis: „după ce a intrat Hristos în lume”, ci: „intrând”, la timpul de față, ca să arate că jertfele Evreilor erau urite lui Dumnezeu și mai înainte de a intra Hristos în lume.

„Jertfă și aducere nu ai voit,

Ce zice Hristos intrând în lume? Că Tu – o Părinte! – ai urit și ai lepădat jertfele și aducerile rînduite de *Legea Veche*. Iar „aducere” înseamnă aici un lucru osebit de jertfă, și socotesc că numirea aceasta arată toate jertfele fără de sînge (adică „prinoasele”, cum le numesc ceilalți talmăcitori), precum erau pîinile acelea prăjite în tigaie, vinul, șipurile untului-de-lemn, făina dreasă cu unt-de-lemn, livanul (adică tămîia) și toate trufandalele rodurilor.

dar trup Mi-ai săvîrșit.

Adică: Trupul Meu l-ai ales – o, Părinte! – a se face jertfă gătită și desăvîrșită. Sau, după *Îcumenie*: Tu ai gătit trupul Meu, căci „Duhul Sfînt a venit asupra Fecioarei și puterea Celui prea-înalț a umbrit-o pe ea” (*Luca* 1:35).

6. Arderi de tot și [jertfe] pentru păcate nu ai bine-voit;

„Nu ai bine-voit” – zice – adică nu ai voit și nu ai socotit vrednice de primire arderile de tot și jertfele pentru păcate (căci „jertfele” se înțeleg din afară). Iar numirile jertfelor și ale aducerilor erau osebite, fiind osebite pricini pentru care se aduceau, unele numindu-se „jertfe pentru păcate”, altele „pentru greșeli”, altele „de mîntuire”, altele „de milostivire”, altele „de rugăciuni” și altele „de curățire”.¹ Deci toate jertfele și aducerile s-au lepădat – zice – fiindcă tu, Părintele Meu, n-ai voit jertfă și aducere.¹

¹ După *Filon Iudeul*, jertfele se despart în trei feluri: în cea „întreg arsă”, în cea „pentru mîntuire” și în cea „pentru păcat”. Iar după *Teodot*, *Legea* le numește pe unele „daruri”, fiindcă se aduceau din socoteală iubitoare de Dumnezeu, iar nu de sila *Legii*, iar altele, „jertfe de mîntuire”, numele care arată slobozirea și izbăvirea de boală sau de alte rele. Se aduceau însă și jertfe „pentru păcate”, „pentru greșeli” și jertfe „pentru ne-

7. atunci am zis: Iată vin (în capul cărții scris este pentru Mine) să fac voia Ta, Dumnezeu!” (Psalm 39:6-8).

O, cititorule! – vezi că jertfele s-au lepădat mai înainte de înomenirea lui Hristos? Căci zice: După ce Tu – o, Părinte! – ai lepădat jertfele, atunci Eu, Fiul Tău cel ce M-am înomenit, am zis: Iată, am venit să fac voia Ta! Iar voia lui Dumnezeu-Părintele a fost ca Fiul Său să Se jertfească pentru mîntuirea lumii și oamenii să nu se îndrepteze cu jertfe [de dobitoace], ci cu moartea Fiului Său, căci zice: „Am binevestit îndreptare în adunare mare.” Apoi se pune paranteza aceasta („în capul cărții scris este pentru Mine”), căci așa se cuvine a alcătui periodul [„frază”, n. m.]. Iar „cap al cărții” numește buciulul [„sulul”, n. m.] în care e scrisă *Legea*, cartea *Testamentului cel Vechi*.² Deci zice: În *Scriptura* aceasta e scris despre venirea Mea, a Fiului Tău, pe pămînt și că am să Mă jertfesc pentru

știință”. Păcatul înseamnă călcarea de bună voie a unei legi, iar greșeala e nelegiuirea ce se face după vreo întîmplare, fără socoteală și voie, cum era de pildă a se atinge cineva de lepros, de mort sau de cel ce avea scurgere. Iar neștiința are tîlcuire arătată, de vreme ce nimeni nu știe toate legile. Din jertfele acestea însă, unele se ardeau cu totul, iar din altele se ardeau doar unele părți, cum era seul, pîntecele, rărunchii, împreună cu grăsimea și capătul splinei. Jertfele ce se ardeau de tot erau parte bărbătească, fiindcă deplinătatea e a bărbaților. Iar parte femeiască erau dobitoacele ce se aduceau ca jertfă pentru păcate, fiindcă din neputința părții celei stăpînești (adică a minții) stăpînesc patimile. Și nu se aduceau oi și mielute, ci iade și capre, fiindcă Domnul i-a asemănat pe păcătoși cu iezi. Și jertfa pentru păcat se aducea fără unt-de-lemn și tămii, pentru că păcătoșii nu au hrana și mila luminii, nici pacea lăuntrică, nici buna-voință, ci aceia ce nu lasă putoarea păcatului sînt datori a suspina. Iar „jertfe de milostivire” se numeau cele aduse pentru prea-mici păcate omenești (și vezi la capitolul 5 al *Numerilor*, stih 8: „Dacă însă omul acela nu va avea cui să dea cele pentru greșală, atunci să le dea Domnului și vor fi ale preotului, pe lîngă berbecul de curățire, cu care acesta îl va curăți.”) Iar „jertfe de rugăciuni” erau acelea pe care le aduceau cei ce aveau rugă și fîgăduințe către Dumnezeu (și vezi la stihul 2 al capitolului 27 din *Levitic* și la capitolul 6:2 al *Numerilor*). Iar „jertfe de curățire” erau acelea pe care le aduceau leproșii și se curățeau, sau cei cu scurgeri sau femeia care se curăța după naștere (și vezi la capitolul 14:32, la capitolul 12:2 și la capitolul 15:13 al *Leviticului*). (n. aut.)

¹ Aceasta a fost întîia voie a lui Dumnezeu, căci „buna-voință” este – precum am zis – voia lui Dumnezeu cea cu de-adinsul. Fiindcă Dumnezeu a îngăduit jertfele după voia următoare a Lui, iar nu după cea cu dinadinsul, ca nu cumva Evreii să îndumnezeiască dobitoacele, ci să stăruie întru slujba Lui. (n. aut.)

² Vezi despre aceasta și la stihul 13 al capitolului 4 al celei de-a doua către Timotei, întru subînsemnarea zicerii „mai ales membranele”. (n. aut.)

lume. Sau, „cap al cărții” numește începutul cărților *Testamentului vechi*, adică *Facerea*¹, zicînd: Despre Mine e scris la *Facere*, întru întîia carte a lui Moisi, acolo unde zice: „Să facem om după chipul și asemănarea Noastră” (*Facerea* 1:26). Căci cu cuvîntul acesta însemnează cunoștința dumnezeirii lui Hristos, Care, ca Dumnezeu, Se sfătua pentru facerea omului împreună cu Părintele Său și cu Duhul Său cel de o ființă.²

8. Zicînd mai sus că: „Jertfa, prinoasele, arderile de tot și jertfele pentru păcate ce se aduc după Lege nu ai voit, nici ai bine-voit”,

9. atunci a zis: „Iată, vin să fac voia Ta, Dumnezeule!”

Însuși Pavel tilcuieste zicerea aceasta a lui David, zicînd: După ce a zis mai sus: Tu – o, Părintele Meu! – după voința Ta cea cu dinadinsul nu ai voit jertfa, prinoasele și arderea de tot ce se aduceau după *Lege*, Hristos a zis: Iată – o, Părinte! – că vin să fac voia Ta cea cu de-adinsul, „ca din cei ce Mi i-ai dat să nu pierzi pe nici unul” (*Ioan* 6:17). Însă cineva s-ar nedumeri și ar zice: Dar ce? Jertfele cele după *Lege* n-au fost de voia lui Dumnezeu? Răspundem că numirea „voie” are două înțelesuri. Cineva poate voi un lucru cu de-adinsul, adică după întîia și domnitoarea voie, precum voia Pavel cînd zicea: „Voiesc ca toți oamenii să fie ca și mine” (*1 Corinteni* 7:7), anume: Cu deadinsul voiesc ca toți să fie neînsurați și feciorelnici, precum sînt și eu. Dar poate voi alt lucru cu pogorămînt și cu urmare, precum a voit și Pavel: „Vreau ca văduvele mai tinere să se mărite” (*1 Timotei* 5:14), adică: După pogorămînt și după a doua voie vreau ca văduvele să se mărite a doua oară. De ce? Ca să nu se înfierbînte împotriva lui Hristos, pentru aceasta a făcut pogorămînt Pavel,

¹ Întru o unire zice și Chiril al Alexandriei: „Căci toată *Cartea lui Moisi* e despărțită cu înscriere prea-înțeleaptă în 5 părți, iar drept cap și început al ei se află cea numită *Facerea*, întru care sînt scrise acestea despre Hristos” (cartea întîi despre tilcuiiri, în care povestește despre Avraam și Isaac). (n. aut.)

² Iar Coresi zice că Avgustin înțelege prin „cap” *Psalmul 1*, Ieronim începutul *Facerii*, Hrisostom începutul *Evangheliei* lui Ioan, alții înțeleg supra-scrierea cărții, iar alții arătarea cea pe deasupra a cărții. Însă „cap” se zice evreiește *vingghilot* și însemnează toată *Scriptura*, după Evsevie, Didim, Chiril și după Teodorit. Iar Iumenie și alții înțeleg prin „cap” întîia și vrednica de cuvînt pricină a *Testamentului Vechi*, fiindcă proorocitele pentru Hristos nu s-au zis simplu și în treacăt, ci pe acestea le avea pricină și cap *Scriptura Veche*. Iar alții au înțeles prin „cap” începutul *Evangheliei* lui Matei, unde zice: „Cartea nașterii lui Iisus Hristos”. (n. aut.)

dînd voie a se mărita a doua oară. La fel, mai întîi și cu de-adinsul, nici Dumnezeu nu a voit singiuri de dobitoace și fumuri de grăsimi. Dar – fiindcă vedea că Evreii jertfeau demonilor și idolilor, căci Evreii îmbrățișau foarte jertfele dobitoacelor – le-a făcut pogorămînt, ca să aducă acele jertfe spre a Sa cinste și slujbă. Dar pentru care pricină a adus Apostolul în mijloc mărturia aceasta a lui David, cînd putea să aducă altele nenumărate? Pentru neomenia Evreilor, fiindcă ei ziceau că viețuirea cea veche a *Legii* nu s-ar fi stricat pentru nedesăvîrșirea și neputința ei, ci pentru păcatele celor ce aduceau jertfele, aducîndu-l martor la aceasta pe Isaia, care spune că pricina stricării aceștia erau păcatele Iudeilor: „Căci mîinile voastre – zice – sînt pline de sînge” (*Isaia 1:15*); și pe David, care – după ce a zis: „Nu voi primi din casa ta viței...” și celelalte – zice după aceea: „[...] iar păcătosului i-a zis Dumnezeu...” (*Psalom 49:9*). Deci, de vreme ce acestea le ziceau Evreii prigonitori și fără omenie, Pavel aduce aici mărturie prin care se arată că vechea petrecere a *Legii* este lepădată chiar de sine pentru nedesăvîrșirea ei (după partea ei cea săvîrșitoare, nu după cea morală), iar nu pentru păcatele norodului. Căci în *Psalomul 39*, din care s-a luat această mărturie, David nu pomenește nicăieri de păcatul norodului. Iar că Apostolul a folosit mărturia aceasta anume pentru această pricină, ascultă ce zice mai jos:

El ridică pe cea dintîi, ca să o pună pe cea de a doua.

Care este „cea dintîi”? Jertfele. Și care e „cea de a doua”? Voia Părintelui, adică jertfa trupului lui Hristos prin cruce. Deci se leapădă jertfele, ca să stea și să se adevereze aducerea de jertfă prin junghierea lui Hristos, pe care a voit-o Părintele. Drept aceea, jertfele nu s-au lepădat pentru păcatele celor ce le aduceau, ci pentru însăși nedeplinătatea și nefolosirea acelor jertfelor.

10. Întru această voie sîntem sfințiți, prin singura aducere a trupului lui Hristos.

Zice: Întru voia aceasta a Părintelui ne-am sfințit noi, Creștinii, care sîntem sfințiți prin aducerea trupului lui Hristos, făcută numai o dată (căci aceasta trebuie a se înțelege din afară, adică: „cei ce sîntem sfințiți” sau „ne-am sfințit”). Fiindcă noi, care am crezut că ne vom sfinți prin

aducerea Fiului cel unul născut, întru voia Părintelui ne-am sfințit. Drept aceea, obiceiurile *Legii* nu au fost voință a lui Dumnezeu, ci voia lui Dumnezeu a fost jertfa lui Hristos și sfințenia noastră, a credincioșilor, dobândită prin aducerea aceasta.

11. Și fiecare preot stă slujind în fiecare zi și aducând aceleași jertfe de multe ori, care nu pot niciodată să curețe păcatele.

Deci, după cuvîntul acesta a lui Pavel, „a sta [în picioare]” este semnul de a liturghisi și a sluji cineva, precum erau arhierii cei vechi; iar „a șede” e semn că cineva este slujit de alții. Deci, fiindcă Hristos șade de-a dreapta Tatălui, înseamnă că El nu slujește, ci Se liturghisește și Se slujește de către toate cetele Îngerilor cerești.

12. Iar Acesta, o singură jertfă aducînd pentru păcate pentru totdeauna,

Zice: Iar Hristos a adus însuși trupul Său pentru păcatele noastre o singură dată, jertfă care a fost de ajuns să ne sfințească pentru totdeauna, încît să nu mai avem trebuință de o a doua.

a șezut de-a dreapta Părintelui.

13. așteptînd de acum pînă ce vrăjmașii Săi vor fi supuși sub picioarele Sale.

Drept aceea – de vreme ce Hristos a șezut de-a dreapta lui Dumnezeu-Părintele, iar a șede nu este însușire de arhieru, ci de Dumnezeu – înseamnă că El este nu numai arhieru, ci și Dumnezeu. Deci zice: După ce Hristos a plinit lucrul iconomiei Sale, pentru care a iconomisit a Se face și arhieru, El S-a așezat ca Dumnezeu și așteaptă ca vrăjmașii să-I fie „puși sub picioare”, adică să I se supună. Iar „vrăjmași” ai Lui sînt toți necredincioșii și demonii, care „se vor supune”, adică răutatea lor are să rămînă nelucrătoare, după ce se vor da în focul cel nestins al muncii. Iar aici Pavel îi numește „vrăjmași” ai lui Hristos pe Evreii cei necredincioși, pentru a-i mîngîia pe Iudeii Creștini, care pătiseră nenumărate rele de la aceia. Și zice: Nu vă împuținați cu sufletul – o, frații mei Creștini! – căci aceștia care vă fac rău acum se vor supune și – ceea ce e mai mult –

acea care acum vă gonesc și vă năcăjesc vor fi călcați de Hristos. Aceasta este arătată – zice – de la șederea lui Hristos de-a dreapta Părintelui Său. Căci, de vreme ce s-a făcut aceasta, e arătat că are să se facă și aceea, anume că au să se calce vrăjmașii Lui, necredincioșii, precum e scris în *Psalmi*: „Zis-a Domnul Domnului Meu: Șezi de-a dreapta Mea pînă ce voi pune pe vrăjmașii Tăi sub picioarele Tale” (*Psalom 110:1*). Dar ar putea să întrebe cineva pentru ce necredincioșii Evrei și toți păgînii nu au fost supuși și nu s-au călcat de picioarele lui Hristos îndată, adică pentru ce nu au pierit din mijloc? Răspundem că aceasta s-a făcut pentru Creștinii ce aveau să se nască din necredincioșii Evrei și din neamurile păgîne.

14. Căci cu o aducere de jertfă i-a desăvîrșit pentru totdeauna pe aceia care se sfințesc.

Zice: Hristos ne-a slobozit desăvîrșit din păcate pe noi, cei ce ne sfințim și ne ungem cu sîngele Lui prin botezul ce se face întru moartea Lui. Căci – după însuși Pavel – toți Creștinii care se botează „se fac împreună sădiți cu asemănarea morții lui Hristos” (*Romani 6:3*). Și este arătat că aceștia se sfințesc cu sîngele Lui.

15. Dar și Duhul cel Sfînt ne mărturisește aceasta;

Ce mărturisește? Că Hristos ne-a slobozit de păcate desăvîrșit, prin jertfa Sa cea una, încît a nu mai trebuit o a doua.

căci, după ce a zis:

16. „Acesta e testamentul pe care îl voi întocmi către dînșii după zilele acelea, dînd legile Mele în inimile lor și scriindu-le asupra minților lor” – Domnul zice:

17. „Și păcatele și nelegiuirile lor nu le voi mai pomeni”
(*Ieremia 31:33, 34*).

Creștine, vezi cum Dumnezeu mărturisește că a dat iertare păcatelor? Căci zice: „Păcatele și nelegiuirile lor nu le voi mai pomeni.” Dar cînd a dat această lăsarare? Odată cu Testamentul cel nou; iar Testamentul cel nou l-a dat și l-a adevărit prin moartea Fiului Său, precum s-a dovedit mai înainte în capitolul 9, stihul 16.

18. Iar unde este lăsarea acestora, nu mai e aducerea jertfei pentru păcat,

Zice: Căci, dacă s-a dat iertarea păcatelor prin jertfa lui Hristos cea una, ce trebuință mai este de acum pentru a doua jertfă? Drept aceea, s-a dovedit că ne-am desăvârșit prin jertfa lui Hristos cea una, fiindcă am primit iertarea păcatelor și mai mult nu avem trebuință de altă jertfă. Deci jertfele idolilor ce se fac acum sînt de prisos și nefolositoare, fiindcă se fac de către dînșii cu chip prigonitor și pizmaș. Căci acestea s-au osîndit de către Prooroci încă din vechime, ca niște netrebnice.

19. avînd dar îndrăzneală

După ce a arătat covîrșirea pe care o are Arhiereul nostru Hristos asupra arhierieilor cei vechi, și Testamentul cel nou asupra Testamentului cel vechi și aducerea de jertfă a lui Hristos asupra aducerilor și jertfelor Legii; și, după ce a arătat că prin aducerea de jertfă a lui Hristos ne-am slobozit de păcate – Apostolul contenește aici cuvîntul despre dogme și-i dă acum ascultătorului slobozenie a se odihni, trecînd în vreme potrivită la cuvîntul cel despre moravuri și despre viața cea îmbunătățită. Căci, de vreme ce mai sus a zis că am primit iertarea păcatelor, aici urmează și ne sfătuiește să nu cădem iarăși întru aceleași păcate pe care le-am făcut mai înainte. Pentru că acum avem îndrăzneală, căci am primit iertare de păcatele noastre, căci, așa cum păcatul pricinuieste rușine și neîndrăznire celui ce îl săvîrșește, tot astfel și dimpotrivă, iertarea păcatelor pricinuieste cutezare și îndrăznire celui ce o dobîndește.

spre intrarea întru Cele Sfinte,

Unde avem îndrăzneala aceasta? La intrarea – zice – întru „Cele Sfinte”. Căci, de vreme ce păcatele noastre s-au iertat, acum avem îndrăzneală a intra în „Sfîntul Sfintelor”, adică în cer.

întru sîngele lui Hristos,

Adică: Îndrăzneala de a intra în cer am dobîndit-o prin Sîngele lui Hristos, fiindcă prin Cruce și prin Sîngele lui Hristos ne-am învrednicit a

primi iertarea păcatelor noastre, prin iertarea aceasta luînd și îndrăzneala de a intra.

20. Care ne-a înnoit calea proaspătă și vie

Zice: Hristos ne-a înnoit calea intrării întru „Cele Sfinte”, în cer, adică Hristos a făcut cale nouă intrarea în cer, El Însuși începînd-o și mai întii El umblînd pe aceasta și arătînd-o lucrătoare. Și numește „proaspătă” calea aceasta, adică nouă, arătată în vremile noastre. Și mare laudă ne este aceasta nouă, credincioșilor Creștini, pentru că noi ne-am învrednicit a lua acum bunătățile pe care nu s-a învrednicit să le ia Avraam, cel ce a primit făgăduințele, nouă deschizîndu-ni-se cerul. Și numește calea aceasta „vie”, fie pentru că cea dintii, adică intrarea întru Sfintele Sfintelor *Legii* era pricinuitoare de moarte, fie pentru că se făcea cu sînge și cu moarte de dobitoace, fie pentru că intrarea aceloră ce o primesc în urma venirii lui Hristos se face pricină de moarte. Iar intrarea aceasta în cer a lui Hristos nu numai că-i aduce pe oameni la viață, ci ea însăși este vie și rămîne pentru totdeauna deschisă și lucrătoare¹. Sau, se înțelege că „vie” înseamnă același lucru cu „proaspătă”, în loc de: „înflorind și întinerind nouă pururea, și care nu încetează niciodată”, spre osebirea intrării în Sfintele cele vechi, care s-a omorît, și s-a topit și a încetat.

prin catapeteasmă, adică prin trupul Lui.

Zice: Domnul ne-a înnoit calea aceasta spre cer prin trupul Său. Căci, cînd s-a înălțat pe cruce și cînd s-a suit în cer, trupul Domnului ne-a deschis calea spre ceruri. Pentru aceasta și pomenește de „catapeteasmă”, la vremea cuvenită, fiindcă aceasta e fireasca însușire a catapetesmei (perdelei), de a descoperi lucrurile ascunse dincolo de ea, cînd se trage în laturi sau se ridică.

21. Și, [avînd] Preot mare peste casa lui Dumnezeu,

¹ Iar Teodorit țilcuieste așa: „«Cale a cerului» numește viețuirea cea prea-bună și învierea din morți. Iar «cale înnoită» numește înția străbateră prin acestea, căci mai întii Stăpînul S-a suit la ceruri. Pentru aceasta, a mai numit-o și «proaspătă», căci atunci s-a arătat întii; și «vie», pentru că a curmat moartea, fiindcă e cu neputință ca aceia ce s-au norocit de înviere să cadă iarăși în moarte.” (n. aut.)

Aceasta de aici se leagă de acel „avînd [îndrăzneală]” dinainte, adică: „și avîndu-l noi, Creștinii, preot mare pe Hristos și casă a lui Dumnezeu avîndu-ne pe noi înșine”, după ceea ce este scris: „Voi umbla și voi locui întru dînșii...” (Leviticul 26:12; 2 Corinteni 6:16). Sau – ca să zic mai potrivit – aici Pavel numește „casă” cerul, căci cerul îl numește și „Sfin-te”, fiindcă întru acela – zice – liturghisește și Se roagă pentru noi Arhiereul nostru Hristos.¹

22. să ne apropiem

Aici se încheie zicerea „avînd îndrăzneală și avînd Arhiereu mare”. În-să la ce zice să ne apropiem? La credința lui Hristos și la duhovniceasca slujire a Lui. Ori – mai bine zis: Noi, Creștinii, să ne apropiem la cer în chip gînditor – zice – la cerul acela unde se află Arhiereul nostru Hristos.

cu inimă adevărată,

Adică: Să ne apropiem la cer în chip gînditor, cu inimă nevicleană și nefățarnică spre frații noștri. Sau, încă și cu inimă neîndoită și de nimic sîmjenindu-se pentru viitoarele bunătăți, nici îmuștinindu-se cu sufletul despre acelea. Pentru care zice și mai departe:

întru deplina încredințare a credinței,

Cu acest cuvînt, Pavel ne învață pe noi, Creștinii, în ce chip nu ne vom îmuștina cu sufletul, anume dacă vom avea deplină încredințare despre credință, adică întregă și prea-desăvîrșită credință. Căci este cu putință a crede cineva, dar nu cu deplină încredințare, așa cum sînt – de pildă – unii Creștini fără socoteală care zic că unii au să învieze, iar alții nu. Fi-îndcă aceste cuvinte nu sînt ale credinței întregi și desăvîrșite, ci ale celei neîmplinite. Deci zice: Să ne apropiem cu deplină încredințare a credin-

¹ Iar Teodorit îl cuiește aceasta așa: „«Catapeteasmă» a numit trupul cel stăpînesc, căci prin acela ne îndulcim de intrare în Sfîntul Sfîntelor. Căci – așa cum arhierii *Legii Vechi* intrau în Sfîntul Sfîntelor doar prin catapeteasmă, fiind cu neputință a intra pe aiurea – tot astfel și cei ce au crezut întru Domnul se învrednicesc de petrecerea în ceruri prin împărtășirea cu prea-sfîntul Său Trup. Iar «casă a lui Dumnezeu» i-a numit pe cei credincioși.” (n. aut.)

ței, căci acelea ale Arhiereului nostru Hristos nu sînt văzute [trupește], ci toate sînt gîndite și văzute doar prin credință: și Biserica Lui (cerul), și jertfa Lui (adică trupul Lui) și Însuși Hristos ca Arhiereu (căci toate acestea sînt ascunse de simțirile noastre trupești, la fel cum și arhiereul *Legii Vechi* era ascuns de ochii oamenilor cînd intra în Sfîntul Sfintelor). Prin urmare, ca să le vedem pe acestea – zice – avem trebuință de credință desăvîrșită și neîndoită.

cu inimile spălate de conștiința cea rea

După ce mai sus a vorbit despre credință, Apostolul arată acum că nu e de ajuns credința singură, ci mai trebuie și viață îmbunătățită și fapte plăcute lui Dumnezeu. Căci Evreii se spălau, adică se curăteau numai cu trupul, nu și cu sufletul, iar noi, Creștinii, ne curățim cu sufletul și cu inima, astfel încît să nu cunoaștem întru conștiința noastră nici o răutate sau vicleșug. Și ne vom spăla, adică ne vom curăța, cu fapta cea bună și cu darul Sfîntului Duh, Cel care a iertat păcatele noastre întru Sfîntul Botez și ne-a împuternicit pentru a nu cădea întru aceleași păcate, dacă vom vrea și ne vom nevoi și noi.

23. și, spălați cu trupul în apă curată,

Aici, Pavel o numește „apă curată” pe aceea a Sfîntului Botez, fie pentru că-i face curății pe cei ce se botează, fie pentru că nu e amestecată cu sînge, așa cum era amestecată apa cenușei în *Legea cea Veche*.¹ Însă – măcar că în scaldătoarea botezului darul Sfîntului Duh curățește și trupurile, și sufletele – Pavel nu pomenește aici despre curățirea cea nevăzută a

¹ *Sfînta Scriptură* a arătat că, împreună cu apa cenușii junicii, se amesteca și sînge și așa se stropea, căci zice: „Pentru cel necurat să se ia din cenușa junicei celei arsă de tot pentru curățire și să se toarne peste ea într-un vas apă de izvor. Apoi, un om curat să ia isop, să-l moaie în apa aceea și să stropască din ea casa, lucrurile și oamenii cîți sînt acolo și pe cel ce s-a atins de os de om, sau de ucis, sau de mort sau de mormînt” (*Numeri* 19:17). Prin urmare junica cea arsă de tot și făcută cenușă se ardea cu toate cărnurile și cu măruntaiele, precum era, iar în cărnuri și în măruntaie rămînea sînge prin vi-neșoare, și de aceea zice Sfințitul Teofilact că apa cenușii era amestecată cu sînge. Dar însăși *Sfînta Scriptură* zice arătat că junica se ardea cu sîngele ei: „Și pielea, și cărnurile ei și sîngele ei, împreună cu baliga ei, desăvîrșit se vor arde” (*Numeri* 19:5). (n. aut.)

sufletului, ci doar pentru aceea ce se vede a trupului. Și apa aceasta văzută a potrivit-o cu trupul cel văzut, fiindcă și la botez apa se ia pentru trup, iar nu pentru suflet. Căci – fiind alcătuită îndoită, din suflet și din trup – și curățirea se face îndoită, a sufletului prin darul Duhului, iar a trupului prin apă.

să ținem mărturisirea nădejzii neclintită,

Adică: Să ținem adevărată nădejdea aceea pe care am mărturisit-o când ne-am botezat. Căci la început, când am crezut, am nădăjduit că și noi vom intra în cer, acolo unde a intrat Hristos; și, când am dat făgăduințele credinței, am mărturisit că „credem întru învierea morților și așteptăm viața viitorului veac”. Deci această mărturisire zice să o ținem statornică totdeauna, cu tot sufletul și inima noastră.

căci credincios este Cel ce a făgăduit.

Cu acest cuvânt, Pavel ne întărește ca să ținem mărturisirea credinței și nădejdea statornice, socotind că e vrednic de crezare Hristos, Cel care ne-a făgăduit viitoarea viață veșnică. Și zice: Credincios, adică adevărat, este Hristos, Care a zis: „Dacă-Mi slujește cineva Mie, să-Mi urmeze! – și unde sînt Eu, acolo va fi și slujitorul Meu” (Ioan 12:26). Și iarăși zicea către Părintele despre cei credincioși: „Părinte, voiesc ca, unde sînt Eu, să fie împreună cu Mine și aceia pe care Mi i-ai dat, ca să vadă slava Mea pe care Mi-ai dat-o” (Ioan 17:24).

24. Și să ne cunoaștem unul pe altul, spre îndemnarea către dragoste și fapte bune,¹

Cu aceste cuvinte, Pavel arată desăvîrșirea dragostei și zice: Să ne cunoaștem unii pe alții, fraților, adică să socotim care este îmbunătățit din-

¹ Iar Icumenie tilcuiește aceasta zicînd așa: „Să ne cunoaștem și să ne cercetăm unul pe altul doar la acelea a căror cercetare și cunoaștere ne ascute spre dragoste. Iar aceasta o fac cei ce nu suferă a auzi rele pentru fratele lor, ci chiar metehnele fratelui lor le socotesc spre bine.” Iar Teodorit zice așa: „Să privim unul la altul și să îndrepte fiecare isprăvile celui de aproape. Căci, și pe fier, fierul îl ascute; și piatra, cu piatră frecîndu-se, naște flacără.” (n. aut.)

tre noi, ca să-l urmărim, nu să-l zavistuim, defăimîndu-l că e mîndru și zicînd despre el și alte numiri ocărtoare. Ci, văzîndu-l, mai mult să ne îndemnăm spre a face și noi aceleași bunătăți pe care le face acela. Îndemnarea aceasta nu e naștere a zavistiei, ci a dragostei; căci, așa cum fierul ascute alt fier, tot astfel și sufletul cel îmbunătățit îndeamnă alt suflet spre aceleași fapte bune – dar nu cu pizmă și cu zavistie, ci cu iubire – precum a zis și Parimistul: „Fierul pe fier ascute, iar omul îl îndeamnă pe altul” (*Pilde* 27:17). Sau, Pavel zice ca noi, Creștinii, să ne întîlnim și să petrecem împreună nu pentru a ne sfădi, ci pentru ca mai mult să ne îndemnăm prin împreună-petrecere spre a ne iubi unul pe altul și a urma unul altuia după faptele lui cele bune.

25. nepărăsind adunarea noastră,

Știind că – dacă noi, Creștinii, ne adunăm între noi – aceasta naște dragostea unuia către altul, Pavel ne sfătuiește aici să nu lăsăm adunarea noastră împreună, adică să nu părăsim a ne aduna și a ne uni unii cu alții, meșteșugînd despărțiri, dezbinări și rele adunări, căci Domnul a zis: „Unde vor fi doi sau trei împreună-adunați întru numele Meu, acolo voi fi și Eu în mijlocul lor” (*Matei* 18:20). Căci rugăciunea unită a Bisericii l-a dezlegat din legături și l-a slobozit din temniță și pe căpetenia Petru, precum se scrie în *Fapte*, capitolul 12.

așa cum au obicei unii;

Cu aceste cuvinte, Pavel îi muștră aici pe aceia care se osebeau de ceilalți frați ai lor.

ci mîngîindu-ne unii pe alții

¹ Una este „dezbinarea”, și alta este „adunarea cea rea”. Căci „dezbinarea” vine dintr-o neînțelegere bisericească și e lesne de vindecat, cei ce se osebesc în acest chip zicîndu-se „schismatici”, adică „dezbinați”. Iar „adunare rea” este cea făcută de acei episcopi și preoți nesupuși, care, căzînd în greșeli, s-au caterisit de preoție în chip canonic, dar, nevrînd a se supuna canoanelor, se răzbună și lucrează cu stăpînire de sine cele ale arhieriei sau ale preoției, deosebi de Biserică, împreună cu dinșii urmînd și alții, răzvrătîndu-se împotriva Bisericii sobornicești. Despre aceasta, vezi în cel dintîi *Canon* al marelui Vasile și în subînsemnările acestuia în *Canonicul* nostru [*Pidalionul* Sfîntului Nicodim Aghioritul, n. m.]. (n. m.)

Adică: O Creștinilor! – mîngîiați-vă și sfătuiți-vă unul pe altul frățește și îndemnați-vă spre lucrarea faptei bune și a binelui și spre întoarcerea și urîrea păcatului și a răutății! Căci – după Solomon: „Frate ajutat de frate este ca o cetate tare și înaltă și are tărie ca o împărăție întemeiată” (*Pilde* 18:19).

cu atît mai virtos cu cît vedem apropiindu-se ziua.

Zice: Se cuvine ca noi, Creștinii, să ne unim prin dragoste și să ne îndemnăm unul pe altul spre fapta bună cu atît mai mult cu cît vedem că se apropie ziua sfîrșitului lumii și a judecării. Pentru că puțină vreme va mai trece, și apoi ne despărțim de lumea aceasta, și atunci de ce să ne despărțim între noi înșine? Iar acest cuvînt este spre mîngîierea Creștinilor Evrei, care erau oboșiți de ispite și de necazuri. Căci, auzind ei că se apropie ziua judecării, se mîngîiau întru necazurile lor. La fel i-a mîngîiat Apostolul și pe Filipeni, zicîndu-le: „Domnul este aproape, de nimic să nu vă îngrijați” (*Filipeni* 4:5). Încă și către Romani scria: „Mai aproape este de noi mîntuirea decît atunci cînd am crezut” (*Romani* 13:11).

26. Căci – păcătuind noi de voie acum,

Mai sus, Apostolul i-a îndemnat pe Creștinii Evrei să nu păcătuiască plecînd de la cele bune, adică de la îndrăzneala dobîndită de la Dumnezeu prin iertarea păcatelor de care se învredniciseră. Iar acum îi înspăimîntă de la cele întristătoare și grele pe care le vor suferi dacă nu se vor depărta de la păcate. Și vezi – o, cititorule! – cît este de îndurător și de iertător Pavel, zicînd că nu avem iertare a păcatelor dacă păcătuim „de voie”, din cuvîntul acesta trăgîndu-se încheierea că, păcătuind silit și fără voie, avem o oarecare iertare. Și nu zice: „dacă am păcătuit în vremea trecută”, ci: „dacă păcătuim în vremea de față”, care înseamnă: „dacă stăruim în păcat fără pocăință”; încît de aici se înțelege că vom primi iertare dacă nu vom stărui întru păcat și vom arăta pocăință. Așadar, de vreme ce Pavel vorbește aici despre pocăință, unde sînt acum cei ce zic că prin aceste cuvinte el surpă pocăința? Căci rău și nebunește zic aceasta.

după ce am primit cunoștința adevărului –

Adică în urmă, după ce am primit cunoștința lui Hristos și a tuturor dogmelor credinței.

nu mai rămîne jertfă pentru păcate,

Zice: Dacă noi, Creștinii, vom greși de bună voie și fără a ne pocăi după ce L-am cunoscut pe Hristos și am crezut într-Însul, de acum nu mai avem altă jertfă care să ne ierte păcatele. Iar prin aceste cuvinte Pavel nu surpă pocăința, cum au tălmăcit unii¹, ci arată că nu mai rămîne al doilea botez, fiindcă nici a doua moarte a lui Hristos nu este. Căci aici numește «jertfă» moartea lui Hristos, așa cum a numit-o și mai înainte, zicînd că „o jertfă a săvîrșit pentru totdeauna pentru cei ce se sfințesc” (*Evrei* 10:14). Și – fiindcă botezul nostru închipuie moartea lui Hristos, iar moartea lui Hristos este una singură – atunci și el este unul singur.² Prin urmare, de ce tu, Creștine, păcătuiești atît de fără frică și de omenie, de vreme ce nu mai este nădejde a șterge păcatele tale fără osteneală, prin botez? Silește-te dar a face fapte bune și a nu te spurca cu păcatele!

27. ci o așteptare înfricoșată a judecării și iușimea focului ce-i va mînca pe cei potrivnici.

O, cititorule! – vezi că, prin aceste cuvinte, Apostolul pare că dă suflet focului. Căci – așa cum o fiară supărată de cineva se mînie, și se întărită și nu încetează pînă ce nu răpește vreo vită sau om, ca să-l mănînce și să-și sature mînia – tot la fel și focul acela al Gheenei, luînd aștare și mînie împotriva celor ce calcă poruncile lui Dumnezeu și sălbătîcîndu-se asupra lor, nu încetează pînă ce nu-i răpește pe acei vrăjmași ai lui Dumnezeu, ca să-i mîngîie³ pururea. Căci Pavel nu a zis că focul are „să-i mănînce” pe aceia numai o dată, ci în veșnicie și totdeauna.⁴ Iar „potriv-

¹ Schismaticii Navatieni, înțelegînd nebunește și tălmăcînd rău cuvintele acestea ale lui Pavel și altele asemenea, nu primesc pocăința celor care ar cădea după botez și s-ar lepăda de Hristos, precum au fost aceia care se lepădaseră de Hristos în vremea împăratului Decius. Vezi și subînsemnarea zicerii „[...] căzînd, să se înnoiască iarăși spre pocăință” (*Evrei* 6:6) și subînsemnarea zicerii „copilașii mei, pe care iarăși mă chinuiesc a vă naște” (*Galateni* 4:19). (n. aut.)

² Vezi și zicerea: „un botez” (*Efeseni* 4:5) și subînsemnarea la aceea. (n. aut.)

³ Căci, fiind oarecum nematerialnic („plasmă”, precum zic fizicienii), flacăra nu loveste și nu zgîrie trupul, ci îl „mîngîie”, învăluindu-l, pînă al aprinde, adică îl schimbă în propria sa fire arzătoare, mistuindu-l. (n. m.)

⁴ Tîlcuînd zicerea aceasta, zice încă și Iacumenie: „Și focul acela, împungîndu-se de iușime ca de o rîvnă, îi cheltuiește și-i mănîncă pe cei aruncați într-însul. (n. aut.)

nici” să-i înțelegi, iubitele, nu numai pe cei necredincioși, ci și pe acei credincioși Creștini care lucrează împotriva poruncilor lui Dumnezeu.

28. Lepădînd cineva Legea lui Moisi,

Plecînd aici de la cea mică, Apostolul va încheia cu cea mare. Adică, de la pedeapsa mai mică pe care o da *Legea cea Veche*, arată marea schingiuire pe care o vor lua cei ce calcă poruncile lui Hristos, ca astfel să-și facă cuvîntul mai vrednic de crezare. Și numește „*Lege a lui Moisi*” *Legea cea Veche*, fiindcă prin Moisi s-a dat aceea Evreilor de la Dumnezeu.

e omorît fără milă „pe două sau trei mărturii” (A Doua Lege 17:6);

Adică: De va călca cineva *Legea* lui Moisi făcînd o greșeală mărturisită ca adevărată de doi sau trei martori, nu se face milostivire și îndurare asupra omului, ci numaidecît acela moare sub pedeapsa rînduită de *Lege*: „Veți scoate pe omul acela sau pe femeia aceea, și îi veți împroșca cu pietre și se vor sfîrși; asupra a doi sau trei martori va muri cel ce moare, nu asupra unuia singur” (*A Doua Lege 17:5*).

29. socotiți dar cu cît mai rea va fi munca de care se va învrednici cel ce a călcat asupra Fiului lui Dumnezeu, și a socotit a fi obștesc sîngele Testamentului

Pavel le dă să facă judecata aceasta Creștinilor înșiși, așa cum obișnuim să facem și noi pentru lucrurile ce sînt prea-adevărate, adică să-i punem judecători ai lor pe înșiși ascultătorii cuvintelor noastre. Deci zice: Creștinilor, faceți judecata aceasta voi înșivă și socotiți cu cît va fi mai mare munca primită de Creștinul care-L va călca pe Fiul lui Dumnezeu trecînd peste poruncile Lui. Ce va să zică însă aceasta, „Îl va călca”? Adică Îl va defăima. Căci, așa cum defăimăm și nu avem nici o băgare de seamă pentru lucrurile pe care le călcăm cu picioarele, tot astfel Îl defăimăm și pe Hristos și nu-L băgăm în seamă nicidecum atunci cînd mergem și facem păcatul. Dar ce se înțelege din zicerea că socotim „obștesc” sîngele Testamentului? Aceasta înseamnă că, păcătuind, noi socotim că sîngele lui Hristos este asemenea cu sîngiurile obștești și păcătoase ale celorlalți oameni, neavînd el nici o cinste mai presus de acelea. Iar Apos-

tolul a numit sîngele lui Hristos „sînge al Testamentului” fiindcă printr-însul – așa cum am zis mai sus – ni s-a adevărit Testamentul cel nou ce ne dă moștenirea bunătaților, „căci – zice – paharul acesta este Testamentul cel nou întru sîngele Meu” (Luca 12:20). Deci Pavel zice cuvintele acestea pentru taina trupului și a sîngelui Domnului, căci – cînd noi, Creștinii, ne împărtășim cu prea-curatul trup și sînge al Domnului, pentru ca apoi să tăvălim acest trup stăpînesc în noroiul necurățiilor noastre trupești – oare nu-L călcăm atunci pe Fiul lui Dumnezeu? Ba! – negreșit Îl călcăm, și încă noroiul și tina pămîntului nu-s așa de nevrednice și de necurate față de trupul lui Hristos precum sînt nevrednice de acesta păcatul și necurăția trupului. Însemnează zicerea aceasta – o, cititorule! – și folosește-o împotriva Nestorienilor, care – stricații de minte! – Îl socotesc pe Hristos doar un om și prin urmare socotesc că și sîngele Lui este obștesc, adică întocmai cu sîngele celorlalți oameni, neosebindu-se de acela prin nimic.

întru care s-a sfințit

Cu acest cuvînt, Apostolul arată nesimțirea și nemulțumirea acelor Creștini care, împărtășindu-se cu Dumnezeieștile Taine, aleargă apoi la păcat, în vreme ce – zice – ei ar fi trebuit să se rușineze și să capete evlavie dacă nu de alta, măcar de sfințenia darului pe care s-au învrednicit a-l lua din prea-sfîntul sînge al Domnului.

ocărînd Duhul darului!

Zice: Creștinul ce păcătuiește Îl ocărăște pe Însuși Sfîntul Duh, Care i-a dat darul Său. Căci cel ce nu păzește cu vrednicie facerea de bine și darul primit îl ocărăște pe însuși acela care i-a dat facerea de bine. Creștine! – zice – Duhul Sfînt te-a făcut fiu al lui Dumnezeu, iar tu te faci rob al patimilor și al păcatelor! Duhul Sfînt a venit să locuiască în inima ta, iar tu l-ai adus într-însa pe diavolul! Deci cum nu sînt acestea ocărîre a Sfîntului Duh?

30. Căci Îl știm pe Cel ce a zis: „A Mea este izbînda, Eu voi răsplăti – zice Domnul” (A Doua Lege 32:35) și: „Domnul va judeca norodul Său” (Psalm 134:14).

31. Înfricoșat lucru este a cădea în mîinile Dumnezeului celui viu!

Apostolul a zis aceste cuvinte întâi pentru urmarea celor de mai sus. Căci, vorbind despre Creștinii ce păcătuiesc și calcă poruncile lui Hristos după luarea darului, acum îi aduce ca martori pe Proorocul Moisi și pe David pentru a zice că Dumnezeu Se va răzbuna¹ pentru călcarea poruncilor Sale și-i va pedepsi pe păcătoșii călcători. Acestea le spune însă și pentru a-i mîngîia pe cei ce crezuseră din Evrei, care se împușinaseră cu sufletul din pricina ispitelor și necazurilor suferite de la Evreii necredincioși de un neam cu dînșii, ca și cum le-ar zice așa: O, frații mei! – nu vă împușinați cu sufletul și nu vă deznădăjduiți, pentru că aveți Dumnezeu care va izbîndi asupra dușmanilor voștri și le va răsplăti cu pedeapsa cuviincioasă. Căci, viu fiind El totdeauna, aceia care vă bîntuiesc nu vor scăpa din mîinile Lui negreșit. Căci voi ați căzut în mîinile unora care sînt oameni muritori și viețuitori de puțini ani, și veți scăpa de dînșii curînd; iar ticăloșii aceia au căzut în mîinile lui Dumnezeu celui de-a pururea viu, și de aceea nu vor scăpa de pedeapsa Lui.² Vezi și filcuirea zicerii „a Mea este izbînda” și subînsemnarea de acolo (*Romani* 12:19).

¹ Firește că Dumnezeu nu e răzbunător, ci drept. Acesta e un fel de a vorbi omenesc, pe care însuși Sfîntul Nicodim îl filcuiește în multe locuri. (n. m.)

² Oare pentru ce a zis Susana că e mai bine a cădea în mîinile oamenilor decît în mîinile lui Dumnezeu? „Mai bine este pentru mine să nu fac (voia voastră) și să cad în mîinile voastre decît să păcătuiesc înaintea Domnului” (*Susana* 1:23). Răspundem că, decît a face păcatul, mai bine este să cadă cineva în mîinile oamenilor, fiindcă aceasta nu e lucru înfricoșat. Iar dacă cineva face păcatul și apoi nu se pocăiește, atunci cu adevărat e lucru înfricoșat a cădea în mîinile lui Dumnezeu, pentru că are să fie pedepsit de El cu pedeapsă veșnică. Despre aceasta a zis Sfîntul Hrisostom: „De nu vă veți pocăi, veți cădea în mîinile lui Dumnezeu, și aceasta e înfricoșată; iar a cădea în mîinile oamenilor nu este nimic” (cuvîntul al 20-lea la aceasta). De aceea și David, greșind cînd a numărat norodul lui Israil fără socotința lui Dumnezeu, s-a căit și a zis: „Am greșit foarte ceea ce am făcut acum, Doamne! Treci dar nelegiuirea robului Tău, că m-am nebunit foarte!” (*2 Împărați* 24:10). Și pentru aceasta a îndrăznit întru mila lui Dumnezeu și a zis: „Voi cădea dar întru mîinile Domnului, că multe sînt îndurările lui foarte, iar în mîinile oamenilor nu voi cădea” (la fel, 14). Iar fericitul Ilie Miniat, altfel dă pricina aceasta a Susanei și a lui David. Adică – pentru a zice simplu și curat – Apostolul Pavel a zis că e lucru înfricoșat a cădea în mîinile lui Dumnezeu socotind aici neamăgita dreptate a lui Dumnezeu, cu care e judecător al gîndurilor și al înțelegerilor inimii și cu care muncește întru veșnicie. Iar Sirah, socotind nemărginita îndurare și mila lui Dumnezeu, zice dimpotrivă, adică să cădem în mîinile lui Dumnezeu, iar nu în mîinile oamenilor, căci, „așa cum este mărirea Lui, așa este și mila Lui” (la fel 2:18). (n. aut.)

32. Aduceți-vă aminte însă de zilele de mai înainte,

Vezi – o, cititorule! – că nu în zadar ziceam mai înainte că Pavel a pus graiul „a Mea este izbînda” spre mîngîierea Evreilor ce crezuseră, în chip acoperit, căci iată cum le vorbește aici și la arătare, îndemnîndu-i a nu se depărta de răbdare. Deci le zice: Fraților, nu urmați altora, ci vouă înșivă, pentru că voi v-ați nevoit la început, cînd ați crezut. Prin urmare, aduceți-vă aminte totdeauna de acea nevoie de mai înainte, ca să nu pierdeți, din pricina lenevirii voastre, cîștigurile și plățile pe care le-ați dobîndit. Și vezi, iubitele, duhovniceasca înțelepciune a lui Pavel! Căci, după ce a înspăimîntat mai înainte sufletele Creștinilor cu pomenirea focului Gheenei, acum îi îndulcește cu laude, și nu ca să-i măgulească, ci ca mai mult să-i îndemne cu laudele acestea la fapta bună și la răbdare. Fiindcă cel ce sfătuieste pe cineva se arată mai vrednic de crezare cînd îi zice aceluia să-și urmeze lui însuși și faptelor pe care le-a isprăvit mai înainte¹, decît cînd îi zice să urmeze altora.

întru care, luminîndu-vă, multă nevoie de pătimire ați răbdat:

Apostolul Pavel pune aici zicerea „luminîndu-vă” ori pentru botez – căci „luminare” se numește botezul, după Teologul Grigorie (*Cuvînt despre botez*) – fie o zice simplu pentru cunoștința și luminarea tainei credinței și pentru cunoștința bunătăților ce vor să fie, pe care le vor dobîndi adevărații Creștini. Căci zice: Fiindcă v-ați botezat și ați luat cunoștința și luminarea celor ce vor să fie, ați răbdat nu ispite și patimi, ci „nevoie de pătimiri” (zicere care arată răbdare și vitejie mucenicească) și nu oricum nevoie, ci multă.

33. de o parte făcîndu-vă privese cu ocările și cu necazurile răbdate,

Vezi – o, cititorule! – lauda împletită de Pavel Evreilor ce crezuseră! Fiindcă a răbda ocări și necinstiri e cu adevărat semnul unui suflet viteaz și mărinimos. Și o mărturisește aceasta David, jeluindu-se și zicînd: „Făcutu-s-au mie lacrimile mele pîine de zi și de noapte, cînd mi se zicea în

¹ Pentru aceasta zice și Teodorit „că nimic nu îndeamnă pe cineva atît de mult spre osîrdie ca aducerea-aminte de isprăvile sale.” (n. aut.)

fiecare zi: Unde e Dumnezeuul tău?" (*Psalm 41:3*), și: „De m-ar fi ocărit vrăjmașul, aș fi răbdat" (*Psalm 53:13*) și iarăși: „Ocară nebunului m-ai dat pe mine" (*Psalm 36:6*). Ci și dreptul Iov se întrista și cu anevoie suferea ocările, deși toate celelalte pătimiri le-a suferit ca un diamant prețios. Pentru aceasta, și când îl ocărau prietenii lui, zicându-i că pentru păcatele lui îl pedepsise Dumnezeu, el îi numește „nemilostivi și mîngîietori de rele" (*Iov 16:2*) și iarăși zice: „și s-au pus asupra mea cu nemilostivire" (*Iov 30:21*). Iar dacă ocara se face în auzul și înaintea multor oameni, mai ales atunci trebuie să fie sufletul viteaz, ceea ce a arătat aici Apostolul, zicînd: „făcîndu-vă privesc". Deci socotește cît de mari erau întru fapta bună Evreii aceștia ce crezuseră, către care scrie Pavel! Fiindcă, pentru Hristos, ei defăimaseră slava și bogăția, și erau ocăriți și se făceau privesc înaintea multor oameni, adică se batjocoreau ca în teatru. Și poate că se batjocoreau de oameni proști și de nimic, lucru care e un chin și mai mare. Totuși, le-au răbdat pe toate cu vitejie.

iar de altă parte făcîndu-vă părtași celor ce viețuiesc așa.

Zice: O, fraților! – nu ați răbdat doar necazurile voastre, care se vede că v-au urmat în silă și fără a voi, ci v-ați arătat atît de viteji și de mari la suflet, încît v-ați făcut și împreună-părtași cu Apostolii Domnului, „cei care viețuiesc așa ", adică în necazuri și ocări. Și de bună voie v-ați aruncat pe voi ca să pătimiți rău împreună cu Apostolii și să vă împărtașiți de aceleași chinuri și pătimiri. Și nu a zis: „mie doar v-ați făcut părtași", ci de obște ai tuturor Apostolilor. Iar Pavel zice acestea ca să crească lauda lor.

34. Căci și împreună cu legăturile mele ați pățimit

Zice: Nu numai că voi, fraților, nu ați avut nevoie în necazurile voastre de mîngîierea mea, dar v-ați făcut mîngîiere încă și altora, lucru de care sînt martor eu însumi.

și ați primit cu bucurie răpirea averilor voastre,

Mai sus, Pavel a zis că cei ce crezuseră din Evrei se împărtașiseră de necazuri împreună cu ceilalți, cu Apostolii adică, iar acum zice că au răbdat și necazurile ce le-au urmat lor înșile. Deci mare lucru le-a fost

răpitorul trebuie să dea cu mult mai mult, înzecit; și bine ar fi dacă măcar cu aceasta ar putea să se curățească de nedreptate, căci oricum rodul milosteniei nu îl va lua niciodată. Pentru aceasta zice Zaheu: «Dacă am năpăstuit pe cineva, voi întoarce împătrit și jumătate din averile mele le voi da săracilor.» Iar dacă în *Lege* trebuie a da împătrit, cu cât mai virtos acum, în vremea darului? Drept aceea, măcar și însușit de ai da, încă nu ai dat tot! Și dacă, făcând aceasta, abia vindeci răul, apoi atunci când întorci îndărăt rinduiala și răpești avuții întregi, dînd puține – și nici acestea celor nedreptățiți, ci altora în locul acelora – ce dezvinovățire vei avea? Care iertare? Ce nădejde de mîntuire?" (cuvîntul al 52-lea la *Matei*).

Al doilea, răpitorii și nedrepții nădăjduiesc să li se ierte răpirile și nedreptățile prin afierosirile, milosteniile și zidirile pe care le fac la biserici și la sfintele mănăstiri. Ci le răspunde lor dumnezeiescul Hrisostom că aceste afierosiri put înaintea lui Dumnezeu mai mult decît un stîrv de măgar mort, zicînd: „Căci spune-mi! Dacă a-i trage un stîrv putrezit de pe drum și l-ai aduce pe jertfelnic, oare nu te-ar osîndi toți ca pe un spurcat? Deci cum te voi muștra, de vreme ce jertfa făcută din răpire e mai spurcată decît aceasta? Ce dezvinovățire vei cîștiga [dintr-însa]? Căci, să zicem că se face oarecare danie din răpire, dar oare nu pute ea mai rău decît un măgar mort împușcat? Căci tu, prin bani, Îl rogi pe Dumnezeu să uite relele pe care le faci, dar punînd jertfa ta pe jertfelnic Îl faci să-Și aducă aminte neîncetat de faptele tale de răpire. Deci acum nu numai aceasta e greșeala ta, ci una mai cumplită, căci spurci sufletele sfinților, care Îl poartă neîncetat pe Însuși Hristos, iar tu cutezi a trimite acolo din asemenea necurățenii” (cuvîntul al 73-lea la *Ioan*). Iar pentru zidirile făcute de asemenea răpitorii și nedrepții pe la sfintele mănăstiri vorbește Sfîntul Isidor Pelusiotul într-o epistolă către episcopul Evsevie, în care zice așa: „Zidești așadar o biserică în Pelusiu [...] cu nedreptăți, cu ocări, cu asuprirea săracilor și cu cheltuieli sărăcești, lucru care nu e nimic altceva decît «a zidi Sionul cu singiuri și Ierusalimul cu nedreptăți» (*Miheia* 3:11). Căci Dumnezeu nu are trebuință de jertfe din cele străine, ci le urăște pe aceasta ca pe un ciine junghiat.”

Al treilea, răpitorii și nedrepții nădăjduiesc a li se ierta relele și nedreptățile pentru că se indeletnicesc cu citirea *Dumnezeieștilor Scripturi*. Căci ei mărturisesc că au în casele lor părinți și învățători duhovnicești care săvîrșesc adeseori sfințiri de apă și paraclise, care îi învață și citesc în toate zilele cele șapte laude. La care noi răspundem că, într-adevăr, bune și plăcute sînt acestea lui Dumnezeu, dar mai întîi și mai de nevoie decît toate spre iertarea nedreptății lor este a da înapoi celor pe care i-au nedreptățit banii și lucrurile răpîte. Și, după ce vor da înapoi dreptul cel străin și datoria lor, atunci să facă faceri de bine, dacă au cu ce, din dreptele lor ostenele, să facă adică milostenii, afierosiri și alte ajutoare. Iar dacă pun de pricină că nu le rămîne stare pentru a face milostenie și alte faceri de bine dacă vor da dreptul cel străin, [să știe] că mai bine le este să nu aibă în casa lor nimic din care să facă milostenie, decît să facă din lucru răpit, precum îi sfătuiește marele Vasilie: „Pentru aceasta sfătuiește Parimistul, zicînd că «se cuvine a-L cinsti pe Domnul din ostenelele cele drepte și a-l aduce pîrgă din rodirile tale de dreptate» (*Pilde* 3:9). Căci, de voiești a-l aduce lui Dumnezeu din nedreptate și din răpire, mai bine ți-ar fi dacă nu a-i cîștiga avuție, neavînd așadar a aduce pîrgă dintr-în-

știind că aveți pentru sine-vă avuție în cer, mai bună și stătătoare.

Iar aceasta, adică răbdarea [necazurilor] cu bucurie, nu ați arătat-o fără cuvânt și fără dreaptă-judecată, ci cu socoteală, cu dreaptă-judecată și cu credință. Căci ați știut că aveți în ceruri alte avuții, mai bune decât cele pămîntești, care rămîn în veac și nu se strică, nici se răpesc.

35. Nu lepădați dar îndrăzneala voastră,

Zicîndu-le Evreilor credincioși să nu-și lepede îndrăzneala, Pavel arată că nu căzuseră, ci aveau trebuință doar de întărire și de încredințare, ca unii ce se primejduiiau să cadă. Și a vorbit de „îndrăzneală” Creștinilor care suferă răpirea averilor lor pentru Domnul, căci aceștia au să ia mare îndrăzneală către Dumnezeu.

ce are mare răsplătire.

Voi înșivă – zice – sînteți martori și adeveratori că această îndrăzneală a voastră are să dobîndească mare răsplătire, căci, prin credință, ați cunoscut că în ceruri aveți avuții mai bune decât acelea pe care vi le-au răpit Evreii necredincioși.

36. Căci aveți trebuință de răbdare

Frații mei, nu vă trebuie nimic altceva decât răbdare, căci toate celelalte fapte bune le aveți desăvîrșit, neavînd nevoie a adăuga la ele nimic.

ca, făcînd voia lui Dumnezeu, să cîștigați făgăduința.

„Voia lui Dumnezeu” este a răbda Creștinii necazurile pînă la sfîrșit, de vreme ce – așa cum a zis Domnul – „cine va răbda pînă la sfîrșit, acela se va mîntui” (Matei 10:22). Cu aceste cuvinte, Apostolul îi învață și-i mîngîie pe Evreii ce crezuseră așa cum cineva – văzînd un luptător ce și-ar fi biruit toți împotrivicii, dar nu mai rabdă să aștepte a fi încununat,

sa” (întru cuvintele postnicești). Deci, pentru că răpitorii nu dau înapoi lucrul dobîndit pe nedrept, ci îl țin, toate milosteniile și facerile lor de bine sînt zadarnice și însăși pocăința lor nu e adevărată, ci mincinoasă și fățarnică. [...] (n. aut.)

ci vrea să se depărteze de la locul de luptă, nesuferind setea și flacăra inimii – deci așa cum cineva i-ar zice unui astfel de luptător, mîngîindu-l: Pe toți i-ai biruit – o, viteazule! – toate le-ai isprăvit, rabdă dar puțin și vei lua cununile! Luptă-te încă împotriva întîrzierii cununilor, biruiește și aceasta cu răbdarea ta! Tot astfel îi mîngîie și-i îmbărbătează Apostolul Pavel aici pe Evreii credincioși și îndeobște pe toți Creștinii.

37. „Căci mai este puțin timp, prea-puțin, și Cel ce e să vină, va veni și nu va zăbovi” (Avacum 2:3).

Ca să-și adevereze cuvîntul, Apostolul îl aduce [ca martor] pe Proorocul Avacum, zicînd că mai e încă puțin și va veni Domnul, Care va răsplăti fiecăruia după faptele sale. Și zice: Dacă atunci zicea Avacum că Domnul va veni după puțin, se înțelege că acum El este încă mai aproape să vină. Pentru aceasta a zis același Apostol și în altă parte: „Domnul aproape este, de nimic îngrijiți-vă” (*Filipeni* 4:5); și iarăși: „Acum mai aproape este mîntuirea noastră” (*Romani* 13:11).

38. „Iar dreptul din credință va fi viu; și, de se va îndoii cineva, nu va binevoi sufletul Meu întru el” (Avacum 4:4).

Deci – după acest cuvînt proorocesc – dacă voim să fim drepti, se cuvine ca noi, Creștinii, să credem cu adevărate și cu încredințare.¹ Căci, dacă dreptul s-ar stăpîni – zice – de oarecare îndoială sau s-ar sfii și s-ar împuțina oarecum din pricina ispitelor, „sufletul Meu nu va bine-voi întru el”, adică „acela nu va plăcea sufletului Meu”. Dar al cărui suflet? Al lui Dumnezeu, căci *Scriptura* are însușirea de a zice despre Dumnezeu lucruri potrivite oamenilor, așa cum este și aceea zisă de Isaia: „Sărbătorile voastre le urăște sufletul Meu” (*Isaia* 1:14). Sau Proorocii zic acestea ca despre fața [„persoana”, n. m.] lui Hristos, a Celui ce are suflet gînditor, voitor și lucrător.

39. Noi nu sîntem [fii] ai îndoielii, spre pieire; ci ai credinței, spre cîștigarea sufletului.

¹ Tîlcuirea acestei ziceri vezi-o la capitolul întii al celei către Romani. (n. aut.)

CAPITOLUL X

De vreme ce mai sus i-a înspăimîntat pe Creștinii Evrei cu cuvîntul lui Avacum, care zicea: „nu binevoiește sufletul Meu întru ei”, acum Apostolul zice aici așa: Noi, Creștinii, nu sîntem dintru aceia care își pierd sufletele fiindcă se stînjenesc, se îndoiesc sau se lenevesc, nu! Ci sîntem dintru aceia adeveriți în credință și prin urmare sîntem pentru a ne mîntui sufletele, adică a le cîștiga și a le păzi! – căci „cîștigare” se numește dobindirea și agonisirea vreunui lucru.

CAPITOLUL XI

1. Și credința este dovadă a celor ce se nădăjduiesc,

Fiindcă mai sus a zis că „dreptul din credință va fi viu”, acum Pavel însemnează aici ce este credința. Și zice că aceasta e o înființare a lucrurilor care încă nu sînt și o dovadă a bunătăților pe care nădăjduim să le cîștigăm. Așa – de pildă – încă nu este și nu s-a înființat învierea, însă credința o înființează în sufletul nostru, adică o pune înaintea ochilor noștri ca pe un lucru înființat.¹

vădirea lucrurilor ce nu se văd.

Zice: Credința este o „vădire”, adică o dovadă și o arătare a lucrurilor nevăzute, pe care le face a se vedea de mintea noastră ca și cum ar fi de față. Deci, dacă credința poate face asemenea lucruri mari, pentru ce voi, Creștinii, voiți a le vedea în chip simțitor, cu ochii voștri cei trupești? Și prin urmare de ce vreți să vă păgubiți de plata credinței? Pentru că aceasta nu e altceva decît numai a cădea dintru a fi dreți, de vreme ce din credință va fi viu dreptul, nu din simțire, așa cum a zis Avacum mai sus: „[...] iar dreptul din credință va fi viu” (*Avacum 4:4*).

¹ Așa îl cuiește zicerea aceasta și Teodorit: „Căci, prin credință, le vedem pe cele ce nu se văd și aceasta ni se face ochi către privirea celor ce se nădăjduiesc, arătînd lucrurile încă nefăcute ca pe unele înființate. [Astfel,] toți morții zăcînd încă în morminte, credința ne zugrăvește mai-nainte învierea și ne face să ne închipuim nemurirea prafului trupurilor.” Iar dumnezeiescul Maxim zice așa: „Hotărînd ce este credința, dumnezeiescul și marele Apostol zice: «Credința e dovada celor nădăjduite și vădire a lucrurilor nevăzute.» Iar dacă cineva ar hotărî că ea este o bunătate înființată în lăuntru sau cunoștință adevărată și doveditoare a bunătăților celor negrăite, nu ar greși din adevăr” (capitolul 7 al sutei a patra din cele teologice). Și iarăși: „Credința este o putere afirmatoare sau afirmare lucrătoare a unirii celei mai presus de fire și desăvîrșită a celui ce crede către Dumnezeu pe Care Îl crede” (la fel, capitolul 8). Și iarăși: „Credința este o cunoștință nedovedită, [...] fiind așa-dar o afirmare mai presus de fire, prin care ne unim cu Dumnezeu după o unire mai presus de înțelegere” (la fel, capitolul 12). Iar marele Vasile zice: „Credința e o nedeslușită înduplecare întru încredințarea adevărului celor ce se aud, care se propovăduiesc cu darul lui Dumnezeu” (*Cuvîntul despre credință*, în cele postnicești). (n. aut.)

2. Căci întru aceasta sînt mărturisiți cei bătrîni.

Căci pentru credință s-au mărturisit cei vechi¹ de către Dumnezeu a fi dreți, și [cu credința] s-a adevărit că L-au slujit.

3. Cu credința înțelegem că s-au întemeiat veacurile cu glasul lui Dumnezeu, încît s-au făcut din cele ce nu se vedeau cele ce se văd.

De vreme ce credința e defăimată de cei care nu-i înțeleg puterea, care zic că e un lucru fără dovadă și o amăgire vădită, Apostolul arată aici cu totul dimpotrivă, anume că prin credință, iar nu prin silogisme, se isprăvesc lucruri prea-mari. Căci ce dovadă poate cineva să înfățișeze că Dumnezeu a făcut toate fapțurile din cele ce nu erau doar cu cuvîntul Său? Cu adevărat, nici una! – ci numai credința. Deci prin credință înțelegem că s-au „întemeiat”, adică s-au făcut, „veacurile”, încît toate cele ce se văd s-au făcut din cele nevăzute, adică ființele s-au făcut din cele ce nu erau², aceasta avînd trebuință numai de credință, nu de silogisme. Sau, și așa se înțelege zicerea aceasta: Prin credință înțelegem că „veacurile” s-au întocmit cu cuvîntul lui Dumnezeu, rostit ca să se zidească ființele din cele ce nu erau. Iar cînd auzi de „veacuri”, tu, cititorule, trebuie să înțelegi și lucrurile ce se cuprind în veacurile cele veșnice.³ De asemenea,

¹ Unii zic că prin „mai bătrîni” Pavel îi înțelege aici pe strămoșii cei dreți mai dinainte de *Lege*, adică de la Adam pînă la Moisi, adică pe aceia 24 cei mai aleși, care ar fi cei 24 de presviteri văzuți de Teologul Ioan în sfințita *Apocalipsă*: „Și împrejurul scaunului 24 de scaune, iar pe scaune i-am văzut șezînd pe cei 24 de presviteri, îmbrăcați în haine albe și avînd pe capetele lor cununi de aur” (*Apocalipsa* 4:4). Iar alții au înțeles că cei 24 de presviteri sînt cei mai aleși 12 Prooroci împreună cu cei 12 Apostoli. Iar Teodorit îi înțelege pe sfinții ce au fost din vechime, care au strălucit mai înainte de *Lege* și în *Lege*. (n. aut.)

² Unii din teologii mai noi înțeleg însă că cele numite „nevăzute” și „nearătate” de către Apostolul sînt ideile și asemănările cele dintru Dumnezeu, din care s-au făcut cele ce se văd, fapțurile arătate. Căci sfinții teologi primesc ideile și însemnările sau pildele, însă nu rînduite de sine, ipostasiate afară de Mîntea cea ziditoare, precum birtea Platon, ci dacă se înțeleg cu socoteală bine-cinstitoare de Dumnezeu. [...] „Idei” înseamnă cele mai simple gînduri ale lui Dumnezeu; de aceea a zis purtătorul de Dumnezeu Maxim că „toate sînt din gîndurile lui Dumnezeu” (în scoliile capitolului 5 din *Despre dumnezeieștile numiri*). (n. aut.)

³ Însemnează că unii din teologi zic că „veacul” ar fi fără de început și fără de sfîrșit și prin urmare nezidit; și că nici o fapțură gîndită nu se numește „veșnică”, ci numai

împreună cu „veacurile”, trebuie să înțelegi anii și toate lucrurile ce se cuprind în an [„aion”, în elinește, n. m.], adică toate zidirile și făpturile cele simțite. căci „veacurile” arată și anii [„eonii”, n. m.]. Căci „veacul” este alt lucru decît anii, și este unul, iar nu multe.¹

4. Prin credință, Avel i-a adus lui Dumnezeu mai multe jertfe decît Cain,

Căci credința este mare și are trebuință de suflet bărbătesc, iar credințioșii Evrei, după ce arătaseră la început credință statornică într-adevăr, slăbiseră apoi și se înpușinau cu sufletul, în urma deselor necazuri și ispite. Pentru aceasta, Apostolul i-a mîngîiat și mai sus întru răbdare, zicîndu-le din *Scriptură*: „[...] căci dreptul din credință va fi viu”; i-a mîngîiat încă și din silogisme, zicîndu-le că „credința este dovadă a celor ce nădăjduiesc”; iar acum îi mîngîie iarăși, din pildele bărbaților și dreptilor celor mari și vechi. Căci omul ce pătimește, auzind că sînt și alții care pătimesc asemenea cu dînsul, se mîngîie și se odihnește. Deci Apostolul îl aduce spre mărturie pe Avel și zice că, prin credință, acesta a adus „mai multă” jertfă², adică mai cinstită decît jertfa fratelui său Cain. Căci pe cine altul l-a văzut mai înainte, ca să-i urmeze și el? Pe părintele său Adam, ori pe maica sa Eva? Ci aceștia, de vreme ce călcase răsunca lui Dumnezeu, nu cutezau să aducă jertfe și daruri lui Dumnezeu. Pe cine atunci? Pe Cain, fratele său? Dar acesta mai mult l-a necinstit pe Dumnezeu, aducîndu-I prinoasele cele mai proaste, nu pe cele mai bune. Deci

Dumnezeu. Unii însă, auzindu-l pe Pavel zicînd că veacurile sînt zidite, fiindcă au luat început de a fi, căci zice: „[...] prin Care și veacurile le-a făcut” (*Evrei* 1:2), Îl numesc pe Dumnezeu „mai înainte de veacuri”, iar pe Îngeri „veșnici”, ca pe unii zidiți în veac și care nu au sfîrșit din pricina nemuririi. Unul dintre aceștia e și marele Vasilie, care zice așa: „A fost o oarecare așezare mai veche decît facerea lumii – una mai presus de vreme, veșnică, pururea-vecuitoare – cuvenită Puterilor celor mai presus de lume. În ea, Ziditorul și Făcătorul a toate a săvîrșit făpturi: lumea gîndită, potrivită fericirii celor ce-L iubesc pe Domnul, firile cele novîntătoare și nevăzute și toată podoaba celor gîndite, toate cele ce covîrșesc mîntea noastră, cărora nici numirile nu este cu putință a le afla” (cuvîntul întîi la *Hexameron*). Același lucru îl zice și fratele său, dumnezeiescul Grigorie al Nissei. Vezi și subînsemnarea pe larg a zicerii „prin Care și veacurile a făcut”. (n. aut.)

¹ Ce este veacul, vezi la subînsemnarea zicerii „prin Care și veacurile a făcut”. (n. aut.)

² Cum că „darurile” și „jertfele” se iau fără osebite de către *Scriptură*, vezi la capitolul 5 al acesteia, stihul 1, și la capitolul 8, stihul 3. (n. aut.)

doar de credință a fost povățuit Avel ca să-I aducă lui Dumnezeu din oile cele mai bune pe care le avea, fiindcă a crezut că va lua plată și răsplătire de la Domnul, căci zice: „După câteva zile, Cain a adus din rodirile pământului jertfă Domnului, și Avel a adus și el pe cele întâi-născute din oile lui și din grăsimea lor. Și a căutat Dumnezeu spre Avel și spre darurile lui; iar spre Cain și spre jertfele lui nu a luat aminte” (*Facerea* 4:3).

prin care s-a mărturisit a fi drept, mărturisind Dumnezeu pentru darurile lui;

Zice: Pentru că Dumnezeu – Care a mărturisit cum Cain nu a adus drept darurile sale, zicînd: „Dacă nu ai adus și nu ai împărțit drept, oare nu ai păcătuit?” (*Facerea* 4:7) – a mărturisit prin tăcere pentru Avel că acesta și-a adus jertfa cu dreptate. Căci, aducîndu-I jertfă lui Dumnezeu din oile pe care El i le dăduse, Avel le-a împărțit în chip drept, dîndu-I-le lui Dumnezeu pe cele mai bune întâi-născute, ca Stăpînului și Domnului. Iar unii¹ mai zic că s-a pogorît și foc din ceruri și a mistuit jertfa lui, din

¹ Unul dintru aceștia este și Sfîntul Chiril al Alexandriei, care zice: „Deci, pogorîndu-se foc din cer asupra darurilor lui Avel, acesta a făcut să se mistuiască cele jertfite. Iar Dumnezeu nu a luat aminte la Cain și la jertfele lui, căci nu a trimis focul cel obișnuit asupra darurilor aduse” (foaia 108 din *Pentateuh*). Iar că era lucru obișnuit la Dumnezeu a mistui cu foc trimis de la El jertfele cele bine-primate Lui, mărturisește *Sfînta Scriptură*: „Și S-a arătat slava Domnului la tot norodul, și a ieșit foc de la Domnul și a mîncat cele puse pe jertfelnic. Și a văzut tot norodul, și s-a spăimîntat și au căzut cu fețele la pămînt” (*Levitic* 9:23). Încă și *Icumenie* zice că foc s-a pogorît din cer peste arderea de tot a lui Avel. Și în vremea Proorocului Ilie, pogorîndu-se foc din cer, a mistuit arderile de tot ale jertfelor bine-primate Lui. Ci și la *Facere* este scris: „Iar după ce a asfințit soarele și s-a făcut întuneric, iată un fum ca dintr-un cuptor și pară de foc au trecut printre bucățile acelea” (capitolul 15:17). Și focul acesta a ars cărnurile tăiate în două ale jertfei lui Avraam, spre adevărarea testamentului lui Dumnezeu către acela. La fel, cînd Ghedeon a adus cămuri și azime Îngerului, prin atingerea toiagului Îngerului, „foc a ieșit din piatră și le-a mistuit” (*Judecători* 6:21). La fel – cînd a oprit bătaia slobozită de Dumnezeu, aceea a omorîrii norodului, și a adus arderi de tot – David „a strigat către Domnul, și l-a auzit și a mistuit arderea de tot cu foc din cer asupra jertfelnicului” (*1 Paralipomena* 21:26). Pentru aceasta și *Israeliiții*, poftind norocirea împăratului lor, îl rugau pe Dumnezeu să ardă arderea de tot cu dumnezeiescul Lui foc. Căci la *Psalmul* 20, acolo unde Cei 70 [cei care au tălmăcit *Scriptura cea Veche* în elinește, n. m.] zic: „Adu-ți aminte de jertfa Ta și arderea Ta de tot să se îngrășe.” *Scriptura* evreiască de acum zice: „și arderea Ta de tot să se facă cenușă”. (n. aut.)

acest semn cunoscînd Cain că Avel era mai prețuit decît dînsul. Căci în ce alt chip putea să cunoască aceasta? Pentru aceasta a și tălmăcit unul din tălmăcitorii *Scripturii* (din limba evreiască în cea elinească) zicerea aceasta așa: „Și a căutat Domnul peste jertfa lui Avel și a ars-o.”

și prin credință cel mort grăiește încă.

Zice: Prin credință, Avel este încă viu, cu toate că a murit¹ mai înainte cu atîția ani. Adică: credința l-a făcut pe el să fie viu învățător tuturor, zicînd cam așa: Urmați mie, oamenilor, și faceți-vă bine-plăcuți Făcătorului vostru, fiind drepti. Așadar Avel e viu fiindcă „grăiește”, de vreme ce toți oamenii îl slăvesc, îl laudă și îl pomenesc. Tot așa și cerul, numai arătîndu-se, grăiește, căci zice: „cerurile povestesc slava lui Dumnezeu” (*Psalms 18:1*). Și nu glăsuiește, nici nu se aude cuvîntul lui Avel, pe cît răsună și se aude uciderea nedreaptă pătimită de el. Iar Pavel a zis aceasta ca să arate celor împuținați cu sufletul că omul drept dobîndește cinste și în această lume, zicîndu-le: Prin urmare, și voi, Creștinii care pătimiți și vă năcăjiți de către cei necredincioși, veți dobîndi slavă și cinste încă și întru această viață. Iar unele izvoade, în loc de „grăiește”, au „se grăiește”, dar „grăiește” este mai drept – cum o scrie și Teodorit – în loc de: Avel este pururea-pomenit și mult-vestit pînă acum, lăudîndu-se de către toți.

5. Prin credință, Enoh s-a mutat ca să nu vadă moarte, „și nu s-a aflat, pentru că l-a mutat pe el Dumnezeu” (Facerea 5:21). Căci, mai înainte de mutarea lui, s-a mărturisit că a bine-plăcut lui Dumnezeu.

Enoh a arătat mai mare credință decît Avel, de vreme ce pătimirile lui Avel – adică vrăjmășirea vieții, amăgirea, minciuna și uciderea nedreaptă făcute de însuși fratele aceluia – au fost de ajuns să-l tulbure, cugetînd că, deși Avel era drept, s-a îngăduit totuși ca el să pătimească unele ca acestea de la fratele său. Și ce cîștig i s-a făcut lui [ar fi putut cugeta Enoh] că ucigașul, fratele lui, a fost pedepsit de la Dumnezeu? Ce folos i s-a făcut lui Avel din aceasta, de vreme ce a fost omorît și a ieșit din lume? Deci

¹ Iar la Icumenie se zice că Avel grăiește prin jertfă, căci jertfa i s-a făcut pricină de a fi ucis de fratele său. Și tot același Icumenie zice că Avel grăiește și prin credință. (n. aut.)

mare credință a arătat Enoh nesmintindu-se de toate acestea. Fiindcă el a crezut fără îndoială că Dumnezeu este dătător de plată în veacul viitor, chiar dacă nu ar răsplăti întru acesta. Așadar, prin credința aceasta, el a bine-plăcut lui Dumnezeu – căci scris este: „Enoh a bine-plăcut lui Dumnezeu, după ce l-a născut pe Matusalem” (*Facerea* 5:22) – și pentru aceasta a fost mutat: „Că a bine-plăcut – zice – Enoh lui Dumnezeu, și nu s-a aflat că l-a mutat pe el Dumnezeu” (*Facerea* 5:24).¹ Vezi – o, cititorule! – că Dumnezeu a arătat prin Avel adevărata hotărîre dată lui Adam și Evei, cînd a zis: „În orice zi veți mîncă dintru acesta, cu moarte veți muri!” (*Facerea* 2:17); și iarăși: „Pămînt ești, și în pămînt te vei întoarce” (*Facerea* 3:19). Iar prin Enoh a arătat că hotărîrea aceasta a morții e vremelnică și prin urmare se va strica. Deci că Enoh s-a mutat [din această lume] de viu și că este încă viu, aceasta o știm; iar în ce loc s-a mutat² sau în ce chip s-a mutat, acestea sînt nearătate, pentru că nu le-a arătat *Sfînta Scriptură*.³

6. Așadar, fără credință, este cu neputință a bine-plăcea lui Dumnezeu,

Căci, dacă cineva nu crede că faptele bune vor fi răsplătite de Dumnezeu, este cu neputință a bine-plăcea lui Dumnezeu. Căci cum va umbla unul ca acesta pe calea faptei bune cea ostenitoare, dacă nu se va incre-

¹ Iar în *Scriptura* evreiască de acum, în loc de „l-a mutat”, se află: „l-a luat pe el Dumnezeu”. (n. aut.)

² În cuvîntul lui pentru tîlharul, dumnezeiescul Ioan Hrisostomul zice că Enoh s-ar putea să se afle în raiul cel de pe pămînt, împreună cu Proorocul Ilie. (n. aut.) Căci Sfinții Părinți artă că Raiul nu s-a desființat și nu s-a mutat după izgonirea lui Adam dintr-însul, ci s-a făcut nevăzut și nepipăit simțurilor noastre tot mai grosolane, mai trușești. (n. m.)

³ Despre Enoh scrie înțeleptul Sirah, zicînd: „Enoh a bine-plăcut Domnului și s-a mutat, dovadă de pocăință neamurilor” (*Sirah* 44:16); și iarăși: „Nici unul nu s-a zidit așa cum a fost Enoh pe pămînt, fiindcă acesta s-a luat de pe pămînt” (*Sirah* 49:14). Enoh avea și carte ascunsă, ce se afla încă pe vremea Apostolului Iuda, care a luat dintr-însa ceea ce zice în epistola sa sobornicească: „Dar și Enoh, al șaptelea de la Adam, a prorocit despre aceștia, zicînd: «Iată, a venit Domnul cu zecile de mii de sfinți ai Lui ca să facă judecată împotriva tuturor și să mustre pe toți nelegiuții de toate faptele nelegiuirii lor în care au făcut fărădelege, și de toate cuvintele de ocară pe care ei, păcătoși și păgîni netemători de Dumnezeu, le-au rostit împotriva Lui»” (*Iuda* 1:14, 15). (n. aut.)

dința mai înainte că în veacul viitor va lua răsplătiri mult mai înmulțite și veșnice? Căci aceasta este nepotrivită.¹ Ascultă însă și ce zice mai jos:

căci cel ce vine către Dumnezeu trebuie să creadă că El este și că Se face dătător de plată celor ce-L caută.

Că Dumnezeu este cu adevărat și că Se face dătător de plată pentru faptele cele bune, aceasta o știm prin credință. Și zic că prin credință deoarece unii necredincioși au zis că toate ființele s-au făcut de la sine, fără a le face cineva, așa cum au fost Epicureii și ateii.² Iar ce este Dumnezeu după ființa și firea Sa, aceasta este cu totul neînțeleasă și nicicum cercată de către cei înțelepți și pricepuți.³ Ce va să zică însă „celor ce-l caută pe

¹ Astfel, și mulți dintre înțelepții Elini necredincioși – atît din cei vechi, cît și din cei ce se află acum – au cu adevărat oarecari bunătăți și fapte bune firești; dar, fiindcă nu au credință adevărată către Dumnezeu, le este cu neputință a bine-plăcea lui Dumnezeu și a se mîntui. Pentru aceasta nici bunătățile, nici faptele bune pe care le au nu sînt adevărate. Pentru aceasta a zis Sfîntul Ambrozie că, fără buna-cinstire de Dumnezeu, și ceea ce pare a fi faptă bună este răutate, căci nu ajută spre fapta bună, nefiind bine-plăcută lui Dumnezeu. Încă și înțeleptul Meletie Pigas zice: „Nu-i e bine-plăcut cineva lui Dumnezeu fără Dumnezeu, adică fără credință, a carei materie, și lucru, și sprijinire, și dar, și lucrător, și chip și cel mai de pe urmă scop este Dumnezeu” (cartea întîi despre Creștinism). (n. aut.)

Pentru aceasta zice și Ioan Damaschinul: „Cei ce primesc *Sfînta Scriptură* a Testamentului cel vechi și a celui nou nu se îndoiesc că Dumnezeu este cu adevărat; nici cei mai mulți din Elini. Căci – precum am zis – cunoștința că este Dumnezeu s-a semănat întru noi în chip firesc. Dar răutatea vicelanului s-a împuternicit asupra firii oamenilor într-atît încît pe unii îi doboară chiar în cea mai dobitocească prăpastie a pieirii, mai rea decît toate relele, aceea de a zice că nu este Dumnezeu, a căror nebunie a arătat-o sfințitul David cînd a zis: «Zis-a cel nebun întru inima sa: Nu este Dumnezeu!» (*Psalm 13:1*). Iar ucenicii și Apostolii Domnului, înțelepțiți de către Preasfîntul Duh și făcînd semne dumnezeiești prin puterea și prin darul Lui, i-au vînat pe aceia cu năvodul minunilor și i-au scos din adîncul necunoștinței către lumina cunoștinței de Dumnezeu” (*Despre Credință*, cartea 1, capitolul 2). Iar dumnezeiescul Maxim zice așa: „Înțelegînd rațiunile [«logoi», «cuvintele», n. m.] duhovnicești ale celor ce se vîd, omul învață că este un făcător al celor ce se vîd, lăsînd însă necercetată înțelegerea în ce fel este [făcătorul], ca pe un lucru de neatîns. Căci, de vreme ce se vede, făptura dă arătat înțelegerea că este făcător, dar nu și cine este el” (capitolul 8 din suta a 5-a a cuvintelor teologice). (n. aut.)

³ Pentru aceasta zice și înțeleptul Ioan Damaschinul, așa: „Că Dumnezeu este cu adevărat, e arătat; iar ce este El după ființă și fire, aceasta e cu totul nepricepută și necunoscută.” Și iarăși: „Însă despre Dumnezeu e cu neputință a spune ce este El după

El? Adică Dumnezeu Se face dătător de plată celor ce se sirguiesc a-l bine-plăcea Lui prin viața lor îmbunătățită și nu iscodesc cu înțelepciunea cea din afară. Vezi însă, iubitele, înțelepciunea lui Pavel! Căci în toate părțile epistolei acesteia zice că Dumnezeu este dătător de plată, ca prin aceasta să-i mîngîie pe Creștinii Evrei, ce erau împuținați cu sufletul.

7. Prin credință, Noe, căruia i se vestise despre cele încă nevăzute, s-a temut și a făcut corabia spre mintuirea casei sale (Facerea 6);

Zice: Lui Noe „i s-a vestit”, adică el a învățat, de la Dumnezeu despre lucruri neștiute, și nu s-a arătat necredincios. Ci – măcar că vremea era curată și fără de nori iar ceilalți se desfătau: mîncau, beau și nu așteptau nici un rău, fiindcă nu se afla nici un semn de potop – totuși, crezînd cuvintele lui Dumnezeu, Noe a lucrat corabia prin care i-a mîntuit pe toți oamenii casei sale, adică opt suflete. Căci așa scrie despre dînsul *Dumnezeiasca Scriptură*: „Și i-a zis Domnul Dumnezeu lui Noe: «Vremea a tot omul a sosit înaintea Mea [...]. Deci fă-ți ție o corabie din lemne neputrezitoare [...]. Și intră tu și casa ta în corabie, căci pe tine te-am văzut drept înaintea Mea întru neamul acesta»” (*Facerea 6:13*). Și însemnează că așa

ființă” (*Despre credință*, cartea 1, capitolul 4). Chiar și filosofii cei din afară [din afara Bisericii, deci a Adevărului. n. m.] au cunoscut că Dumnezeu este nepriceput după ființă. De pildă, Epictet, acel filosof moral, după ce a zis multe cuvinte ca să le tâlmăcească ucenicilor săi ce e Dumnezeu, aceia i-au zis: „Nu înțelegem nimic!” Iar el le-a răspuns așa: „De aș fi putut desluși ființa lui Dumnezeu, sau eu aș fi fost Dumnezeu, sau Cel tâlmăcit de mine nu ar fi Dumnezeu.” Aceeași socotință o avea și Simonidi, care zicea: „Cu cît mai mult socotesc despre Dumnezeu, cu atît mi se pare mai întunecat” (în *Teatru politic*). Iar marile Vasilie adaugă că aceasla [a-l cunoaște pe Dumnezeu, n. m.] o isprăvește cineva cu desăvîrșirea întru credință, cu atît mai mult cu cît își smereste mintea și cugetul, nelăsîndu-le să cerceteze ființa lui Dumnezeu și cele nepricepute. Căci – tilcuind aceasta: „Am crezut, pentru aceea am grăit”, a *Psalmului 115* – el zice: „Deci începutul cuvîntului este înțeleapta credință întărită în inima celui ce grăiește. Apoi adaugă de unde ne este cu puțință a isprăvi desăvîrșirea credinței, zicînd: «Iar eu m-am smerit foarte.» Căci cel ce nu-și smereste gîndul și nu zice după Apostolul aceasta: «Fraților, eu pe sine nu mă socotesc că am ajuns încă [...]» (*Filipeni 3:13*) – măsuri rînd cu cele ce gîndește despre priceperea ființei lui Dumnezeu cele neatînse și atîta socotind a fi Dumnezeu, cît a cuprins el cu cugetul – acela nu poate zice aceasta: «Am crezut, pentru aceasta am și grăit.» Căci nici pe cea de aici nu este cu puțință a o adăuga, adică aceasta: «iar eu m-am smerit foarte», de vreme ce viețuiește cu mindrie și cu trufie și fîgăduiește graiuri deșarte, neciștișind tăria cea din credință.” (n. aut.)

cum zice aici Pavel că Dumnezeu-Tatăl vestește, tot astfel zice și Luca Evanghelistul că Duhul Sfânt vestește, acolo unde scrie despre Simeon: „[...] și-i era făgăduit de la Duhul Sfânt” (Luca 2:26). Așadar, Duhul Sfânt e Dumnezeu.

credință prin care a osîndit lumea

Adică: Noe a arătat atunci că oamenii ce se aflau în lume erau vrednici de muncă și de potop. Căci, deși l-au văzut pe Noe făcînd corabia vreme de o sută de ani, ei nu și-au venit în simțire, nici nu au voit să creadă că are să se facă potopul.

și prin dreptatea cea din credință s-a făcut moștenitor.¹

Adică: Noe a cîștigat a se arăta drept înaintea lui Dumnezeu, iar numele acesta al „dreptății” – zice – i l-a dăruit lui credința.²

8. Prin credință, Avraam a ascultat cînd a fost chemat și a ieșit la locul pe care avea să-l ia spre moștenire,

De vreme ce Creștinii Evrei erau cu toată luarea-aminte la Avraam și la ceilalți Patriarhi, fiindcă aceștia dobîndiseră nenumărate bunătăți de la Dumnezeu, Apostolul trebuie să le arate acum că nici unul dintre Patriarhi nu primise încă nici un bine. Deci zice că Avraam a ascultat cu cre-

¹ Despre Noe, înțeleptul Sirah scrie acestea: „Noe s-a aflat desăvîrșit și drept în vremea miniei Domnului și a ajuns să fie împăcarea neamului omenesc. Pentru aceea a rămas rămășiță pe pămînt cînd s-a făcut potopul” (Sirah 44:17, 18). (n. aut.)

² Iar Teodorit zice: „Noe «a osîndit lumea», căci el singur dintre toți aceia a călătorit pe calea cea dreaptă. Și – zice – «s-a făcut moștenitor al dreptății celei după credință», fiindcă el nu și-a petrecut viețuirea după *Lege*, ci a dobîndit cele negrăite făcîndu-se păzitor al credinței.” Iar Avva Macarie zice despre Noe acestea: „Noe – fiind de cinci sute de ani cînd i s-a poruncit de către Dumnezeu să lucreze corabia, Dumnezeu făgăduind să aducă potop asupra lumii – Noe așadar împlinise șase sute de ani [cînd a terminat-o], rîbdînd îndelung o sută de ani și întru nimic îndoindu-se dacă Dumnezeu va face ori nu cele zise. Ci, încredinșîndu-se o dată desăvîrșit că Dumnezeu va face fără îndoială ceea ce a zis, și așa de ales fiind cu jertfa întru credință, în suferire și întru îndelunga-răbdare, s-a mîntuit singur cu casa lui, păzînd porunca cu curăție” (cuvîntul al nouălea, capitoul 5) (n. aut.).

dință și I s-a supus lui Dumnezeu când i-a poruncit să își lase patria și să meargă în pământul Hanaan, astfel: „Ieși din pământul tău, și din rudenia ta și din casa tatălui tău și mergi în pământul pe care ți-l voi arăta” (*Face-rea* 12:1). Căci pe cine altul îl văzuse mai înainte Avraam să-și lase patria lui, ca să-i urmeze aceluia? Cu adevărat, pe nimeni! Căci Tara, tatăl lui, era slujitor la idoli, fiindcă nu ascultase pe Prooroci. Drept aceea, a-L asculta pe Dumnezeu ca adevărat a fost cu totul al credinței sale, pentru bunătățile făgăduite, dar nearătate, el lăsând bunătățile pe care le avea în mână.¹

neștiind încotro merge.

Chiar dacă am socoti că Avraam știa unde merge, totuși cine l-a silit să se lepede de cele gata și să le vîneze pe cele negata? Dar el nici nu știa unde este pământul la care fusese chemat de Dumnezeu.

9. Prin credință, a nemernicit în pământul făgăduinței ca întru unul străin,

Întru pământul făgăduit de Dumnezeu lui și seminției sale, Avraam a locuit ca întru unul străin. Cum „ca întru unul străin”? Așa, căci pînă și mormîntul Sarrei, femeia sa, l-a cumpărat de la Efron Heteul, locuitor al pământului aceluia, precum zice *Scriptura*: „«Argintul țarinei ia-l de la mine și-mi voi îngropa mortul [...]» Și i-a plătit Avraam lui Efron argin-
tul pe care l-a zis în urechile fiilor lui Het, patru sute de didrahme (adică drahme îndoite) de argint, ales de neuguțători” (*Facerea* 23:13). Așadar, cumpărînd mormîntul Sarrei, Avraam nu s-a stăpînit în cugetul său [de îndoială], ca să zică: Dumnezeu mi-a făgăduit lucruri neadevărate! – ci a crezut fără îndoială că Dumnezeu, Care îi făgăduise, îi va da pământul acela negreșit.

locuind în corturi

¹ Iar că Avraam a crezut în Dumnezeu prin buna rînduială a făpturilor, vezi la subînsemnarea și tilcuirea zicerii „[...] căci, așa cum voi nu v-ați supus cîndva [...]” (*Romani* 11:30). Despre Avraam, înțeleptul Sirah zice acestea: „Avraam a fost marele părinte al multor neamuri și nu s-a aflat altul asemenea lui întru mărire, ca unul care a păzit legea Celui Preaînalt. Și a făcut legămînt cu el, și în trupul său a pus legămînt, și în ispită s-a aflat credincios” (*Sirah* 44:20-22). (n. aut.)

Zice: Într-atît de înstrăinat a locuit Avraam în pămîntul făgăduinței, încît nici locaș zidit nu avea într-însul, ci trăia în colibe și în corturi, însușire ce este a oamenilor străini, a celor ce se mută dintru un loc întru altul fiindcă nu au loc al lor pe care să-l locuiască.

cu Isaac și cu Iacov, împreună-moștenitorii aceleiași făgăduințe.

Zice: Și Isaac, fiul lui Avraam, și Iacov, nepotul lui și fiul lui Isaac, și aceștia – zic – au locuit în pămîntul făgăduinței ca întru unul străin. Căci Isaac se zavistua de Filistenii care locuiau în pămîntul acela și se nedreptățea de către oamenii lui Avimeleh, împăratul Filistenilor, care i-a luat nu numai puțurile pe care le făcuse¹, ci chiar și femeia (*Facerea* 26). Iar Iacov nu numai că a fugit din casa tatălui său Isaac de frica fratelui său Isav, dar cînd s-a întors din Mesopotamia a cumpărat locul în care și-a înfipt corturile: „Întorcîndu-se Iacov din Mesopotamia și ajungînd cu bine la Salem, o cetate în ținutul Sichem, din pămîntul Hanaan, a tăbărit înaintea cetății. Apoi și-a cumpărat partea țarinei pe care era cortul său, cu o sută de kesite, de la fiii lui Hemor, tatăl lui Sichem” (*Facerea* 33:18, 19). Și o dată mergea la Vetil, iar altă dată se găsea la Efrata, neavînd așezare întru un loc, ca un nemernic și străin. Și – fiind împreună-moștenitori ai aceleiași făgăduințe ca și bunicul și tatăl lor Avraam, căruia Dumnezeu îi zisese: „Și-i voi da ție și seminției tale de după tine pămîntul întru care nemernicești, tot pămîntul Hanaan” (*Facerea* 17:18) – Isaac și Iacov nu s-au arătat necredincioși în gîndul lor, ci au crezut că Dumnezeu le va da pămîntul acela lor.

10. Căci aștepta cetatea întemeiată

Zice: Avraam și urmașii lui, adică fiul și nepotul, locuiau în pămîntul făgăduinței ca străini și nemernici, în colibe și în corturi fără stare și temelie, pentru că așteptau să primească cetatea cerească, aceea cu temelii adevărate, totdeauna întărite, care nu putrezesc niciodată. De aceea și Dumnezeu, văzîndu-i că defăimau făgăduințele bunătăților pămîntești, a

¹ Căci *Sfînta Scriptură* zice cum, pe cînd împărărea Avimeleh, Filistenii astupau cu pămînt puțurile lui Isaac, pe care le deschisese Avraam, tatăl său: „Și l-au zavistuit pe el Filistenii, și toate puțurile pe care le săpaseră slugile tatălui său le-au astupat și le-au umplut cu pămînt” (*Facerea* 26:14). (n. aut.)

întîrziat și a gătit a li le da pe acelea mai mari, cerești, pe care erau vrednici a le lua, iar nu pe acelea pămîntești, înjosite. Prin urmare, dacă Patriarhii aceia defăimau făgăduința pămîntului, dorind-o pe aceea cerească, atunci cum doriți pămîntul voi, Creștinii, care ați luat făgăduința cerească? Cum nu vă rușinați a dori cele pămîntești, iar nu pe acelea cerești?

al cărei meșter și ziditor este Dumnezeu.

O, minune! Ce mare laudă este cetății celei cerești a-L avea ca arhitect și ziditor pe Însuși nemărginit-înțeleptul Dumnezeu!¹

11. Prin credință, stearpă fiind, și Sarra însăși

Zicerea aceasta a lui Pavel e spre rușinare, ca și cum le-ar zice credincioșilor Evrei așa: Chiar și femeia, care din fire este neputincioasă, a crezut făgăduința lui Dumnezeu, iar voi – bărbați fiind, cu fire puternică – nu credeți?! Drept aceea, nu vă rușinați a vă arăta mai mici la suflet decît o femeie? Dar cum a crezut Sarra, de vreme ce a rîs? Cu adevărat a crezut, chiar dacă a rîs! Căci, după ce a fost înfruntată de Dumnezeu pentru că rîsese, s-a temut, și temerea acestea către Dumnezeu este naștere a credinței.² Așadar a crezut că Cel ce vorbea cu dînsa era mare, și minunat și mai presus de hotarele firii omenești, căci *Scriptura* zice așa: „Și a zis Domnul către Avraam: Ce este că a rîs Sarra întru sine, zicînd: Oare cu adevărat voi naște? Iar eu am îmbătrînit [...]. Și a tăgăduit Sarra, zicînd: Nu am rîs! – căci s-a temut. Și a zis ei: Ba, ci ai rîs!” (*Facerea* 18:13).

a luat putere spre aruncarea seminței

¹ Iar Teodorit zice și el că „nu doreau de cele ce se fac, ci le poșteau pe cele viitoare. Căci doar acelea sînt adevărate și stăruitoare. Căci, prin «temelii», înseamnă stăruirea, iar «cetate» nefăcută de mină a numit petrecerea din ceruri. Aceasta a zis-o încă și întru cele de mai înainte: «Căci nu în Sfintele cele făcute de miini a intrat Hristos, ci întru însuși cerul.»” (n. aut.)

² Pentru aceasta a zis Sfîntul Isaac: „Frica lui Dumnezeu este începutul faptei bune. Ea se mai numește însă naștere a credinței și se seamănă în inimă cînd mintea se depărtează de răspîndirea lumii” (*Cuvîntul întîii*). Zice însă și Teodorit: „Căci Sarra a rîs mai întîii cu adevărat, neștiind firea Celui ce făgăduia și cunoscînd hotarele firii omenești, căci nu numai bătrînețea îi oprea nașterea, ci și vătămarea pîntecelui. În urmă apoi, aflînd Cine este făgăduitorul, a crezut și a născut precum a crezut.” (n. aut.)

Zice: Într-afit de înstrăinat a locuit Avraam în pămîntul făgăduinței, încît nici locaș zidit nu avea într-însul, ci trăia în colibe și în corturi, însușire ce este a oamenilor străini, a celor ce se mută dintru un loc întru altul fiindcă nu au loc al lor pe care să-l locuiască.

cu Isaac și cu Iacov, împreună-moștenitorii aceleiași făgăduințe.

Zice: Și Isaac, fiul lui Avraam, și Iacov, nepotul lui și fiul lui Isaac, și aceștia – zic – au locuit în pămîntul făgăduinței ca întru unul străin. Căci Isaac se zavistua de Filistenii care locuiau în pămîntul acela și se nedreptățea de către oamenii lui Avimeleh, împăratul Filistenilor, care i-a luat nu numai puțurile pe care le făcuse¹, ci chiar și femeia (*Facerea* 26). Iar Iacov nu numai că a fugit din casa tatălui său Isaac de frica fratelui său Isav, dar cînd s-a întors din Mesopotamia a cumpărat locul în care și-a înfipt corturile: „Întorcîndu-se Iacov din Mesopotamia și ajungînd cu bine la Salem, o cetate în ținutul Sichem, din pămîntul Hanaan, a tăbărit înaintea cetății. Apoi și-a cumpărat partea țarinei pe care era cortul său, cu o sută de kesite, de la fiii lui Hemor, tatăl lui Sichem” (*Facerea* 33:18, 19). Și o dată mergea la Vetil, iar altă dată se găsea la Efrata, neavînd așezare întru un loc, ca un nemernic și străin. Și – fiind împreună-moștenitori ai aceleiași făgăduințe ca și bunicul și tatăl lor Avraam, căruia Dumnezeu îi zisese: „Și-i voi da ție și seminției tale de după tine pămîntul întru care nemernicești, tot pămîntul Hanaan” (*Facerea* 17:18) – Isaac și Iacov nu s-au arătat necredincioși în gîndul lor, ci au crezut că Dumnezeu le va da pămîntul acela lor.

10. Căci aștepta cetatea întemeiată

Zice: Avraam și urmașii lui, adică fiul și nepotul, locuiau în pămîntul făgăduinței ca străini și nemernici, în colibe și în corturi fără stare și temelie, pentru că așteptau să primească cetatea cerească, aceea cu temelii adevărate, totdeauna întărite, care nu putrezesc niciodată. De aceea și Dumnezeu, văzîndu-i că defăimau făgăduințele bunătăților pămîntești, a

¹ Căci *Sfînta Scriptură* zice cum, pe cînd împărățea Avimeleh, Filistenii astupau cu pămînt puțurile lui Isaac, pe care le deschisese Avraam, tatăl său: „Și l-au zavistuit pe el Filistenii, și toate puțurile pe care le săpaseră slugile tatălui său le-au astupat și le-au umplut cu pămînt” (*Facerea* 26:14). (n. aut.)

întîrziat și a gătit a li le da pe acelea mai mari, cerești, pe care erau vrednici a le lua, iar nu pe acelea pămîntești, înjosite. Prin urmare, dacă Patriarhii aceia defăimau făgăduința pămîntului, dorind-o pe aceea cerească, atunci cum doriți pămîntul voi, Creștinii, care ați luat făgăduința cerească? Cum nu vă rușinați a dori cele pămîntești, iar nu pe acelea cerești?

al cărei meșter și ziditor este Dumnezeu.

O, minune! Ce mare laudă este cetății celei cerești a-L avea ca arhitect și ziditor pe Însuși nemărginit-înțeleptul Dumnezeu!¹

11. Prin credință, stearpă fiind, și Sarra însăși

Zicerea aceasta a lui Pavel e spre rușinare, ca și cum le-ar zice credincioșilor Evrei așa: Chiar și femeia, care din fire este neputincioasă, a crezut făgăduința lui Dumnezeu, iar voi – bărbați fiind, cu fire puternică – nu credeți?! Drept aceea, nu vă rușinați a vă arăta mai mici la suflet decît o femeie? Dar cum a crezut Sarra, de vreme ce a rîs? Cu adevărat a crezut, chiar dacă a rîs! Căci, după ce a fost înfruntată de Dumnezeu pentru că rîsese, s-a temut, și temerea acestea către Dumnezeu este naștere a credinței.² Așadar a crezut că Cel ce vorbea cu dînsa era mare, și minunat și mai presus de hotarele firii omenești, căci *Scriptura* zice așa: „Și a zis Domnul către Avraam: Ce este că a rîs Sarra întru sine, zicînd: Oare cu adevărat voi naște? Iar eu am îmbătrînit [...]. Și a tăgăduit Sarra, zicînd: Nu am rîs! – căci s-a temut. Și a zis ei: Ba, ci ai rîs!” (*Facerea* 18:13).

a luat putere spre aruncarea seminței

¹ Iar Teodorit zice și el că „nu doreau de cele ce se fac, ci le poșteau pe cele viitoare. Căci doar acelea sînt adevărate și stăruitoare. Căci, prin «temelii», însemnează stăruirea, iar «cetate» nefăcută de mină a numit petrecerea din ceruri. Aceasta a zis-o încă și întru cele de mai înainte: «Căci nu în Sfintele cele făcute de mîini a intrat Hristos, ci întru însuși cerul.» (n. aut.)

² Pentru aceasta a zis Sfîntul Isaac: „Frica lui Dumnezeu este începutul faptei bune. Ea se mai numește însă naștere a credinței și se seamănă în inimă cînd mintea se depărtează de răspîndirea lumii” (*Cuvîntul întîi*). Zice însă și Teodorit: „Căci Sarra a rîs mai întîi cu adevărat, neștiind firea Celui ce făgăduia și cunoscînd hotarele firii omenești, căci nu numai bătrînețea îi oprea nașterea, ci și vătămarea pîntecelui. În urmă apoi, aflînd Cine este făgăduitorul, a crezut și a născut precum a crezut.” (n. aut.)

Adică s-a împrumutat spre a primi și a ține sămînța lui Avraam aruncată într-însa. Sau, zice că a aruncat sămînța ei, pe care fizicii care au cercetat cu de-amăruntul cele de acest fel ale firii zic că și femeia o scoate din sine.¹

și a născut afară de vremea vârstei,

Mai sus, Apostolul a zis că Sarra era stearpă, iar acum zice și că a născut afară de vremea vârstei sale, fiindcă era bătrînă de 90 de ani. „Se va naște – zice – fiul celui de 100 de ani? Și Sarra va naște, de 90 de ani fiind?” (*Facerea* 17:17). Drept aceea, Sarra avea îndoită împiedicare de a naște: și de la fire, fiind stearpă, și de la vîrstă, căci era bătrînă.

pentru că L-a socotit credincios pe Cel ce-i făgăduise.

Zice: Sarra a născut pentru că-L socotea „credincios”, adică adevărat, pe Cel ce-i făgăduise că are să nască fiu, căci zice: „Iată, la anul în vremea aceasta Mă voi întoarce către tine și Sarrei îi va fi un fiu” (*Facerea* 18:10).

12. Pentru aceea, dintr-un singur om, și acela ca și mort, s-au născut atîția urmași – mulți „ca stelele cerului și ca nisipul cel fără de număr de la țărnul mării”.

¹ Pentru aceasta, Gheorghe Coresi zice că firea are trebuință de patru lucruri spre a înființa om: de zămislire, de închipuire, de mișcare și de săvîrșire. Și zămislirea se face adică din sămînța bărbatului și din sămînța femeii, și se isprăvește în șase sau în cinci zile. Și poate pentru aceasta zice *Sfînta Scriptură* că frații și rudele Revecăi au binecuvîntat-o pe ea așa: „Sora noastră ești, să te faci în mii și în zeci de mii și să moștenească sămînța ta cetățile potrivnicilor” (*Facerea* 24:60). Iar închipuirea pruncului este o însemnare a tuturor mădulelor, după forma, felul și alcătuirea lor. Și pruncii de parte bărbătească se închipuie în treizeci, în treizeci și cinci sau în patruzeci de zile; iar cei de parte femeiască în patruzeci de zile. Iar mișcarea celor de parte bărbătească se face la trei luni sau la o sută de zile, iar la aceia de parte femeiască la patru luni. De multe ori însă mișcarea pruncului se face la șaptezeci de zile sau optzeci. Iar desăvîrșirea pruncului se face în două sute douăzeci, două sute patruzeci sau două sute șaptezeci de zile și îndeobște atunci pruncul poate fi viu pînă la nașterea sa. Și pruncul se hrănește și răsuflă prin buric, după Hipocrat. Toate acestea însă nu l-au urmat Izbăvitorului de păcat, lui Hristos, El nefiind legat cu păcatul strămoșesc și nefiind zămislit prin sămînță. De aceea, El îndată S-a închipuit” (în cartea sa teologică). (n. aut.)

Zice: Nu numai aceasta a putut face credința, a naște Sarra, ci a născut pe atîția cît nici femeile cele bine-născătoare nu pot a-i naște.¹ Drept aceea, minunile sînt două. Dar cum au fost fiii lui Avraam „nenumărați”, de vreme ce s-au numărat de atîtea ori?² Răspundem că Apostolul și cartea *Facerii* scrisă³ de Moisi au zis aceasta fie cu covîrșire – după obiceiul *Scripturii*, care scrie la *Numeri* că iscoadele ziceau către norod: „Acolo am văzut atîția uriași și eram înaintea lor, ca lăcustele” (*Numeri* 13:33); fie i-au numit pe fiii lui Avraam „nenumărați” pentru cei ce au să se nască din acela după moștenire pînă la sfîrșitul lumii.

13. Întru credință au murit aceștia toți, neluînd făgăduințele,

Două lucruri sînt vrednice de întrebare și de nedumerire la zicerea aceasta. Unul, că Pavel a zis mai sus despre Enoh că „s-a mutat pentru a nu vedea moartea”, iar acum zice că toți aceștia au murit!? Al doilea, acum zice aici că Patriarhii „n-au luat făgăduințele”, după ce a zis că Avel încă trăiește, fiind slăvit de toți, că Enoh s-a mutat, că Noe a luat plată, izbăvindu-se de potop cu toată familia sa și numindu-se „Drept”, și că Avraam a născut fiu din Sarra!? La care noi răspundem și zicem despre lucrul cel dintîi că prin „au murit aceștia toți, să înțelegi, cititorule, că toți afară de Enoh, care nu a văzut moartea. Iar acest „n-au luat făgăduințele” să înțelegi că se zice într-adevăr pentru toți Patriarhii aceștia. Fiindcă Dumnezeu e un dătător atît de mare și de bogat, încît nu a răsplătit toate plățile pentru marea nevointă și pentru faptele bune arătate de

¹ După Teodorit, Apostolul vorbește aici nu numai pentru Sarra, ci și pentru Avraam, căci zice așa: „«Dintr-un singur om», adică Avraam. Iar de-i vom înțelege a fi amîndoi acel «unul», nu vom greși, căci zice: «vor fi amîndoi un trup» (*Facerea* 2). Drept aceea, zicerea «dintru unul», înseamnă aici «dintru o pereche». Iar mulțimea oamenilor care s-au născut din aceștia «ca stelele» nu se înțelege fără mijlocire, ci cu mijlocire, adică prin strănepoții lui Avraam și ai Sarrei.” (n. aut.)

² De două ori s-au numărat fiii lui Israil: mai întîi de către Moisi și de Aaron, în luna a doua după ce au ieșit din Egipt, partea bărbătească de la 20 de ani în sus, precum se vede în capitolele 1, 2, 3 și 4 ale *Numerilor*, iar a doua oară de împăratul David, precum se vede în *Cartea a 2-a a împărărilor*, la capitolul 24. (n. aut.)

³ Căci așa e scris într-însa: „«Caută dar în sus la cer și vezi dacă vei putea număra stelele.» Și a zis: «Așa va fi seminția ta»” (*Facerea* 15:5). Și iarăși: „Și voi face seminția ta ca nisipul pămîntului. Dacă poate cineva număra nisipul pămîntului, și seminția ta o va număra” (*Facerea* 13:16). (n. aut.)

Patriarhii arătați mai sus, atunci cînd i-a dat lui Avel slava de la oameni, lui Enoh mutarea, lui Noe izbăvirea de potop iar lui Avraam naștere de fii; ci dăruirile și bunătățile acestea date numiților Patriarhi au fost ca o înainte-gustare și arvună a acelor făgăduințe adevărate și cerești pe care le va da în viața viitoare. Iar arvunile acestea s-au dat de Dumnezeu sfinților și dreptilor de mai sus pentru noi, cei înpuținați la suflet, ca, de la bunătățile acestea de acum date lor, să credem și pentru cele viitoare ce au să li se dea. Iar lor le sînt gătite alte bunătăți atît de mari și de multe, încît nici „nu s-au suit vreodată la inimă de om”, precum zice același Apostol (*I Corinteni* 2:9). Pe care încă nu le-au luat, ci au să le ia în cealaltă viață. Pentru aceasta a zis și Domnul, în *Evanghelie*, că: „Adevărat grăiesc vouă: Nu este nimeni care și-a lăsat casă, sau frați, sau surori, sau mamă, sau tată, sau copii, sau țarine pentru Mine și pentru evanghelie, și să nu ia însutit – acum, în vremea aceasta de prigoniri – case, și frați, și surori, și mame, și copii și țarine, iar în veacul ce va să vină, viață veșnică” (*Marcu* 10:29).¹

ci de departe văzîndu-le, și îmbrățișîndu-le pe acestea

Cu aceste cuvinte, Apostolul arată în chip ascuns că Avel, Enoh, Avraam, Isaac, Iacov și ceilalți Patriarhi au văzut de departe tainele împărăției cerurilor, ale învierii și ale bunătăților celor negrăite acum, dar grăite pentru veacul cel viitor; și „le-au îmbrățișat”, adică s-au bucurat că le văd. A zis aceasta de la metafora celor ce călătoresc pe mare, care, văzînd de departe cetățile dorite, se îndulcesc de dîsele cu orație chiar mai înainte de a intra într-insele și de a le dobîndi trupește. Sau, Pavel înțelege aici că Avraam și strămoșii lui nu au luat făgăduințele făcute lor de Dumnezeu pentru moștenirea pămîntului făgăduinței, însă le-au văzut de departe cu mulți ani înainte, adică mai înainte de patru sute. Pentru că strănepoții lor aveau să le moștenească după ce s-au slobozit din robia Egiptului. Însă această tilcuire nu se potrivește la cuvîntul zis de Pavel mai sus, anume că „întru credință au murit toți aceștia”, fiind potrivită numai la Avraam, la Isaac, la Iacov și la cei doisprezece Patriarhi născuți dintr-înșii.²

¹ Încă și Icumenie zice că aceste bunătăți ale pămîntului s-au dat dreptilor de mai sus ca adăugire, nu ca plată a faptelor lor bune și ale dreptății lor. (n. aut.)

² Și Icumenie zice că unii înțeleg că Avraam, Isaac și Iacov se bucurau văzînd dinainte întoarcerea din Egipt în pămîntul făgăduinței a strănepoților lor. Dar socotința

și mărturisind că sînt străini și nemernici pe pămînt.

Zice: Avraam, Isaac și Iacov au mărturisit că sînt străini nu numai de pămîntul făgăduinței, adică de Palestina, ci și de toată lumea. De aceea nici nu-L rugau pe Dumnezeu să primească pămîntul acela, căci nu erau vrednici doar de el, ci și de cer. Iar strănepoții lor au luat pămîntul făgăduinței, pentru că de pămînt erau ei vrednici. Iar Avraam s-a mărturisit pe sine și străin și nemernic înaintea Heteilor, care locuiau în Palestina, zicînd către dînșii așa: „Străin și nemernic sînt eu la voi. Dați-mi dar loc de mormînt cu voi, ca să-mi îngrop mortul” (*Facerea* 23:4). Despre aceasta zicea către Iudei și Ștefan, întiul mucenic, vorbind de Avraam: „Și nu i-a dat lui (Dumnezeu) moștenire nici un pas de picior” (*Fapte* 7:5). Și nu numai Avraam, ci toți Dreptii cei vechi și Patriarhii erau așa, precum mărturisește David, zicînd: „Nemernic sînt eu pe pămînt și străin, ca toți părinții mei” (*Psalms* 28:12).

14. Căci cei ce zic unele ca acestea arată că își caută patrie.

15. Și, dacă pomenea de aceea din care ieșiseră, ar fi avut vreme să se întoarcă.

16. Dar acum ei o doresc pe aceea mai bună, adică pe aceea cerească.

Zice: Mărturisind că sînt străini de pămîntul acesta, Patriarhii și Dreptii de mai sus arată că își caută patrie.¹ Să vedem așadar ce fel de patrie caută? Pe aceea pămîntească pe care o lăsaseră, cum lăsase și Avraam Mesopotamia? Însă, dacă ar fi căutat-o pe aceea, aveau vreme și slobozenie să se întoarcă iarăși la dînsa și să o dobîndească. Dar, de vreme ce nu s-au întors, este arătat că nu caută patria cea pămîntească și că nu aceea era patria lor cu adevărat, ci doreau o alta mai bună, adică pe aceea ce-

aceasta e necuvenită. Deci zicem că acestora li s-a bine-vestit prin Sfîntul Duh împărăția cerurilor și cite a propovăduit Hristos. Fiindcă, de nu li s-ar fi bine-vestit lor acestea, cum s-ar fi numit pe sine „străini și nemernici”? Pentru că nu au zis acestea dorindu-și patrie pămîntească; căci, de ar fi dorit-o, ar fi fost cu neputință să se întoarcă iarăși la dînsa, iar de aici e arătat că doreau cerul. (n. aut.)

¹ Despre aceasta a zis și Teodorit: „Cei ce se numesc pe sine «străini» arată că nu judecă a fi al lor nimic din cele ce sînt acum, ci doresc alte lucruri. Aceasta și Domnul a zis-o: «Dacă întru cel străin nu v-ați făcut credincioși, pe al vostru cine vi-l va da vouă?» (*Luca* 16:12).” (n. aut.)

rească, pentru care nu era încă vremea potrivită a o lua și a se îndulci de dînsa, căci nu venise încă Hristos ca să arate intrarea în cer.

De aceea, Dumnezeu nu Se rușinează de dînșii a Se numi „Dumnezeul lor”,

Zice: Dumnezeu îi are pe Avraam, pe Isaac și pe Iacov atît de mari pentru fapta lor bună, încît El – Care este Dumnezeu a toată lumea, atît al cerului simțit, cît și al celui nevăzut și gîndit – nu Se rușinează a Se numi pe Sine „Dumnezeu al lor”, cu chip mai deosebit și mai drept, ci e ca și cum S-ar lăuda cu Patriarhii aceștia. Așa zice și către Moisi, cînd acela L-a întrebat care e numele Lui: „Domnul Dumnezeu al părinților voștri, Dumnezeu al lui Avraam, și Dumnezeu al lui Isaac și Dumnezeu al lui Iacov. Acesta îmi e numele veșnic și pomenirea în neamul neamurilor” (*Ieșirea* 3:15). Căci prin aceste cuvinte Dumnezeu arată că aceia erau de o cinste cu toată zidirea împreună. Sau – mai bine zis – că Dumnezeu Se numește „Dumnezeu al lumii celei simțite” ca Făcător și Domn al lumii, deci „Dumnezeu, și Făcător și Domn al tuturor oamenilor”, [nu numai al Evreilor]; iar „Dumnezeu al lui Avraam, al lui Isaac și al lui Iacov” Se numește ca prieten al lor, aceasta fiind mult mai mare în vrednicie decît aceea.

căci le-a gătit lor cetate.

Zice: Într-atît nu Se rușinează, ci Se împodobește Dumnezeu cu Patriarhii de mai sus, și atît îi are de prieteni ai Săi, încît le-a și gătit cetatea pe care o doreau, adică pe aceea din ceruri.¹

17. Prin credință l-a adus Avraam (jertfă) pe Isaac cînd a fost ispitit.

Avraam s-a arătat mai mare în credință decît toți Patriarhii și Dreptii, căci în pricina lui se lupta nu numai firea, ci și cuvîntul lui Dumnezeu se lupta cu porunca lui Dumnezeu. Fiindcă același Dumnezeu Care îi zisese mai înainte: „Și-ți voi da ție și seminției tale după tine pămîntul pe care locuiești” (*Facerea* 17:18), tot Acela i-a poruncit pe urmă așa: „După

¹ Iar Teodorit tîlcuiește zicerea aceasta așa: „Nu le-a gătit vreo zidire oarecare, ci pe trecerea în ceruri, căci și după pușin zice aceasta: «Ci v-ați apropiat de muntele Sionului și de cetatea Dumnezeului celui viu, de Ierusalimul ceresc»” (*Evrei* 12:22). (n. aut.)

acestea, Dumnezeu l-a ispitit pe Avraam și i-a zis: «Avraame, Avraame!» Iar el a răspuns: «Iată-mă!» Și Dumnezeu i-a zis: «Ia-l pe fiul tău, pe Isaac, pe singurul tău fiu, pe care-l iubești, și du-te în pământul Moria și adu-l acolo ardere de tot pe un munte pe care ți-l voi arăta Eu” (*Facerea* 22:1, 2). De aceea zice că Avraam „a fost ispitit”, adică cercat, de Dumnezeu. Dar nu pentru că Dumnezeu ar fi avut trebuință de cercarea aceasta ca să cunoască fapta bună și credința lui Avraam, ci pentru ca noi să cunoaștem credința și dragostea lui către Dumnezeu arătate prin cercare și prin fapte.¹ Și însemnează că ispitele sînt atît de folositoare, încît nu numai că Dumnezeu îngăduie a fi ispitiți robii săi cei credincioși de către alții, dar și El însuși îi ispitește, ca să-i arate mai aleși.

Aducea jertfă pe fiul său unul născut cel ce primise făgăduințele! – 18. către care grăise Dumnezeu: „Căci întru Isaac ți se va chema ție sămînță” (Facerea 21:12) – socotind că puternic este Dumnezeu a ridica și din morți.

Aceasta a fost isprava cea mai mare a lui Avraam! Căci – deși nu avea alt fiu prin care să nădăjduiască a veni întru sîrșit făgăduința lui Dumnezeu, aceea că întru Isaac se va înmulți seminția lui, ci avea numai unul – cu toate acestea l-a adus jertfă lui Dumnezeu. Și din care faptă bună a sa l-a adus? Din multa credință către Dumnezeu, crezînd că Dumnezeu poate să-l scoale din morți pe fiul său după ce s-ar fi înjunghiat, și astfel să-și îplinească făgăduința de a-i înmulți seminția prin Isaac. Dar cum a fost Isaac „singur născut”, de vreme ce Avraam a avut și alt fiu, pe Ismail? Răspundem că, după cuvîntul făgăduinței, Isaac era singur născut, el fiind „sămînța”, nu Ismail: „Întru Isaac – zice – ți se va chema ție sămînță” (*Facerea* 21:12).

19. Drept aceea, l-a adus pe acesta întru pildă.

¹ Iar Sfîntul Marcu Postnicul zice: „Dumnezeu îl «ispitea» pe Avraam, adică îl zolea spre folos, nu pentru a cunoaște cine este, căci Cel ce le știe pe toate mai înainte de facerea lor îl știa, ci pentru a-i da prilejuri de credință desăvîrșită” (*Despre cei ce socotesc că se îndreptează din fapte*, capitolul 203). Iar ce se numește „ispită” ascultă-l pe același Marcu zicînd: „Tot necazul vădește pornirea voii ori în dreapta, ori în stînga. Pentru aceasta, ispita se numește și «necaz întimplător», care pune la încercare voile ascunse ale cuiva” (la fel, capitolul 204). (n. aut.)

Ce vrea să zică aceasta: „întru pildă”? E în loc de: „închipuire spre dovada tainei lui Hristos”. Căci – așa cum atunci Isaac s-a izbăvit de junghiere, iar berbecele s-a junghiat – tot astfel și unul Hristos, fiind Dumnezeu și om, S-a jertfit pentru noi după omenire, iar după dumnezeire a rămas nepătimitor. Zicerea aceasta se înțelege însă și după alt chip, anume că Avraam a fost chip al Dumnezeu-Părintelui, iar Isaac al Fiului lui Dumnezeu. Deci Dumnezeu-Părintele – voind să economisească această taină mare și mai presus de minte, dîndu-L pe Fiul Său pentru mîntuirea noastră, și fiind foarte iubitor de oameni – nu a voit să Îl dea ca pe un dar al Său, ci ca și cum ar fi răsplătit o datorie. Ca și cum ar zice: Jertfindu-L pe Fiul Meu pentru firea omenească, nu-i dau acesteia nici un lucru nou, căci și Avraam l-a suit pe fiul său în munte ca să-l jertfească din dragoste pentru Mine. Prin urmare – zice – întorc și plătesc acea datorie, nu fac un dar. Sau, zicerea „întru pildă” se înțelege în loc de: Avraam a adus „întru pildă” un berbec, adică l-a luat pe fiul său viu dînd împotriva berbecele ce s-a junghiat, care a fost „pildă”, deci „chip”, în locul lui Isaac.¹

20. Prin credința pentru cele viitoare i-a blagoslovit Isaac pe Iacov și pe Isav.

Căci din ce altceva le făgăduia Isaac fiilor săi atîtea bunătăți pe cînd îi blagoslovea, de vreme ce ședea în pămînt străin, decît numai din credința că Dumnezeu le va da lor cele făgăduite? Dar ce va să zică „pentru cele viitoare”? Adică pentru cele ce vor să fie în veacul viitor (fiindcă dreptii aceia cunoșteau că are să se facă înviere morților și răsplătire a faptelor,

¹ Iar Fotie zice că „l-a adus întru pildă” se poate înțelege și așa, anume că Avraam l-a dobîndit înapoi pe Isaac pentru că acesta a arătat mare supunere, ascultare și credință, care biruiau legile firii, dar nu l-a dobîndit tot astfel precum l-a adus, ci cu o mare adăugire și învrednicire a credinței lui, căci l-a luat purtînd acela pilda și asemănarea Fiului lui Dumnezeu. Căci credința poate isprăvi unele ca acestea. Sau, se înțelege și așa, după același Fotie: Dumnezeu l-a adus pe Isaac întru pilda și mijlocirea berbecelui, adică Dumnezeu a primit jertfa lui Avraam ca și cum s-ar fi săvîrșit după alegerea și osîrdia credinței lui. Iar Teodorit zice: „«L-a adus întru pildă», adică în simbol și întru închipuirea învierii. Căci, jertfindu-se cu osîrdia tatălui său, Isaac a înviat la glasul Celui ce a oprit junghierea. Și întru aceasta s-a însemnat și chipul mîntuitoarei patimi, pentru care și Domnul zicea Iudeilor: «Avraam, părintele vostru, se bucură să vadă ziua Mea, și a văzut-o și s-a bucurat» (Ioan 8:56).” (n. aut.)

și prin urmare blagosloveniile lor se luau în chip gînditor, pentru bunătăți duhovnicești. Sau, aceasta se înțelege și pentru bunătățile pămîntului pe care urmau să le ia fiii lui ori cei ce urmau a se naște din fiii lui. Căci așa a zis Isaac către Iacov, blagoslovindu-l: „Deie-ți Dumnezeu din roua cerului și din grăsimea pămîntului și mulțime de grîu și de vin! Și să-ți slujească ție neamuri și să ți se închine stăpînitori! Și să te faci domn al fratelui tău și să ți se închine ție fiii părintelui tău! Și cel ce te va blestema să fie blestemat! Iar cel ce te va binecuvînta binecuvîntat fie!” (*Facerea* 27:28). Iar către Isav a zis acestea: „Iată, din grăsimea pămîntului va fi locuința ta și cerul îți va trimite roua sa; cu sabia ta vei trăi și fratelui tău vei sluji” (la fel, 39, 40). Și Apostolul îl pune pe Iacov înaintea lui Isav ca pe un îmbunătățit și pentru că Iacov a luat întîia naștere, aceea a lui Isav, [dîndu-i în loc] pîinea și fiertura linteii (*Facerea* 25:34), fiind prin urmare vrednic a se rîndui înaintea aceluia întru toate.

21. Prin credință Iacov, cînd a fost să moară, a binecuvîntat pe fiecare din fiii lui Iosif și s-a închinat la vîrfurile toiagului său (*Facerea* 47:31).¹

¹ După *Scriptură*, Iacov mai întîi s-a închinat la vîrfurile toiagului său și apoi și-a blagoslovit fiii. Căci, la capitolul 47:29-31 al *Facerii*, sînt scrise acestea: „Apoi, venindu-i lui vremea să moară, Israil a chemat pe fiul său Iosif și i-a zis: «De am aflat har în ochii tăi, pune-ți mîna pe coapsa mea și jură că vei face milă și dreptate cu mine, să nu mă îngropi în Egipt! Cînd voi adormi ca părinții mei, mă vei scoate din Egipt și mă vei îngropa în mormîntul lor!» Iar Iosif a zis: «Voi face după cuvîntul tău!» Iacov însă a zis: «Jură-mi!» Și i s-a jurat Iosif. Atunci, Israil s-a închinat la vîrfurile toiagului său.” Iar la capitolul 48:15, 16 se zice: „Și Israil i-a blagoslovit (pe fiii lui Iosif), zicînd: «Dumnezeu, înaintea Căruia au umblat părinții mei Avraam și Isaac – Dumnezeu ce m-a călăuzit de cînd sînt și pînă în ziua aceasta, Îngerul ce m-a izbăvit pe mine de tot răul – să binecuvînteze pruncii aceștia, să poarte ei numele meu și numele părinților mei Avraam și Isaac și să crească din ei mulțime mare pe pămînt!” Și iarăși: „Și din el (din Manase) va ieși un norod și el va fi mare, dar fratele lui mai mic va fi mai mare decît el și din sămînța lui vor ieși noroade nenumărate” (*Facerea* 48:19). Însă Dumnezeiescul Apostol le-a pus pe acestea schimbate – făcînd forma cuvîntului pe dos, adică pe cel din urmă punîndu-l întîi – ca un înțelept ce era. Zice însă și dumnezeiescul Ghenadie că, de vreme ce Iacov s-a bucurat și a luat încredințare de făgăduințe (sau, precum zice Teodorit: de vreme ce s-a bucurat pentru făgăduința dată lui de Iosif, că îl va îngropa în mormîntul părinților lui), [Iacov așadar] a voit să-I mulțumească lui Dumnezeu. Și, socotind că nu e lucru binecuvîntat a-l mulțumi lui Dumnezeu zăcînd pe pat, s-a silit pe sine să se scoale și,

Fii ai lui Iosif au fost Manase și Efrem, Manase fiind întâi, iar Efrem al doilea. Iar Iacov l-a blagoslovit pe Efrem, pe cel de-al doilea, cu binecuvântări mai mari și cu punerea schimbată a mâinilor, întorcându-și peste el mâna dreaptă. Și așa de tare a crezut că i se vor împlini bunele cuvântări și că seminția lui Efrem va împărăți în Samaria peste cele zece seminții ale lui Israil, încît a arătat aceasta și prin lucruri. Căci i s-a închinat lui Iosif^d, mai-nainte închipuind închinăciunea ce urma a i se face lui Efrem, celui născut din Iosif, de către tot norodul lui Israil, adică de cele zece seminții. Dar cum și în ce chip s-a închinat? „La vârful toiagului său”, adică reze-mîndu-se asupra toiagului, din pricina bătrîneții. Unii (cum e Evseviev) zic însă că Iacov s-a închinat la vârful toiagului lui Iosif, arătînd cu aceasta schiptrul împărăției lui Efrem, fiului aceluia, căruia urma să i se închine acele zece seminții.

22. Prin credință, săvîrșindu-se, Iosif a pomenit de ieșirea fiilor lui Israil și le-a poruncit pentru oasele sale.

Acestea sînt scrise în *Cartea Facerii*: „Și a zis Iosif către frații săi: «Eu mor. Dar Dumnezeu vă va cerceta, și vă va scoate din pămîntul acesta și vă va duce în pămîntul pentru care Dumnezeu părinților noștri S-a jurat lui Avraam, și lui Isaac și lui Iacov.» La urmă a jurat Iosif pe fiii lui Israil, zicînd: «Dumnezeu are să vă cerceteze, dar voi să scoateți oasele mele de aici!»” (*Facerea* 50:24, 25). Deci dumnezeiescul Apostol zice: Atît de mult a crezut Iosif că se vor slobozi Israiliții din Egipt, încît i-a jurat să ia oasele lui împreună cu dinșii. Și Iosif a făcut aceasta nu pentru că s-ar fi îngrijit de morminte (căci cum să nu fi știut cel ce era atît de înțelept că tot pămîntul este al Domnului?), ci ca să dea desăvîrșită încredințare norodului că făgăduința lui Dumnezeu se va împlini negreșit, că Israiliții aveau să se slobozească într-adevăr și că atît de plăcut lucru este lui Dumnezeu a nu rămîne ei în pămîntul Egiptului, pentru păgînăta-tea de acolo, încît nici chiar punerea oaselor sale în Egipt nu este plăcută lui Dumnezeu.

răzîmîndu-se în toiag, s-a închinat lui Dumnezeu plecîndu-și capul spre vârful toiagului. Așa s-a s-a închinat lui Dumnezeu și David pe patul său (*3 Împărați* 1:14).” (n. aut.)

¹ Prin închinăciunea aceasta – zice Teodorit – s-a împlinit visul lui Iosif, care a văzut că soarele și luna și 11 stele se închinau lui, adică părintele său, maica sa și frații săi (în *Pentateuh*, tomul 1). (n. aut.)

23. Prin credință, născându-se, Moisi a fost ascuns trei luni de către părinții săi, căci l-au văzut pe prunc frumos și nu s-au temut de porunca împăratului.

După ce a înșirat mai sus atîția bărbați mari, care isprăviseră prin credință atîtea lucruri minunate, Apostolul vorbește acum și despre născătorii lui Moisi, care erau oameni umili, de jos, cu gîndul să-i rușineze pe Creștinii mici în credință, arătîndu-le că se arată mai jos decît acești bărbați mari de suflet și întăriți în credință. Iar mai departe va aduce în mijloc și curve, ca să-i rușineze mai tare pe aceștia. Deci aici spune pentru care pricină l-au ascuns pe Moisi născătorii lui vreme de trei luni, în ciuda poruncii împăratului Faraon de a se omorî toți pruncii de parte bărbătească ai Evreilor: „Căci a poruncit – zice – împăratul Egiptenilor moașelor evreiești: «Cînd le moșiți pe Evreice și sînt spre a naște, de va fi parte bărbătească, omoriți-I!»” (*Ieșirea* 1:15). Pentru ce nu s-au temut așadar născătorii lui Moisi de porunca împăratului? E arătat că pentru credința lor că Dumnezeu va păzi pruncul. Și, iarăși, pentru ce au crezut că se va păzi pruncul? Pentru că l-au văzut frumos și vesel la față, și au crezut că Dumnezeu l-a hărăzit îndată, încă din scutece, cu darul Său dumnezeiesc. Căci unii zic cum născătorii lui voiau să-l arunce pe prunc în rîu, dar, fiindcă pruncul cu dar a zîmbit de rîs, nu l-au mai aruncat, ci l-au lăsat. Astfel, toate ale lui Moisi au fost dumnezeiești din pruncie.

24. Prin credință, făcîndu-se mare, Moisi s-a lepădat de a se numi „fiu” al fiicei lui Faraon,

25. alegînd mai bine a pătîmi împreună cu norodul lui Dumnezeu, decît a avea vremelnica îndulcire de păcat,

Apostolul a venit și la Moisi, care a fost pilda cea mai apropiată a faptei bune între cei ce crezuseră din Evrei. Pentru aceasta și stăruiește întinzînd cele despre dînsul. Iar alcătuirea este așa: Prin credință, Moisi s-a lepădat de a se numi „fiu” al fiicei lui Faraon. Dar cînd s-a lepădat de aceasta? După ce s-a făcut mare, adică atunci cînd a ajuns la vîrsta bărbătească. Căci este arătat că Moisi s-a lepădat a se numi „fiu” al fiicei lui Faraon fiindcă nădăjduia a lua de la Dumnezeu vrednicii mai mari. Iar zicerea „s-a lepădat” arată ura cea covîrșitoare și înființată în inima sa pentru curtea împărătească. Vezi însă – o, cititorule! – cum Apostolul nu-

mește „păcat” a nu pătimi cineva rău împreună cu frații săi. Chiar cu aceasta ocărăște și Dumnezeu prin Proorocul Amos, zicînd: „Nu pătimea nimic pentru zdrobirea lui Iosif” (*Amos* 6:6). Încă și Proorocul Miheia zice așa: „Nu au ieșit cei ce locuiau în Senaar ca să plîngă pentru casa de lîngă dînsa” (*Miheia* 1:11). Și oamenilor care suspinau și se năcăjeau pentru păcatele norodului li s-a dat semn, precum zice Iezechil: „Străbate prin mijlocul Ierusalimului și dă semn pe frunțile bărbaților ce suspină și sînt cu totul întristați pentru nelegiuirile ce se fac în mijlocul lor” (*Iezechil* 9:4). Iar pe aceia care nu pătimeau din iubire de frați, și deci nu erau însemnați, s-a poruncit ca să-i taie Îngerii, precum e scris tot acolo: „Mergeți după el prin cetate, și tăiați și nu cruțați cu ochii voștri! Ucideți și nimiciți pe bătrîni, tineri, fecioare, copii, femei, dar să nu vă atingeți de nici un om ce are pe frunte semnul” (la fel, 5, 6). Iar dacă aceia care nu pătimeau rele alături de frații lor și nu simt durere de inimă păcătuiesc, ce trebuie să socotim pentru ticăloșii care îi bîntuie și le fac rău fraților lor?! Iar Pavel numește „îndulcire vremelnică de păcat” îndulcirea de împărăție și de desfătare.¹

26. socotind mai mare bogăție ocara lui Hristos decît bogățiile Egiptului,

Pavel nu a zis că Moisi a socotit o bogăție mai mare decît vistieriile Egiptului „bunătățile păstrate în ceruri”, ci „ocara lui Hristos”, ca prin aceasta să arate și fapta bună a lui Moisi, dar totodată să-i și mîngîie pe Creștinii Evrei. Căci – așa cum Evreii, cărora li se făcuse bine de către Hristos, la urmă Îl ocărau și-L necinseau, iar la sfîrșit L-au răstignit – tot astfel și cei cărora li se făcuse bine de către Moisi mai înainte, în urmă îl ocărau și-l necinseau. Căci însuși Evreul izbăvit de Moisi din mîna Egipteanului care îl bătea, chiar acela îl ocăra a doua zi pe Moisi, făcătorul său de bine, care acum îl mustra pentru lovirea fratelui său. Și îi zicea lui Moisi: „Cine te-a pus începător și judecător asupra noastră? Au doar vrei să mă ucizi cum l-ai ucis ieri pe Egiptean?” (*Ieșirea* 2:14).² Și – ca

¹ Iar Teodorit zice: „«îndulcire de păcat» numește petrecerea și viața cea împreună cu rău-cinstitorii de Dumnezeu.” (n. aut.)

² Încă și Procopie zice că cel ce i-a stat împotrivă și l-a ocărit pe Moisi a fost însuși Evreul căruia i se făcuse bine de către acesta, fiindcă nimeni altul nu fusese de față să vadă cum l-a ucis Moisi pe Egiptean ca să-l sloboadă pe Evreu din mîinile lui. Aseme-

să zicem după urmare – a se ocări și a se dosădi cineva de cei de un neam cu sine, de ai săi, aceasta este „ocara lui Hristos”. La fel, orice ocară ce se face asupra celui ce face bine și îndeobște toată împotrivirea și ocară ce se face cu nedreptate sau în deșert asupra cuiva, toate acestea sînt ocară a lui Hristos. Căci așa Se ocăra și Se necinștea și Domnul de către Evrei cînd Îl numeau pe El mîncător, băutor de vin și prieten al vameșilor și al păcătoșilor, căci mîncea împreună cu aceia pentru mîntuirea lor (*Matei* 11:19). Deci, așa cum odihna și desfătarea întru răutăți e însușire a păcatului, tot astfel și ocară ce se face pentru fapta bună este însușire a lui Hristos. Deci zice: Frații mei Creștini, nu vă scribîți dacă vă năcăjiți de Evreii cei de un neam cu voi, privind la pilda cea slăvită a lui Moisi și mai ales uitîndu-vă la Hristos, la pilda mai slăvită decît Moisi. Iar „ocară a lui Hristos” a fost și cîrtirea împotriva lui Moisi ce s-a făcut de către Evrei la piatră¹, fiindcă „piatra” aceea a fost Hristos – după însuși Pavel (*I Corinteni* 10:4).

căci privea la răsplătire.

Cu ce privea? Cu ochii credinței.

27. Cu credința a lăsat Egiptul, netemîndu-se de mînia împăratului,

Ce zici – o, fericite Pavele? Oare nu e scris în *Cartea Ieșirii* că „s-a temut Moisi și a zis: «Cu adevărat, s-a vădit fapta aceasta»” (*Ieșirea* 2:14)? Însă tu – o, cititorule! – să socotești aici zicerea „netemîndu-se”

nea zice și filcuiorul nenumit: „Căci au zis unii că însuși acela a fost, pe care îl izbăvise Moisi de cel ucis” (în *Pentateuh*, foaia 507). (n. aut.)

¹ Căci *Scriptura* zice așa: „După aceea, a plecat la drum toată obștea fiilor lui Israil din pustia Sin, după porunca Domnului, și a tăbărit la Rafidim, unde norodul nu avea apă de băut. Și norodul căuta ceartă lui Moise, zicînd: «Dă-ne apă să bem!» Iar Moise le-a zis: «De ce mă bănuîți și de ce ispițiți pe Domnul?» Atunci norodul, apăsător de sete, cîrtea împotriva lui Moise și zicea: «Ce este aceasta? Ne-ai suit din Egipt ca să ne omori cu sete pe noi, pe copiii noștri și turmele noastre?» Iar Moise a strigat către Domnul și a zis: «Ce să fac cu norodul acesta? Căci puțin lipsește ca să măucidă cu pietre!» Zis-a Domnul către Moise: «Treci pe dinaintea norodului acestuia, dar ia cu tine cîțiva din bătrînii lui Israil; ia în mînă și toiagul cu care ai lovit Nilul și du-te. Iată, Eu voi sta înaintea ta acolo, la stîncă din Horiv, iar tu vei lovi în stîncă, și va curge din ea apă și va bea norodul” (*Ieșirea* 17:1:6). (n. aut.)

după aceasta, anume că Moisi nu s-a temut să se întoarcă în Egipt pentru a lua asupra-și povăţuirea întregului norod al Evreilor. Ci ar zice cineva: Dar cum de nu a rămas atunci Moisi în Egipt, ci a lăsat Egiptul și a fugit în pustie? Răspundem că a se arunca cineva pe sine într-o primejdie arătată, precum era atunci primejdia lui Moisi – „căci a auzit, zice *Scriptura*, Faraon graiul acesta și căuta să-l omoare pe Moisi” (*Ieșirea* 2:15) – a se arunca deci cineva pe sine în primejdie învederată, și a zice apoi că: Poate mă va păzi Dumnezeu! – aceasta e fapta unui om care-L ispitește pe Domnul Dumnezeuul său. Și – în scurt zis – e o faptă diavolească, fiindcă și diavolul I-a zis Domnului: „Dacă ești Fiul lui Dumnezeu, aruncă-te pe Sine jos!” (*Matei* 4), adică: Aruncă-Te de pe aripa bisericii, nădăjduind că Dumnezeu Te va păzi să nu pătimești nici un rău, căci scris este „că Îngerilor Săi va porunci pentru Tine și pe mâini Te vor ridica, ca nu cumva să izbești piciorul Tău de piatră” (*Psalm* 91:12 și *Matei* 4). Sau, zicerea „netemându-se de mînia împăratului”, să o înțelegi așa: anume că, mînia fiind asupra lui, Moisi a fugit în pustie crezînd lui Dumnezeu că-l va izbăvi din mîinile împăratului și că nu-l va vîna Faraon, nici că îl va prinde, oricît s-ar mînia asupra-i. Iar semnul că nu s-a temut e că nu a locuit atîția ani departe de Egipt, ci aproape, în pămîntul Madiam, și împăratul nu a putut afla ceva despre el, aceasta fiind isprava credinței lui Moisi.

căci pe Cel nevăzut L-a așteptat ca văzîndu-L.

Zice: Ca și cum L-ar fi văzut pe nevăzutul Dumnezeu, Care Se afla împreună cu el, așa îngăduia Moisi și suferea toate necazurile străinătății. Fiindcă lucru pricinuitor de mare răbdare este a-L avea cineva pe Dumnezeu în mintea sa totdeauna, precum zice și David: „Îl vedeam pe Domnul înaintea mea totdeauna că de-a dreapta mea este, ca să nu mă clatin” (*Psalmul* 15).¹

¹ De aceea a zis pentru Moisi Avva Macarie: „Și, făcîndu-se fugăr din Egipt, cîți ani a petrecut Moisi în lucrare păstorească, fiul de împărat, hrănit și crescut într-alita îndulcire și desfătare împărătească!? Și în urmă, aflîndu-se așa de ales și de credincios prin îndelunga-răbdare a multelor ispite suferite, s-a făcut izbăvitor, povăţuitor și împărat al lui Israil” (cuvîntul al 9-lea, capitolul 4). (n. aut.)

28. Prin credință a rînduit Pasha și vărsarea sîngelui, ca să nu se atingă pierzătorul de cei întîi-născuți ai lor.¹

În fiecare parte a epistolei sale, fericitul Apostol Pavel obișnuiește să pomenească în mijlocul cuvîntului de vreo taină, ca și cînd în trecut, precum face acum și aici. Și, pentru mîngîiere, pune taina Pashei celei vechi. Căci „vărsarea” sîngelui aceluia, adică ungerea pragurilor de sus și a ușorilor casei celei sfințite a Evreilor, mai-nainte închipuia ungerea cu stăpînescul sînge al lui Hristos, prin care ungîndu-ne noi, Creștinii, scăpăm de cel ce pierde în noaptea vieții acesteia pe întîii-născuți ai celor neunși.² Deci Moisi, crezînd atunci că ungerea sîngelui îi va păzi pe cei

¹ Căci iată ce îi zisese Domnul lui Moisi: „În ziua a zecea a lunii acesteia să-și ia fiecare din capii de familie un miel. [...] Iar dacă vor fi puțini în familie, încît să nu fie de ajuns ca să poată mîncă mielul, să ia cu sine de la vecinul cel mai aproape de dînsul un număr de suflete: numărați-vă la un miel atîția cît pot să-l mînce. Mielul să vă fie de un an, parte bărbătească și fără meteahnă, și [...] să-l țineți pînă în ziua a paisprezecea a lunii acesteia și atunci toată adunarea obștii fiilor lui Israel să-l junghie către seară. Să ia din sîngele lui și să ungă amîndoi ușorii și pragul cel de sus al ușii casei unde au să-l mînce. Și să mînce în noaptea aceea carnea lui friptă la foc; dar s-o mînce cu azimă și cu ierburi amare. Dar să nu-l mîncăți nefript de ajuns sau fiert în apă, ci să mîncăți totul fript bine pe foc, și capul cu picioarele și măruntaiele. Să nu lăsați din el pe a doua zi și oasele lui să nu le zdrobiți. Ceea ce va rămîne pe a doua zi să ardeți în foc. Să-l mîncăți însă așa: să aveți coapsele încinse, încălțămîntea în picioare și toiegele în mîinile voastre; și să-l mîncăți cu grabă, căci este Paștile Domnului. În noaptea aceea, voi trece peste pămîntul Egiptului și voi lovi pe tot întîiul născut în pămîntul Egiptului, al oamenilor și al dobitoacelor, și voi face judecată asupra tuturor dumnezeilor în pămîntul Egiptului, căci Eu sînt Domnul. Iar la voi sîngele va fi semn pe casele în care vă veți afla: voi vedea sîngele și vă voi ocoli, și nu va fi între voi rană omorîtoare cînd voi lovi pămîntul Egiptului. Ziua aceea să fie spre pomenire și să prăznuiți într-însa sărbătoarea Domnului, din neam în neam; ca așezare veșnică s-o prăznuiți. Șapte zile să mîncăți azime; din ziua întîii să depărtați din casele voastre dospitura, căci cine va mîncă dospit din ziua întîii pînă în ziua a șaptea, sufletul aceluia se va stîrpi din Israel. În ziua întîii să aveți adunare sfîntă, în ziua a șaptea iar adunare sfîntă; și în acele zile să nu faceți nici un fel de lucru decît numai cele ce trebuie fiecărui de mîncat, numai acelea să vi le faceți. Păziți sărbătoarea azimilor, căci în ziua aceea am scos taberele voastre din pămîntul Egiptului! Păziți ziua aceasta în neamul vostru ca așezămînt veșnic!” (*Fa-cerea* 12:3-17). (n. m.)

² Căci noi ungem trupul ca pe o casă [...]. „Pragul” de sus al „casei” noastre sînt în chip simțitor limba și buzele, iar în chip gînditor este cuvîntarea [„rațiunea”, n. m.] sufletului. Cei doi „ușori” sînt partea cea minioasă și cea poftitoare – după Teodorit și

întii născuți, a poruncit norodului să facă aceasta. Și măcar că acela a fost sînge de miel, totuși a arătat o atît de mare putere fiindcă închipuia sîngele stăpînului Hristos. Și zice: Iar voi, Creștinii, care v-ați uns cu adevăratul sînge al lui Hristos, pentru ce nu credeți că vă păziți cu acesta? Dar Moisi a rînduit nu numai ungerea sîngelui, ci și Pasha, adică a mîncat mielul, azimile și păpădiile și a crezut că norodul are să scape și să fie păzit cînd va ieși din Egipt. Căci chipul cu care mîncau Pasha era de ieșire, adică de plecare la drum, grăbindu-se să mănînce acelea repede și să iasă afară din Egipt.

29. Prin credință au trecut Marea Roșie ca pe uscat,

Credincioșii Evrei ar fi putut zice: O, fericite Pavele! – de ce aduci în mijloc niște oameni atît de mari și de minunați, căroro noi nu le putem urma? Pentru aceasta, Apostolul îl aduce acum aici spre pildă și pe norodul de obște al lui Israil, ca și cum ar zice: Fraților, dacă nu-i puteți urma lui Avraam, lui Isaac, lui Iacov și lui Moisi, urmați măcar mulțimii Evreilor, celor de un neam cu voi! Care, fiindcă au crezut că apa Mării Roșii nu-i va afunda, au îndrăznit și au intrat în mijlocul ei, nădăjduind în Dumnezeu că vor trece printr-însa ca pe uscat. În acest chip, credința face cu putință cele ce sînt cu neputință. Atunci voi cum de nu credeți?

a cărei cercare luînd-o, Egiptenii s-au afundat.

Nu se poate zice că marea și apa nu au fost cu lucrul, ci după nălucire! Că marea a fost cu adevărat, au arătat-o prin lucruri Egiptenii, care au cercat să intre într-însa și s-au afundat, căci marea, care mai înainte sta ca

[...] Grigorie al Nisei – sau lucrarea și cuvîntul, adică deprinderea și lucrarea mișcărilor și a dogmelor minții bine deschizîndu-se și închizîndu-se din vederi. Fiindcă este oarecare măsură a înțelegerii, precum zice Teologul Grigorie (în *Cuvînt la Pasha*). Apoi, „ușă” sînt cele cinci simțuri ale noastre – după Sfîntul Chiril. Sau, prin „ușă” se înțelege Hristos – după același Chiril. Iar „casă” mai e și Biserica. Deci cel ce voiește a nu pătimi vreun rău de la pierzătorul să nu iasă afară de „ușă” „casei” sale, să nu se depărteze de la biserică, sau să nu iasă afară dintru sine. Căci, cînd ne aflăm în patimi, atunci ieșim pe „ușă”, iar dacă ne vom întoarce întru sine – întorcînd toată mintea și cuvîntul în „casa” noastră, adică în inima noastră – atunci scăpăm de pierzătorul – după același dumnezeiesc Chiril. (n. aut.)

un perete de o parte și de alta când au trecut printr-însa Israiliții, s-a povîrnit și s-a pornit peste dînșii. Pentru Israiliți, marea s-a spintecat afară de legile firii și le-a dat acelora cale să treacă pedestri, iar pe Egipteni i-a afundat, unindu-se după firea sa – precum a zis Icumenie. Așa și în urmă, în flacăra cuptorului din Vavilon, care nu i-a ars pe cei trei tineri, s-a arătat că flacăra de foc a fost cu adevărat, căci i-a ars pe Vavilonenii ce se aflau în preajmă. La fel lei, care nu l-au mîncat pe Daniil, au arătat că au fost lei cu adevărat cînd i-au sorbit și i-au mîncat desăvîrșit pe pîrșișii lui Daniil.

30. Prin credință, au căzut zidurile Ierihonului, înconjurîndu-se vreme de șapte zile.

Zice: Prin credință au căzut zidurile Ierihonului, după ce s-a înconjurat și s-a închis cetatea vreme de șapte zile, la porunca lui Dumnezeu: „Cînd vor suna din trîmbița de corn de berbec și cînd veți auzi sunetul de trîmbiță, atunci să răcnească și tot norodul împreună; și, răcnind ei, zidurile cetății vor cădea de năprasnă” (*Iisus Navi* 6:5). Și zice: Poruncind Dumnezeu acestea, Iisus al lui Navi și tot norodul nu s-au stînjenit și nu s-au îndoit, ca să zică: Ce este aceasta, oare glasul trîmbițelor are putere să risipească pietrele cetății? Și pentru că nu s-au îndoit, ci au crezut că se va face porunca, aceasta s-a și făcut.

31. Prin credință, curva Raav nu a pierit împreună cu cei neascultători, primindu-i pe iscoditori cu pace.

Iată, Apostolul aduce acum spre pildă o față necinstită de curvă. O dată, ca să-i rușineze mai mult cu aceasta pe Creștini, arătîndu-i înjosiți de credința unei femei curve. Și alta încă, pentru a arăta cît de mare e puterea credinței, care a putut isprăvi chiar prin fețe [„persoane”, n. m.] defăimate asemenea lucruri minunate. Deci pînă și curva aceasta a arătat credință, pentru că i-a ascuns pe cei doi tineri trimiși de Iisus Navi să iscodească cetatea Ierihonului și i-a păzit cînd cetățenii îi căutau ca pe niște iscoditori, din porunca împăratului Ierihonului. Și ea nu i-ar fi ascuns, dacă nu ar fi crezut că cetatea Ierihonului se va robi de Israiliți. Căci așa a zis către dînșii: „Știu că Domnul v-a dat pămîntui acesta, căzînd frica voastră peste noi. Căci am auzit cum a uscat Domnul Dumnezeu Marea

Roșie de la fața voastră când ați ieșit din pământul Egiptului” (*Isaia 2:9*). Și, fiindcă a crezut minunile auzite făcute de Dumnezeu, curva aceasta s-a mîntuit și s-a păzit; iar cetățenii Ierihonului, necrezînd acestea, s-au pierdut toți.

32. *Și ce să mai zic încă?*

Lipind cuvîntul la Raav curva și din felul feței ei înduplecîndu-i îndestul pe Creștinii Evrei spre a nu se împuțina în credință și a nu se micșora cu sufletul, Apostolul scurtează vorbirea și nu povestește în parte despre toți ceilalți drepti ai *Legii*, ca să nu arate că ar fi iubitor de cinste și mîndru. Însă nici nu i-a trecut desăvîrșit sub tăcere, ci îi pomenește cu o frumoasă formă de cuprindere retorică, zicînd mai întîi că pe cele mai multe le lasă. În acest chip, nici nu îl scîrbește pe ascultător, și totodată dă de înțeles ceea ce voiește.

Căci nu îmi va ajunge vremea povestind

Ce vreme? Sau toată vremea cea nehotărîtă, precum și noi obișnuim a zice despre vreo vesteire a unui lucru pe care avem a o face că e îndelun-

Iar Teodorit tîlcuiește zicerea aceasta așa: „Nelegiuirea vieții nu i-a oprit ei mîntuirea, căci credința a acoperit rănile păcatului. Și vrednică de mirare e apostoleasca înțelepciune, iar mai ales se cuvine a lăuda lucrarea dumnezeiescului Duh, Care a rînduit împreună cu Moisi, cu Avraam, cu Noe, cu Enoh și cu ceilalți sfinți o muiere de altă seminție și curvă, ca și puterea credinței să o arate, și sprinceana Iudeilor să o smerească. Fiindcă șase sute de mii dintr-ai lor s-au biruit din pricina necredinței, nimic folosindu-se de viețuirea cea după *Lege*; iar aceasta, departe fiind de rudenia lui Avraam, și aflîndu-se afară de viețuirea după *Lege* și viețuind cea mai multă vreme întru desfrînare, prin credință a secerat mîntuire și a însemnat chipul Bisericii. Căci, așa cum i-a primit ea cu credință pe iscoditori, tot astfel Biserica i-a primit pe Apostoli; și, precum aceea a luat ca semn de mîntuire sfoara cea roșie, tot așa Biserica a dobîndit bunătățile cele veșnice prin stăpînescul sînge.” Iar după Sfîntul Nil, „Raav” va să zică „lățire”. Căci ceea ce era mai înainte curvă, iar acum Biserica întreg-înțeleaptă, se lățește prin credință întru vederea dumnezeieștilor noime. [...] Iar că Raav are închipuirea Bisericii celei din „neamuri” mărturisesc și Sever și Procopie, zicînd: „Mare înțelepciune a avut această Raav! Căci, cerîndu-i-se să-i scoată afară din casă pe cei doi tineri iscoditori ai lui Iisus Navi, nu a tăgăduit că aceia fuseseră în casa ei; fiindcă minciuna cea neîntărită nu se crede. Ci, spunînd că fuseseră cu adevărat, dar s-au dus, a făcut crezută minciuna (după Procopie).” (n. aut.)

gată. Căci nu-mi ajunge vremea – zice – ca să povestesc lucrul acesta. Sau, Apostolul zice hotărîtor, că nu-i va ajunge vremea cea măsurată și potrivită unei epistole.

de Ghedeon, de Varac, de Samson, de Ieftae, de David, de Samuil și de Prooroci,

Unii nu se dumiresc pentru ce îi scrie aici Apostolul pe Ghedeon, pe Ieftae, pe Samson și pe Varac. Iar noi, dezlegînd nedumerirea, răspundem acestea: Ce zici – o, omule care pui înainte această nedumerire? Dacă Pavel a pomenit-o mai sus pe Raav curva, cea de altă seminție și păgînă, de ce să nu-i pomenească și pe aceștia ziși mai-nainte, care erau și Evrei, și Judecători, și Împărați, și Prooroci? Căci Ghedeon, Varac¹, Samson² și Ieftae³ au fost Judecători ai lui Israil. Apoi, David a fost Împărat și Prooroc, iar Samuil a fost Judecător și Prooroc⁴. Și să nu socotești restul vieții lor, ci dacă au strălucit în credință, de vreme ce Apostolul nu cercetează aici viețile celor de mai sus, ci dovada credinței lor.

33. care prin credință au biruit împărății,

Unul ca acesta a fost judecătorul Ghedeon, care, împuternicindu-se de credința întru Dumnezeu, doar cu trei sute de oameni pe care-i avea cu sine, a omorît din tabăra lui Madiam și a lui Amalic o sută douăzeci de

¹ Acest Varac a stat judecător al lui Israil și, împreună cu Debora, avînd zece mii de ostași, s-a războit cu Sisara, voievodul puterii lui Iavin, împăratul lui Hanaan, și a pierdut cele nouă sute de care de fier și toată tabăra aceluia. Și vezi despre aceasta la capitolul 4 și 5 ale cărții Judecătorilor. (n. aut.)

² Acel foarte viteaz Samson a stat și el judecător al lui Israil și multe vitejii a făcut asupra celor de alte neamuri, slobozînd neamul Evreilor de multe bintuiei. Despre aceasta arată capitolele 13-16 ale cărții Judecătorilor. (n. aut.)

³ Ieftae a stat judecător al lui Israil șase ani și a dat război fiilor lui Ammon, pe care i-a biruit. Și, făgăduindu-i lui Dumnezeu să I-l aducă ardere de tot pe cel care va ieși din ușa casei sale întîmpinîndu-l la întoarcerea din război, și-a jertfit fiica, ce s-a întîmplat a-i ieși înainte mai întîi. Vezi și despre aceasta la capitolele 11 și 12 ale cărții Judecătorilor. (n. aut.)

⁴ Iar că Samuil a fost și judecător al lui Israil, mărturisește *Dumnezeiasca Scriptură*, zicînd: „Și-i judeca Samuil (pe fiii lui Israil în Matifat)” (*Cartea întîi a Împăraților* 7:6). (n. aut.)

mii. Și pe Zivi, voievozii lui Madiam, i-a omorât; iar pe Zevec și Salmana, împărații Madiamului, i-a gonit și apoi, prinzându-i pe aceștia, i-a omorât, cum se arată în capitolele 7 și 8 ale cărții Judecătorilor.¹

au făcut dreptate,

Care au fost cei ce făceau dreptate? Și dreptii de mai sus, și Samson². Căci aceștia, avînd credință în Dumnezeu, izbîndeau împotriva celor de alte seminții, și Evreilor care-i vrăjmășuiau pe cei de un neam cu dînșii. Către Evrei, s-au arătat iubitori de oameni, iar asupra vrăjmașilor, nedrepților și a celor de alte neamuri au stat biruitori, aceasta fiind însușire a faptei de dreptate, a da fiecăruia cele după vrednicie și ceea ce i se cade.

au dobîndit făgăduință,

Astfel, prin credința sa, a dobîndit Proorocul și împăratul David făgăduința dată lui de Dumnezeu, „căci – zice – S-a jurat Domnul lui David cu adevărat, și nu Se va căi: «Din rodul pîntecelui tău voi pune pe scaunul tău»” (*Psalm 131:11*). Făgăduință dumnezeiască ce s-a împlinit în chip simțit prin Solomon, fiul lui David, iar în chip gîndit s-a săvîrșit prin Domnul nostru Iisus Hristos – adevăratul „Solomon”, adică „cel pașnic”, Care este însăși pacea – căci Solomon însemnează „pașnic”. Fiindcă și Domnul nostru Iisus Hristos a fost după omenire din sămînța lui David, precum a zis Îngerul către Fecioara: „[...] și Domnul Dumnezeu Îi va da scaunul lui David, părintele Său” (*Luca 1:32*).³

¹ Iar Icuemenie zice că prin credință i-a biruit pe împărați, ca de pildă Avraam, care i-a biruit pe cei patru împărați ce robiseră Sodoma și pe nepotul său Lot (*Facerea 14*) „și pe împăratul Gherarilor, pe Avimeleh” (*Facerea 20*); așa cum și Moisi i-a biruit pe împăratul Faraon, pe împăratul Amalic și pe mulți alții. (n. aut.)

² Iar Icuemenie zice că și Avraam a făcut dreptate prin credință, așa cum e scris: „Și a crezut Avraam lui Dumnezeu, și i s-a socotit lui spre dreptate” (*Facerea 15:6*). Și Finnees, cînd i-a omorât pe Amvri și pe Madiamita (*Numeri 25*). Iar Teodorit tilcuiește aceasta așa: „Ghedeon l-a pierdut pe Madiam; Samson, pe cei de alte seminții; Varac, pe Sisara; David pe Ananiteni, pe Amaleciți și pe amîndoi Sirienii; Samuil, pe cei de alte seminții. Iar zicerea: «a făcut dreptate» e de obște a tuturor sfinților.” (n. aut.)

³ Iar Icuemenie zice că au dobîndit făgăduințele și Iisus al lui Navi, și Halev și cei ce au moștenit pămîntul făgăduinței. Și vezi la capitolul 14 al *Numerilor*. Iar Teodorit zice: „Dumnezeu i-a făgăduit lui Avraam că întru seminția sa va blagoslovi toate neamurile.

au astupat gurile leilor,

Gurile leilor le-au astupat Daniil și Samson. Căci Daniil, fiind aruncat de Vavilonieni în groapa în care erau șapte lei, le-a închis gurile în chip nevăzut, prin credința către Dumnezeu care locuia într-însul, și nu l-au mâncat (vezi despre aceasta la *Vil și balaurul*). Iar Samson, întîmpinînd un leu ce răgea pe cale, l-a omorît prin credința și dumnezeiasca sa putere, și nu l-a lăsat să-l mănînce. Căci așa este scris despre acesta: „Și s-a pogorît Samson, și tatăl lui și maica lui în Tamnata. Și au venit pînă la via Tamnata și iată un pui de leu năvălind spre întîmpinarea lui. Și s-a suît asupra lui Duhul Domnului, și l-a zdrobit pe leu ca pe un ied de capră și nimic n-a mai fost în mîinile sale” (*Judecători* 14:5).

34. au stins puterea focului,

Unii ca aceștia au fost cei trei tineri aruncați în cuptorul cel ars înșeptit și, prin credința lor în Dumnezeu, nu s-au ars de foc. Însă Apostolul nu zice că au stins focul, ci „puterea focului”, care este o minune încă și mai mare. Căci focul acesta al cuptorului vavilonesc se aprindea neîncetat și flacăra lui ajunsese înaltă de patruzeci și nouă de coți¹, dar nu a avut nici o putere arzătoare asupra lor.

au scăpat de ascușitul sabiei,

Aceasta au isprăvit-o, prin credința întru Dumnezeu, și acei trei tineri, dar mai ales și mai potrivit Proorocul Ilie, care a scăpat de sabia împărătesei Izavel, care îl îngrozise că-l va omorî, vestindu-i: „Dacă tu ești Ilie

Aceeași făgăduință a dat-o și lui Isaac și lui Iacov. Încă și lui David i-a dat acele făgăduințe pentru Stăpînul Hristos și a arătat adevărul acestora prin lucru. A făgăduit încă și întoarcerea din Vavilon, și a împlinit făgăduința.” (n. aut.)

¹ Căci întru cîntarea celor trei tineri e scris așa: „Și se revărsa para deasupra cuptorului de patruzeci și nouă de coți” (stih 23). Însă e lucru vrednic de nedumerire de unde au cunoscut Vavilonenii că înălțimea flăcării a fost de atîția coți? Nedumerirea e delegată de înțeleptul Ioan Zonara, în tilcuirea manuscrisă a canoanelor octoihului lui Damaschin. Și zice că – după ce flacăra, pogorîndu-se din înălțime, i-a ars pe Vavilonenii aflați împrejurul cuptorului – au măsurat locul acela dintre cuptor și cei arși, încheind din aceasta că înălțimea flăcării ce se pogorise și se întinse pe pămînt pînă la locul acela a fost de atîția coți. (n. aut.)

și eu Izavel, acelea să-mi facă mie Dumnezeu și acelea să-mi adauge, dacă nu mîine în ceasul acesta voi jertfi sufletul tău precum ai jertfit tu sufletul fiecăruia dintr-înșii” (3 *Împărași* 19:2). Încă și David, împuternicindu-se cu credința în Dumnezeu, a scăpat de sabia lui Saul de multe ori.

s-au întărit din slăbiciune,

S-au împuternicit din neputința robiei Evreii care se aflau robiți în Vavilon, care de acolo s-au întors în Ierusalim. Fiindcă aceștia slăbiseră într-atît, încît nu se osebeau de oasele cele moarte, după vedenia văzută de Iezechil a oaselor omenești de care i-a zis Dumnezeu lui: „Fiul omului, oasele acestea sînt toată casa lui Israel! Și aceștia zic: Uscate s-au făcut oasele noastre, pierit-a nădejdea noastră, ne-am omorît” (*Iezechil* 37:11). Ci și împăratul Iezechia, cînd a fost bolnav, s-a întărit de credința întru Dumnezeu și a primit adăugire de viață, căci zice: „S-a îmbolnăvit Iezechia și a intrat către dînsul Isaia Proorocul, fiul lui Amos, [...] zicîndu-i: «Acestea zice Domnul Dumnezeul lui David, al părintelui tău: Am auzit rugăciunea ta, am văzut lacrimile tale. Iată, Eu te voi vindeca; în ziua a treia, te vei sui în casa Domnului și vei adăuga peste zilele tale cincisprezece ani»” (*Cartea a 4-a a Împărașilor* 20:1).

s-au făcut tari în războaie, au întors taberele străinilor;

Aceste cuvinte se potrivesc și Evreilor întorși din robia Vavilonului la Ierusalim. Căci aceștia, nădăjduind atunci mai mult și crezînd în puterea lui Dumnezeu, s-au ostășit și au biruit prin credință neamurile megieșe cu Ierusalimul, care, zavistuiindu-i că se întorseseră și începuseră a zidi iarăși biserica [lui Solomon], le da război și nu îi lăsa să zidească. Și au fost siliți Evreii cu o mîină a zidi și cu cealaltă a ține arma, ca să-i bată pe vrăjmașii lor, după cum scrie Ezdra: „Și era norodul pămîntului slăbănogînd mîinile norodului lui Iuda și îi oprea pe ei să zidească” (*Ezdra* 4:4). Și Neemia zice: „Cei ce lucrau la zid și cei ce cărau, cu o mîină lucrau, iar cu cealaltă țineau lancea. Fiecare din cei ce zideau erau încinși peste coapsele lor cu sabia și așa lucrau; iar lîngă mine se afla cel ce suna din trîmbiță” (*Neemia* 4:17, 18).¹ Se potrivește însă graiul acesta al Apostolu-

¹ Iar Teodorit zice că s-au făcut tari în războaie și fiii lui Matatia: Iuda, Ionatan și Samon, adică Macaveii. (n. aut.)

lui mai mult la Samson, care, oștindu-se singur cu taberele celor străini, de multe ori le-a biruit, încît el însuși zicea: „Cu falca măgarului i-am stins pe ei” (*Judecători* 15:16), căci cu falca de măgar a bătut o mie de bărbați.

35. femei și-au luat morții înviați.

În vremea veche, două femei i-au luat vii pe fiii lor cei omorîți. Văduva din Sarepta, pe al cărei fiu l-a înviat Proorocul Ilie, precum scrie la capitolul 17 din a 3-a carte a împăraților. Iar alta, femeia Sunamiteancă, pe al cărei copil mort l-a înviat Proorocul Elisei, precum pomenește capitolul 4 al cărții a 4-a a împăraților.

Iar alții au fost bătuiți pînă la moarte,

Adică li s-au tăiat capetele, așa cum s-au tăiat cu sabia capetele Înaintemergătorului Ioan și lui Iacov al lui Zevedei de către Irod, precum mărturisesc *Faptele*, zicînd: „Și l-a ucis pe Iacov, fratele lui Ioan, cu sabia” (*Fapte* 12:2). Unii cred însă că ceea ce zice Apostolul însemnează că cei bătuiți pînă la moarte ar fi fost uciși cu ciomege și cu toiege.¹

neprimind slobozire,

Adică dreptii mai sus ziși, tăindu-li-se capul sau ucigîndu-se cu toiege, ar fi putut să nu-i mustre pe împărați și pe stăpînitori, și să fie izbăviți de moartea și de munca pe care le-au pătimit. Dar ei nu au voit aceasta, ci au ales să-i mustre pe aceia, și pentru aceasta să fie munciți și omorîți² mai bine decît a nu-i mustra și a scăpa de moarte.

¹ Și filologul Varin zice că Apostolul însemnează aici că aceia se despuiau, se băteau și se ciomăgeau, de la bețele cu care erau bătuiți cei pedepsiți de judecători. Și mai așa zice și Isihie, că poate pe aceasta o înțelege aici Apostolul, iar nu moartea cea desăvirșită, care se arată în cuvîntul adaugat mai jos: „cu ucidere de sabie au murit”. Căci, dacă aceea ce zice aici arată că li s-a tăiat capul, ar fi fost de prisos a repeta Apostolul și a zice că au murit cu ucidere de sabie. (n. aut.)

² Socotesc însă că zicerea „neprimind izbăvire”, s-ar înțelege și așa: anume că dreptii mai sus ziși nu au primit izbăvire de moarte îndată – adică nu au murit îndată după ce i-au muncit împărații și stăpînitorii, ci au viețuit, suferind încă și alte multe cazne – ca, prin multele munci, să se învrednicească a primi o mai bună înviere. Iar aici zic că nu e

ca să dobândească mai bună înviere.

Zice: Dreptii de mai sus au ales să pătimească acestea pentru ca la sfârșitul lumii să dobândească mai bună înviere, iar nu ca aceea pe care a primit-o fiul văduvei din Sarepta și fiul Sunamitencei, de care s-a zis mai sus. Și vor lua mai bună înviere și decît a celorlalți oameni. Căci sfinții, primind moarte, răni și cazne pentru credința întru Dumnezeu, vor învia cu strălucire și cu slavă și vor fi răpiți de nori, ca să meargă spre întîmpinarea împăratului Hristos, cînd va veni pe pămînt. Iar pe această slăvită și strălucită înviere Pavel o numește în altă parte „stră-înviere”, zicînd: „[...] căci doar așa voi ajunge la stră-învierea morților” (*Filipeni 3:11*). Și nu numai că dreptilor de mai sus învierea li se va face strălucită, pentru schinguiuirea suferită, dar li se va face și spre viață veșnică. Iar învierea păcătoșilor se va face spre muncă și rușine veșnică, căci aceștia, sculîndu-se, nu au să se răpească în nori, ci vor rămîne jos, așteptîndu-L pe Judecător cu frică și cutremur. Și vezi tilcuirea zicerii „că doar să ajung la stră-învierea morților” și a zicerii „ne vom răpi în nori, spre întîmpinarea Domnului în văzduh” (*1 Tesaloniceni 4:17*).

36. Iar alții au suferit batjocuri

Unul ca acesta a fost Proorocul Elisei, batjocorit de cei 42 de copii din Vetil, care l-au luat în rîs după răpirea și ridicarea învățătorului său Ilie, precum e scris: „Mergînd el pe cale, niște copii mici care ieșeau din cetate l-au luat în rîs și i-au zis: «Suie-te, pleșuvule, suie-te!»” (*Cartea a IV-a a Împăraților 2:23*). Unul ca acesta a fost și Samson, batjocorit de cei de altă seminție după ce i-au scos ochii, precum e scris: „Și l-au chemat (cei de altă seminție) pe Samson din legături, și îl batjocoreau dinaintea lor și îi dădeau palme peste obraz” (*Judecători 15:25*).¹

vorba – cum am spus și mai înainte – de moartea desăvîrșită, toată înțelegerea Apostolului fiind aceasta: Și alții au fost bătuți pînă la moarte, adică s-au schinguiuit și s-au bătut fără a aștepta izbăvirea, adică fără a muri îndată, ca să se norocească de mai bună înviere. Unii ca aceștia au fost cei împreună cu Eleazar, cu cei șapte Macavei și cu maica lor, precum zice Teodorit. (n. aut.)

¹ Cuvintele acestea ale Apostolului se potrivesc mai ales la Iudeii din vremea Macaveilor, batjocoriți de Elini. Căci scrie *Cartea întâi a Macaveilor*, zicînd: „Aceștia îi urmăreau, și-i căutau pe prietenii lui Iuda, și-i aduceau la Vacchide și se răzbunau pe ei

și ispită de bătaii au luat,

Mulți dintre Proorocii dinainte s-au bătut cu bice și în alte chipuri.¹ Iar mai în urmă, dintre Apostoli, Petru și Ioan. (*Fapte* 5).

dar încă și de legături și de închisori.

Legături și închisori au suferit mai înainte Proorocul Ieremia², Miheia, Anania³, Mergătorul-înainte Ioan și, mai în urmă, Apostolii.

37. S-au ucis cu pietre,

Așa, mai înainte, Navute s-a împroșcat cu pietre de către Izavel, ca să-i ia via, despre care e scris: „Cu pietre s-a ucis Navute, și a murit” (*Cartea a treia a împăraților* 21:14). Așa, cu pietre s-a ucis și Azaria al preotului Iodae, despre care este scris: „Și Duhul lui Dumnezeu l-a îmbrăcat pe Azaria al lui Iodae preotul, și s-a sculat asupra norodului și a zis: «Acestea zice Domnul: Cercetați alături cu poruncile Domnului? Nu

și-i batjocoreau” (*1 Macavei* 9:26). Și pentru al doilea fiu al Solomoniei se scrie: „Și după ce s-a săvârșit cel dintii într-acest chip, l-au adus pe al doilea să-l batjocorească” (*2 Macavei* 7:7). (n. aut.)

¹ Și Miheia a fost lovit: „Și s-a apropiat Sedechia, fiul lui Hanaan, și l-a lovit pe Miheia peste falcă, zicându-i: «Care Duh al Domnului este cel ce a grăit întru tine?»” (*3 Împărați* 24:24). Încă și pe Eleazar, care avea 90 de ani, cel dintii cărturar și cinstitor de Dumnezeu, l-au bătut cu bice, de care a și murit, zicând: „Cunoscut este Domnului, Celui ce are sfânta cunoștință, că, puțind a mă slobozi de moarte, cumplitे dureri sufăr fiind bătut pe trupul meu; cu sufletul însă pătimesc cu dulceață acestea, pentru frica Lui” (*2 Macavei* 6:30). (n. aut.)

² Căci așa e scris despre Ieremia: „Și a fost cuvintul Domnului a doua oară către Ieremia, și el era încă legat în ograda temniței” (*Ieremia* 33:1).

³ Despre Miheia, *Scriptura* zice așa: „Și a zis împăratul lui Israil (Ahav adică): «Luați-l pe Miheia și întoarceți-l pe el către Hemir, împăratul cetății!»” Și lui Ioan, fiul împăratului, i-a zis: «Puneți-l pe acesta în temniță și să mănince el pline de necaz și apă de necaz, pînă ce mă voi întoarce cu pace»” (*3 Împărați* 24:26). Iar despre Proorocul Anania, *Sfînta Scriptură* zice așa: „Și în vremea aceea a venit Anania Proorocul către Asa împăratul lui Iuda, și i-a zis: «Fiindcă te-ai nădăjduit în împăratul Siriei, și nu ai nădăjduit în Domnul Dumnezeuul tău, pentru aceasta s-a isprăvit puterea Siriei din mina ta.»” Și s-a mîniat Asa pe Proorocul, și l-a pus pe el în temniță, căci s-a mîniat asupra lui” (*2 Cronici* 16:7). (n. aut.)

vă veți îndrepta în cale! Că L-ați părăsit pe Domnul și El vă va părăsi pe voi!» Și s-au pus asupra lui și l-au ucis cu pietre prin porunca împăratului Ioas, în curtea casei Domnului” (2 Paralipomena 24:20). Și, asemenea celor de mai sus, cu pietre s-a ucis și înfiul mucenic Ștefan mai în urmă (Fapte 9).

sau fierăstruit,

Adică s-au tăiat cu fierăstrăul, asemenea lui Isaia, de către împăratul Manase. Și nu cu fierăstrău de fier, ci de lemn – precum zice – pentru ca schingiuirea și muncirea să se facă mai aspră și mai îndelungată. Această tilcuire o face și Teodorit.

s-au ispitit,

Precum a fost ispitit Avraam, despre care se scrie că „Dumnezeu l-a ispitit pe Avraam” (Facerea 22:1). Și Moisi, despre care se scrie: „Și acolo l-a ispitit pe el și a zis [...]” (Ieșirea 15:25). Încă și ceilalți drepti s-au ispitit, despre care a zis Solomon: „Dumnezeu i-a ispitit pe ei și i-a aflat vrednici de El” (Înțelepciunea lui Solomon 3:5).

ca ucidere de sabie au murit,

Așa s-a omorât cu sabia Proorocul Miheia mai întâi¹, și Zaharia, și Ioan și Iacov în urmă. Și vezi, iubitele, că, prin credință, unii au scăpat de ascuțișul sabiei, iar alții, dimpotrivă, au murit de sabie. Căci așa e credința, încât poate și a făptui lucruri mari, și, dimpotrivă, poate a și pătimi lucruri mari, pe amîndouă socotindu-le deopotrivă de lesnicioase. Așadar – zice

¹ Încă și în cartea lui Ieremia se scrie că împăratul Ioachim l-a omorât pe Urie Proorocul, căci proorocea împotriva Ierusalimului. „De asemenea, a mai proorocit în numele Domnului un oarecare Urie, fiul lui Șemaia, din Chiriat-Iearim, și a proorocit împotriva cetății acesteia și împotriva țării acesteia tocmai cu aceleași cuvinte ca și Ieremia. Și, cînd au auzit cuvintele lui regele Ioachim, și toți curtenii lui și toate căpeteniile, a căutat regele să-l omoare. Și auzind de aceasta, Urie s-a temut și a fugit și a trecut în Egipt. Dar regele Ioachim a trimis și în Egipt oameni și anume: pe Elnatan, fiul lui Acbor, și pe alții împreună cu aceștia. Și l-au adus pe Urie din Egipt și l-au înfățișat la regele Ioachim, și acesta l-a ucis cu sabie și a aruncat trupul lui acolo unde erau mormintele oamenilor de rînd” (Ieremia 26:20-23). (n. aut.)

– dacă dreptii aceștia au pățimit atâtea și atâtea rele, cum voi, Creștinii, vă necăjiți și vă împuținați cu sufletul, de vreme ce încă nu ați pățimit vreun asemenea rău?

au umblat în cojoace de oaie și în piei de capră,

Unul ca acesta a fost mai întâi Proorocul Ilie, al doilea Elisei și apoi Mergătorul-înainte Ioan, care purtau cojoace de oaie și de piei de capră, atât de neagonisitori erau, de trei ori fericiții! Căci, de vreme ce aceia care crezuseră din Evrei nu aveau încă părerea minunată despre Apostolii Domnului, Pavel, pomenindu-i pe dreptii de mai sus, a venit și la Proorocul Ilie cel slăvit, care s-a înălțat „ca la cer”. Iar zicerea „umblau” arată că dreptii aceștia, și mai ales Ilie, erau alungați și nu stăteau într-un loc.

lipsiți fiind,

Precum se lipseau și de pâinea cea de toate zilele Proorocul Ilie și Elisei. Pentru aceasta, și femei îi hrăneau, pe Ilie văduva din Serapta, iar pe Elisei Sunamiteanca.¹

necăjiți fiind, de rău supărându-se.

Și toți dreptii de mai sus se necăjeau și pătimeau rău, așa cum pe Ilie nu puțin îl năcăjea împărăteasa Izavel, gonindu-l și căutînd să-l omoare.

38. Ei, de care lumea nu era vrednică,

Zice: Nu veți zice voi, Creștinii, că dreptii de mai sus pătimeau asemenea necazuri și rele pentru că ar fi fost păcătoși. Nu! – fiindcă ei au fost minunați și îmbunătățiți, încît erau mai cinstiți decît însăși lumea. Iar *Scriptura* numește „lume” și mulțimea oamenilor păcătoși, și însăși făptura; aici însă, se socotesc amîndouă. Căci zice: Dacă vei pune de o parte făptura împreună cu oamenii cei păcătoși ce se cuprind într-un zidire, iar de altă parte îi vei pune pe dreptii aceștia, ei se vor arăta mai cinstiți și mai

¹ Unii ca aceștia au fost cei o sută de Prooroci pe care îi hrănea Avdiu, iconomul lui Ahav. „Și Avdiu era temîndu-se de Domnul foarte, și i-a ascuns cîte cincizeci într-o peșteră, hrînindu-i cu piine și cu apă” (3 *Împărați* 18:4). (n. aut.)

presus, și nici un lucru împotriva lor nu vei afla. Pentru aceasta a zis și Sirah: „Mai bun este un drept decît o mie” (*Sirah* 16:3); și iarăși: „Nu este nici o cumpănă vrednică de un suflet înfrînat” (*Sirah* 26:16).¹ Cu aceste cuvinte însă, Apostolul deșteaptă inimile Creștinilor a nu cere nici un lucru dintr-ale lumii acesteia, fiindcă lumea nu este vrednică de sfinți. Căci zice: Creștine, ocară și necinste a ta este să cauți aici, în lumea aceasta, plata osteneții și a nevoițelor tale, fiindcă prin aceasta arăți că ești vrednic de niște lucruri pămîntești și de nimic! Și, dacă lumea toată nu este vrednică de un singur sfînt, ce parte de lume cauți tu, iubitele, spre răsplătirea faptei tale bune?

rătăcind prin pustietăți, prin munți, prin peșteri și prin crăpăturile pămîntului.

Unii ca aceștia au fost Proorocul Ilie, Elisei și acei o sută de Prooroci ascunși în două peșteri și hrăniți de Avdie – precum am zis.² Și nici în

¹ Cum că pușinii drepți cinstitori de Dumnezeu sînt mai cinstiți decît mulții păcătoși necinstitori de Dumnezeu, adeverează și Teologul Grigorie, zicînd: „Cu cît sînt mai mult înaintea lui Dumnezeu trei adunați întru numele Domnului, decît cei mulți care tăgăduiesc dumnezeirea, dacă unul Avraam a fost cinstit mai mult decît toți Hananienii? Sau unul Lot mai mult decît Sodomitenii? Sau nemernicul și străinul Moisi mai mult decît Madiamitenii? Dar ce? Acei trei sute împreună cu Ghedeon, care au înfruntat miile celor întorși în fugă! Sau casnicii lui Avraam, cei chiar cu pușin mai jos la număr decît aceștia, care, măcar că erau pușini, au înfrînt și au gonit zecile de mii de ostași ai împăraților celor mulți? Și cum vei înțelege aceea că, «dacă s-ar face numărul fiilor lui Israil ca nisipul mării, doar rămășița se va mîntui»? Sau aceasta: «Mi-am pus de-o parte șapte mii de bărbați, care nu și-au plecat genunchii lui Vaal»? Aceasta este așa: nu întru cei mulți a bine-voit Dumnezeu. Adică tu numeri zeci de mii, iar Dumnezeu îi numără pe cei ce se mîntuiesc; tu numeri țărîna cea nenumărată, iar eu număr vasele alegerii” (*Cuvînt către cei 150 de episcopi*). (n. aut.)

² Unii ca aceștia au fost fiii lui Ionadav, ducînd o viață filosofică și locuind în corturi, neavînd nici vii, nici semănînd, nici bînd vin, ci rămîrînd ici și colo cu femeile și cu copiii lor – precum scrie pentru dîșii Ieremia: „Și am dat înaintea feței lor un ulcior cu vin și pahare, și am zis: «Beți vin!» Și mi-au zis: «Nu vom bea vin, căci Ionadav, fiul lui Rihav, părintele nostru, ne-a poruncit, zicînd: Nu veți bea vin voi și fiii voștri pînă în veac, și case nu vă veți zidi, și sămînță nu veți semăna și vie nu va fi vouă! Căci în corturi veți locui întru toate zilele vieții voastre, ca să petreceți zile multe pe pămînt»” (*Ieremia* 31:5). Pentru aceasta zice și înțeleptul Teodorit că cei mai mulți dintre Prooroci nici case nu aveau, ci, tăind lemne, își făceau colibe, despre care și citim în *Sfînta Scrip-*

pustii – zice – nu erau iertați să locuiască cu odihnă și cu încăpere acești de trei ori fericiți, ci și de acolo fugeau de frica celor ce îi goneau și rătăceau într-o parte și-ntr-alta. Însă sufereau toate acestea avînd credința că vor lua de la Dumnezeu veșnică mîngiere în ceruri.

39. Și toți aceștia, mărturisii fiind prin credință, nu au primit făgăduința,

Zice: Ce vă împruținați cu sufletul – o Creștinilor! – pentru că, aflîndu-vă întru nevoița vieții acesteia, nu ați primit încă răsplătirile nevoiței voastre? Nici unul din Sfinții și dreptii ziși mai înainte, deși au fost mărturisii prin credința lor că au bine-plăcut lui Dumnezeu, nu au dobîndit totuși bunătățile cele făgăduite în ceruri, deși unii dintre dinșii le-au primit pe acelea făgăduite pe pămînt. Așa au fost David, și Iisus a lui Navi și Halev. Dar nu aceasta e ceea ce se caută, fiindcă „făgăduințele” lui Dumnezeu sînt bunătățile din ceruri. Vezi și subînsemnarea zicerii „dacă sîntem nădăjduind în viața aceasta” (1 Corinteni 15:19), de nevoie fiind, și aceasta: „pe care mi-o va da Domnul în ziua aceea.” (2 Timotei 4:8).

40. Dumnezeu rînduind pentru noi ceva mai bun, ca ei să nu se desăvîrșească fără noi.

Dumnezeu – zice – a rînduit ceva mai bun pentru cinstea noastră. Căci, pentru a nu se arăta dreptii ziși mai înainte avînd oarecare întîietate față de noi dacă s-ar încununa mai înainte, Dumnezeu a rînduit tuturor – și celor vechi, și nouă, Creștinilor – una și aceeași vreme, aceea a sfîrșitului întregii lumi, întru care ne vom încununa cu toții. Și Pavel nu a zis: „ca să nu se încununeze fără noi”, ci: „ca să nu se desăvîrșească”, fiindcă atunci se vor arăta acei drepti desăvîrșiți după toate. Încă și într-alt chip se înțelege zicerea „să se desăvîrșească”. Fiindcă sfinții ziși mai-nainte au luat arvunile slavei, și ale cinstei și ale desăvîrșirii chiar de acum, căci de unde altundeva au luat puterea spre a le ajuta celor care cer ajutorul lor

tură că „au zis fiii Proorocilor către Elisei: «Merge-vom pînă la Iordan, și vom lua de acolo fiecare cite o birnă și ne vom face case ca să locuim acolo?» Și a zis: «Mergeți!» Și a zis unul cu blîndețe: «Vino cu robii tăi!» Și a mers împreună cu dinșii la Iordan și au tăiat lemnele” (4 Împărați 6:1). (n. aut.)

pe pământ? Sau de unde au îndrăzneală spre a mijloci și a-L ruga pe Dumnezeu pentru alții, fără numai din slava pe care au dobândit-o, în parte, în ceruri? Iar atunci, la învierea de obște, au să ia împreună cu noi desăvârșirea slavei și a fericirii.¹ Dar oare nu-i nedreptățește Dumnezeu, de vreme ce ei ne-au luat-o înainte cu nevoițele și cu ostenele faptei bune și ale credinței, iar acum așteaptă a lua cununile după noi? La aceasta răspundem că a ne aștepta ei ca să se încununeze împreună cu noi este ceva plăcut și iubit lor. Căci toți – și dreptii mai înainte de *Lege*, și cei din *Legea Veche* și noi, Creștinii care vom fi bine-plăcut lui Dumnezeu întru darul acesta nou – toți așadar sîntem un trup. Și, așa cum trupului i se pricinuiște mare îndulcire cînd toate mădularele sale se încununază, la fel și acelora și nouă ni se va pricinui bucurie și îndulcire cînd ne vom încununa toți de obște. Auzi însă, iubitele, și altă pildă: Dumnezeu e un Părinte iubitor ce are fii osebiți. Și unii dintre aceștia s-au întors de pe la țarini – adică de pe la moșii, unde au slujit casei Părintelui lor – fiindcă au săvîrșit mai curînd slujba și lucrarea pe care o aveau de făcut; iar ceilalți rămîn încă acolo, la moșiile părintești, pentru slujba încredințată lor. Pentru aceasta, fiindcă au slujit și s-au întors înapoi mai de vreme, Dumnezeu le dă celor dintîi ca o gustare mai înainte de mîncare, zicîndu-le: O, fiii mei! – așteptați-i și pe ceilalți frați ai voștri pînă ce vor veni, ca să ședeți și să vă îndulciți cu toții de masa cea desăvîrșită. Și aceia, luînd gustarea așteaptă să vină și ceilalți, bucurîndu-se ca niște iubitori de frați, pentru a se veseli împreună, îndulcindu-se de masa cea desăvîrșită a fericirii.

¹ Iar că cei ce s-au îndreptat mai înainte de *Lege* și în *Lege* nu se vor desăvîrși fără noi, cei ce am crezut în evanghelia lui Hristos după *Lege*, ci au să învieze și să meargă întru odihna Domnului împreună cu noi, vezi la subînsemnarea zicerii „Începătura Hristos, apoi cei ce sînt ai lui Hristos, întru venirea Lui” (*I Corinteni* 15:25); și a zicerii „și cei morți întru Hristos vor învia întîi” (*I Tesaloniceni* 1:16). (n. aut.)

CAPITOLUL XII

1. Drept aceea și noi, avînd atîta nor de martori împrejurul nostru,

Zice: De vreme ce noi, Creștinii, avem un nor atît de des de martori și de sfinți – care nu se află la înălțime, peste capetele noastre, ci împrejurul nostru, deci cuprinzîndu-ne din toate părțile – atunci să răbdăm necazurile ce ni se întîmplă! Iar Pavel îi numește „martori” nu numai pe mucenicii și mărturisitorii ce s-au nevoit pentru Hristos întru Testamentul cel Nou, ci și pe dreptii și sfinții dintru Testamentul Vechi. Pentru că și aceia au mărturisit mărirea și credința lui Dumnezeu, așa cum au fost cei trei tineri, și Daniil, și cei șapte Macavei, și maica lor Solomoni, și dascălul lor Eleazar și toți Proorocii.¹ Și Pavel nu a zis: „atîta mulțime”, ci: „atîta nor”, potrivit foarte bine zicerea la pricina aceasta. Căci Creștinii Evrei erau arși de necazuri, și de aceea Pavel le zice așa: Fraților, această aducere-aminte a dreptilor și a mucenicilor, cuprinzîndu-vă din toate părțile ca un nor dinspre miazăzi, va răcori arsura inimii voastre.²

¹ Teologul Grigorie voiește ca nici cei dintru *Legea cea Veche* să nu se fi săvîrșit fără credința în Hristos: „Cuvîntul acesta e și tănuț, și negîndit, însă mie și tuturor iubitorilor de Dumnezeu, mi se pare foarte de crezut. Anume că nici unul dintre cei dinainte de venirea lui Hristos nu s-a săvîrșit fără să se fi norocit de credința în Hristos. Căci, cu adevărat, Cuvîntul S-a înfățișat în urmă, în vremile Sale, dar S-a făcut cunoscut și mai înainte celor curați cu mintea, precum este cunoscut de la mulți dintre aceia care s-au cinstit mai înainte de arătarea Lui” (*Cuvînt la Macavei*). (n. aut.)

² Și Icumenie zice că pomenirea martorilor stă spre a îndemna către o rîvnă a nevoițelor asemănătoare aceleia a lor. Iar „nor” i-a numit pe dinșii fie de la metafora aceluia care, pîrjolindu-se de arșiță, se pun sub nor răcoros și se mîngîie, căci și pomenirea sfinților îi mîngîie pe cei slăbănogiți de arșița ispitelor; fie zice că [martorii] mijlocesc pentru noi răcoreala cea gîndită, rugîndu-se către Dumnezeu.

Dar, de vreme ce cuvîntul este aici despre mulțimea martorilor, de care este bogată Sfînta noastră Biserică a lui Hristos, mi s-a părut lucru de mîhnire a nu însemna și eu, spre slava lui Hristos și a credinței noastre, cercetarea făcută de unii asupra cîtimii marii mulțimi a Sfinților Mucenici. Căci 15 împărați și tirani ai Romei au fost care i-au gonit și i-au muncit pe Creștini, dintre care cel de-al nouălea, adică Dioclețian, a omorît întru o singură lună șaptesprezece mii de Creștini. Și, în vreme de zece ani, numai în Egipt s-au omorît o sută patruzeci și patru de mii, iar șapte sute de mii au fost risipiți întru o

lepădînd toată sarcina

Adică: O, frații mei Creștini! – să scuturăm de pe sufletele noastre greutatea lucrurilor pămîntești și grijirile pentru acestea, fiindcă toate lucrurile pămîntești nu sînt altceva decît numai o sarcină zadarnică. Prin urmare, dacă lucrurile cele pămîntești sînt o sarcină zadarnică, pentru ce vă întristați, iubiților, că vi le-au răpit alții, de vreme ce v-au slobozit de ele?

și păcatul cel lesne împrejurător,

Pavel numește păcatul „lesne împrejurător” fie pentru că el ne încunjură lesne, fie pentru că împrejurarea îl poate pătimi cu lesnire; căci, dacă am voi, noi îl putem birui lesne. Sau zice că păcatul e „lesne împrejurător” fiindcă îi doboară cu lesnire în întîmplări rele și în primejdii pe bieții păcătoși, nici un lucru nefiind atît de primejdios precum păcatul.¹

să alergăm cu răbdare întru lupta ce ne stă înaintea.

aspră izgonire. Și atîta îndrăcire au arătat tiranii aceia asupra Creștinilor, încît au dat hotărîre obștească întru toată acea împărăție și autocrație lătită a Romei, ca fiecare necredincios slujitor la idoli să aibă voie a omorî orice Creștin, oriunde l-ar afla și în orice chip i-ar plăcea. Pentru aceasta, atît de mare pierdere s-a făcut Creștinilor în toate părțile lumii, încît slujitorii idolilor, socotind că s-a stins din lume credința lui Hristos, săpau în marmură supra-scrierea aceasta: „Religia lui Hristos s-a stins pretutindeni!” Pentru aceasta, oarecari istorici, adunînd din toate mineele Bisericii noastre, i-au socotit pe mucenicii cuprinși într-însele și au însemnat că sînt în număr de zece milioane și nouă sute cincizeci de mii. Astfel încît, dacă s-ar împărți aceasta cu măsura de trei sute șasezeci și cinci de zile ale anului, s-ar cădea a fi prăznuiri în fiecare zi cîte treizeci de mii de mucenici. Cu adevărat, negreșit, prea-mare nor este mulțimea aceasta a mucenicilor, totodată și prea-des, și prea-luminos. Care, prin desime, ziua acoperă toată Biserica lui Hristos, pe toți drept-slăvitorii Creștini, oprind despre dînșii toată arșița și înfocarea soarelui, adică toate ispitele de necaz, asemănîndu-se cu norul acela gros și des care îl acoperea pe vechiul Israil în vremea zilei. Iar fiind prea-luminos, îl luminează și-l povățuiește către Ierusalimul ceresc pe noul Israil, pe norodul Creștin, care se află în noaptea și în pustiul lumii acesteia; și astfel se potrivește cu stîlful acela de foc, care, în vremea nopții, îl lumina și îl povățuia pe vechiul Israil către pămîntul făgăduinței (Vezi despre aceasta în tomul al doilea al Ierohiricului Procopie, foaia 227 și 237.) (n. aut.)

¹ Iar Teodorit zice: „A zis că păcatul e «lesne împrejurător» fiindcă se alcătuieste și se face cu lesnire. Căci lesne se amăgește ochiul, se vinează auzul, se gîdilă pipăirea, limba alunecă și gîndul este povîmit către rău. (n. aut.)

Aici se încheie graiurile de mai sus: „avînd atîta nor de martori” și „lepădînd toată sarcina”. Însă Apostolul nu zice să ne luptăm cu pumnii sau să ne trîntim, aceste [întreceri] avînd trebuință de multă luptă, ci a adus-o în mijloc pe cea mai lesnicioasă dintre toate, adică alergarea.¹ Și nu a zis să apucăm mai multă cale, ci să rămînem întru măsura căii pe care o facem acum: căci unii alergă în calea vieții celei după Hristos prin înfrînare; alții, prin milostenii; iar alții prin altă faptă bună. Iar voi – zice – alergați în calea aceasta prin răbdare, fiindcă de aceasta aveți mai multă trebuință! – cum s-a zis și mai sus (capitolul 10:36).

2. Privind la Începătorul și Plîntorul credinței,

Adică zice: Dacă voim să învățăm a alerga prin răbdare, să privim la Hristos, Care este începutul și sfîrșitul credinței noastre, așa cum și cei ce învață vreun meșteșug privesc numai și numai la dascălul și maistrul lor. Despre aceasta, Însuși Domnul zicea, vrînd să îndemne: „Învățați-vă de la Mine [...]” (*Matei* 11:29); și iarăși: „Nu este ucenic mai presus de dascălul său [...] Destul e ucenicului a se face ca dascălul său” (*Matei* 10:24). Dar ce va să zică „Începător și Plîntor al credinței”? Adică Hristos este acela Care a pus în inimile noastre credința din început, căci zice: „Nu voi M-ați ales pe Mine, ci Eu pe voi!” (*Ioan* 15:16). Ci și sfîrșitul credinței tot El îl va pecetlui întru noi, pentru a avea credință prea-adevărată și prea-împlinită.

Care, în loc de bucuria pusă înaintea Lui, a suferit crucea și, defăimînd rușinea,

Zice: Hristos avea slobozenie și stăpînire să nu pătimească și să nu moară, căci, nepăcătos fiind, nu era supus morții. Arătînd aceasta, Însuși Domnul zicea: „Eu pun sufletul Meu ca iarăși să-l iau. Nimeni nu-l va lua de la Mine, ci Eu îl pun pe el de Sine-Mi. Stăpînire am a-l pune și stăpînire am iarăși a-l lua” (*Ioan* 10:17); și iarăși: „Vine stăpînitorul lumii acesteia, și nu are nimic întru Mine” (*Ioan* 14:30). Deci, dacă ar fi voit, Domnul nu S-ar fi răstignit. Cu toate acestea, a răbdat crucea, adică nu a

¹ Apostolul se folosește deseori de asemănări luate din întrecerile atletice elinești: pugilatul (lupta cu pumnii), trînta, alergările, trasul cu arcul. (n. m.)

suferit moartea oricum, ci pe cea mai de ocară, defăimînd rușinea care urma unei morți atît de necinstite. Și nu a zis: „defăimînd scîrba”, fiindcă Domnul nu a suferit cu scîrbă moartea pe cruce.¹

a stat de-a dreapta scaunului lui Dumnezeu.

Vezi, Creștine, la ce înălțime îl suie sfîrșitul răbdării pe cel ce rabdă? Căci pe Hristos L-a suit, după omenire, la însăși dreapta scaunului lui Dumnezeu-Părintele. Arătînd aceasta, același Pavel zicea și în altă parte: „Pentru aceea (adică pentru că Hristos S-a făcut ascultător pînă la moartea de cruce) L-a și prea-înălțat Dumnezeu pe El și I-a dăruit numele cel mai presus de tot numele” (*Filipeni 2:9*). Drept aceea – zice – fiindcă S-a prea-înălțat și a șezut de-a dreapta scaunului Părintelui, Hristos ne poate răsplăti nouă, celor ce pătimim necazurile pentru cuvîntul Său; fiindcă a sta „de-a dreapta” însemnează cinstea cea deopotrivă cu aceea a Părintelui.

3. Căci socoțiți-L pe Cel ce a răbdat de la păcătoși o asemenea împotrivă-grăire asupra Sa,

Dacă-emeva se mîngîie îndestul cînd își aduce aminte și socotește pătimirile suferite de alți oameni asemenea lui, cu atît mai vîrtos se mîngîie cînd socotește împotriva-grăire suferită de Stăpînul a toată lumea. Iar aici Pavel numește „împotriva-grăire” luările în rîs și batjocurile Evreilor; ocările, sudalmele, pălmuirile peste obrazul Domnului, lovirile și împotriva-grăirile ce le făceau asupra învățăturii Lui cărturarii și Fariseii; răcnetele cele mari ce le făcea norodul înaintea lui Pilat, zicînd: „El, El, pe El răstignește-L!” (*Ioan 19:15*); și, în sfîrșit, moartea de cruce. Căci zicerea aceasta a împotriva-grăirii înseamnă și arată toate acestea, ca și cum Pavel ar zice: Frații mei Creștini, aduceți-vă aminte că Hristos a suferit o asemenea împotriva-grăire, care L-a adus pînă la moarte, și nu orice moarte, ci moarte împreună cu tîlharii. Și de la cine a suferit acestea? De la păcătoși, adică de la păgîni și slujitori ai idolilor – Pilat și ostașii cei dimprejurul lui – și de la înșiși păcătoșii și nelegiuii Iudei!

¹ Încă și Teologul Grigorie tilcuiește zicerea aceasta întru o unire, zicînd: „Căruia, fiindu-l cu puțință a rămîne întru slava dumnezeirii Sale, nu numai că S-a deșertat pe Sine pînă la a lua chipul robului, ci a suferit și crucea, defăimînd rușinea.” (n. aut.)

ca să nu obosiți, slăbind cu sufletele voastre.

Zice: O fraților! – socotiți-L pe Hristos și pătimirile Lui, pentru ca socotința aceasta să întărească sufletele voastre și să nu vă lase să vă slăbăniți și să obosiți de necazuri.

4. Căci încă nu ați stat pînă la sînge

Sînt două feluri de mîngîieri, iubitule, potrivnice una alteia. Una, atunci cînd cineva zice către cel întristat: Frate, mari necazuri și ispite ai suferit! Deci adu-ți aminte că întru acelea ai arătat mare bărbăție, și mîngîie-te cu aceea! Și alta, cînd cineva îi zice celui întristat: Frate, încă nu ai pătimit vreo mare ispită, și atunci pentru ce te întristezi și nu o suferi cu bărbăție? Și felul cel dintîi al mîngîierii mîngîie sufletul cînd acesta e obosit de ispite, fiindcă îi înființează și îi mărește ispitele pătimate. Iar celălalt fel de mîngîiere smerește sufletul cînd acestuia i se întîmplă a se mîndri, deșteptîndu-l și înfierbîntîndu-l cînd e aproape să slăbească. Deci Pavel aduce aici amîndouă aceste feluri de mîngîieri către Evreii credincioși. Căci – după ce le-a zis mai sus că „multă nevoie de pătими ați suferit” (Evrei 10:32), îndemnîndu-i astfel a-și urma lor înșiși – acum le zice aici cu totul dimpotrivă, arătîndu-le că încă nu au pătimit vreo patimă și mare ispită vrednică de cuvînt, pentru a nu se întîmpla să se mîndrească. Și vezi – o, cititorule! – apostoleasca înțelepciune: după ce i-a pomenit pe sfinții și pe dreptii aceia, care au suferit atîtea mari ispite, și după ce L-a adus în mijloc pe Domnul, Care a pătimit atîta împotriva-grăire, acum arată că ispitele și pătimirile lor nu sînt nimic dacă se pun în cumpănă alături de pătimirile acelora și de ale Domnului. Zice: O, frații mei! – încă nu ați ajuns pînă la moarte, ci numai pînă la goane și pînă la răpirea averilor, în vreme ce Hristos a ajuns pînă la moarte, și chiar moartea cea mai ocărită. Și, zicînd: „nu ați stat împotriva păcatului pînă la sînge”, Apostolul arată că păcatele îi luptă și le stau foarte împotriva, și că ei se luptă cu ele, însă nu cu cele mai de căpetenie, adică nu cu ispite de moarte, ci cu unele mai ușoare și mai slabe.

luptîndu-vă împotriva păcatului.

Aici, Pavel îl numește „păcat” fie pe diavolul, care este însuși păcatul, ca aflător și învățător al acestuia, diavol împotriva căruia se cuvine a lup-

ta Creștinii; fie zice că se cuvine a se lupta cei bine-credincioși chiar împotriva păcatului și a necinstitelor patimi păcătoase, ce sînt lucrătoare și pierzătoare asupra noastră.¹

5. *Și ați uitat mîngîierea*

Zice: Creștinilor, atîta v-ați slăbănogit și ați oboșit, încît ați uitat și cuvîntul acela a lui Solomon, care vă îndeamnă la bărbăție, măcar că nu ați pătimit încă vreo mare patimă și ispită care să vă facă să uitați. Căci pătimirile și ispitele cele mari și vrednice de cuvînt pricinuiesc de multe ori chiar uitarea înseși acelora de nevoie.

care vă grăiește ca unor fii: „Fiul meu, nu defăima pedeapsa Domnului!

Zice: Creștinilor, cuvîntul cel mîngîietor al lui Solomon vă vorbește ca unor fii duhovnicești, fiindcă Solomon nu a zis cuvîntul acela fiilor săi trupești, ci l-a pus ca învățătură obștească înaintea tuturor celor ce pot să-l audă. Și e arătat – o, Creștinilor! – că v-a zis acestea și vouă, celor pedepșiți – zice Apostolul, care pentru aceasta a și adăugat zicerea „ca unor fii”.

Nici nu slăbi cînd ești muștrat de El!

Fiindcă omul e muștrat de Dumnezeu, precum zic aici Solomon și Apostolul. Deci de la Dumnezeu le vin oamenilor ispitele; și, dacă sînt de la El, atunci vin spre folosul lor, cu adevărat. Căci Dumnezeu fie că binevoiește cu dinadinsul, adică după înțîia și chiar a Sa voie, să ne ispitim spre ștergerea păcatelor noastre;² fie ne lasă a fi ispitiți după îngăduire, spre cercarea alegerii sau voii noastre, ca mai multe cununi să primim.

¹ Iar Teodorit tilcuieste așa: „Și la vreme a pus aceasta Apostolul, zicînd: «Încă nu ați stat luptîndu-vă împotriva păcatului pînă la sînge», din alăturare arătînd cît sînt ei mai jos decît aceia care s-au ucis cu pietre, și s-au fierăstruit și în ucidere de sabie au murit.” (n. aul.)

² Mă mir cum zice aici Sfîntul Teofilact că Dumnezeu cu de-adinsul, anume cu voia Lui cea dintîi binevoiește ca noi să fim ispitiți spre ștergerea păcatelor, de vreme ce a ne ispiti este chiar după voia cea următoare a lui Dumnezeu, nu după cea dintîi. Căci ce zice dumnezeiescul Ioan Damaschin? „Trebuie a ști că Dumnezeu vrea chiar cu de-adinsul ca toți să se mîntuiască și împărăția Sa să o cîștige. Căci nu ne-a făcut pentru a ne

6. „Căci, pe care îl iubește, Domnul îl pedepsește; și îl bate pe tot fiul pe care îl primește” (Pilde 3:11, 12).

Zice: Este cu neputință a-l afla lipsit de neazuri și ispite pe vreunul din cei pe care îi iubește Dumnezeu și îi are de fii. Dar poate că s-ar nedumeri cineva, zicînd: Oare și tilharii, și furii și ceilalți oameni făcători de rele, care se bat și se schingiuiesc pentru răutățile lor, sînt și ei fii ai lui Dumnezeu? Ba! răspundem – aceia nu sînt fii, căci Solomon nu a zis că oricare se biciuiește este fiu al lui Dumnezeu, ci că orice fiu al lui Dumnezeu se pedepsește. Așadar tilharii și făcătorii de rele nu sînt bătuți ca niște fii ai lui Dumnezeu, ci se muncesc ca niște răi. Iar aici, după ce a zis mai întîi că Dumnezeu pedepsește, Solomon a adăugat apoi și că bate, ca să nu socotești tu – o Creștine! – că bătaia fiului e ca o cercare și o plată a răutății, ci ca o pedeapsă și o întreagă-înțeleptire părintească. Deci: Pe care îl primește și pe care îl are al Său mai mult decît pe toți ceilalți, pe acela îl pedepsește Dumnezeu.

7. Dacă suferiți pedeapsă, ca unor fii vi se arată Dumnezeu. Căci care este fiul pe care nu îl pedepsește părintele?

8. Iar dacă sînteți fără pedeapsa căreia i s-au făcut părtași toți ceilalți, atunci nu sînteți fii adevărați.

Vezi, cititorule, înțelepciunea Apostolului Pavel?! Căci el arată că Dumnezeu are multă purtare de grijă pentru credincioșii Evrei prin înseși acelea din care ei socoteau că au fost părăsiți de Dumnezeu. Căci zice: Dacă voi, Creștinii, ați fi fără neazuri și fără ispite, abia atunci v-ați arăta că sînteți fii „neadevărați”, adică nu fii curați. Căci care părinte poartă grijă pentru a-i înțelepți și a-i bine-stăpîni pe aceia care nu-i sînt fii ade-

munci, ci pentru a ne împărtași din bunătatea Sa, ca Acela ce e bun. Păcătuiind noi însă, îngăduie să ne muncim, ca Acela ce e drept. Și voia Lui cea întîi-povățuitoare se zice și «dar» și «bună voință», dintru Dînsul fiind. Iar cea de a doua voie a Sa se zice «voie următoare» și «îngăduire», fiind din pricina noastră” (*Despre credință*, cartea a doua, capitolul 46). Și Iacov „fratele lui Dumnezeu” zice: „Ispitindu-se, nimeni să nu zică. De la Dumnezeu mă ispitesc! Fiindcă Dumnezeu e neispititor de rele și nu ispitește pe nimeni (după întîia Sa voie adică)” (*Iacov* 1:3). Ci se poate ca înțeleptul Teofilact să fi zis că Dumnezeu bine-voiește ca mai întîi să fim ispitiți, fiindcă ispitele privesc la mîntuirea sufletului, mîntuire ce este însăși întîi-povățuitoarea Sa voie și propriu-zisă. (n. aut.)

vărați? Cu adevărat, nici unul!¹ Iar de vreme ce voi aveți necazuri și ispite – iar din acestea câștigați a vieții în chip înțelept, cum au viețuit și dreptii și sfinții ziși mai înainte, care s-au făcut fii a lui Dumnezeu după dar – este arătat din aceasta fără împotrivă-grăire că Dumnezeu Se poartă cu voi cu purtarea de grijă a unui părinte către adevărații săi fii, ca să nu fiți neînvățați și fără rânduială. În ce scop? Ca nu cumva, făcându-vă fără rânduială, să vă lepede ca pe niște scoși din părinteasca voastră moștenire a împărăției Sale.

9. *Apoi, dacă pe părinții noștri trupești i-am avut pedepșitori și ne rușinam de dînșii, cu cât mai virtos se cuvine a ne supune Părintelui duhurilor, și să fim vii?*

Din silogisme și pilde omenești, Pavel arată iarăși credincioșilor Evrei că se cuvine să rabde necazurile și ispitele. Căci, dacă nu cutezam să ne ferim de pedeapsa născătorilor noștri trupești, ci ne rușinam și sufeream toate pedepsele lor, cu cât mai virtos se cuvine a ne rușina și a răbda acum, de vreme ce ne pedepsește Dumnezeu, Părintele nostru cel după duh? Vezi însă, iubitele, că Pavel nu a zis: „cu cât mai virtos se cuvine a răbda”, ci: „cu cât mai virtos se cuvine a ne supune Părintelui nostru Celui după duh”, ca să arate prin zicerea aceasta că a nu răbda necazurile e o însușire de fiu potrivit și nesupus lui Dumnezeu. Și L-a numit pe Dumnezeu „Părinte al duhurilor” fie pentru că e Părinte, adică pricinuitor, al darurilor Duhului, fie că e Părinte al netrupeștilor Îngeri – precum zic dumnezeiescul Hrisostom și Teodorit. Fie – mai potrivit a zice – pentru că e pricinuitor al sufletelor noastre, căci Apostolul L-a numit pe Dumnezeu „Părinte duhovnicesc” spre osebirea părinților cei trupești.² Și

¹ De aceea poruncește Solomon către părinte: „Să nu te depărtezi a pedepsi pruncul! Căci, de-l vei lovi pe el cu toiagul, nu va muri. Căci tu îl vei lovi cu toiagul, dar sufletul lui îl vei izbăvi din moarte” (*Pilde* 23:13). Și iarăși: „Cel ce-și cruță toiagul, îl urăște pe fiul său; iar cel ce îl iubește îl pedepsește cu osirdie” (la fel 13:24). Și iarăși: „Pedepsește-l pe fiul tău, și te vei odihni pe tine” (la fel 29:17). (n. aut.)

² A-L numi pe Dumnezeu „Părinte al duhurilor”, adică pricinuitor al lor, e luată de Apostol din *Sfânta Scriptură*, căci, adunându-se împotriva lor Core, Datan și Aviron, Moisi și Aaron au zis către Dumnezeu acestea, căzînd cu fețele la pămînt: „Dumnezeule, Dumnezeul duhurilor și a tot trupul!” (*Numeri* 16:22). De aici, și Apostolii zic această întru *Așezămintele* lor, din care a luat-o și Biserica în rugăciunea pentru cei adormiți:

a mai adaugat: „ca să fim vii”, pentru a arăta că cel nesupus lui Dumnezeu nu este viu, fiind afară de Dumnezeu, Care este adevărata viață.

10. Pentru că ei ne pedepsesc întru puține zile

„Dumnezeul duhurilor și a tot trupul...” Căci faptul că sufletele s-au alcătuit din Duhul lui Dumnezeu, iar trupurile din materia ce era supusă, mărturisesc mulți dumnezeiești Părinți. Iar Nichita, scholiastul Teologului Grigorie, tilcuind *Cuvîntul la botez*, zice acestea: „Să se știe însă că și la nașterea cea trupească trupurile se fac de jos, din trupuri, iar sufletele de sus, din «Părintele duhurilor», precum zice Apostolul [...], fiindcă îndoită este și pricina nașterii firii omenești: adică una pentru suflet, iar alta pentru trup. Căci sufletul se alcătuiește, în chip negrăit, din dumnezeiasca însuflare dătătoare de viață; iar trupul, din materia ce zace înainte. Dar iarăși, sufletele nu se mai fac acum Dumnezeu în chip ziditor, așa cum s-a zidit sufletul lui Adam cîndva, fiindcă acum Dumnezeu «a încetat despre toate lucrările Sale», ci în chip înainte-văzător, adică El lucrează prin însuflarea cea dintîi, care o dată i s-a dat lui Adam, întru toți cei ce s-au născut și se nasc dintr-însul.” Iar Teologul Grigorie mărturisește, zicînd: „Se vede că Hristosul meu a cinstit nașterea trupească cu înțîia și dătătoarea de viață însuflare.” Spusă pe care același Nichita Scholiastul o tilcuiește zicînd așa: „Hristos a cinstit nașterea cea din trupuri cu însuflarea Sa cea dintîi, dătătoare de viață și ziditoare de suflet, pe care o dată a suflat-o în Adam, căci zice: «A suflat în fața lui duh de viață, și s-a făcut omul cu suflet viu.» Aceea lucrează și întru toți cei dintr-însul, căci zice: «Iar cuvîntul nostru știe că omul s-a încheat de la început din țărînă și din suflare totdeauna; iar după aceea [după Adam] trupul [s-a încheat] din trupuri, iar sufletele se amestecă din afară, intrînd în chip nevăzut în plămîuirea țărînii. Știe însă Cel ce a făcut amestecul chipul cum a suflat duh înțîia oară și a legat sufletul împreună cu pămîntul. Căci poate – așa cum trupul, care s-a alcătuit la început din țărînă, s-a făcut după aceea de om și de aici se face alt om, ca dintr-o rădăcină – tot astfel și sufletul, însuflîndu-se la început de Dumnezeu, este apoi de sine născut, ca și cum din sămînța cea dintîi s-ar împărți în mai mulți” (în tilcuirea la *Matei 6:27*). (n. aut.)

Cele de mai sus trebuie citite cu multă luare-aminte, pentru a se înțelege că firea omenească în întregul ei – alcătuită din toți oamenii care au fost, sînt și vor fi – are întru sine același singur duh de viață rațională, iar nu același suflet rațional, în înțeles larg, de *persoană*. Adică trebuie știut bine că omenirea este un sigur om (și așa înțelegem cum lucrează întru noi păcatul lui Adam, care nu e moștenit ca pedeapsă a unui păcat pe care pruncul nu l-a făcut), omenirea este așadar un sigur om pentru că e însuflată de același singur duh de viață, iar nu pentru că ar fi o singură persoană, o singură ființă rațională, cum ar vrea Gnosticii (adică toți umaniștii: Panteiștii, Alchimiștii, Francmasonii și celelalte secte antihristice), care zic că fiecare sîntem parte din Dumnezeu *în chip ființial*, adică împreună sîntem nici mai mult, nici mai puțin decît... Dumnezeu! (De altfel, pentru ei întreaga făptură – oamenii, dobitoacele, ierburile, pietrele, astrele – e din Dumnezeu după ființă, e însuși Dumnezeu, toate alcătuint un așa zis „Mare Om cosmic”) (n. m.)

Născătorii cei după trup – zice – nu ne pot pedepsi într-atît încît să ne facă desăvîrșiți. Căci se întîmplă fie moartea tatălui, fie urmează creșterea vîrstei și asprimea fiilor, curmînd și împiedicînd pedepsirea, înțelepțirea și desăvîrșirea fiilor. Iar Dumnezeu, Părintele nostru cel după duh, viind pu-rurea și pururea pedepsindu-ne, poate prin urmare a ne face desăvîrșiți.

și precum găsesc cu cale,

Zice: Născătorii cei după trup își pedepsesc fiii cei adevărați și curați după cum li se pare lor că ar fi buna-cuviință, dar ceea ce li se pare lor nu este și de folos fiilor totdeauna, pentru că mulți născători își învață fiii meșteșuguri vătămătoare de suflet și rușinoase.

iar Acesta pentru folosul nostru, ca să ne împărtășim de sfințenia Sa.

Iar Dumnezeu – zice – Părintele cel după duh al nostru, al oamenilor, ne pedepsește totdeauna spre folosul nostru, nu pentru ca El Însuși să dobîndească ceva de la noi, ci mai ales pentru a ne împărtăși din sfințenia Sa, adică din curăția Sa, noi făcîndu-ne așadar primitori ai dumnezeieștilor Sale daruri și bunătăți. Deci, din cuvîntul acesta al Apostolului, se trage încheierea că pedeapsa de la Dumnezeu este împărtășire a sfințeniei Lui; și în chip cuvenit, de vreme ce întoarce sufletul la sfîntul Dumnezeu și nu-l lasă să se plece și să se împătîmească întru nici un lucru omenesc.

11. În vremea de față, nici o pedeapsă nu pare a fi de bucurie, ci de mîhnire;

Apostolul ia din nou prilejurile sfătuirii tot din obșteștile înțelegeri pe care le-au întors oamenii, zicînd: Nici o pedeapsă dumnezeiască sau ome-nească nu se arată a fi de bucurie, ci de mîhnire, adică nu pare a fi pricinui-toare de bucurie, ci mîhnitoare. Și bine a zis că *pare*, de vreme ce pedeapsa nu e mîhnitoare cu adevărat. Căci cum ar fi mîhnitoare cu adevărat, de vreme ce e maică și pricinuitoare de bucurie? Deci Apostolul zice că pedeapsa ne pare mîhnitoare nouă, care ne mîhnim și pătîmim pentru ea.¹

¹ Despre aceasta a zis și marele Vasilie: „De multe ori, pedeapsa e însă o povățuire folositoare sufletului, cu osteneală curățîndu-l pe el de petele răutății, [osteneală] care în

dar în urmă dă rod pașnic de dreptate celor iscușiți printr-însa.

Ce vrea să zică „rod pașnic”? Adică netulburat, neted, dulce; căci cel ce se mîhnește se tulbură, iar cel ce se bucură are alinare și netezire în sufletul său. Și rodul acesta pe care-l naște pedeapsa venită de la Domnul este „rod al dreptății”, pentru că Dumnezeu, drept fiind, îi odihnește acolo, în veacul viitor, pe aceia care se întristează și se mîhnesc în veacul acesta. Și vezi, iubitele, că Apostolul numește pedeapsa „iscusire”¹, fiindcă ea îi întărește și-i împuternicește pe Creștini, întărindu-i întru nevoițele duhovnicești, la fel cum nevoița trupească îi face mai puternici pe nevoitorii întru luptele cele din afară. Și atunci – zice – de ce voi, Creștinii, fugiți de pedeapsă, care întărește sufletele voastre atît de mult?

12. Pentru aceea, „îndreptați mîinile cele slăbite și genunchii cei slăbănogiți!” (Isaia 35:3).

Aici, Apostolul le vorbește Creștinilor ca unor luptători și nevoitori. Și s-a împrumutat cu acest cuvînt de la Isaia, ce zice: „Întăriți-vă, mîini sla-

vrea de față nu pare a fi de bucurie, ci de mîhnire. La urmă însă, ea dă rod pașnic celor iscușiți spre mîntuire printr-însa. A cunoaște această pedeapsă nu e lucru al orișicărei minți. Căci mulți, din neînțelepciune, opresc folosul isprăvii, care întîrzie, și ei nu îl așteaptă. Ci, fiind supărați de asprimea sîrguinței, rămîn în bolile neînțeleptiei. Pentru aceasta, vrednice de laudă sînt glasurile dreptilor – care zic: «Doamne, nu cu mînia Ta să mă mustri, nici cu urgia Ta să mă pedepsești!» (Psalm 6:1) – căci nu se feresc de pedeapsă, ci de urgie. Potrivită este și aceasta: «Pedepsește-ne pe noi, Doamne, însă cu judecată, nu cu mînie!» (Jeremia 10:23). Și aceasta: «Pedeapsa Domnului îmi deschide urechile» (Isaia 55). Căci pruncii, supărați de învățături, se fac mai luători-aminte și, după bătăile pe care le pun asupra lor dascălii sau pedagogii, primesc învățăturile; și același cuvînt, care nu era auzit de ei mai înainte de lovitură, îl primesc în auz după durerile bătăilor și îl păzesc întru pomenire ca și cum urechile li s-ar fi deschis deodată. Tot așa li se întîmplă și celor ce nu ascultă dumnezeieștile învățături și zac defăimînd poruncile acestora: căci, cînd se aduce asupra lor pedeapsa de la Dumnezeu, primesc numaidecît cele ce pururea se grăiau și se îndemneau din poruncile lui Dumnezeu, ca și cum atunci ar fi căzut ele în urechile lor pentru întîia dată. [...] Pedeapsa aceasta, celor ce cugetează drept, le este mai prețuită decît mulți bani. De aceea zice Solomon: «Luați pedeapsă, nu argint!» (cuvînt pentru începutul *Pildelor*).

Zice și Teodorit: „Începuturile oricărei pedepse sînt mîhnitoare și foarte neplăcute, dar odrăslesc rod vrednic de laudă: pacea cea după Dumnezeu și așteptarea cea laudată. Căci și Domnul a zis așa: «Strîmță și necăjită e calea ce duce la viață!»” (Matei 7:14). (n. aut.)

¹ „Antrenament” se zice azi, după o vorbă franco-engleză. (n. aut.)

be și genunchi slăbănogiți!”, arătînd – de la metafora mîinilor și a genunchilor, părțile trupului cele mai de căpetenie – că toți sînt slăbănogi cu sufletul. Căci mîinile sînt semn de lucrare, iar genunchii de mișcare din loc; deci omului ce se întristează și se mîhnește i se slăbănesc mai întii organele sufletești, iar apoi slăbesc și mădulele trupești.¹

13. Și cărări drepte faceți picioarelor voastre, ca să nu se abată cel șchiop, ci mai ales să se vindece.

Cu acest cuvînt, Apostolul le vorbește Creștinilor ca unor alergători, ca acelora ce aleargă în cale, așa cum el însuși a arătat și mai sus, zicînd: „Prin răbdare, să alergăm la nevoița pusă înaintea noastră” (*Evrei 12:1*). Deci le zice: Creștini, „faceți cărări drepte picioarelor voastre” – grai pe care l-a luat de la Solomon: „Drepte cărări fă picioarelor tale – zice – și căile tale îndreptează-le!” (*Pilde 4:26*). Iar „cărări” sînt fie semnele pe care le lasă pe pămînt roata carului cînd aleargă, fie pămîntul supus picioarelor acelora ce aleargă. Deci zice: Cărările voastre să fie netede și căile voastre drepte, adică să nu se afle în sufletele voastre vreo asprime, vreun lucru mîhnitor și neneted. Ci alergați calea vieții voastre cu netezire și fără mîhnire, ca să nu vă abateți fiind „șchiopi”, adică mici de suflet, fiindcă sînteți Iudei (căci Iudeii sînt mici de suflet). Sau, se înțelege și așa: Faceți cărări drepte picioarelor voastre ca nu cumva, șchiopi fiind în a crede bunătățile nădăjduite ce vor să fie, să vă răniți și mai mult și „să vi se abată” picioarele, adică să se strîmbe cu totul. Căci cel ce să tîrăște cu împușinarea de suflet cea firească sau cîștigată, nu se trage înapoi cu dreptul cuvînt, ca și cu un frîu; ci, nesimțind, cade cu totul în prăpastia deznădejdi

¹ Fotie mai zice că Apostolul nu vorbește „despre mîini și genunchi” care șchiopătează, ci despre cugetările slăbănogite întru mulțimea ispitelor. Iar Teodorit zice: „Dumnezeiescul Apostol însemnează însă prin aceasta că, slăbănogind întru mulțimea primejdiilor, s-au făcut mai leneși către calea bunei cinstiri de Dumnezeu. Și destule sînt acestea pentru a strica mîndria lui Navat [ereticul care zicea că nu mai e îndreptare după păcătuire, n. m.]. Căci zisele acestea îi întăresc și îi vindecă cu doctoriile pocăinței pe cei ce, nevoindu-se mai întii în chip strălucit, s-au trîndăvit mai apoi. Căci, vorbind de șchiop, făgăduiește vindecarea [prin pocăință].” Iar Chiril al Alexandriei tîlcuiește zicerea „ca să nu se abată cel șchiop” așa: „Vindecarea acestei șchiopătări nu s-ar putea face altfel decît numai prin credința întru Hristos. Iar aceștia, Iudeii adică, neaducînd credința, au rămas întru șchiopătare și întru abaterea patimii, după Pavel” (cartea I din *Tîlcuirii*). (n. aut.)

și apoi cu anevoie se mai poate scula de acolo. Pentru aceasta, sîrguiți-vă, frații mei Creștini, ca să vindecați schiopătarea dintru voi, adică siliți-vă ca mai mult să vă îndreptați, dacă aveți vreo necredință.¹ Și vezi – o, cititorule! – cum Apostolul învață și aici în chip arătat că este pocăință, și însemnează aceasta pentru ereticii Navatieni, care leapădă pocăința.

14. Să vînați pacea cu toți

Ceea ce a zis mai sus: „să nu părăsiți adunarea voastră” (Evrei 1:25), Apostolul o zice aici adunîndu-i pe Creștini la dragoste unul pentru altul și învățîndu-i să fie împăcați cu toți, adică să aibă pace nu numai cu rudele, cu prietenii lor și cu cei de o credință, ci și cu străinii și cu vrăjmașii: cu Elinii și Iudeii cei necredincioși. Căci zice: Cît vă e cu putință, să aveți pace cu toți oamenii. Așa zice și în alt loc: „De este cu putință, cît din partea voastră, să aveți pace cu toți oamenii” (Romani 12:18). De veți avea – zice – o astfel de voință pașnică pentru toți, nu vă veți împuțina cu sufletul cînd vă năcăjiți, venind asupra-vă ispite de la oameni. Căci cum se va împuțina cu sufletul asupra altuia cineva ce are pace cu dînsul? Și vezi, iubitele, cum a zis Pavel: „vînați”, adică: Măcar departe de voi dacă ar fi pacea, siliți-vă să o vînați, și să o ajungeți și, după ce o veți ajunge, să o trageți la voi. Adică, avînd vreun vrăjmaș care se află departe de voi sau nu voiește să se împace, mergeți voi să-l aflați și, punîndu-i metanie, și împăcîndu-vă și iertîndu-vă unul pe altul, să aveți pace cu dînsul. Iar aceasta a luat-o Apostolul de la David, care zice: „Caută pacea și vînează-o pe ea!” (Psalm 32:14). Vezi și zicerea de mai sus (Romani 12:18).

și sfințenia,

Adică: Frații mei, vînați sfințenia și curăția trupului. Și, de este cineva necăsătorit, să păzească fecioria; iar dacă e căsătorit, să păzească întrea-

¹ Iar Icumenie zice că [aici] Pavel le poruncește credincioșilor Evrei mai multe: să-și facă drepte „cărările”, adică cugetările lor, încît să nu-și închipuie că pedepsele primite de la Dumnezeu se fac din ură, iar nu din purtare de grijă; să-și facă drepte socotințele despre credință, căci, fiind încă prunci după credință, făceau cele obișnuite iudaismului: să facă însă dreaptă și petrecerea lor, ca nu cumva răul început întru dinșii (căci acesta e „schiopătatul”) să se facă nevindecat, căci aceasta însemnează zicerea „ca să nu se abată, ci mai virtos să se vindece”. (n. aut.)

ga-nțelepciune. Aceasta nu pentru că nunta este sfințenie, ci pentru că păzește nelepădată sfințenia cea din botez, prin legiuita împreunare. Căci „cinstită este nunta”, precum va zice Apostolul mai jos (*Evrei 13:4*), însă nu e și sfântă, din pricina îndulcirii împătimitoare, ci păzitoare de sfințenie.

fără de care nimeni nu-L va vedea pe Domnul;

Zice: Fără sfințenie și fără curăția trupului, nimeni nu se va învrednici a-L vedea pe Domnul. Pentru aceasta, același Apostol zice în altă parte: „Nici curvarii, nici prea-curvarii, nici malahienii, nici cei ce se culcă cu bărbați nu vor moșteni împărăția lui Dumnezeu” (*1 Corinteni 6:9*). Încă și Domnul a zis în *Evanghelie*: „Fericiți cei curați cu inima, că aceia vor vedea pe Dumnezeu” (*Matei 5:8*).

15. iscodind ca nimeni să nu se lipsească de darul lui Dumnezeu

Aici, Apostolul îi asemuiește pe Creștini cu cei ce călătoresc în tovărășie pe o cale depărtată, și le zice: Vedeți, frații mei, și luați aminte ca nu cumva vreunul dintre frații împreună-călători cu voi să fi rămas în urmă. Căci eu nu vă cer să mergeți înainte doar voi înșivă, ci încă să-l și iscodiți, adică să-l cercetați și să-l ajutați ca pe un bolnav (căci „a cerceta” la bolnavi se zice) pe cel ce rămîne în urmă în calea faptei bune, fiind apoi lipsit de darul lui Dumnezeu. Și, măcar unul singur dacă ar fi acesta, voi să nu-l lăsați fără purtare de grijă. Iar „dar al lui Dumnezeu” numește credința, buna viețuire și bunătățile viitoare, căci acestea sînt lucruri ale darului lui Dumnezeu.

ca nu cumva, odrăslind, vreo rădăcină de amărăciune să supere

Zicerea aceasta se afla și în *A doua Lege*, scriindu-se acolo așa: „[...] ca nu cumva vreunul dintre voi să fie rădăcină odrăslind în venin și în amărăciune” (*A doua Lege 29:18*). [...] În altă parte, Pavel aseamănă aceasta cu aluatul dospit, zicînd: „Puțină dospitură dospește toată frămîntătura” (*1 Corinteni 5:6*). Deci înțelegerea cuvîntului este așa: Dacă între voi e vreunul viclean și rău, să nu se îngăduie ca el să-i vatăme și pe ceilalți cu răutatea lui, ci să se taie rădăcina amărăciunii lui, adică a păcatu-

lui lui.¹ Iar că păcatul e amar, sau – mai bine zis – că nu este alt lucru mai amar decât păcatul, aceasta o știu cei păcătoși, care, după ce fac păcatul, se topesc și se usucă de muștrarea conștiinței.² Și vezi, iubite, că Pavel nu a numit păcatul „rădăcină amară”, ci: „rădăcină de amărăciune”. Căci e cu putință ca rădăcina cea amară să facă și roduri dulci, iar „rădăcina”, adică izvorul și pricina amărăciunii, care e păcatul, e cu neputință să nască asemenea roduri.

și prin aceasta să se molipsească mulți.

Căci Creștinii cei leneși și trândavi, când îi văd pe cei răi păcătuind, se pleacă spre râvna și urmarea lor, și prin urmare se molipsească și se fac necurați cu sufletul. Pentru aceasta – zice Apostolul – să se taie asemenea rădăcini ale păcatului, pentru a nu odrăslă roduri aducătoare de moarte.

16. Și să nu fie vreun curvar sau spurcat ca Isav, care, pentru o mâncare și-a dat înfîietatea nașterii (Facerea 25:32).

Apostolul nu zice că Isav a fost curvar. De aceea tu, cititorule, după ce vei citi zicerea „să nu fie vreunul curvar”, stai, adică citește așa: „Să nu fie între voi vreunul curvar!” – prin acest cuvînt Apostolul arătîndu-i în chip ascuns pe unii Creștini curvari, pe care nu voiește a-i vădi, ci se face că nu-i știe, ca să-i îndrepteze. Apoi, ca de la un nou început, citește

¹ Despre aceste „rădăcini” și „buruieni amare”, scria și purtătorul de Dumnezeu Ignatie, în epistola către Traliani, zicînd: „Rogu-vă pe voi, nu eu, ci darul Domnului nostru Iisus Hristos, să vă folosiți doar de hrana creștinească. Iar de buruiiana cea străină, care este eresul, să vă depărtați, căci îl amestecă pe Hristos ca să se facă vrednici de crezare, precum fac aceia care dau otrava omorîtoare, amestecînd-o cu vin și miere, pe care cine nu o știe o primește cu dulceață. Păziți-vă dar de unii ca aceștia!” Și iarăși zice, întru aceeași epistolă: „Fugiți de odraslele rele de pe laturi, care nasc roduri aducătoare de moarte, din care cineva, gustînd, îndată moare, căci aceștia nu sînt sad al Duhului.” Și în cea către Filadelfieni scrie: „Fugiți de buruienile cele rele pe care nu le grădinaște Hristos, pentru că ele nu sînt sad al Părintelui.” Și Teodorit zice: „Iar «rădăcină de amărăciune» a numit dogmele cele rele și viața cea stricată.” (n. aut.)

² Despre aceasta a zis și Solomon: „Miere curge din buzele muierei curve, care la o vreme îngrașă gîtlejul, iar apoi ce vei afla mai amar decât veninul ei?” (Pilde 5:4). Același zice și în altă parte: „Și zic că mai amară decât însăși moartea este muierea ce e capcană și cursă inimii, legătură în miinile ei” (Ecclesiastul 6:26). (n. aut.)

aceasta: „sau spurcat ca Isav”, adică: Să nu fie între voi vreun Creștin Iacom de pîntece, cugetînd lumește, spurcînd și călcînd darurile Duhului. Pentru că și Isav a spurcat, adică a vîndut cîntea întîietății nașterii, dată lui de Dumnezeu, pierzînd-o doar pentru o mîncare. Și aceasta este spurcare, cînd cineva defaimă lucrurile dumnezeiești. Și Apostolul le arată prin aceasta cît de mare rău e lenevirea și trîndăvia: pentru că Isav, întîiul fiu a lui Iacov, a rămas al doilea fiindcă s-a împușinat cu sufletul și nu s-a împotrivit poței de a mîncă lîntea aceea fiartă.¹

17. Căci știți cum și după aceea, vrînd să moștenească blagoslovenia, nu a fost primit (Facerea 27:37);

Zice: Creștinilor, știți că Isav, după ce și-a vîndut întîietatea nașterii lui Iacov, la urmă, voind să moștenească blagoslovenia părintelui său ca întîi născut, nu a fost primit de Isaac. Mai întîi, el nu a fost primit de Dumnezeu, de vreme ce Dumnezeu a fost pricinuitorul amăgirii lui Isaac și al blagoslovirii lui Iacov ca întîi născut în locul lui Isav. Iar la urmă, cînd Isav a cerut blagoslovenia, el nu a fost primit nici de tatăl său, sau nu a fost primit de nici unul: nici de Dumnezeu, nici de Isaac. Și e arătat că Isaac însuși nu l-a primit pe Isav pentru că așa a voit Dumnezeu, căci a zis Isaac către Isav: „Dacă l-am făcut pe el [pe Iacov] domn al tău și pe toți frații lui i-am făcut slugi ale lui, și l-am întărit [prin blagoslovenie] cu grîu și cu vin, ție dar ce-ți voi face, fiule?” (Facerea 27:37).

căci loc de pocăință nu a aflat, deși cu lacrimi o căuta pe aceasta.

Prin aceste cuvinte, nu surpă oare Apostolul pocăința? Răspundem că nu, să nu fie! Atunci cum zice că Isav „nu a aflat loc de pocăință, deși cu lacrimi o căuta pe aceasta”? O, frate! – mai întîi zicem că nu se cuvine a

¹ Căci așa zice *Scriptura*: „Și a fiert Iacov o fiertură și a venit Isav din cîmp leșinat [de foame]. Și i-a zis Isav lui Iacov: «Dă-mi din fiertura aceasta de lînt, căci leșin de foame!» Pentru aceasta s-a chemat numele lui «Edom» (care înseamnă «rumen», «roșu»). Și i-a zis Iacov lui Isav: «Dă-mi mie astăzi întîietatea nașterii tale!» Și Isav a zis: «Iată eu mă duc să mor, și ce-mi trebuie întîietatea nașterii mele?» Și i-a zis Iacov lui: «Jură-te mie astăzi!» Și i s-a jurat lui. Și i-a dat Isav lui Iacov întîietatea nașterii, și Iacov i-a dat lui Isav pîine și fiertură de lînt. Și a mîncat, și a băut, și s-a sculat, și sâlta și a strical Isav întîietatea nașterii sale” (Facerea 25:29). (n. aut.)

socoti că el căuta cu lacrimi pocăința, ci blagoslovenia, fiindcă aceea este la mijloc. Căci totul, citindu-se neted, este așa: Știți că și în urmă, vrînd să moștenească blagoslovenia, nu a fost primit, deși cu lacrimi o cerea, căci loc de pocăință nu a aflat. Apoi, îți zicem că Isav a căutat pocăința cu adevărat, însă nu a căutat-o precum se cuvine. Căci ce semn de adevărată pocăință a fost că păzea în inima sa patima asupra fratelui său și că-uta să-l omoare? Căci așa scrie *Sfinta Scriptură* despre el: „Și-l pizmuia Isav pe Iacov pentru blagoslovenia cu care îl blagoslovise tatăl său. Și și-a zis Isav în gîndul lui: «Se apropie zilele plîngerii tatălui meu, ca să-l omor pe Iacov, fratele meu»” (*Facerea* 27:41). Așadar de aceea nu a aflat loc de pocăință, căci nu a căutat-o precum se cuvenea, măcar că a vărsat și lacrimi, căci zice: „A strigat Isav cu glas și a plîns” (*Facerea* 27:39). Ci lacrimile lui nu erau lacrimi de pocăință, ci de pizmă și de amărăciune, pentru că nu suferea și nu-i tihnea a se arăta fratele său mai întîi și mai sus decît el. Căci, de multe ori, se nasc lacrimi și din multa amărăciune¹, așa cum nici mîhnirea lui Cain nu a fost de pocăință, ci de pizmă. Căci zice: „S-a mîhnit Cain foarte și a scăzut fața lui” (*Facerea* 4:5). Adică nu

¹ Și *Sfinta Scriptură* a arătat că Isav a plîns din multa amărăciune, minie și zavistie, căci zice: „Și, cînd a auzit Isav graiurile lui Isaac, părintele său, a strigat cu glas mare și amar foarte” (*Facerea* 27:34). Pe care dumnezeiescul Hrisostom o tîlcuiește zicînd: „Ce va să zică «cu glas mare și amar foarte»? Prin graiul acesta a însemnat mînia și covîrșirea urgiei de care s-a umplut auzind acestea.” Iar Procopie zice așa: „Nu se tulbură și nu se scîrbește așa de tare pentru că nu a primit blagosloveniile, cît pentru că fratele său s-a învrednicit [de ele]. Căci, zavistnic fiind, mai degrabă alege paguba fratelui decît folosul său.” Tălmăcind zicerea aceasta a Apostolului, că „loc de pocăință nu a aflat”, același Procopie zice încă și în altă parte: „Nu cerea blagoslovenia în chipul convenit, deși părea că face aceasta cu lacrimi. Căci nu s-a întristat pentru că se făcuse nevrednic, ci pentru că nu se norocise de blagoslovenie” (cea dintîi tîlcuire, în *Pentateuh*, foaia 339; iar aceasta din urmă la foaia 27). Iar Teodorit zice așa: „Zicerea «loc de pocăință nu a aflat» e în loc de: Nu a aflat calea pocăinței, nici nu a plîns pentru cele rău socotite. Și nu se tînguia pentru greșeală, ci pentru soarta cea bună a lui Iacov, precum mărturisesc graiurile lui, căci a zis: «Apropie-se zilele plîngerii părintelui meu, ca să-l omor pe Iacov, fratele meu!» Iar dumnezeiescul Apostol nu a pomenit la împlinire de cele despre Isav, ci învășînd că acela, întîi născut fiind, s-a lipsit de blagoslovenie pentru lăcomia pîntecelui și trîndăvirea sa. La fel Evreii, cinstiți fiind ca întîi fii [ai lui Dumnezeu] și cu cele ale *Legii*, au căzut din mîntuire robiți fiind de lăcomia pîntecelui. Iar «neamurile», norodul cel nou a cărui închipuire a fost Iacov, au dobîndit înfișietatea nașterii. Deci îi îndeamnă pe credincioșii Evrei să nu rîvnească fărădelegea înfișului născut, ci să se împărțasească de blagoslovenia norodului cel nou.” (n. aut.)

s-a mîhnit din căință pentru răutatea făcută, că-i adusese lui Dumnezeu rodurile mai proaste, ci s-a mîhnit pentru pizma sa, văzînd că Dumnezeu a primit darurile fratelui său Avel, iar jertfele sale nu le-a primit.

Și că s-a mîhnit către fratele său din zavistie, iar nu din căință, Cain a arătat prin uciderea lui Avel, făcută de dînsul după aceea. Deci zicerea aceasta se înțelege ori așa cum am tîlcuit-o, ori că dumnezeiescul Pavel îi înspăimîntă în chip prea-înțelept cu aceste cuvinte pe cei ce nu au căzut încă în păcat, zicînd că pentru păcatele cele mari nu e loc de pocăință. Adică face aceasta din iconomie, ca, prin temere, să-i păzească de a cădea în păcat. Însă, cînd vede că vreunii au căzut în păcat, atunci zice împotriva, chemîndu-i la pocăință, ca să nu cadă în deznădăjduire. Așa îi cheamă înapoi pe Galateni, care căzuseră în Iudaism, zicîndu-le: „Copilașii mei, pe care iarăși chinuiesc a vă naște, pînă Se va închipui Hristos întru voi” (*Galateni* 4:19), a cărei zicere, tîlcuire și subînsemnare vezi-le. Așadar Pavel nu leapădă aici pocăința, ci-i întărește și-i păzește pe Creștinii Evrei pentru a nu cădea în păcat.

18. Căci voi nu v-ați apropiat de muntele cel pipăit, care se ardea de foc, nici de nor, nici de ceață, nici de vifor, nici de glasul trâmbiței,

La *Ieșire* e scris: „Și a fost în ziua a treia cînd, făcîndu-se dimineață, [...] s-au făcut strigări, și fulgere, și nori întunecați pe muntele Sinai. Și glasul trâmbiței răsuna tare, și s-a înspăimîntat norodul în tabără” (*Ieșirea* 10:16). Iar cu cuvintele acestea Pavel arată că, de nu rabdă cu mulțumire necazurile și ispitele și nu cred în Hristos cel făgăduit, Creștinii sînt vinovați de mai mare muncă decît Evreii *Legii* vechi, adică ai *Testamentului Vechi*. Și vezi, iubitele, cum face asemănarea: căci, după ce a arătat mai întîi prin mai multe pilde covîrșirea *Scripturii* celei noi mai presus de cea veche, acum pune aici lucrurile cele mari și minunate făcute înaintea vechilor Evrei, care mai ales au fost acelea din muntele Sinai, și arată că acestea sînt mici și nevrednice de cuvînt dacă se aseamănă cu lucrurile *Noului Testament*. Căci în muntele Sinai – zice – a fost multă fantezie a ochilor, spre înspăimîntarea, temerea și minunarea norodului Evreilor, care era pruncesc. Fiindcă acolo se vedea foc, ca să arate cu aceasta că Dumnezeu, Cel ce pune *Legea*, are putere să-i pedepsească pe cei răi cu ardere, arătîndu-le prin urmare Evreilor că El este înfricoșat și cutremură-

tor. Acolo, în Sinai, se arăta piclă și întuneric, ca să închipuie litera urubrită și întunecată a *Legii* celei vechi. Căci, dacă *Legea* cea veche a fost „închipuire a celei noi”, e arătat că închipuirea aceasta a rămas nedescoperită și întunecată, nimeni cunoscînd ce însemnează pînă ce nu a venit Adevărul. Picla și întunericul văzut pe Sinai mai închipuia încă și nevederea și neînțelegerea firii lui Dumnezeu, căci zice David: „A plecat cerurile și S-a pogorît, și întuneric sub picioarele Sale” (*Psalms 17:9*). Iar viforul, care este un vârtej repede de vînt, îi deștepta pe leneșii și trîndavii Evrei și îi îndemna spre a lua aminte. Iar trîmbițele ce se auzeau în Sinai le arătau că de față este Împăratul a toate Dumnezeu, fiindcă împărații obișnuiesc a fi întovărășiți de trîmbițe răsunătoare. De aceea, și la a doua venire a lui Iisus Hristos vor răsuna trîmbițe, ca să arate că Hristos este Împărat.¹

19. nici glasul graiurilor, de care cei ce-l auzeau s-au lepădat să li se mai adauge cuvînt,

Cînd Dumnezeu îi da lui Moisi *Legea*, norodul auzea că vorbește Dumnezeu, ca să fie crezută punerea *Legii* și pentru a nu socoti Evreii că aceasta a fost a lui Moisi, iar nu a lui Dumnezeu. Și, pentru că glasul lui Dumnezeu era cu adevărat înfricoșat ca un tunet, iar glasul lui Moisi era amorf și subțire, Evreii s-au lepădat de a mai auzi glasul lui Dumnezeu și cereau să-l audă doar pe al lui Moisi, precum zice *Dumnezeiasca Scriptură*: „Și tot norodul vedea și auzea glasul, și luminile, și glasul trîmbiței și muntele fumegînd. Și, temîndu-se, tot norodul a stat departe

¹ Însemnează aici că Sfîntul Cosma, dulcele cîntăreț, din această zicere a alcătuit troparul acela din a opta cîntare al întîiului canon al Cincizecimii, care zice: „Cei ce nu v-ați suit în muntele ce putea fi pipăit și nu v-ați temut de focul cel mistuitor, veniți să stăm în muntele Sionului, în cetatea viului Dumnezeu, cu purtătorii de Duh Ucenici acum dănțuind. Toate lucrurile, lăudați-L pe Domnul și-L prea-înălțați întru toți vecii!” Și mă mir cum înțeleptul Teodor Prodromitul (numit „Săracul”) nu a tălcut acest tropar după înalta sa înțelepciune și pricepere. Căci zicerea „ce se putea pipăi” el a înțeles-o în loc de: „nepipăit”, și de aceea nu se deslușește bine noima. Căci zicerea „cel ce se pipăie” este în loc de: „care se pipăie, se calcă simțit și văzut”, precum zice mai sus Apostolul. Iar toată noima troparului este așa: noi Creștinii – cei ce nu ne suim în muntele Sinai cel pipăit și simțit, nici nu ne temem de focul mistuitor ce ardea cîndva deasupra Sinaiului – veniți să stăm în muntele Sionului cel gîndit și în cetatea lui Dumnezeu cea gîndită, adică în Biserica lui Hristos, împreună dănțuind cu purtătorii de Duh Ucenici! (n. aut.)

și a zis către Moisi: «Grăiește-ne tu nouă, și să nu mai grăiască Dumnezeu către noi, ca să nu murim!» (*Ieșirea* 20:18).¹

¹ Este nedumerire de ce Apostolul zice aici că Evreii au auzit glasul lui Dumnezeu – precum se arată și în *A doua Lege*, așa: „Și ne-a grăit Domnul din mijlocul focului glas de graiuri pe care voi le-ați auzit, dar asemănare nu ați văzut, fără numai glas” (*A doua Lege* 4:12) – iar Domnul zice către Iudei dimpotrivă, în *Evanghelia* lui Ioan: „Și Tatăl care M-a trimis, Acela a mărturisit despre Mine. Nici glasul Lui nu l-ați auzit vreodată, nici fața Lui nu ați văzut-o” (*Ioan* 5:37). Spre dezlegarea nedumeririi acesteia unii zic că glasul pe care l-au auzit Evreii pe muntele Sinai nu a fost de-a dreptul glas de la Dumnezeu, adică fără mijlocire, ci de la un Înger sau mai mulți care slujeau la darea *Legii* din partea lui Dumnezeu. [...] Iar alții zic că Evreii au auzit însuși glasul lui Dumnezeu, dar fără a putea desluși ce zice, din pricină că era înfricoșat, și de aceea îi și ziceau lui Moisi: „Grăiește-ne tu nouă, și să nu mai grăiască Dumnezeu către noi, ca să nu murim.” La fel li s-a întâmplat și celor ce călătoreau împreună cu Pavel, care – când Pavel auzea dumnezeiescul glas din cer, zicându-i: „Saule, Saule, pentru ce mă gonești?” – au auzit glasul acesta și ei, însă ca un tunet, fără a desluși ce zicea. Pentru aceasta, și în *Fapte* se scrie într-un loc că au auzit și ei glasul: „Iar bărbații cei împreună călători cu el au stat uimiți auzind glasul, dar nevăzind pe nimeni” (*Fapte* 9:7), iar în alt loc *Faptele* scriu că ei nu au auzit glasul: „Iar cei ce erau împreună cu mine – zice Pavel – au văzut lumina și s-au înspăimîntat, iar glasul celui ce-mi grăia nu l-au auzit” (*Fapte* 22:9). La fel s-a întâmplat și când vorbea Domnului glasul din cer și l-a zis: „Și L-am proslăvit și iarăși Îl voi proslăvi!” (*Ioan* 12:28). Pentru că norodul ce sta împrejur a auzit într-adevăr glasul acesta, ca un tunet, dar ce zicea acela nu a putut auzi cu deslușire, cum e scris: „Iar norodul ce sta auzind zicea: «Tunet s-a făcut!», iar alții ziceau: «Îngerii l-au grăit Lui!»” (la fel, 29). Prin urmare, amîndouă sînt adevărate – și că au auzit glasul, și că nu l-au auzit – și pentru Evreii din muntele Sinai, și pentru călătorii împreună cu Pavel și pentru Domnul. Iar dumnezeiescul Hrisostom, tîlcuind zicerea de mai sus din *Evanghelia* lui Ioan, zice că prin cuvintele acestea, Domnul îi suie pe Iudei la o dogmă filosofică, arătîndu-le că Dumnezeu nu are nici glas, nici chip după firea Sa, fiindcă este afară de tot glasul, și felul și chipul, fiind mai presus de ființă, și neinchipuit și nevăzut. „Cîte puțin, îi aduce la dogma filosofică – zice Sfîntul Hrisostom – arătînd că la Dumnezeu nu este nici glas, nici chip, ci mai presus de chipuri. Căci, zicînd că «nici glasul Lui nu l-ați auzit», arată că glasul a ieșit cu adevărat, dar ei nu l-au înțeles. Tot astfel, zicînd că «nici chipul Lui nu l-ați văzut», arată că are chip, însă într-un fel care nu se poate vedea.” Încît – după cuvintele acestea ale dumnezeiescului părinte – Iudeii au auzit glasul lui Dumnezeu și au văzut chipul slavei lui Dumnezeu, fiindcă Dumnezeu a alcătuit și glasul, și chipul cu omenească cuviință și după pogorămînt, ca Evreii să poată veni întru simțirea înfățișării Lui, căci „a arătat – ziceau ei – Domnul Dumnezeu nostru slava Sa și glasul Lui l-am auzit din mijlocul focului” (*A doua Lege* 5:24). Și iarăși [zice Hrisostom] „ei nu au auzit glasul lui Dumnezeu, nici n-au văzut chipul Lui, pentru că Dumnezeu e mai presus de tot glasul și de tot chipul.” Pentru aceasta a zis și Dionisie Areopa-

20. *căci nu sufereau ceea ce li se zicea:*

Adică: Evreii nu puteau suferi în urechile lor ceea ce se zicea de la Dumnezeu, pentru că era lucru înfricoșat. Și, tocmai pentru că nu puteau suferi înfricoșatul glas al lui Dumnezeu s-au făcut Evreii pricinuitori a Se arăta Fiul lui Dumnezeu pe pământ cu trup omenesc, ca să le fie încăput și suferit.

„Chiar fiară de se va atinge de munte, cu pietre se va ucide!”
(*Ieșirea 19:12*).

21. *Și așa de înfricoșat era ceea ce se arăta,*

Pavel arată și prin aceste cuvinte covârșirea noului Testament asupra celui vechi. Fiindcă cel vechi, deși nu avea vreun lucru atât de mare și de minunat încât să se asemene cu acesta nou, era însă atât de înfricoșat, încât nici măcar vreo fiară sau dobitoc nu îngăduia să se atingă aproape de munte, căci îi zicea Dumnezeu lui Moisi să zică norodului: „Luați aminte la sine-vă să nu vă suiți în munte, atingându-vă cumva de el! Tot cel ce se va atinge de munte cu moarte se va sfârși! Nu se va atinge de el mină, căci cu pietre se va împroșca sau cu săgeată se va săgeta: ori dobitoc, ori om, nu va trăi!” (*Ieșirea 19:12*). Iar Testamentul acesta nou, deși le are pe toate desăvârșite, totuși nu arată nimic înfricoșat, ci toate ale lui sînt blînde și line.

încît Moisi a zis: „M-am înspăimîntat și m-am cutremurat” (*A doua Lege 9:19*).

gitul că: „Pricina se arată tuturor celor ce se lipsesc de toate dumnezeieștile lumini, și de glasuri și de cuvintele cerești, și, întru întuneric fiind, au trebuință de Cel ce este cu adevărat (adică de Dumnezeu), precum zic cuvintele: «Care este mai presus de toate» (*Despre tainica teologie, capitolul 1*). Iar Ammonie zice că cei ce nu au crezut în Hristos, Care e Cuvîntul cel ipostatic al Părintelui și chipul Lui cel ipostatic, aceia nu au auzit nici glasul lui Dumnezeu, nici glasul Lui nu-l știu: „Cei care nu au văzut nici chipul lui Dumnezeu, nici glasul Lui nu l-au auzit – zice – sînt aceia care nu au crezut în Hristos, Cel ce este Cuvîntul Părintelui și Chipul Lui cel adevărat” (la țilcuirea evangheliei lui Ioan). Pentru aceasta și Domnul – după ce le-a zis ludeilor: „Nici glasul Lui nu l-ați auzit, nici chipul Lui nu l-ați văzut” – a adăugat și acestea: „Și cuvîntul Lui nu îl aveți rămînînd întru voi! Căci pe Cel trimis de Acela voi nu-L credeți” (*Ioan 12:39*). (n. aut.)

În *A doua Lege sînt* scrise despre Moisi acestea: „M-am rugat înaintea Domnului a doua oară, ca și mai întii: patruzeci de zile și patruzeci de nopți pîine nu am mîncat și apă nu am băut, pentru toate păcatele voastre cu care ați greșit de ați făcut răutate înaintea Domnului Dumnezeu, întărîtîndu-L pe El. Și m-am înspăimîntat pentru mînia și urgia cu care S-a întărîtat Domnul asupra voastră” (la fel). Și – dacă a fost atît de înspăimîntat Moisi, care a intrat în pîcla în care era Dumnezeu, căci zice: „Moisi a intrat în negura întru care era Dumnezeu” (*Ieșirea* 20:21) – cu cît mai vîrtos va fi fost înspăimîntat norodul? De care *Scriptura* zice: „Muntele Sinai fumega tot, pentru că S-a pogorît asupra lui Dumnezeu în foc, și se suia fum ca un turn de cuptor. Și s-a înspăimîntat tot norodul. (*Ieșirea* 19:18).

22. Ci v-ați apropiat de muntele Sion

Israiliții cei vechi – zice – nu s-au putut apropia de muntele Sinai, ci au stat departe – căci zice: „tenîndu-se, tot norodul a stat departe” (*Ieșirea* 20:18) – iar voi – Creștinii, adică Israiliții cei noi – v-ați apropiat de „Sion”. Vezi iubitule, cît de multă covîrșire are Testamentului cel nou asupra celui vechi?

și de cetatea Dumnezeului celui viu, de Ierusalimul ceresc;

Zice: Voi, Creștinii, în locul muntelui Sinai cel simțit și pustiu, aveți muntele „Sionului” cel gîndit și cetatea cea gîndită a „Ierusalimului”, care e însuși cerul cel locuit, iar nu pustiu.

de zborul zecilor de mii de Îngeri,

Zice: În locul norodului evreiesc, voi, Creștinii, aveți zecile de mii de Îngeri care locuiesc în cer; și, în locul temerii de atunci a Evreilor, voi aveți bucurie și veselie. Căci, prin numirea „zborului”, se însemnează bucuria, de vreme ce unde este prăznuire este și bucurie, iar această prăznuire – zice – se alcătuește cu zecile de mii de Îngeri.

23. și de Biserica celor întii-născuți, ce sînt scriși în cer;

Aici, Pavel îi numește „întîi născuți” pe credincioșii Creștini, pe cei afierosiți lui Dumnezeu și sfințiți, ale căror nume sînt scrise în cartea vieții. Așa zicea ucenicilor Săi și Domnul: „Ci bucurați-vă însă că numele voastre s-au scris în ceruri” (*Luca 10:20*). Căci, de vreme ce Dumnezeu este Părinte obștesc al tuturor oamenilor, înseamnă că toți oamenii sînt fii ai lui Dumnezeu după facere; dar întîi-născuți între fiii aceștia sînt aceia care au crezut în Hristos și s-au făcut vrednici înfierii celei după alegere și după dar. Sau, toți Creștinii ce au crezut sînt fii ai lui Dumnezeu după dar, iar întîi-născuți dintre aceștia sînt cei care au bine-plăcut lui Dumnezeu, învrednicindu-se a lua cîntea cea dintîi după petrecere și după cuvînt, adică după faptă și cunoștință, sau după lucrare și teorie [„vedere”, n. m.]. Va să zică, întîii-născuți dintre credincioși sînt Sfinții.

și de judecătorul tuturor, Dumnezeu;

Cu aceste cuvinte, Apostolul îi înspăimîntă pe credincioșii Evrei, zicîndu-le că Dumnezeu este judecătorul tuturor, nu numai al Iudeilor necredincioși, ci și al celor credincioși. Temeți-vă dar de Acesta – zice – și voi, Creștinii! Totodată, el arată covîrșirea lor asupra Evreilor cei vechi. Căci aceia – zice – nu sufereau nici măcar cuvintele lui Dumnezeu și nu cutezau să se apropie nici măcar de muntele Sinai; iar voi, Creștinii, v-ați apropiat de Însuși Judecătorul tuturor, Care e Hristos, căci „Tatăl nu judecă pe nimeni, ci toată judecata a dat-o Fiului” (*Ioan 5:22*).

și de duhurile dreptilor celor desăvîrșiți,

Voi – zice – v-ați apropiat de „duhurile”, adică de sufletele acelor care, pentru fapta lor bună și pentru credință, au bine-plăcut și se arată la Dumnezeu desăvîrșiți, cu care aveți a vă număra și voi împreună, dacă veți urma credința și fapta lor bună.

24. și de Iisus, mijlocitorul Testamentului cel nou,

Zice: Voi, Creștinii, nu v-ați apropiat de robul Moisi, ci de Iisus Hristos, de Domnul și Stăpînul lui Moisi și al lumii toate, de Acela care S-a făcut mijlocitor al Testamentului cel nou.

și de sîngele stropirii,

Zice: Voi, Creștinii, v-ați apropiat de „sîngele stropirii”, adică al curățirii, acela al lui Hristos Însuși, sînge care ne-a curățit și ne-a sfințit stropindu-se asupra noastră.

care grăiește mai bine decît acela al lui Avel.

Dar cum? A grăit sîngele lui Avel? Răspundem că da, a grăit! Căci *Scriptura* zice așa: „Glasul singelui fratelui tău Avel strigă către Mine” (*Facerea* 4:10). Sau – așa cum am zis mai sus – sîngele lui Avel grăiește pentru că e lăudat și se pomenește de toți. Dar sîngele lui Hristos sloboade glas mult mai strălucit și mai mare decît acela al lui Avel¹, căci sîngele lui Hristos strigă prin înseși lucrurile și faptele, pentru că el i-a sfințit pe toți oamenii. Sîngele lui Hristos grăiește încă și într-alt chip: căci întru orice inimă pe care o află curată spre a o împărtași, insuflă darul Sfintului Duh, făcînd-o să grăiască tainele lui Dumnezeu, căci – așa cum zice Pavel: „Duhul Se roagă pentru noi cu suspine negrăite” (*Romani* (8:26). Iar Sfîntul Chiril al Alexandriei tilcuiește aceasta zicînd că Sîngele lui Avel striga cerînd izbîndirea [„răzbunarea”, n. m.] asupra lui Cain, ucigașul său; dar sîngele lui Hristos nu grăiește către Dumnezeu-Părintele pentru izbîndire, ci pentru ajutorul și mîntuirea noastră. De aceea a zis așadar Pavel că sîngele lui Hristos grăiește mai bine decît cel al lui Avel.²

¹ Iar Teodorit tilcuiește zicerile de mai sus așa: „Acolo era frică, iar aici este serbare și prăznuire; acelea erau pe pămînt, iar acestea în ceruri; acolo mii de oameni, iar aici zeci de mii de Îngeri; acolo necredincioși și fără de lege, iar aici adunarea celor întîi-născuți, a celor scriși în cer, a duhurilor dreptilor desăvîrșiți; acolo testament vechi, iar aici testament nou; acolo era mijlocitor Duhul, iar aici Fiul; acolo sînge de dobitoace necuvîntătoare, aici sîngele Mielului cel cuvîntător. Iar zicerea că acesta «grăiește mai bine decît sîngele lui Avel» e în loc de: Acesta grăiește prin lucrări și își arată lucrarea, căci sîngele lui Avel se pomenește, iar acesta lucrează mîntuirea oamenilor. Iar «întîi-născuți» i-a numit pe cei aleși, fiindcă după *Lege* întîi-născuții aveau o soartă oșebită. Și a zis acestea arătîndu-le covîrșirea și îndemnîndu-ne să ne apropiem de dinsele mai cu osîrdie.” (n. aut.)

² Cuvintele dumnezeiescului Chiril sînt acestea: „Sîngele lui Avel se poate să fi strigat asupra ucigașului, dar cinstitul sînge al lui Hristos a strigat cu adevărat asupra cruzimii și nemulțumirii Iudeilor și a scos lumea din păcat, ca unul ce s-a vărsat pentru dînsa” (cartea întîia din *Tilcuiri*). (n. aut.)

25. *Vedeți să nu vă lepădați de Acela care grăiește!*

Și care altul este Cel ce grăiește, decît numai Hristos? Căci, dacă sîngele lui Hristos grăiește, cu mult mai vîrtos e viu și grăiește Hristos Însuși. Deci zice: Creștinilor, luați aminte bine și păziți-vă să nu vă lepădați cumva de Cel care grăiește, necrezînd făgăduințele Lui și deznădăjduindu-vă, așa cum s-au lepădat de El și nu au ascultat poruncile Lui Evreii cei vechi!¹

Căci – dacă aceia nu au scăpat, lepădîndu-se de acela care grăia pe pămînt –

Zice: Căci „aceia”, adică Evreii cei vechi, nu au scăpat de certare și de pedeapsă (fiindcă aceasta se cuvine a înțelege din afară), fiindcă s-au lepădat și nu au voit să asculte de „acela care le grăia pe pămînt”. Adică de Moisi sau de Dumnezeu Însuși, Care S-a coborît din cer și le vorbea pe pămînt prin Moisi, căci Dumnezeu a vorbit cu Moisi în muntele Sinai, și i-a dat *Legea*.²

cu mult mai vîrtos noi, dacă ne lepădăm de Cel din ceruri,

Zice: Dacă Evreii cei vechi, lepădîndu-se de Dumnezeu cînd Acesta le grăia pe pămînt, nu au scăpat de certare, cu mult mai vîrtos nu vom scăpa de certare noi, Creștinii, dacă ne întoarcem și nu voim a-L asculta pe

¹ Iar Teodorit îl cuiește zicerea așa: „Fiindcă Evreii cei vechi au zis: «Grăiește tu către noi, și să nu ne mai grăiască Dumnezeu!», Apostolul le poruncește celor de acum să nu rîvnească grosimea acelora, adică să nu-L lase pe Stăpîn, alergînd către slugă; să nu-l aleagă pe Moisi în locul lui Dumnezeu și să nu le îngăduie pe cele vechi în locul celor noi. Căci – zice – Dumnezeu nu le-a grăit lor din cer, ci în muntele Sinai le-a dat punere de lege; iar noi din cer așteptăm arătarea Stăpînului.” (n. aut.)

² Iar Iucenie înțelege că Dumnezeu a grăit atunci pe pămînt fiindcă le făgăduia Evreilor lucruri pămîntești: pămînt în care curge lapte și miere, biruință asupra vrăjmașilor trupești, mulțime de copii, copii buni și viață de ani îndelungați. Iar acum El grăiește din cer căci făgăduiește moștenirea cerurilor, slavă cerească și cuprinzătoare bună-tăți cerești. Sau, Dumnezeu le grăia atunci pe pămînt fiindcă legea dată prin Moisi era smerită, poruncind curățiri trupești, care priveau către acest trup materialnic și pămîntesc. Iar acum grăiește din ceruri fiindcă spune lucruri dumnezeiești și înalte, care curătesc sufletul și îl suie în cer. (n. aut.)

Hristos, Care ne grăiește „din ceruri”, adică de Acela care, după ce S-a înălțat la ceruri, de acolo ne-a dat legea prin Sfântul Duh. Și Pavel zice aceasta așa nu pentru că unul ar fi fost Cel care a grăit atunci în Sinai, și altul Cel care grăiește acum din cer, căci unul și același Fiul al lui Dumnezeu era și Cel ce a grăit atunci, și Cel ce grăiește acum. Ci zice aceasta pentru că punerea de lege a Testamentului vechi a fost deosebită de aceea a celui nou, precum și chipul cu care s-a dat a fost oșebit: căci atunci, în Sion, Fiul lui Dumnezeu a dat legea vorbind, iar acum, după ce S-a înălțat, i-a luminat pe Apostoli cu Duhul Sfânt, care astfel au scris *Evanghelia* și au propovăduit credința. Drept aceea, mai înfricoșat este El acum decât atunci, și deci e drept ca acum să fie ascultat mai mult decât atunci. Iar că Cel ce a grăit și atunci, și acum, a fost unul și același, ascultă ce zice mai jos Pavel:

26. al Cărui glas a clătit atunci pământul,

Vezi, iubitele, că Cel ce grăia atunci pe pământ, iar acum grăiește din cer, este unul și același Hristos? Căci zice: Atunci când a dat *Legea*, glasul Lui a clătit muntele Sinai și pământul. Căci lumea s-a cutremurat atunci pentru punerea de *Lege* dată în muntele Sinai, și de aceea zicea David: „Dumnezeule, când mergeai Tu înaintea norodului meu, când treceai Tu în pustie, pământul s-a clătit. Căci și cerurile au picat de la fața Dumnezeului Sinaiului, de la fața Dumnezeului lui Israil” (*Psalms 77:7*).

iar acum a făgăduit, zicînd: „Încă o dată Eu voi clăti nu numai pământul, ci și cerul!” (Agheu 2:7).

Două cutremurări mai mari pomenește *Dumnezeiasca Scriptură*. Mai întii, cutremurul făcut cînd Dumnezeu S-a coborît în muntele Sinai ca să dea *Legea*, precum a zis mai sus dumnezeiescul David. Iar al doilea s-a făcut în urma întrupării Fiului lui Dumnezeu. Căci, cînd era Domnul prunc și S-a pogorît în Egipt, s-a făcut un cutremur despre care e scris așa: „Iată, Domnul va veni în Egipt, și iată se vor cutremura cele făcute de mîinile Egiptului” (*Isaia 19:1*). Căci atunci s-au cutremurat idolii, adică s-au povîrmit din starea ce o aveau spre a-i amăgi pe oameni ca să-i cinstească, și s-a risipit puterea lor. Iar cînd Domnul a intrat în Ierusalim șezînd pe mînzul asinei, s-a făcut alt cutremur, despre care Evanghelistul

Matei a zis așa: „Și, întrînd din Ierusalim, s-a cutremurat toată cetatea, zicînd: «Cine este acesta?»» (Matei 21:10).¹ S-a mai făcut un cutremur cînd S-a răstignit Domnul, după același Evanghelist, care zice: „[...] și pămîntul s-a clătit” (Matei 27:51). Iar ceea ce zice Dumnezeu prin Proorocul Agheu, că: „Încă o dată voi clăti cerul și pămîntul!”, însemnează al treilea cutremur, care urmează după cel de-al doilea, deci în urma celui făcut prin iconomia întrupării, adică: Eu voi face o nouă prefacere în vremea sfîrșitului a toată lumea, cînd toate stihiiile și făpturile materialnice se vor cutremura, adică se vor schimba din stricăciune întru nesticăciune.

27. Iar zicerea „încă o dată” însemnează strămutarea celor ce se clatină, ca a unora ce se prefac,

Zice: Zicerea „încă o dată” arată strămutarea făpturii celei stricăcioase, ce se clatină din fire, căci s-a zidit. Adică, de vreme ce făptura a luat început de a fi, pentru aceasta de nevoie are și sfîrșit. Astfel, nici Îngerii nu sînt fără de sfîrșit după firea și ființa lor, căci după fire nu sînt nici fără de început. Deci ei au luat nesfîrșire și nemurire după dumnezeiescul dar, nu după fire. Și vezi pentru aceasta tilcuirea zicerii „[...] Cel ce singur are nemurire” (1 Timotei 6:16) și subînsemnarea ei.

ca să rămînă cele ce nu se clatină.

Zice: Cele ce se clatină, adică zidirile ce au și început, se strămută și se prefac pentru a rămîne bunătățile cele fiitoare, adică cele ce nu au a se mai clătina și a se schimba. Căci, după ce se vor schimba făpturile acestea stricăcioase, toate bunătățile pe care le vor dobîndi cei drepți vor fi nesticăcioase și neclătite, fără a mai putea să primească schimbare și strămutare.

28. Drept acea, împărăție neclintită luînd, să avem har,

Zice: De vreme ce noi, Creștinii, avem a dobîndi bunătățile nesticăte, nestrămutate, neclintite ale împărăției cerurilor și primim încă de aici ar-

¹ Iar Sfîntul Chiril ai Ierusalimului numește „cutremur” auzirea propovăduirii, prin care toți oamenii sau cutremurat din vechea stare a rătăcirii și s-au strămutat întru cunoștința de Dumnezeu. (n. aut.)

vunele și începăturile acestei împărății, care sînt darurile Sfintului Duh ce ni se dau aici, pentru aceasta zic să avem har, adică să nu ne mîhnim și să nu ne întristăm, ci să mulțumim lui Dumnezeu, Care ne-a dăruit în viața aceasta asemenea bunătăți, avînd a ne dăruia unele încă mai mari în viitoarea viață.

prin care Îi slujim lui Dumnezeu întru bună-plăcere,

Adică: Prin mulțumire, Îi slujim lui Dumnezeu cu bună-plăcere. Căci, cînd noi, Creștinii, sîntem mulțumitori lui Dumnezeu, atunci Îi și slujim cu bună-plăcere, cunoscînd ce Stăpîn și Făcător de bine avem. Iar dimpotrivă, cînd nu-I mulțumim – la fîl și pentru odihnă, cît și pentru necaz; și pentru bunele norociri, cît și pentru nenorocirile dobîndite – atunci nici lui Dumnezeu nu-I slujim cu bună-plăcere. Căci care rob, cîrtind asupra stăpînului său, slujește aceluia cu bună-plăcere? Negreșit, nici unul! Căci cel ce cîrtește, acela nu cunoaște cît de puțin cum se cuvine a-i sluji stăpînului său. Pentru aceasta, Pavel le zicea Creștinilor și în altă parte: „Și nu cîrțiți precum au cîrtit unii dintre dînșii (dintre Evrei adică, în pustie, *Numeri* 11:1; 14:27)¹ și s-au pierdut de către pierzătorul” (*I Corinteni* 10:10); și iarăși: „Toate faceți-le fără cîrtire!”

cu sfială și cu evlavie.

Adică: Noi, Creștinii, slujindu-I lui Dumnezeu prin mulțumire, să nu zicem vreun cuvînt aspru și fără omenie, ci și forma cea din afară a trupului nostru să fie cu rușinare către oameni și cu evlavie către Dumnezeu.

29. Fiindcă Dumnezeul nostru este foc mistuitor.

Căci scris este în *A doua Lege*: „Domnul Dumnezeu tău foc mistuitor este, Dumnezeu rîvnitor!” (*A doua Lege* 4:24). Aceasta se scrie încă și în capitolul 9 al legii a doua, stih 3. Deci – de vreme ce mai sus a arătat că cele ale Testamentului vechi sînt înfricoșate, iar pe cele ale acestuia nou

¹ Vezi și la subînsemnarea zicerii acesteia (în capitolul 10 al celei dintîi către Corinteni, stih 10) de cîte ori au cîrtit Israelitenii. Vezi și la capitolul 3, stih 15, al celei către Coloseni cum se cuvine a mulțumi Creștinii întru toate. Iar ce este slujirea, vezi la subînsemnarea zicerii „Căruia slujesc cu duhul meu” (*Romani* 1:7). (n. aut.)

că nu au nici un lucru așa de înfricoșat – Apostolul aduce aici această zicere ca să nu defaime Creștinii bunătatea și blîndețea folosită de Dumnezeu în Noul Testament.

Pavel a zis puțin mai înainte să-I mulțumim lui Dumnezeu cu cucernicie și cu evlavie, pentru că sufletul – dacă se află în necazuri, deznădăjduindu-se că nu ar mai dobîndi vreodată odihnă și ajutor – se face fără de omenie. Iar aici zice că slujirea noastră către Dumnezeu se cuvine a fi săvîrșită cu cucernicie și cu evlavie pentru că Dumnezeul nostru este foc ce mistuie, și ne-ar arde ca pe niște nebăgători de seamă și defăimători ai mării Sale dacă nu am fi evlavioși. Pentru aceasta poruncește și Dumnezeu preoților *Legii* vechi să-i facă evlavioși pe Israeliti: „Evlavioși faceți-i pe fiii lui Israel de necurățiile lor, și nu vor muri pentru necurăția lor.” (*Levitic* 15:31). Iar cuvîntul acesta al lui Pavel aduce totodată și mîngîiere Creștinilor, căci zice: Să nu ne împrușcăm cu sufletul, nici să ne întristăm, de vreme ce avem un Dumnezeu ca Acesta, Care poate să-i ardă și să-i piardă pe vrăjmașii noștri.¹

¹ Cu adevărat vrednice de laudă sînt cuvintele scrise de arătătorul de cele cerești Vasile, potrivit-se la zicerea aceasta: „Urmează ei! (adică Mariei, care ședea la picioarele lui Iisus și se înfierbînta către dragostea Domnului de lacrimile ce curgeau din ochii ei). Următu-i-ai ei? O, fiule, urmează-i! – către nimic altceva uitîndu-te, decît către Cel ce a zis: «Foc am venit să arunc pe pămînt! Și cît aș vrea să se fi aprins!» Căci el este acea înfocare a Duhului care aprinde inima. Focul cel nematerialnic și dumnezeiesc luminează sufletele și le cercă din lăuntru ca pe aurul cel curat din topitoare, și topește răutatea ca pe niște trestii și spinii. «Căci Dumnezeul nostru foc mistuitor este», pedepșindu-i în focul văpăii pe cei ce nu Îl știu pe El și pe cei ce nu ascultă de evanghelia Lui. Focul acesta a lucrat întru Apostoli cînd grăia cu limbi de foc. Focul acesta l-a strălucit împrejur cu slavă pe Pavel, și i-a luminat mîntea, înnegrindu-i simțul vederii, căci vederea trupească nu încapă puterea acelei lumini. Focul acesta i s-a arătat lui Moisi în rug. Focul acesta l-a răpit pe Ilie, în chip de car. Arătînd lucrarea acestui foc, fericitul David zicea: «Cearcă-mă pe mine, Doamne, și ispitește-mă, aprinde rărunchii mei și inima mea!» Focul acesta înfierbînta inima lui Cleopa și a celui ce era împreună cu el, cînd le grăia lor Mîntuitorul pe cale, după înviere. Pentru aceasta, Îngerii și duhurile cele slujitoare, foc învăpăiat sînt. Focul acesta, arzînd birna ce este în ochi, face mîntea curată, ca, dobîndind străvederea, neîncetat să vadă minunile lui Dumnezeu, după cel ce zice: «Descoperă ochii mei, și voi cunoaște minunile din legea Ta!» Deci acest foc este îngrozitor diavolilor, arzător răutății, este putere a învierii, lucrător al nemuririi: luminare a sufletelor sfinților, întărire a puterilor cuvîntătoare. Acest foc ne rugăm să ajungă și la noi, ca, umblind totdeauna întru lumină, să nu ne împiedicăm nicidecum.” (în cuvîntul despre stăpînirea de sine. Însemnează că acest cuvînt, ce se cuprinde în cele postnicești

ale marelui Vasile, se află și în cuvintele marelui Macarie Egipteanul, scrise deasupra: *Cuvîntul al 15-lea*).

Despre focul acesta zice însă și Teologul Grigorie: „Știu foc curățitor, acela pe care Hristos a venit să-l arunce pe pământ, «Foc» numindu-Se și El Însuși, într-un înțeles mai înalt. Acest foc e topitor al materiei și al relei deprinderi, pe care El îl și voiește aprins cât mai în grabă, din grăba facerii de bine, pentru care ne și dă spre ajutor cărbuni aprinși de foc” (*Cuvînt la Sfîntul Botez*). [...] Vezi și subînsemnarea zicerii „cărbuni aprinși de foc vei grămădi pe capul lui” (*Romani 12:20*). (n. aut.)

CAPITOLUL XIII

1. Rămîneți întru iubirea de frați!

2. Iubirea de străini să nu o uitați,

Pavel nu zice: Frații mei Creștini, dobîndiți iubirea de frați și iubirea de străini! – căci, precum se vede, Creștinii Evrei aveau aceste fapte bune. Ci, fiindcă din dese necazuri și ispite se primejduiau a le părăsi, Pavel le zice acum așa: Iubirea de frați pe care o aveți să vă rămînă statornică și nestrămutată, și luați aminte să nu o lăsați să fugă de la voi! Ci să nu uitați nici iubirea de străini! Căci, răpindu-li-se averile și pierzîndu-le, poate că ei se scumpeau și nu-i găzduiau pe frații săraci, neospătîndu-i cum se cuvenea. Sau, Apostolul le zice acestea ca să-i păzească în viitor de fi ne iubitori de frați și urîtori de străini.

căci prin aceasta unii au ospătat Îngeri, fără să știe.

Zice: Iubirea de străini – adică a primi Creștinul în casă orice străin, fără a cerceta care este bun și care rău – e un lucru atît de mare, încît s-a făcut pricină și prilej ca Avraam să O primească, la stejarul Mamvri, pe Sfînta Treime în chip de trei Îngeri, și să O ospăteze la masa lui (*Facerea* 18), și ca Lot să-i primească pe acei doi Îngeri, în Sodoma, și prin aceea să se izbăvească de arderea Sodomei (*Facerea* 19). Iar zicerea „n-au știut” arată că Avraam și Lot n-au știu că cei ospătați de ei sînt Îngeri, ci i-au socotit doar oameni. Dar i-au primit cu nedeosebire, ospătîndu-i ca pe niște străini, lucru care i-a arătat mari și numiți pe acești Patriarhi. Căci, dacă i-ar fi ospătat știind că sînt Îngeri, nu ar mai fi făcut un lucru atît de mare și de lăudat.¹

3. Aduceți-vă aminte de cei legați, ca și cum ați fi legați împreună cu ei;

Zice: Frați Creștini, aduceți-vă aminte de cei legați și închiși, ca și cum ați fi legați și închiși și voi. Căci cel legat și închis nu poate să-i uite pe ceilalți care pătinesc la fel, chiar și de a voi să-i uite.

¹ Pentru cei care-i primesc și-i ospătează pe cei îmbunătățiți, vezi la subînsemnarea zicerii „Vă îmbrățișează Gaius, găzduitorul și ospăătorul meu” (*Romani* 16:23). (n. aut.)

de cei necăjiți, căci și voi sînteți în trup.

Zice: Creștini, aduceți-vă aminte de cei ce pățimesc rău, ori de închiisoare, ori de foame ori de alt necaz. Căci Creștinul care își aduce aminte că și el are trup pătimitor asemenea aceluia care se necăjesc, negreșit va purta grijă și îi va ajuta pe frații săi ce pățimesc rău, atît pentru împreună-pățimirea aceleiași firi, cît și pentru frică. Fiindcă se va teme ca nu cumva să se sloboadă de la Dumnezeu a încăpea și el întru asemenea rele pătimiri, pentru nemilostivirea arătată frașilor.

4. Cinstită fie nunta întru toate și patul nespurcat!

Vezi – o, cititorule! – cum poartă de grijă Pavel pentru întreaga-înțelepciune și curăție a trupului. Căci, și cînd a zis mai sus: „Vînați sfințenia!” (Evrei 12:14), vorbea tot despre întreaga-înțelepciune și pentru curăția trupului, iar după acestea iarăși va zice despre curvari și prea-curvari. Fie dar nunta cinstită întru toate – zice – și patul nespurcat! Adică să fie cinstită întru toți – nu numai la oamenii cei trecuți cu vîrsta, iar la cei tineri nu – ci la toți să fie cinstită. Sau, „întru toate” însemnează că nunta se cuvine a fi cinstită întru toate chipurile și în toate vremile, adică să nu fie cinstită numai în vreme de necaz și de nenorocire, dar nu și în vreme de odihnă și de bună-norocire, ci în fiecare vreme. Nici, iarăși, să fie cinstită numai despre o parte, iar despre cealaltă nu, ci se cuvine a fi cinstită și neprihănită întru totul despre toate părțile.¹

¹ Așadar – de vreme ce se cuvine ca nunta să fie cinstită și neprihănită despre toate părțile și după toate chipurile, precum zice Apostolul – atunci nici organe [„instrumente muzicale”, n. m.] nu se cuvine a lăsa Creștinii să cînte la nunțile lor. Nici a juca nu se cuvine și a cînta [din gură] sau a face alte nerînduiri la nunți, pentru că jocurile și cîntecele pricinuesc cinstitei nunți necinste și osîndire. Despre aceasta, slăbiciunea mea a alcătuit înadins un cuvînt, pe care vezi-l în *Hristoitia Creștinilor*, unde este al treilea.

Și se zice că nunta e cinstită și patul nespurcat cînd cei ce se împreunează, atît bărbații cît și femeile, nu numai că după nuntă nu se spurcă prea-curvește cu alte străine fețe [„persoane”, n. m.], ci nici între ei înșiși nu se spurcă prin amestecări fără de lege și afară de fire și nu se împreunează pentru îndulcire trupească și desfrîinare, ci doar pentru nașterea de fii, socotind împreunarea trupească un semn de unire duhovnicească a lor cu Hristos, de sporire întru Hristos și de înțelegere între ei. Fiindcă nunta Creștinilor celor bine-cinstitori de Dumnezeu nu este numai trupească, așa cum sînt nunțile – sau, mai bine a zice, tocmelele de nuntă ale păgînilor – ci are rod de fîgăduință duhovnicească, pre-

Și prin acest cuvînt al Apostolului sînt rușinați ereticii aceia care prihănesc nunta ca pe un lucru rău.¹ Căci iată, Pavel o numește aici „cinstită”, pentru că-i păzește pe oameni întru întreaga-înțelepciune a trupului și nu-i lasă a curvi și a prea-curvi. Pentru aceasta a zis același Pavel și aiurea: „Dar din pricina curviilor, fiecare să-și aibă femeia sa și fiecare bărbatul său” (*1 Corinteni 7:2*).

Iar pe curvari și pe prea-curvari îi va judeca Dumnezeu.

„Curvar” se numește acela care va cădea cu femeie nemăritată, iar „prea-curvar” cel ce va cădea cu femeie măritată. Și Pavel îi oprește pe Creștini de curvie și de prea-curvie cu osîndire, căci zice: Pe unii ca aceștia „îi va judeca Dumnezeu”, adică îi va judeca și îi va osîndi în muncă, și cu dreptate îi va munci. Căci, dacă nunta a fost îngăduită pentru a nu se face oamenii curvari și prea-curvari, cum am zis mai sus, urmează că aceia care nu se căsătoresc, dar curvesc și prea-curvesc, sau aceia în-surați care curvesc și prea-curvesc cu alte femei, aceia se osîndesc de Dumnezeu la muncă cu toată dreptatea.

5. Neiubitoare de argint fie socoteala [voastră],

Pavel nu le zice Creștinilor: Să nu aveți de loc argint sau cîștig! Adică nu a zis: Să fiți cu totul necîștigători! – ci a zis așa: Dacă aveți arginți cumva, să nu fiți roboți de dîșșii, ci să-i întrebuițați cu voie slobodă, fără a avea vreo împătîmire cu dîșșii. Încît – zice – dacă s-ar întîmpla a-i pierde, să nu vă mîhniți că i-ați pierdut. Despre aceasta le zicea și mai sus Creștinilor Evrei: „[...] și ați primit cu bucurie răpirea averilor voastre” (*Evrei 10:34*). În scurt – zice – se cuvine ca voi, Creștinii, să aveți banii și avuțiile voastre cu atîta neîmpătîmire ca și cum nu le-ați avea. Zicerea aceasta se înțelege încă și într-alt chip. Căci – de vreme ce mulți Creștini, după ce își împărțiseră banii și averile la săraci, se sileau iarăși să cîștige,

cum zice înțeleptul Meletie Pigas. [...] „Căci – zice acesta – taina aceasta este oarecum așa: Creștinii, în trup umblind, nu fac acest lucru ca după trup” (*Despre creștinism*, cartea a 3-a). Vezi și subînsemnarea zicerii: „Iar din pricina curviei, fiecare să-și aibă femeia sa” (*1 Corinteni 7:2*). Vezi și zicerea „taina aceasta mare este” (*Efeseni 2:32*). (n. aut.)

¹ Maniheii, despre care a mai fost vorba. (n. m.)

cu prilej și pricină de a milui – Pavel le poruncește acestora să aibă so-coteală neubitoare de argint. Despre aceasta le zice mai departe:

îndestulîndu-vă cu cele ce sînt de față,

Cu cuvîntul acesta, Apostolul arată chipul în care Creștinii pot a nu fi iubitori de argint și de bogăție. Iar aceasta este cînd ei se vor îndestula cu cele pe care le au și nu vor căuta nimic mai mult, afară de trebuința celor de nevoie și întăritoare ale vieții. Căci cel ce caută mai mult decît ceea ce îi este de nevoie, acela învederat este iubitor de argint și de bogăție.

*căci Dumnezeu Însuși a zis: „Nu te voi lăsa, nici nu te voi părăsi”
(A doua Lege 31:6).*

Dumnezeu poruncește, în *A doua Lege*, să nu se teamă și să se înfricoșeze Israiliții, căci El nu-i va lăsa neajutați, nici nu-i va părăsi, zicînd: „Îmbărbătează-te și întărește-te, nu te teme! Nici să te înfricoșezi, nici să te înspăimîntezi de fața lor, căci Domnul Dumnezeul tău, Cel ce merge înainte cu voi, între voi este. Nu te va lăsa, nici nu te va părăsi” (la fel). Așa i-a zis și lui Iacov, că nu îl va părăsi: „Nu te voi părăsi pînă ce nu voi face Eu toate cîte am grăit ție” (*Facerea* 28:15). Tot așa i-a zis și lui Iisus al lui Navi: „Nu te voi părăsi pe tine, nici nu te voi trece cu vederea” (*Iisus* 1:5). Și prin Isaia zice: „Și se vor veseli săracii și cei lipsiți [...]. Eu îi voi asculta, Dumnezeul lui Israil, și nu îi voi părăsi pe ei” (*Isaia* 51:17).

Deci această zicere a lui Moisi [din *A doua Lege*] o adaugă acum și Pavel aici. Căci – de vreme ce unii Creștini urmau a zice: Apoi ce să facem, dacă nu avem nici măcar cele de nevoie și întăritoare ale vieții noastre? – Apostolul zice că aceasta e cu neputință a se întîmpla. Cu neputință, fiindcă Dumnezeu a zis singur, prin Moisi, că „nu te voi lăsa pe tine, nici nu te voi părăsi”, și e într-adevăr cu neputință a zice minciuni Dumnezeu. Însă urmau a zice și aceia care crezuseră dintre Evrei: Ne zici – o, fericite Pavele! – să ne îndestulăm doar întru cele de față. Dar întru care „cele de față” să ne îndestulăm noi, cei cărora ni s-au răpit averile și nu mai avem nimic? Pentru aceasta, Pavel le zice: Chiar dacă sînt puține cele rămase, totuși puteți să vă îndestulați într-insele, fiindcă Dumnezeu a zis: „Nu te voi lăsa pe tine!” Și, măcar că aici Apostolul a înțeles zicerea aceasta pentru cele trebuincioase și de nevoie trupului, tu însă, iubitele,

înțelege că Dumnezeu a zis-o și pentru fiecare altă împrejurare și nevoie, atât a trupului, cât și a sufletului. De aceea, să nu te deznădăjduiești când îți va urma vreo asemenea nevoie sufletească sau trupestă, pentru că Dumnezeu făgăduiește că nu te va părăsi, ci îți va ajuta, dacă și tu vei nădăjdui cu totul numai într-Însul.

6. Încît, nădăjduind, zicem: „Domnul este ajutorul meu, și nu mă voi teme, ce-mi va face mie omul?” (Psalm 117:6).

Zice: De vreme ce Dumnezeu a zis cuvintele acestea – anume: „Nu te voi lăsa, nici nu te voi părăsi” – atunci negreșit sînt credincioase și adevărate. Așadar, întru împrejurările noastre grele, să zicem și noi, Creștinii, cu îndrăzneală și multă încredințare cuvintele lui David: Domnul și Stăpînul a toată lumea asta ajutorul meu, pentru ce dar să mă tem de ce-mi va face omul? Drept aceea ziceți și voi, credincioșii Evrei: Oamenii ce ne-au răpit și ne-au luat averile nu ne vor strîmtoara cu lipsa și cu sărăcia.

7. Aduceți-vă aminte de povățuitorii voștri, care v-au grăit cuvîntul lui Dumnezeu;

Același lucru îl scrie Apostolul și Tesalonicenilor, adică să-și aducă aminte de cei ce ostensesc și îi învață, zicînd: „Și vă rugăm pe voi, fraților, să-i cunoașteți pe cei ce ostensesc întru voi și pe mai-marii voștri întru Domnul care vă sfătuiesc. Și să-i socotiți cu prisosință întru dragoste, pentru lucrul lor” (1 Tesaloniceni 5:12, 13). Și zice: O, Creștinilor! – aduceți-vă aminte de povățuitorii și învățătorii voștri, care v-au grăit cuvîntul lui Dumnezeu. Și, așa cum aceia v-au împărtășit cuvîntul lui Dumnezeu, așa ajutați-i și voi întru trebuințele lor cele trupesti. Căci aceasta arată în chip ascuns zicîndu-le să își „aducă aminte”. Sau, zice să-și aducă aminte Creștinii de învățătorii lor ca să le urmeze faptele și petrecerea cea plăcută lui Dumnezeu.

la a căror săvîrșire a viețuirii privind, să le urmați credința.

¹ Vezi și subînsemnarea zicerii de mai sus către Tesaloniceni (1 Tesaloniceni 5:12). Iar Teofilact, tilcuind zicerea „Ascultați de povățuitorii voștri”, spune că aceștia sînt aici episcopii și arhierii. (n. aut.)

Zicerea „privind” înseamnă „văzînd și cercetînd mai cu amănuntul”. Căci, așa cum ucenicii zugravilor – zice – urmează a lucra privind cu luare-aminte la icoana întîi închipuită, tot astfel și voi, fraților Creștini, văzînd împlinirea, adică sfîrșitul cel plăcut lui Dumnezeu al petrecerii și al viețuirii învățătorilor și înainte-stătătorilor voștri, urmați credința lor. Iar Pavel zice să urmeze Creștinii credința întîi-stătătorilor pentru că din credință se naște și viața cea curată; căci, de nu ar fi crezut ei pentru bunătățile cele fiitoare, ci s-ar fi îndoit, nu ar fi arătat viață îmbunătățită și neprihănită. Drept aceea și voi – zice – urmînd credința învățătorilor voștri, urmați și viața lor cea îmbunătățită. Cu aceste cuvinte, Apostolul vindecă micșorarea de suflet și împuținarea credinței credincioșilor Evrei. Sau, Pavel o numește „credință” pe aceea a dogmelor, și de aceea zice și mai departe¹:

8. *Iisus Hristos – ieri, și astăzi și în veci – este același.*

Precum se vede, erau unii dintre credincioșii Evrei care tălmăceau rău dreapta-credință și ziceau că altul este Hristos care va veni, pe care pînă astăzi îl așteaptă necredincioșii Evrei. De aceea, răsturnînd socoteala lor, Pavel zice aici că Hristos este „astăzi”, în vremea de față, același ca și „ieri”, adică în toată vremea trecută; iar Cel de azi este același cu Cel ce va fi în veacurile viitoare și nesfîrșite, și nu va veni alt Hristos. Așadar zice: Fraților, nu vă amăgiți că are să vină alt Hristos! Sau, Pavel zice aceasta: Așa cum nu i-a lăsat neajutorați pe povățuitorii și învățătorii voștri în vremea trecută, ci pentru toate a ajutat lor, tot astfel vă va ajuta Hristos acum și pe voi. Deci – zice – nu vă împuținați cu credința, pentru că același Hristos a fost atunci, este și acum și va fi în veci.²

¹ Iar Teodorit scrie că Pavel vorbește aici de Ștefan, cel ucis cu pietre; și pentru Iacov, fratele lui Ioan, care a murit de sabie; și de Iacov „fratele Domnului”, și de alți Apostoli care s-au omorît de Iudei. Fraților – zice – priviți la aceștia și, aflînd viața lor cea vrednică de laudă, urmați-le credința! (n. aut.)

² Iar Nichita, scoliastul Teologului Grigorie – scriînd pe marginea tîlcuirii acestei ziceri a Apostolului, pe care Teologul o face în cuvîntul la Nașterea Domnului – spune așa: „Iar zicerea aceasta: «Iisus Hristos – ieri, și astăzi și în veci – este același», din epistola către Evrei, arată că, după dumnezeire, Hristos este același după toate trei părțile vremii: Acesta e Cel de «ieri», după vremea trecută; este Cel de «azi», după vremea de față; și va fi în veci, după viitorime.” Iar Teodorit zice: „«Ieri» și «azi» arată fi-

9. *La învățăături străine și de multe feluri să nu vă mutați,*

Pavel le numește „învățăături de multe feluri” pentru că sînt predate de oameni osebiți în osebite vremuri, și „străine” pentru că sînt departe de dogma cea dreaptă și de adevărata credință. Căci este cu puțință a fi învățăături de multe feluri și osebite după vreme și după fața celui ce o zice, dar a nu fi străine și osebite de dogma cea dreaptă, pentru a fi lepădată și neprimată. Iar cînd învățăturile sînt osebite – zice – după învățătorii care le grăiesc și după osebitele vremi întru care se zic, fiind totodată și străine de dogma cea dreaptă și de adevărata credință, atunci voi, Creștinii, se cuvine a vă păzi de ele și a nu le primi. Fiindcă adevărul este de un singur fel, simplu și privește la un singur scop; iar minciuna este de multe feluri și mult împistrită, împărțind mintea în multe locuri. Vezi însă – o, cititorule! – și zicerea „mutați”, care se obișnuiește a se spune despre oamenii cei deșerți și ușori la minte, purtați încoace și încolo precum paiele și alte ierburi ușoare purtate de vînt. Aceasta o zice Apostolul și aiurea: „[...] ca să nu mai fim prunci, învîforîndu-ne și purtîndu-ne de fiecare vînt al învățăturii” (*Efeseni* 4:14).¹

***căci mai bine este să vă întăriți inima cu darul, nu cu mîncările
dintru care nu s-au folosit cei ce au umblat după ele.***

Cele despre care vorbește aici Apostolul sînt învățăturile pe care le-a numit mai sus „de multe feluri și străine”. Iar cu cuvintele acestea el îi

rea Sa omenească, iar «în veci» arată dumnezeirea Sa. Și zice că El este «același» acum cu Cel de atunci, fiind Fiu unul născut și înlii născut.” Iar purtătorul de Dumnezeu Maxim zice așa: „Născîndu-Se o singură dată după trup, Cuvîntul lui Dumnezeu Se naște pururea după Duh la cei ce voiesc, cînd vrea, pentru iubirea de oameni, și Se face prunc întru aceia, alcătuiindu-Se prin faptele cele bune. Și Se arată atît cît știe că ar încăpea cel ce primește, nu micșorîndu-Și arătarea mărimii Sale cu zavistie, ci cumpănind cu măsură puterea celor ce doresc a-L vedea. Astfel, pururea arătîndu-Se cu puterea tainei prin felurile împărțășiri, Cuvîntul lui Dumnezeu pururea este, pentru covîrșire, tuturor nevăzut. Pentru aceasta, cercetînd în chip înțelept puterea tainei, dumnezeiescul Aposiol zice: «Iisus Hristos – ieri, și astăzi și în veci – este același»” (capitolul 8 din a treia sută din teologii). (n. aut.)

¹ Iar Teodorit zice că le-a numit „învățăături străine” pe acelea potrivnice învățăturilor evanghelice. Deci le poruncește a stărui întru darul învățăturii și a părăsi pázirile *Legii*, pentru că nimeni – zice – nu a dobindit folos din acestea. (n. aut.)

arată în chip acoperit pe cei ce legiuiau păzirea *Legii* evreiești pentru mîncări. Deci zice că noi, Creștinii, se cuvine a ne întări cu „darul”, adică cu credința evangheliei, încredințându-ne că nici o mîncare nu este necurată, ci toate sînt curate aceluia ce crede în Hristos. Așadar, trebuie să avem credință adevărată, iar nu păziri pentru mîncări; pentru că aceia care au umblat după mîncări, adică au urnat numai luările aminte ale mîncărilor, nu au un dobîndit nici un folos în sufletul lor, pentru că au rămas afară de credința lui Hristos și au slujit *Legii* celei nefolositoare. Aceasta se înțelege încă și după alt chip. Căci cu ce se foloseau – zice – Evreii din luările-aminte ale mîncărilor necurate, de vreme ce ei înșiși erau atît de spurcați și necurați, încît nu se puteau împărtăși din jertfele aduse lui Dumnezeu de către preoți pentru păcat și pentru greșeli? Căci zice: „Preotul ce va aduce aceasta o va mînca, în loc sfînt o va mînca, în curtea Cortului mărturie. (*Levitic 6:26*).

10. Avem jertfelnic din care nu au stăpînire a mînca cei ce slujesc Cortului.

Fiindcă a zis mai sus că noi, Creștinii, nu se cuvine a lua aminte la mîncări, ar fi putut părea că cele ale noastre, adică ale darului nou, sînt lesne defăimate pentru că nu au asemenea păziri. De aceea, Apostolul zice că și noi, Creștinii avem luări-aminte, dar nu la mîncările de acest fel, ci la Jertfa cea fără de sînge a făcătorului de viață trup al Domnului. Și că din această jertfă nu este iertat să mănînce nici chiar preoții *Legii* vechi, cîtă vreme slujesc „Cortului”, adică închipuirilor *Legii* celei trecătoare și lucrurilor care se strică și nu slujesc adevărului. Pentru că însuși Cortul este un astfel de lucru, trecător și stricăcios. Sau, „cort” numește lumea aceasta, zicînd că cei ce îi slujesc, adică cei ce se închină patimilor, nu se pot împărtăși din Jertfa cea fără de sînge a trupului Domnului, precum nici Evreii cei vechi nu se împărtășeau din jertfele *Legii*, fiind nevrednici.¹

¹ Același lucru arată și Teodorit: că, de vreme ce biserica Evreilor stătea încă în vremea aceea și întru ea se jertfeau dobitoace necuvîntătoare după *Lege*, Pavel zice că noi „avem [alt] jertfelnic”, care e mai cinstit decît cel vechi. Fiindcă acela era umbră a acestuia, primind jertfe necuvîntătoare, iar al nostru primește jertfă cuvîntătoare și dumnezeiască. Prin urmare – zice – nici unul din preoții *Legii* vechi nu poate mînca jertfa aceasta, dacă nu va primi mai întîi credința în Hristos. (n. aut.)

11. Pentru că trupurile dobitoacelor – al căror sânge e adus pentru păcate de arhieru întru Cele Sfinte – se ard afară de tabără.

12. De aceea, ca să sfințească norodul prin sângele Său, și Iisus a pățimit afară de poartă.

Cu aceste cuvinte, Apostolul arată că acelea pe care le cinsteau Evreii au fost închipuiri ale noului dar. Și zice că jertfele acelea, care nimic nu însemnau, erau oprite norodnicilor Evrei, iar de înfricoșata Jertfă cea fără de sânge a Trupului Domnului, pe care o închipuiau jertfele aduse de arhieriei *Legii*, nu se pot împărtași nici chiar aceștia.¹ Căci – așa cum arhierul aducea sângele [dobitoacelor] în Sfintele Sfintelor și stropea dintr-însul cu degetul de șapte ori în fața curățitorului, iar trupurile dobitoacelor acelora se ardeau afară din tabăra norodului² – în același chip și Hristos, pătimind pentru păcatele lumii, ca Arhieru și-a adus jertfa de sânge Părintelui în lăuntru, în „Sfintele Sfintelor”, adică în cer, iar trupul Său s-a răstignit „afară din tabără”, adică afară de cetatea Ierusalimului. Deci arhieriei noului dar, făcînd pomenirea jertfei aceleia a Domnului, la

¹ Nici Leviții nu puteau mânca din jertfele acelea al căror sânge se aducea în Sfintele Sfintelor, precum zice Gheorghe Coresi. Iar jertfele acelea închipuiau jertfa Trupului Domnului. (n. aut.)

² Vezi despre acestea la capitolul 16 al *Leviticului*, unde se zice ca Aaron să ia un vițel pentru păcatul său și un țap pentru păcatul norodului, și să-i junghie; iar apoi, luînd din sângele lor, să intre în Sfintele Sfintelor și să stropească din el de șapte ori cu degetul său în fața curățitorului; iar trupurile acelora să le ardă afară din tabăra norodului: „Iar vițelul de jertfă pentru păcat și țapul de jertfă pentru păcat, al căror sânge a fost adus înăuntru pentru curățirea locașului sfînt, să se scoată afară din tabără și să se ardă în foc pielea lor, carnea lor și baliga lor” (*Levitic 16:27*). Iar la capitolul 4 al *Leviticului* scrie să se junghie vițelul adus pentru păcatul arhierului și vițelul adus pentru păcatul norodului, și apoi să se ardă cu totul și unul, și altul – împreună cu pielea, cu pîntecele și capul – afară din tabără, la loc curat. Iar Coresi zice că și Leviții spînzurau jertfele afară de cetatea Ierusalimului și de celelalte cetăți, cînd erau în pustie. Iar Teodorit zice: „Privind închipuirea și alăturîndu-i adevărul, înțelegeți asemănarea! Căci *Legea* poruncește să se junghie junică roșie, din al cărei sânge să ia arhierul și să stropească cu degetul înaintea curățitorului de șapte ori. Apoi, ducînd această junică afară din tabără și arzînd-o cu totul, lua cenușa, și prin ea îi curățește pe cei numiți «necurați». Acestea însă împlineau închipuirea mîntuitoarei Patimi: căci și aici, trupul [lui Hristos] cel luat din Adam [«adam» = „pămînt roșu”, n. m.] poartă în limba Evreilor înțelesul roșelii; și afară de poartă s-a prinit pe cruce: și sângele lui curățește sufletele noastre; iar în locul cenușii, nouă ni se face însuși făcătorul de viață trup.” (n. aut.)

fiecare liturghie aduc sîngele Domnului în „Sfintele” noastre – anume în Sfîntul Altar, luînd vinul, care e în locul chipului singelui, de la Sfîntita Proscomidie, și aducîndu-l la jertfelnic, adică asupra Sfintei Mese – ca și cum l-ar aduce în cer. De aceea, arhierilor *Legii* nu le este iertat a mîncă de la jertfelnicul acesta, de la această masă duhovnicească, fiindcă sînt de alt neam și fiindcă nu cugetă ceva mai înalt decît lumea. Dar noi Creștinii, nu sîntem asemenea cugetători lumești.¹

13. Deci să ieșim către El afară din tabără, ocară Lui purtînd-o.

Așadar Hristos a pătimit afară de poarta cetății Ierusalimului, căci zice: „Și, ieșind, au găsit un om Cirineu, cu numele Simon; pe acesta l-au silit să ducă crucea Lui” (*Matei* 27:32); și iarăși: „Și, purtîndu-Și crucea, a ieșit la locul numit «al Căpățînii», care evreiește se zice «Golgota»” (*Ioan* 19:17). Deci – zice Pavel – de vreme ce Hristos S-a răstignit afară de cetatea Ierusalimului, pentru aceasta și noi – Creștinii, ucenicii și următorii lui Hristos – să-I urmăm Lui și să ieșim din „cetate”, anume afară din lumea aceasta, din poftele și patimile ei, ca să purtăm ocară și necinstea Stăpînului și Învățătorului nostru, adică pentru a pătimi împreună cu Dînsul, fiind necinstiți de oamenii cei lumești și cugetători de pămînt, ca unii ce ne împotrivim faptelor și cugetărilor lor. Căci Domnul nostru S-a răstignit afară din cetate ca un osîndit și tîlhar, încît noi, ucenicii Lui, nu trebuie să ne rușinăm a ieși afară din lume – din cele strălucite și cinstite ale lumii, din bogăție, din slavă și din îndulciri – măcar și necinste de ne-ara urma din aceasta de la cei ce cugetă cele ale lumii.² Cu aceste cuvinte,

¹ Fiindcă și în *Lege* doar Aaron și fiii săi mîncău cămurile berbecului jertfei, nu vreunul de alt neam: „Și vor mîncă cămurile berbecului și piinile punerii înainte Aaron și fiii lui [...], și cel de alt neam nu va mîncă dintr-însele.” (*Ieșirea* 29:32). (n. aut.)

² Și Coresi zice că Apostolul însemnează patru înțelesuri în jertfele ce se ardeau de tot afară de tabără: după literă, după alegorie, tropologic și anagogic. Și zice că, după slovă, arderea de tot a dobitoacelor afară de tabără și de cetate însemna lepădarea Evreilor de păcate, socotind că păcătoșii se scot afară din cetatea Ierusalimului. După alegorie, (care spune ceva în loc de altceva) însemnează că și Hristos urma să Se răstignească afară de cetatea Ierusalimului și că sîngele dobitoacelor acelora închipuia sîngele Lui, cel ce șterge tot păcatul. Apoi, tropologic (adică cu închipuire), Pavel înțelege că Creștinii ce vor să se apropie la jertfelnicul Tainelor și să se împărtășească sînt datori a ieși afară din lucrurile lumești ale lumii, așa cum cîntă și Biserica în lauda heruvimică, zicînd: „Toată grija cea lumească să o lepădăm, ca pe împăratul tuturor să-L primim!” Iar

Apostolul îi îndeamnă pe Creștinii Evrei să sufere relele pricinuite lor de Evreii necredincioși, ori ocări de ar fi acelea, ori răpiri ale averilor lor.

14. Căci nu avem aici cetate stătătoare, ci o căutăm pe cea fiitoare.

Cu aceste cuvinte, Pavel dă de înțeles în chip anagogic¹ că se cuvine ca noi, Creștinii, să ieșim „afară de poartă”, adică în afara lumii acesteia, din patimile și cugetările ei. Căci noi – zice – ucenicii lui Hristos, nu avem nici o împărtășire cu lumea aceasta, pentru că ea e stricăcioasă, zadarnică și vremelnică, iar noi sîntem nemuritori și fără de sfîrșit. De aceea, sîntem datori să fugim de ea și să alergăm la cetatea cea fiitoare, la nesticata noastră patrie, adică la cer. Tot așa zicea Pavel și aiurea: „Petrecerea noastră se află în cer” (*Filipeni 3:20*).

15. Printr-Însul așadar să aducem pururea jertfă de laudă lui Dumnezeu, adică roada buzelor ce mărturisesc numelui Lui.

„Printr-Însul”, adică prin Hristos, ca arhieru (după omenirea Lui), noi, Creștinii, Îi înălțăm lui Dumnezeu-Părintele jertfa de laudă², adică slavoslovia și mulțumirea. Căci noi Îi mulțumim Părintelui pentru că L-a dat pe iubitul Său Fiu ca să ne sfințească. Iar Pavel a zis acest cuvînt pentru neputința și nedesăvîrșirea Creștinilor Evrei, fiindcă și darul Fiului ne-a sfințit, aceasta fiind arătată din cinstea deopotrivă a Fiului cu Părin-

anagogic (adică după o înaltă socotință), Pavel înțelege că aici Creștinii nu au cetate stătătoare, ci se cuvine să o caute pe cea viitoare, cerească, împotrivindu-se lumii acesteia cu patimile ei, diavolului și trupului. (n. aut.)

¹ Adică după o înțelegere mai înaltă. (n. m.)

² Și în *Testamentul* cel vechi era jertfă de mîntuire și de laudă, ca închipuire a slavosloviei și a mulțumirii lui Dumnezeu ce I se aduce în vremea darului. Despre jertfa aceasta de laudă arată capitolul 7 al *Leviticului*, zicînd așa: „Iar rînduiala jertfei de împăcare care se aduce Domnului este aceasta. Dacă se va aduce ca jertfă de mulțumire, atunci să se aducă pîini frămîntate cu unt-de-lemn, turte nedospite unse cu unt-de-lemn, făină de grîu, frămîntată cu unt-de-lemn; pe lîngă pîinile nedospite, să se mai aducă dar la jertfa de mulțumire și pîine dospită” (*Levitic 7:11-13*). Tilcuind aceasta, dumnezeiescul Chiril zice: „Și noi aducem dar lauda cu toții împreună, adunîndu-ne în biserici prin credință întru unirea Duhului într-un trup și într-un suflet. Și de multe ori facem slavoslovia și de unii singuri, liniștindu-ne în casă, ziua și noaptea. Despre jertfa aceasta zice David: «Jertfa laudei mă va slăvi pe mine»” (*Psalm 40*). (n. aut.)

tele, precum Însuși Fiul zicea: „[...] ca toți să-L cinstească pe Fiul precum Îl cinstesc pe Tatăl. Cel ce nu-L cinstește pe Fiul nu-L cinstește nici pe Tatăl care L-a trimis” (Ioan 5:23).

Deci această slavoslovie și mulțumire către Dumnezeu-Părintele este un rod al buzelor acelor care „mărturisesc”, adică slavoslovesc¹ numele lui Hristos. Prin urmare, nici din jertfa aceasta a laudei, a slavosloviei și a mulțumirii către Dumnezeu nu se pot împărtăși Arhieriei *Legii* celei vechi, fiindcă cei ce nu s-au sfințit cu Hristos, fiindcă au rămas întru necredință, nu pot a-I mulțumi și a-L slavoslovi pe Dumnezeu pentru sîngelul Fiului Său. Și vezi, iubite, că Pavel îi îndeamnă iarăși pe Creștinii Evrei să-I mulțumească lui Dumnezeu și să nu cîrtească pentru necazurile pătimite, nici să zică vreun cuvînt semeț și aspru din micșorarea lor de suflet și din împuținarea credinței lor.

16. Iar facerea de bine și împărtășirea să nu o uitați,

Unde sînt acum Creștinii care nu-i miluiesc pe frații lor, punînd ca pricină că sînt săraci? Auzi ce poruncește Apostolul Creștinilor Evrei, celor cu totul săraci, cărora li se răpiseră averile! Le poruncește să nu uite milostenia, ci totdeauna să-și aducă aminte și să o săvîrșească. Și numește această milostenie „împărtășire”, iar pricina pentru care o numește așa am spus-o aiurea; și vezi tîlcuirea și subînsemnarea zicerii „[...] pentru împărtășirea voastră în evanghelie” (*Filipeni 1:5*)² și tîlcuirea și subînsemnarea zicerii: „[...] de s-au împărtășit «neamurile» întru cele duhovnicești ale lor” (*Romani 15:27*).

căci cu asemenea jertfe Se împlînzește Dumnezeu.

¹ *Scriptura* ia de multe ori „mărturisirea” în loc de slavoslovie și de laudă; de asemenea, zicerea „mărturisescu-mă” în loc de: „slavoslovesc”: „Cu mărturisire (adică cu laudă și cu slavă) și cu mare cuviință Te-au îmbrăcat” (*Psalm 105:2*); sau: „Mărturisiți-vă Domnului că este bun!” (*Psalm 117:1*), adică: Slavosloviți-L! (n. aut.)

² Și Teodorit zice: „A numit «împărtășire» jertfa facerii de bine, căci și Domnul a zis: «Faceți-vă prieteni vouă din Mamona nedreptății, ca, atunci cînd veți fi lipsiți, aceia să vă primească pe voi în locașurile lor»” (*Luca 16:9*). Și dumnezeiescul Apostol zice: „Prisosul vostru să fie spre lipsa acelor, ca și prisosul acelor să se facă spre lipsa voastră, ca să se facă potrivire” (*2 Corinteni 8:18*). Deci milostenia este «împărtășire» și răsplătire, fiindcă unul dă bani, iar altul dă blagoslovenie, care e mai mare decît ceea ce i se dă.” (n. aut.)

Zice: Astfel de jertfe – atât ale slavosloviei și ale mulțumirii către Dumnezeu, cât și ale milosteniei către săraci – Îl bucură, Îl odihnesc și bine Îi plac lui Dumnezeu. Căci e arătat că acela bine-mulțumitor către Dumnezeu este și milostiv, fiindcă știe ce faceri de bine și ce milă s-a învrednicit a lua de la El.

17. Ascultați de povătuitorii voștri

Aici, Apostolul Pavel aduce iar cuvîntul spre episcopi și arhieri. Și – după ce i-a lăudat pe aceștia cu cele zise mai sus, anume că ei sînt credincioși și vrednici a fi rîvniți, zicînd: „Aduceți-vă aminte de povătuitorii voștri [...], și, privind la săvîrșirea petrecerii lor, urmați-le credința!” (la stihul 7) – așadar, după ce i-a lăudat pentru aceasta, acum zice aici așa: Frații mei Creștini, supuneți-vă unor asemenea arhieri și episcopi! Dar poate că unii ar zice: Dar ce? Se cuvine a ne supune oricărui povătuitor, arhieriu și stăpînitor, măcar și rău de ar fi? Răspundem: După ce zici, Creștine, că arhieriu și povătuitorul tău este rău? Dacă e rău după credință, deci dacă are dogme eretice și hulitoare, fugi de dînsul, măcar de ar fi și Înger din cer! Iar dacă e rău doar după viață și petrecere, supune-te lui, căci despre unii ca aceștia Domnul zice așa: „Cărturarii și Fariseii¹ sed pe scaunul lui Moisi. Deci să țineți și să faceți tot ce v-ar zice, iar după faptele lor să nu faceți, căci ei zic, dar nu fac” (Matei 23:3).² Iar de-

¹ Tîlcuind ceea ce mărturisește Pavel despre sine: „După eresul cel prea cu cercare al Legii noastre am viețuit înainte ca Fariseu” (Fapte 26:2), Sfințitul Teofilact zice: „Se cuvine a însemna că Fariseii erau eretici și cercau *Scripturile* mai cu de-adinsul decît celelalte eresuri iudaice. Și Apostolul a zis: «prea cu cercare», nu: «prea-adevărat», căci ei nu aveau cunoștința cea adevărată a *Scripturilor*. Deci cercarea iscodește și socotește, dar nu cunoaște cu totul însuși adevărul. Ci uneori se și amăgește cu mintea cineva.” Iar în altă parte zice: „La Iudei, trei eresuri erau cuprinzătoare: Fariseii, Saducheeii și Eesenii.” (în tîlcuirea *Faptelor*) (n. m.)

² De aceea a zis dumnezeiescul Hrisostom cu privire la ieriu și arhieriu: „Căci, de are vreo dogmă răzvrătită, măcar Înger de ar fi, nu te supune lui! Iar dacă învață drept, nu lua aminte la viața lui, ci la graiuri!” (cuvîntul al 2-lea la cea de a doua către Timotei). Și iarăși zice: „Au nu știi ce este preotul? Înger al Domnului este! Căci oare dintru ale sale zice? Dacă îl defaimi, nu îl defaimi pe el, ci pe Dumnezeu, Care l-a hirotonit. Și de unde e arătat – ar zice cineva – că Dumnezeu l-a hirotonit? Dacă nu ai această socoteală, nădejdea ta s-a zădărnicit! Căci, dacă Dumnezeu nu lucrează printr-însul, atunci nu ai nici botez, nici de Taine nu te împărtășești, nici de blagoslovenii nu te în-

spre episcopii și povățuitorii eretici și stricați în credință, Pavel a zis mai sus să nu ne purtăm după învățăturile lor: „La învățături de multe feluri și străine (de credință și de dreptele dogme adică) să nu vă abateți!” (la stihul 9). Și pentru ce trebuie să ne supunem arhierilor răi cu viețuirea, deși nu răi după credință? Pentru că arhierul care se poartă rău nu va sfătui niciodată pe alții să se poarte și ei rău. Căci, făcând fapte rele, el însuși se rușinează, lucru arătat din aceea că folosește toate mijloacele ca să le ascundă de oameni; și atunci cum poate să-i învețe pe alții cele pe care le ascunde? Dar e cu neputință ca arhierul rău cu credința să nu propovăduiască pînă la urmă și norodului socoteala eretică avută în inima sa.

și supuneți-vă lor,

Cu zicerea aceasta, Apostolul arată curățitoarea supunere și ascultare pe care Creștinii sînt datori să o arate arhierilor și dascălilor lor, încît să asculte nu numai prin cuvînt, ci să-i slujească și prin fapte, de ar cere trebuința.¹

căci aceștia priveghează pentru sufletele voastre, ca unii ce au a da seamă pentru voi;

dulcești, așadar nu ești Creștin. Dar ce – zice – Dumnezeu îi hirotonește pe oricare? Dumnezeu nu-i hirotonește pe oricare, dar El însuși lucrează prin toți, chiar nevrednici de ar fi, pentru a se mîntui norodul. Căci – dacă Dumnezeu a grăit pentru folosul norodului prin măgar și prin Valaam, printr-un om spurcat – cu mult mai virtos prin preoți” (la fel). Vezi și însemnarea zicerii „[...] căci toate ale voastre sînt: ori Pavel, ori Apollo, ori Kifa [...]” (1 Corinteni 3:21). (n. aut.)

¹ Despre aceasta și purtătorul de Dumnezeu Ignatie scria către Smirneni, zicînd: „Toți urmați episcopului ca Iisus Părintelui Său celui ceresc, și preotului ca Apostolilor, iar de diaconi rușinați-vă ca de porunca lui Dumnezeu. Fără episcop, nimeni să nu facă ceva din cele ce se cuvin în Biserică!” Și în cea către Policarp scrie, zicînd: „Luați aminte de episcopi, ca și de voi să ia aminte Dumnezeu. Eu mă pun în locul sufletelor celor ce se supun episcopului, presviterului și diaconului.” Și în cea către Efeseni zice: „Să ne silim a nu ne împotrivi episcopului, ca să fim supunîndu-ne lui Dumnezeu.” Și în cea către Magnesieni zice: „Spre cîntea lui Dumnezeu, Celui ce ne voiește pe noi, este de cuviință a asculta de episcop fără nici o fățarnicie. Căci nu pe episcopul acesta ce se vede îl amăgește cineva, ci pe Dumnezeul cel nevăzut!” Și iarăși zice: „Cînd vă supuneți episcopului, mi se pare că nu viețuiți după om, ci după Iisus Hristos, Care a murit pentru noi”. Și iarăși: „Fiii luminii celei adevărate, fugiți de împărțire și de relele învățături, și, unde este păstorul, acolo urmați ca niște oi!” (n. aut.)

Să audă arhieriei, și preoții și igumenii (adică povățuitorii) cuvintele acestea ale Apostolului! Căci zice: Așa cum se cuvine ca norodul Creștinilor să asculte de ei, tot astfel se cuvine ca și ei să fie cu priveghere pentru norod, sîrguindu-se și îngrijindu-se pentru mîntuirea lor, precum veghează păstorii oilor pentru turma lor, după cum e scris: „Și în locul acela erau păstori, îngrijind și păzind străji de noapte împrejurul turmei lor” (Luca 2:8). Căci și arhieriei și igumenii au să dea seamă lui Dumnezeu pentru păcatele Creștinilor supuși lor.

ca să facă aceasta cu bucurie, iar nu suspinînd, căci nefolositor lucru v-ar fi aceasta.

Zice: Creștine, dacă te supui arhierelui tău și dacă îl odihnești pe preotul și pe proiestosul tău, îi faci mai ușoară greutatea purtării lui de grijă pentru mîntuirea ta. Fiindcă el se bucură cînd i te supui, iar dacă-i stai împotriva și te arăți fără omenie, el va priveghea și va purta grijă pentru sufletul tău cu toată această neomenie a ta; însă, de nu-ți vei îndrepta nesupunerea, arhierel și proiestosul tău va suspina către Dumnezeu împotriva ta, iar suspinarea lui nu-ți va fi de folos, ci foarte vătămătoare și păgubitoare. Vezi însă, iubite, că Apostolul Pavel nu iartă arhierelui și proiestosului să izbîndească asupra nesupușilor într-alt chip afară de suspinare, care arhierelui și proiestosului îi pricinuieste blîndețe și îndelungă-răbdare, iar nesupușului cel neîndreptat îi aprinde mai mult focul muncii, fiindcă Îl îndeamnă pe Dumnezeu a Se face mai aspru pedepsitor al aceluia. Tu dar, Creștine nesupus arhierelui și proiestosului, nu te face nebăgător de seamă pentru că izbînda asupra ta este numai suspinare, ci teme-te încă mai mult pentru aceasta, fiindcă acest suspin părut mic ajunge la urechile Domnului și te dă urgiei Lui.

18. Rugați-vă pentru noi, căci nădăjduim că bună conștiință avem întru toți,

De vreme ce unii îl osîndeau pe Pavel că îi învață pe Creștini să se depărteze de la obiceiurile *Legii Vechi*, pentru aceasta îl vrăjmașuiau mulți Evrei credincioși, încît nici numele nu și l-a pus la începutul epistolei acesteia (precum am arătat la pricina epistolei), de vreme ce aceia nu sufereau să audă de el. Deci, dezvinovățindu-se acum către dinșii, mai înti

le zice să se roage lui Dumnezeu pentru dînsul, lucru pe care obișnuim a-l cere de la cei ce ne iubesc. Și, al doilea, arată că este nevinovat de osînda lor, zicîndu-le: Întru toți avem bună conștiință – adică nu numai întru credincioșii din „neamuri”, ci și între voi, Creștinii Evrei – că nu am făcut nici un lucru cu fățarnicie, ci conștiința noastră este curată și nu ne muștră că v-am vrăjmășit, sau că v-am făcut vreun rău sau că v-am osîndit cu nedreptate.

bine voind a petrece.

Noi – zice – voim să petrecem bine, adică fără împiedicare și fără a pricinui vreo sminteală. Căci nici cuvîntul acesta pe care vi-l zic, anume că *Legea* s-a făcut nelucrătoare și a încetat, nu este pricinuitor de sminteală, ca al unui vrăjmaș și potrivnic al vostru, de vreme ce prin acesta învăț că *Legea* s-a împlinit și s-a sfîrșit și arăt că scrierea cea umbrită a luat deplinătate și s-a făcut închipuire amăruntită. Prin urmare, cum ar fi învățătura mea îndepărtare de *Lege*, și cum nu aș fi făcător de bine al vostru eu, care caut să vă aduc pe toți la desăvîrșire și să vă depărtez de la umbră și de la așezarea cea pruncească a *Legii*?

19. Iar mai mult mă rog să faceți aceasta ca să mă întorc la voi curînd.

Cu acest cuvînt, Pavel arată întîi că îi iubește cu covîrșire pe credincioșii Evrei, și de aceea voiește așa mult și le cere să se roage lui Dumnezeu cu fierbințeală și cu toată silința, ca să ajungă la dînșii cu un ceas mai devreme. Și, al doilea, arată că se bizuie în conștiința sa că nu are nici o patimă, și pentru aceasta voiește să meargă și să se îndulcească de dînșii, ceea ce nu ar face dacă și-ar cunoaște vreo răutate împotriva lor.

20. Iar Dumnezeuul păcii –

După ce mai întîi a cerut rugăciunile credincioșilor Evrei, cinstindu-i pe ei cu cererea aceasta, Pavel se roagă acum și el pentru dînșii, zicînd: Dumnezeu este Dumnezeuul păcii, de aceea nu se cuvine ca voi, ucenicii Irinarhului (adică Începătorului păcii) Hristos, să aveți vrajbă și ură asupra mea, și mai ales să o aveți fără a mă vedea, ci doar din cele auzite despre mine.

Cel ce L-a ridicat din morți pe „Păstorul (cel mare) al oilor” (Isaia 63:11), pe Domnul nostru Iisus Hristos,

Cu aceste cuvinte, Apostolul adeverează credincioșilor Evrei dogma despre înviere, luînd zicerea aceasta de la Proorocul Isaia, care zice: „Unde este Cel ce L-a scos din mare (adică din patimi și din iad, sau din morți, cum a tălmăcit Pavel aici) pe Păstorul oilor? Unde este Cel ce a pus întru dînșii pe Duhul Său cel Sfînt?” (Isaia 63:11). Și, fiindcă sînt și alți păstori mai mici, Pavel L-a numit pe Hristos „Păstor mare”. Pentru că sînt mulți Prooroci păstori și învățători, dar numai unul este Învățătorul Hristos, precum singur a zis (Matei 23:10), și unul este bunul și adevăratul Păstor, după a Căruia urmare sînt și ceilalți: „Eu sînt – zice – Păstorul cel bun, și cunosc oile Mele, și ele Mă cunosc” (Ioan 10:14).

întru sîngele Testamentului cel veșnic –

Adică: Dumnezeu L-a sculat din morți pe Iisus Hristos, Cel ce a murit și Și-a vărsat sîngele, ca să dea și să întărească nouă Testamentul evangheliei, care nu se strică și nu încetează precum acela al *Legii Vechi*, ci pururea petrece în veci. Sau, zicerea se înțelege și așa: Dumnezeu L-a sculat pe Hristos din morți cu sîngele unui Testament veșnic. Căci, după ce Hristos a înviat, sîngele Lui ni s-a dăruit în loc de testament (sau dia-tă), iar dacă Hristos nu ar fi înviat, sîngele Lui nu ne-ar fi fost în loc de testament veșnic.

21. să vă desăvîrșească pe voi întru tot lucrul bun,

Zice: Dumnezeu, Cel ce L-a sculat pe Hristos din morți – o, de v-ar desăvîrși pe voi, fraților, întru tot lucrul bun! Cu acest cuvînt, Pavel arată că Iudeii credincioși începuseră fapte bune, însă aveau trebuință de a se și arăta desăvîrșiți întru acestea, lucru pe care Îl roagă pe Dumnezeu a se face întru dînșii. Și vezi, Creștine, că se cuvine ca noi să începem faptele cele bune, iar apoi să cerem de la Dumnezeu a ne dăru și sfîrșitul lor.¹

¹ Vezi la zicerea „Cel ce a făcut început de fapte bune întru voi” (Filipeni 1:2) și subînsemnarea zicerii „iar Dumnezeu este Cel ce lucrează întru voi și a voi, și a lucra” (Filipeni 2:13), zicînd deci că începutul și sfîrșitul faptelor bune este de la Dumnezeu (n. aut.)

ca să faceți voia Lui,

Zice: Cel ce se va arăta desăvîrșit întru toată fapta bună, acela face și voia lui Dumnezeu, iar nu acela care face binele pe jumătate, adică nu desăvîrșit.

făcînd întru voi ceea ce e bine-plăcut înaintea Sa, prin Iisus Hristos, Căruia slava în vecii vecilor! Amin!

Drept aceea, cînd noi, Creștinii, facem binele, Dumnezeu îl face întru noi, prin Iisus Hristos, adică folosindu-L ca mijlocitor și lucrător pe Hristos. Căci ce e de mirare dacă Hristos, Cel care a săvîrșit mîntuirea noastră din început, Se face mijlocitor și întru lucrarea faptelor noastre bune? Sau ce lucru de mirare este că El a desăvîrșit întru noi voia Părintelui Său, întărindu-ne întru faptele bune? Și vezi, iubite, că, după zicerea „bine plăcut”, Apostolul a adăugat-o și pe aceasta: „înaintea Lui”, căci atunci bine-plăcem lui Dumnezeu cu adevărat, cînd ne arătăm buni înaintea Sa, nu înaintea oamenilor. Despre aceasta a zis Însuși Dumnezeu către Avram: „Eu sînt Dumnezeul tău. Arată-te bine-plăcut înaintea Mea și fii neprihănit!” (*Facerea 17:1*). Încă și David zicea: „[...] după curăția mîinilor mele înaintea ochilor Lui” (*Psalom 17:25*). Și Isaia zice: „Lepădați vicleșugurile voastre înaintea ochilor Mei” (*Isaia 1:16*).

22. Și vă rog pe voi, fraților, suferiți cuvîntul mîngîierii,

Vezi – o, cititorule! – că Pavel scrie în această epistolă către credincioșii Evrei ceea ce nu a scris altora în celelalte epistole ale lui? Și nu zice: „suferiți cuvîntul sfătuirii”, ci: „al mîngîierii” (adică „de mîngîiere”) și al îndemnării pe care vi l-am scris ca să răbdați. Fiindcă epistola aceasta a scris-o către niște oameni care se necăjeau și pătimeau rău.

fiindcă puține v-am scris.

Cu toate că a scris atît de multe cuvinte în epistola aceasta, Pavel zice că sînt puține față de acelea pe care dorea să le mai spună. Și e ca și cum le-ar zice așa: Deși sînteți împruținați cu sufletul, suferiți-mă totuși, fiindcă puține sînt cuvintele mele și nu puteți zice că ați obosit din pricina lungimii lor. Lucru pe care vedem că îl pătimească cei împruținați cu sufletul, însușirea acestora fiind că nu suferă cuvînt îndelungat, ci obosesc ascultînd.

23. *Cunoașteți că fratele Timotei e slobod,*

Pavel îl trimite la dînșii pe Timotei fiindcă Evreii credincioși nu aveau vrajbă asupra lui.¹ Dar de unde era slobozit Timotei? Se poate a fi fost închis în temniță și să se fi slobozit de acolo, sau poate zice că „a fost slobozit”, adică trimis, de la Atena, unde se aflase.

Împreună cu care (de va veni curînd) vă voi vedea pe voi.

Și cuvîntul acesta era de ajuns a-i îndupleca pe credincioșii Evrei să contenească vrajba lor asupra lui Pavel, fiindcă el le face cunoscut că era gata să meargă la dînșii împreună cu ucenicul său Timotei. Și poate că Pavel se îndrepta spre împlinirea lucrului său, mergînd și la Ierusalim de la Roma. Căci, fiind legat și închis de Nero mai înainte, în urmă a fost lăsat din legături, și de la Roma s-a dus în Spania, iar de acolo se poate să fi mers la Ierusalim, precum am zis la început, vorbind de pricina acestei epistole.

24. *Îmbrățișați-i pe toți povățuitorii voștri și pe toți sfinții!*

Vezi – o, cititorule! – cum îi cinstește Pavel pe credincioșii Evrei, fiindcă prin aceștia îi salută pe povățuitorii, proiестоșii și învățătorii lor. Căci mai cu drept cuvînt era a trimite epistola aceasta la proiестоși și la povățuitori, și prin aceia să salute de obște tot norodul supus lor. Pavel face însă dimpotrivă, ca să-i vindece mai cu înțelepciune pe cei neputincioși întru socoteală.

Vă îmbrățișează pe voi cei din Italia.

Zice: Frații mei Creștini, atît de mult vă iubesc, încît nu numai eu vă îmbrățișez, ci și întru ceilalți am sădit dorul de voi. De aceea, și ei vă iubesc și vă salută chiar de la această depărtare.²

¹ Iar Teodorit zice că Pavel a trimis epistola aceasta prin Timotei, pentru că aceia îl iubeau și se bucurau de venirea lui, căci se tăiasă împrejur. (n. aut.)

² Iar Teodorit zice așa: „Arătînd de unde a scris epistola (din Italia adică), arată totodată că propovăduirea evanghelică alergase acolo în scurtă vreme, încît «neamurile» dobîndiseră blagoslovenie după făgăduința făcută lui Avraam” (n. aut.)

25. *Darul cu voi toți! Amin!*¹

De vreme ce darul lui Dumnezeu este un bine obștesc, Pavel îl roagă pe acesta tuturor: și proiestoșilor, și supușilor. Dar care este darul? Nimic altceva decît iertarea păcatelor, curățirea patimilor și împărtășirea Sfîntului Duh. Și cum va fi – zice – darul aceasta cu voi? Dacă nu îl veți necinsti cu fapte de ocară, viețuind cu nevrednicie. Pentru că darul Sfîntului Duh rămîne întru noi cînd avem fapte bune, și se depărtează de noi cînd nu viețuim după poruncile lui Dumnezeu, ale Celui ce ni l-a dat. Dar pe care – o, de l-am cunoaște și noi! – și cîte bunătăți am luat printr-însul, și astfel să nu viețuim spre ocară și necinstirea lui Dumnezeu, Cel ce ne-a dăruit atît de multe bunătăți. Ci fie ca prin faptele noastre cele bune să-L slăvim pe Dumnezeu și să arătăm că nu a dat darul unor robi netrebnici și necunoscători, ci unor fii bine-cunoscători și bine-mulțumitori! Și, viețuind astfel, binevoiască Dumnezeu să păzim darul acesta neîmpușinat în sufletul nostru, întru Hristos, făcătorul nostru de bine și mîntuitorul sufletelor noastre, Căruia slavă, împreună și Părintelui și Sfîntului Duh, acum, și pururea și în vecii vecilor! Amin!

Această epistolă către Evrei s-a scris din Italia prin Timotei.

Sfîrșitul tilcuirii epistolelor Sfîntului Apostol Pavel.

¹ Însemnează că – după Teodorit – zicerea „Darul cu voi toți! Amin!” – pe care Pavel obișnuiește să o scrie în epistolele sale, era orația pe care o scria cu însăși mîna sa. Și aceasta e în loc de acel „Fiți sănătoși!”, pe care obișnuim să-l scriem acum întru epistolele noastre. (n. aut.)

CUPRINS

Pricina epistolei acesteia, după Hrisostom, Teofilact și Icumenie	5
Capitolul I	11
Capitolul II	34
Capitolul III	53
Capitolul IV	65
Capitolul V	76
Capitolul VI	91
Capitolul VII	112
Capitolul VIII	135
Capitolul IX	146
Capitolul X	174
Capitolul XI	204
Capitolul XII	245
Capitolul XIII	275

E	BIB	M: MMBL B.
PR	PROVENIENȚA PREPRET ACU RMF 726	50,00 lei